

~~A/H~~ ~~Ac. 24~~

H/3 - Ac. 9.15

C-1

Αρ. 50

50

ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

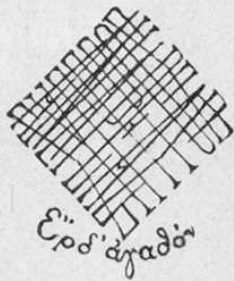

A/B Ap. 95
ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ

517

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ
1908

ΑΘΗΝΑΙ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,, ΜΑΪΣΝΕΡ & ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ 6381

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Α' — Ἡ οἰκονομικὴ διοίκησις τῆς Τουρκίας. — Χαρακτηριστικὰ ἀνέκδοτα, σελ. 3—14.

Β' — Στέφανος Μαυροκορδάτος, Πίριαντζ, Νεβρουζιάν. — Νέαι ἐπικερδεῖς ἐπιχειρήσεις, σελ. 15—25.

Γ' — Διάλυσις τῆς Ἑταιρείας. — Χρηματιστικὴ κρίσις ἐν Κωνσταντινουπόλει. — Ἀπόπειρα κατὰ τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας ἐν Ἀθήναις, σελ. 26—39.

Δ' — Ταξίδιον εἰς Σμύρνην, Χίον, Τεργέστην, Μιλάνον, Γένουαν, Μασσαλίαν, σελ. 40—45.

Ε' — Ἀπὸ Μασσαλίας εἰς Παρισίους. — Γνωριμία μετὰ τοῦ Γρηγ. Μαρασλῆ. — Ἡ Παρισινὴ ζωὴ κατὰ τὸ 1862, σελ. 46—50.

Ϛ' — Μετάβασις εἰς Ἀγγλίαν μετὰ τοῦ Μαρασλῆ. — Ἡ δευτέρα Παγκόσμιος Ἐκθεσις τοῦ Λονδίνου. — Περιήγησις εἰς Σκωτίαν, σελ. 51—59.

Ζ' — Τὰ Αἰγυπτιακὰ δάνεια. — Μεγάλαι ζημίαι ἐν Κωνσταντινουπόλει. — Ἐλάττωσις τῆς περιουσίας. — Ἐκλογὴ πληρεξουσίων τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως. — Ρόκος Χοϊδᾶς. — Τὸ Ἑλληνικὸν Δάνειον τῶν 6 ἑκατομμυρίων. — Ἀνάκτησις τῆς περιουσίας, σελ. 60—71.

Η' — Ἐπιδημία χολέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 1865. — Ἀσθένεια καὶ θάνατος τῆς μητρός, σελ. 72—78.

Θ' — Ταξίδιον εἰς Μερσῖναν τῆς Καραμανίας. — Ἡ κατοικία

τοῦ Σιδερικούδη.— Μετάβασις εἰς Παλαιστίνην.— Ὁ Ρῶσος πρόξενος καὶ ἡ σύζυγός του.— Ὀδοιπορία καὶ ἄφιξις εἰς Ἱεροσόλυμα.— Φιλοξενία τοῦ Πατριάρχου, σελ. 79—92.

Γ' — Ἡ Μεγάλη Ἑβδομάς.— Ἀνέχεια τοῦ Πατριαρχικοῦ Ταμείου.— Ὁ ἐκ Ρωσίας κίνδυνος.— Τίμιον Ξύλον, σ. 93—100.

ΙΑ' — Εἰς Ἀλεξάνδρειαν.— Ἕλληνες καὶ Φελλάχοι.— Εἰς Κάϊρον.— Ὁ Νεῖλος.— Ἀνάβασις εἰς Πυραμίδα, σ. 101—109.

ΙΒ' — Εἰς Τεργέστην καὶ Βιέννην.— Γεώργιος Ζαρίφης καὶ Ὀδυσσεὺς Νεγρεπόντες.— Ὀδοιπορία εἰς Ἄνω Αὐστρίαν.— Τὰ Λουτρά Baden - Baden.— Ἡ Παρισινὴ Ἐκθεσις τοῦ 1867.— Ἡ ἀοιδὸς Schneider.— Παρὰ τὰ Πυρηναῖα, σελ. 110—123.

ΙΓ' — Ἄφιξις εἰς Ἀθήνας.— Γνωριμίαι μετὰ πολιτικῶν ἀνδρῶν.— Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος καὶ Χαρίλαος Τρικούπης.— Παράτασις τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς, σελ. 124—127.

ΙΔ' — Ἰωάννης Φιλήμων καὶ Τιμολέων Φιλήμων.— Τὰ «σαλόνια» τῶν Ἀθηνῶν, σελ. 128—133.

ΙΕ' — Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.— Ἡ Ἐθνοφυλακὴ.— Εὐθύμιος Κεχαγιᾶς, σελ. 134—138.

ΙΖ' — Ἀθηναϊκαὶ Ἀπόκρεφ.— Παρουσίασις εἰς τὸν Βασιλέα.— Ἐκδρομαὶ εἰς ἔξοχάς, σελ. 139—143.

ΙΖ' — Ζωρζῆς Κορωνιός.— Πέτρος Καμάρας, σελ. 144—154.

ΙΗ' — Πέτρος Κλάδος.— Τραπεζικὸς οἶκος «Ἰσαὰκ Καμόνδο καὶ Σα». — Μελετώμεναι ἐπιχειρήσεις, σελ. 155—160.

ΙΘ' — Στέφανος Σκουλούδης.— Ἴδρυσις ἐταιρείας «Συγγρός, Κορωνιός καὶ Σια», σελ. 161—170.

Κ' — Ταξίδιον μετὰ τοῦ Κορωνιοῦ.— Βιέννη, Παρίσιοι, Λονδῖνον.— Ἡ βάπτισις τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, σ. 171—176.

ΚΑ' — Ἐταιρεία «Καμάρας, Κλάδος καὶ Σια». — Νέος κύκλος ἐπιχειρήσεων.— Ὁ στόλος τῆς Τουρκίας, σελ. 177—183.

ΚΒ' — Ἡ παραμονὴ τοῦ ἔτους 1869. — Συμμετοχὴ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δάνειον τῶν 25 ἑκατομυρίων φράγκων, σ. 184—190.

ΚΓ' — Μετάβασις εἰς Ἀθήνας. — Ἡ παραλαβὴ 500 χιλιάδων φράγκων ὑπὸ τοῦ Κεντρικοῦ Ταμείου. — Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα. — Ἀναχώρησις εἰς Παρισίους, σελ. 191—199.

ΚΔ' — Ἡ ἐν Βιέννῃ χρηματιστικὴ κίνησις. — Τὸ δάνειον Pinard, σελ. 200—204.

ΚΕ' — Πυρκαϊὰ καὶ ἀποτέφρωσις τῆς οἰκίας, σελ. 205—212.

ΚϚ' — Ὁ Γαλλογερμανικὸς πόλεμος. — Νέα οἰκονομικὴ κρίσις. — Κίνδυνοι καταστροφῆς. — Ἀναχώρησις εἰς Παρισίους. — Σταθμὸς ἐν Φλωρεντία. — Ἐπεισόδιον ἐντὸς σιδηροδρόμου, σελ. 213—224.

ΚΖ' — Ἐπίσκεψις τῶν Καμόνδο. — Ὁ ἐπιχειρηματίας ἰατρὸς Edwards. — Προσωρινὴ ἐπανόρθωσις τῶν οἰκονομικῶν. — Εἰς Λονδίνον. — Κ. Ἰωνίδης. — Ἡ Union Bank. — Τὸ Baltic. — Οἱ ἐν Λονδίῳ Ἕλληνες, σελ. 225—239.

ΚΗ' — Μιχαὴλ Ζαρίφης. — Ξενοφ. Μπαλῆς, σελ. 240—246.

ΚΘ' — Αἱ κατοικίαι τοῦ Λονδίνου. — Νέαι δυσχέρειαι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. — Ὁ οἶκος Bischoffsheim καὶ Goldschmith. — Ἀνέλπιστος ἐπιτυχία, σελ. 247—265.

Λ' — Οἱ ἐν Λονδίῳ Ἕλληνες. — Λόγοι παρακμῆς τῶν ἑλληνικῶν οἰκῶν. — Τί ὄφειλον νὰ πράξωσι, σελ. 266—273.

ΛΑ' — Ὑψωσις τῶν Τουρκικῶν χρεωγράφων. — Τὸ χρηματικὸν μεγαλεῖον τῶν Ἀγγλῶν. — Μουσοῦρος Πασσᾶς. — Παναγῆς Βαλλιᾶνος, σελ. 274—291.

ΛΒ' — Ἀλέξανδρος Ἰωνίδης. — Θωμᾶς Δέλτας. — Ἀπελευθέρωσις τῶν ἐν Παρισίοις Τουρκικῶν τίτλων, σελ. 292—301.

ΛΓ' — Τὰ Αἰγυπτιακὰ οἰκονομικὰ κατὰ τὸ 1870. — Ἄλλαι ὀφέλεια. — Ἀνακεφαλαίωσις τῶν κερδῶν. — Οἱ ἱατροὶ τοῦ

Λονδίνου. — Αἱ διασκεδάσεις Ἑλλήνων καὶ Ἑλλήνων. — Τὸ γεῦμα τῆς χήρας. — Κέρδος στοιχήματος, σελ. 302—316.

ΔΔ' — Παρασκευαὶ πρὸς ἐγκατάστασιν ἐν Ἀθήναις. — Ἀναχώρησις ἐκ Λονδίνου. — Οἱ Παρίσιοι μετὰ τὸν πόλεμον. — Ἐπάνοδος εἰς Κωνσταντινούπολιν, σελ. 317—319.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Α'

Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῶν ἀγορῶν κουκουλίων, ἀλλ' ἦτο ἤδη τὸ τρίτον ἔτος, καθ' ὃ ἀποστολαὶ τούτων διενηροῦντο καὶ ὁ ἐπ' αὐτῶν συναγωνισμὸς εἶχε καταστῆ μέγας, ἐδέησε δὲ συμμορφούμενος πρὸς τὰς περιστάσεις νὰ ἐνεργῶ ἀγορὰς ἔχων ὑπ' ὄψει σχετικῶς μικρὸν στάδιον κέρδους καὶ ὄχι ἄνευ κινδύνου ζημίας, ἂν τυχὸν αἱ τιμαὶ αὐτῆς τῆς μετάξης ἐξέπιπτον ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ οὐσιωδῶς, ὅπερ καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ συμβῆ. Ὅπως δὲ καταφεύγων, ὡς εἶπον, εἰς μέρη παραγωγῆς ἄγνωστα τοῖς πολλοῖς, ἐπέτυχον τὴν προμήθειαν κουκουλίων εἰς ποσότητας καὶ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ἐπίσης σπουδαίας καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὠφέλεια, ἀλλὰ βεβαίως ὑποδεεστέρα τῆς τῶν προλαβόντων δύο ἐτῶν καὶ οὐδεμία μοὶ ἀπέμεινε ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἐπιχείρησις κουκουλίων κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος θέλει ἀποδώσῃ μᾶλλον ζημίαν, εἶχον δὲ ἀπόφασιν νὰ ἀπόσχω κατὰ τὸ 1860 καὶ ἀπέσχον εὐτυχῶς, διότι συνέβη ὅ,τι ἐφοβούμην. Τὸ ἐμπόριον τῶν εἰδῶν τῆς εἰσαγωγῆς εἶχεν ἀρχίσῃ, ὅπως προβλέπων εἶπον εἰς τὸν Πετροκόκκινον, νὰ χωλαίνῃ, ἐπίσης καὶ τὸ τῆς ἐξαγωγῆς,

ὄχι μόνον τῶν εἰδῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ Ρωμυλίας, οἷον φιλίκια, ἀφιόνια, ριζάρια, μαλλία, λινόσποροι, δέρματα ἀκατέργαστα προβάτων καὶ αἰγῶν, ῥοδέλαιον κλπ. ἀλλὰ καὶ τῶν δημητριακῶν τῶν ἐκ τῶν Παραδουναβίων ἡγεμονιῶν καὶ τῆς Ρωσίας ἀκόμη καὶ τῶν ἐκ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας προερχομένων.

Ἐν πρώτοις οἱ Ἀγγλοι ἐξύπνησαν καὶ δὲν ἡγόραζον πλέον μὲ στραβὰ μάτια φορτία καθ' ὁδὸν ἀντὶ μετρητῶν ἐτοιμῶν καὶ ἡγόραζον ζητοῦντες ἐγγυήσεις καὶ εὐθύνας τοῦ πωλητοῦ περὶ παντὸς καὶ μὴ καταβάλλοντες εὐκόλως χρῆμα πρὶν ἢ παραλάβωσι τὸ ἐμπόρευμα· κατὰ δεύτερον λόγον ἤρχισαν νὰ ἀνοίγωνται ἄλλοι λιμένες ἐξαγωγῆς, ὧν πρῶτος ἐφάνη ὁ τῆς Νέας Ὑόρκης.

Ἐν γένει ἤρχισε νὰ παρέρχηται ὁ καιρὸς ἐκεῖνος, καθ' ὃν ἡμεῖς οἱ Ἀνατολίται, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐτραβούσαμεν τοὺς σκύλους μὲ τὰ λουκάνικα ἢ ἐχορεύαμεν μὲ τὸ ἄλογό μας, ἐνομίζομεν δὲ ὅτι σὰν κ' ἐμᾶς κανεῖς καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὅλοι τὸ παρετήρουν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔβλεπον τὴν θεραπείαν. Ἐγὼ κάπως, ὡς εἶπον τῷ Πετροκοκκίνῳ, τὴν ἔβλεπον, ἔστω καὶ προσωρινήν, ἐφ' ὅσον δηλ. ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν ἀνοίξῃ τὰ μάτια τῆς ἀν' ὄχι αὐθορμήτως τοῦλάχιστον ἐξ εἰσηγήσεων ἄλλων ἐχόντων πρὸς τοῦτο συμφέρον ἐν τῇ μεταβολῇ καὶ ὀλονὲν ἐζήτουν τὸ μέσον διὰ νὰ εἰσχωρήσω εἰς τὴν ὀμάδα, ἥτις, οὕτως εἰπεῖν, προνομιακῶς εἶτε δικαιώματι ἀρχαιότητος ὑπηρεσιῶν καὶ γνώσεως τῶν Οὐσουλίων (τεχνασμάτων), εἶτε δικαιώματι σχέσεων στενῶν μετὰ τῶν ἐν τοῖς

πράγμασιν ἰσχυρῶν ἐνέμοντο τὸ «Δοβλέτι» δηλ. τὰς προσόδους του.

Σιμὰ εἰς ὅσα ἐκ τῶν διαλέξεών μου μετὰ τοῦ Ζ. Πετροκοκκίνου ἐξάγονται περὶ τῶν δῆθεν Τραπεζικῶν πράξεων ἐν Κωνσταντινουπόλει προσθετέον ὅτι ἀκόμη τότε καὶ μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν καὶ μετὰ τὸ δάνειον, τὸ δάνειον τὸ ἐξωτερικὸν τὸ κατὰ τὸ 1854 συνομολογηθὲν ἐν Τουρκία, ἐξηκολούθει τὸ ἀρχαῖον πλημμελέστατον σύστημα τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως τοῦ κράτους. Ἐνοικιάζοντο δηλ. εἰς πλείστους πρόσδοι ἐξ ἀμέσων φόρων, οἷον δεκάτης, φόρου ἐπὶ ζώων κ.λ.π. εἰς Ἀρμενίους δῆθεν τραπεζίτας, τῆς ἐνοικιάσεως δὲ συνέπεια ἦτο νὰ μὴ περιέρχεται εἰς τὸ Κράτος συνεχέστατα οὔτε τὸ ἥμισυ τοῦ πραγματικοῦ τῆς προσόδου, διότι ἐνοικιασταὶ καὶ ὑπενοικιασταὶ καὶ ἀνθυπενοικιασταὶ καὶ «παρατρεχάμενοι» διενέμοντο τὸ ἕτερον ἥμισυ. Ἡ εἴσπραξις τῶν ἐμμέσων φόρων ἐτελεῖτο διὰ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους (ἅπαξ μόνον ἐνοικιάσθησαν, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, καὶ αἱ τελωνιακαὶ πρόσδοι εἰς τὸν πανίσχυρον τότε τραπεζίτην Τζεζάερλη Ἀρμένιον, καταδιωχθέντα ὅμως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως κατόπιν καὶ ἀποθανόντα ἐν ἐσχάτῃ ἐνδείᾳ), ἀλλ' αἱ συμβαίνουσαι καταχρήσεις ἦσαν ἀνεκδιήγητοι.

Ἀρκεῖ νὰ εἶπω ὅτι ἐγὼ ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχον ὑπάλληλον, τοῦ ὁποίου κύριον καὶ μόνον ἔργον ἦτο τὸ τελωνίζειν τὰ ἐμπορεύματα τὰ εἰσαγόμενα καὶ συνεχῶς τὸν τελωνισμὸν σπουδαίου μέρους αὐτῶν ἀνελάμβανε κατ' ἀποκοπὴν δεχόμενος νὰ λάβῃ τὰ ἡμίση

τελωνιακά δικαιώματα τῶν κατὰ τὴν διατίμησιν πληρωτέων, αὐτὸς δὲ ἦτο σπάταλος ἀνὴρ καὶ ἔδαπάνα καθ' ὑπερβολήν, μολονότι, ἐννοεῖται, μόνος αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τὸ ἡμιόλιον, διότι ἔπρεπε καὶ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἀρμοδίων.

Ἐφθανε π. χ. φορτίον ζακχάρεως ἐκ 2000 ἢ 3000 κανταρίων, ἐδήλωνε μόνον τὸ ἥμισυ ποσὸν καὶ διὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ τοῦ φορτίου ἐλάμβανεν, ὡς ἀνωτέρω, κατ' ἀποκοπὴν τὰ ἡμίση τελωνιακά δικαιώματα παρ' ἑμοῦ.

Ἄλλ' ἐδῶ δὲν ἐτελείωνεν ἡ ζημία τοῦ δημοσίου ταμείου. Ἡ συνήθεια ἦτο διὰ τοὺς μεγαλεμπόρους νὰ μὴ καταβάλλωσι τὰ τέλη τοῖς μετρητοῖς εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ τελωνείου ἀλλὰ νὰ χρεώνωνται εἰς ἰδιαιτερον κατάστιχον τοῦ Τελωνείου καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους τοῦ Τουρκικοῦ (δηλαδὴ τέλος Φεβρουαρίου) νὰ λογαριάζωνται.

Ἐκεῖ ἤρχιζε νέα θυσία τοῦ δημοσίου ταμείου. Ὁρίζετο ἀρμόδιος ὑπάλληλος τοῦ τελωνείου, λογιστής, ὅπως λογαριασθῇ μετὰ τοῦ ἐμπόρου ἢ τοῦ ὑπαλλήλου του. Ἐκάθηντο πρὶν ἐπὶ μεντερλικιοῦ ὁ εἰς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου καὶ πρὸ πάντων μεταξὺ καφὲ καὶ τσιμπουκίου καὶ κουβέντας ἀμφοτέρω ἔβλεπον ἀλλήλους ἀσκαρδαμυκτὶ προσεπάθουν δὲ νὰ διαγνώσωσιν ἀλλήλων τοὺς χαρακτῆρας Ἄν ὁ ἔμπορος ἢ ὁ ἀντιπρόσωπός του διεγίνωσκεν ὑπάλληλον ἀκέραιον (ὅπερ σπάνιον) προσεποιεῖτο ὀλίγον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν λογαριασμῶν ἀδιαθεσίαν καὶ ἀνεχώρει παραφυλάττων καὶ περιμένων νὰ εἰδοποιηθῇ πότε ὁ ἀνόητος ἐκεῖνος

ὑπάλληλος τοῦ τελωνείου θὰ ἐνασχοληθῆ λογαριαζόμενος μετ' ἄλλου ἐπίσης ἀνοήτου ἐμπόρου. Τέλος ἐπετύγγανε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν λογαριασμὸν μετ' ὑπαλλήλου τῆς ἀρεσκείας του καὶ ἐξηκολούθει. Καὶ καθ' ἣν ὥραν γράφω μετὰ πάροδον 35 ἐτῶν καὶ πλέον γελῶ ἐνθυμούμενος τὴν λογιστικὴν ἐκείνην κωμωδίαν, εἰς ἣν ἅπαξ παρέστην ἐκ περιεργείας.

Ἔλεγε π. χ. ὁ Ὀθωμανὸς ὑπάλληλος :

— Τὴν δεῖνα ἡμερομηνίαν παρέλαβες 200 βαρέλια ζυγίζοντα 1000 καντάρια ζακχάρεως· τὰ βαρέλια περιεῖχον ἄλλα πέντε καὶ ἄλλα δύο μόνον καντάρια.

— Λάθος εἶναι, «ἐφέντημ»· κύτταξε παρεμπρὸς θὰ εὔρης ὅτι ἄλλο ποσὸν τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ βαρελίων ἐζύγισαν μόνον 400 ἢ 500 καντάρια. Τὸ βλέπεις, ἐφέντημ;

— Δίκαιον ἔχεις, λάθος πρέπει νὰ ἔγινεν.

Ἄνευ περαιτέρω συζητήσεως ἐλάμβανεν ἀνὰ χεῖρας μαχαιρίδιον καταλληλότατον διὰ ξέσιν χάρτου καὶ δὴ χονδροῦ, κυρίως ἐν χρήσει παρ' Ὀθωμανοῖς, καὶ μετὰ μεγάλης ἐπιτηδειότητος ἔξεε καὶ τὸ 1000 ἐγίνετο 500. Δὲν ἦτο ἄλλως καὶ πολὺ δύσκολον, διότι τὸ μὲν 1000 γράφεται τουρκιστὶ 1... τὸ δὲ 500, 0... ὥστε δὲν εἶχε παρὰ νὰ κουλουριάσῃ τὸ 1 καὶ νὰ ἐξαλείψῃ μίαν στιγμὴν σημαίνουσαν μηδενικόν.

Διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου ἐξηκολούθει καὶ ἐκλείετο ὁ λογαριασμός, ἀλλὰ δὲν ἐκλείοντο ἀκόμη αἱ θύραι τῆς ἐλαφρώσεως τοῦ δημοσίου ταμείου. Γινομένης τῆς ἀθροίσεως τοῦ ὅλου χρέους ὁ ἔμπορος διήρει τὸ ποσὸν διὰ τοῦ 12 καὶ ὑπέγραφε χρεωστικὰς ὁμολογίας 12 ἀτόκως ἐξοφληθησομένας ἀνὰ μίαν κατὰ τὸ

τέλος ἐκάστου μηνὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους καὶ ἤρχιζον κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ μηνὸς αἱ ἐπισκέψεις εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ἐμπόρου ὑπὸ τοῦ δημοσίου εἰσπράκτορος, ὅστις παρεπέμπετο, μ' ἓνα καφὲν καὶ ὀλίγιστα κέρματα ἀνὰ χεῖρας ὡς δῶρον, εἰς προσεχῆ ἑβδομάδα καὶ μῆνα καὶ οὕτως ἐπετυγχάνοντο αἱ ἀναβολαὶ τῶν πληρωμῶν ἐπὶ χρόνον μακρόν, ἐν ᾧ τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐπεφορτίζετο μὲ τόκον 20 % ἑτησίως διὰ πολλὰ τῶν χρεῶν του.

Οὕτως εἰσεπράττοντο οἱ ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι φόροι ἀφ' ἑτέρου τὰ ἔξοδα ἀνήρχοντο εἰς τὸ διπλάσιον τῶν πραγματικῶν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς προμηθείας τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου καὶ τὰ ὑλικά τῶν ἐργοστασιῶν, ἐν οἷς κατεσκευάζοντο εἶδη τινὰ τῆς χρήσεως τοῦ Ναυστάθμου, τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ σεραγίου. Ἐνθυμοῦμαι διάφορα περιστατικὰ ἀστειώτατα. Ἐκ τούτων δὲ θὰ διηγηθῶ ἓν, τὸ ὁποῖον γνωρίζω ἔξ ἀφηγήσεως, καὶ ἕτερον τὸ ὁποῖον συνέβη εἰς ἐμέ.

Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου (Σερασκὲρ Καπουσοῦ) ἐνηργοῦντο δῆθεν μειοδοτικαὶ δημοπρασίαι πρὸς προμήθειαν τροφῶν καὶ ἱματισμοῦ τοῦ στρατοῦ, ἦτο ὅμως τοῖς πᾶσι γνωστὸν ὅτι αἱ δημοπρασίαι ἐκεῖναι ἦσαν πρὸς τὸ θραυθῆναι καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐπίσης γνωστὸν εἰς ποῖον φίλον τοῦ προϋσταμένου Σερασκὲρ Πασσᾶ (ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν) ἔμελλεν ἢ προμήθεια νὰ κατακυρωθῆ.

Κάποιος θόρυβος περὶ τοιούτων καταχρήσεων εἶχε γίνῃ εἰς τὰ Ἀνάκτορα καὶ διαταγῇ τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸ ἐξῆς αἱ δημοπρασίαι θὰ ἐγίνοντο κατὰ τὸ εὖρω-

παϊκὸν σύστημα. Θὰ ἀνήπτετο κηρίον καὶ ὁ συναγωνισμὸς τῶν προμηθευτῶν θὰ διήρκει μέχρις ὅτου τὸ κηρίον καταναλισκόμενον θὰ ἐσβέννυτο. Προσῆλθον ὡς ἐκ τούτου καὶ ἔμποροι μὴ συνήθεις προμηθευταὶ ὅπως συναγωνισθῶσιν. Ὁ Πασσᾶς ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς δημοπρασίας ἐδήλωσεν ὅτι τὸ παρελθὸν παρῆλθε καὶ νὰ λάβουν τὰ μέτρα των οἱ συναγωνιζόμενοι. Πρόσηνέθη τὸ κηρίον ἀνημμένον καὶ ἐτέθη πρὸ τοῦ Πασσᾶ καὶ ἤρχισεν ἡ δημοπρασία, ἐπρόκειτο δὲ περὶ προμηθείας μεγάλης Ἀμερικανικῶν πανιῶν, φυσικῶς οἱ συναγωνιζόμενοι δὲν ἔσπευδον, περιμένοντες ἕκαστος νὰ κάμη ἄλλος προσφορὰν, ὅπως οὗτος προσφέρῃ εἰς ὑποδεεστέραν τιμὴν καὶ οὕτω καθεξῆς, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν, ἐννοεῖται, ὅτι χρόνος ἱκανὸς ὑπολείπεται μέχρι τῆς ἐκλείψεως τῆς φλογὸς τοῦ κηρίου. Τέλος παρουσιάσθη εἷς ἐκ τῶν «μεμνημένων» καὶ ὥρισε τιμὴν τινα, μετὰ τινα λεπτὰ τῆς ὥρας ἄλλος τῆς αὐτῆς ομάδος τοῦ πρώτου καὶ προέτεινεν ἀσήμαντόν τινα μείωσιν τῆς τιμῆς, ὁ δὲ Πασσᾶς μετ' ὀλίγον ἐφύσησε τὸ κηρίον, τὸ ὁποῖον ἐσβέσθη, καὶ..... ἡ δημοπρασία ἐκλείσεν, ἔμειναν δὲ χάσκοντες οἱ ἀφελεῖς νεήλυδες εἰς τὴν δημοπρασίαν ἔμποροι.

Ἐπῆρχεν αὐτοκρατορικὸν ἐργοστάσιον, τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦτο ἡ κατεργασία ὑφασμάτων διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ προσωπικοῦ τῶν Σεραγίων καὶ τὴν ἐπίπλωσιν αὐτῶν, ὥστε τὰ κατασκευαζόμενα ἐκεῖ ὑφάσματα ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταξωτὰ καὶ ἐν γένει πολυτελεῖ. Τοῦ ἐργοστασίου τούτου ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ ἦτο τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Ἀνακτορικοῦ Οἴκου, διωκεῖτο δὲ ὑπὸ Συμ-

βουλίου διοριζομένου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ὑπουργείου δηλ. ἐκ τῶν εὐνοουμένων τοῦ Σουλτάνου ἢ μᾶλλον τῶν περὶ αὐτὸν ἀρρένων ἢ θηλέων καὶ ἐξουδετερωμένων.

Περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐργοστασίου τούτου καὶ τῶν δυνατῶν μετ' αὐτοῦ ἐμπορικῶν σχέσεων οὐδὲν ἐγνώριζον. Ἐγνώριζον ὅμως ἐξ ἄλλων σχέσεων χριστιανόν τινα ἐκ Χίου καταγόμενον ἔμπορον μεταξοϋφάντων, τιτλοφορούμενον προμηθευτὴν τοῦ Σεραγίου (πολλοὶ τοιοῦτοι τίτλοι ὑπῆρχον προμηθευτῶν τῆς Αὐλῆς, ἀκόμη καὶ μουσικῶν καὶ ἀοιδῶν αὐτῆς, ὅλοι δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀμέσως καὶ ἐμμέσως ἀπεθσαύριζον πολλά). Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνθυμοῦμαι, ἀλλὰ θεωρῶ περιττὸν νὰ τὸ ἀναφέρω, ἐπειδὴ ἐπιζῶσι βλαστοὶ τῆς οἰκογενείας του γνωστοὶ πολλοῖς.

Οὗτος προσελθὼν παρ' ἐμοί, μοὶ ἀνέφερεν, ὅτι τὸ ἐργοστάσιον, οὗ μέλος τοῦ συμβουλίου ἐτύγγανεν, ἀγοράζει πλεῖστα εἶδη, ὅτι οἱ προμηθευταὶ καὶ κυρίως εἰς Χῖος Λατῖνος, *Perpignani* ὀνομαζόμενος, ἐκ προμηθειῶν τινων πρέπει νὰ κερδίζῃ τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ, προκειμένου περὶ βαφῶν, π. χ. αἵτινες εἶναι προϊόντα τῆς χημείας. Μοὶ προσέθηκεν ὅτι ἐκ συμπαιθείας προσωπικῆς πρὸς ἐμὲ ἐπεθύμει νὰ μὲ εἰσαγάγῃ παρὰ τῶ συμβουλίῳ καὶ νὰ κάμωμεν δουλειᾶς καὶ νὰ ξύσωμεν τὸν *Perpignani*· καὶ τώρα πρόκειται νὰ προμηθευθῶμεν διαφόρους βαφὰς ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἐγὼ θὰ κάμω νὰ δοθῇ εἰς σὲ ἡ παραγγελία, προσέθηκε, νὰ μᾶς τὰ φέρῃς ἐπὶ προμηθείᾳ (*per commissione* ἦτο ἡ φράσις του), εὐχαριστεῖσαι μὲ 5 % προμήθειαν;

— Βεβαίως, τῷ ἀπεκρίθην, καὶ μὲ ὀλιγώτερον, ἀρκεῖ νὰ μὴ σκαλώσῃ ὁ παρᾶς.

— Ἐννοια σου καὶ ἐγὼ εἶμ' ἐδῶ, ἦτο ἡ ἀπάντησίς του.

Ἐσυμφωνήσαμεν, τὴν ἐπιοῦσαν νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸν πρόεδρον Πασσᾶν καὶ νὰ τῷ προσφέρω τὰς ἐκδουλεύσεις μου. Τοῦτο καὶ ἐγένετο καὶ ἀμέσως ἔλαβον γραπτὴν τὴν παραγγελίαν τῆς προμηθείας διαφόρων βαφῶν ἐκ Γαλλίας, ἐννοεῖται δὲ ὅτι οὔτε τὰς ὀνομασίας αὐτῶν ἐγνώριζον.

Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ φίλος μου ἦλθεν ἀπὸ πρωΐας εἰς τὸ γραφεῖόν μου καὶ μοὶ ἐζήτησε νὰ γράψω εἰς Λονδῖνον νὰ μοὶ στείλουν δι' αὐτὸν δύο ὥρολόγια χρυσᾶ χρονόμετρα πρωτίστης ποιότητος. Τῷ παρετήρησα ὅτι τοιαῦτα ὥρολόγια τιμῶνται τοῦλάχιστον 5.000 γρόσια.

— Καὶ 10.000 ἂν πληρωθοῦν, δὲν βλάπτει, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἄριστα, μοὶ εἶπεν, αἱ βαφαὶ σηκώνουν.

Ἐνόμισα, ὅτι σκέπτεται ἐκ τῆς προμηθείας μου νὰ λάβῃ τὸ μέρος του καὶ ὑπέκνυσα.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας μοὶ παρουσιάσθη ἕτερος τῶν συμβούλων, Ὀθωμανὸς οὔτος, καὶ μετὰ τοὺς συνήθεις χαιρετισμοὺς καὶ καφὲν καὶ «τσιμποῦκι», μοὶ λέγει καθαρά, ὅτι ἐννοεῖ ἀπὸ τὴν παραγγελίαν νὰ ὠφελῆθῃ 10.000 γρόσια. Εἰς τὴν ἔνστασίν μου δέ, ὅτι ἐργάζομαι ἐπὶ προμηθεία, καὶ δὲν βλέπω πόθεν δύναμαι νὰ τῷ προμηθεύσω τὰς 10.000 γρόσια, μοὶ εἶπε νὰ τὰ προσθέσω εἰς τὴν ἀξίαν καὶ ὅτι ἐκεῖνος θὰ φροντίσῃ ὥστε ἡ ἐξέλεγκξις τοῦ λογαριασμοῦ νὰ τὰ συγκαλύψῃ.

Ἐν συντόμῳ, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον καὶ οἱ πέντε σύμβουλοι ἀλληλοδιαδόχως καὶ τελευταῖος ὁ γενικὸς γραμματεὺς ὁ πραγματικὸς ἐλεγκτὴς τοῦ δοθησομένου λογαριασμοῦ μοὶ ἀπήτησαν ἕκαστος, ἐν ἀγνοίᾳ φυσικὰ τῶν συναδέλφων του, ἀνὰ 10.000 γρόσια, βεβαιοῦντές με, ὅτι πᾶς παρουσιασθησόμενος λογαριασμός θὰ ἐγκριθῆ ἄσυζητητὶ τῇ συστάσει αὐτῶν.

Εἰς ὅλους, ἐννοεῖται, ὑπεσχέθην. Ἡ παραγγελία ἐξετελέσθη, τὸ πραγματικὸν τίμημα τῶν βαφῶν μετὰ τῆς προμηθείας μου ἀνήρχετο εἰς 75.000 φράγκων καὶ προσέθηκα διὰ τὰς ἀμοιβὰς τῶν προειρημένων 50.000. Παρουσίασα οὕτω τὸν λογαριασμὸν ἐν λεπτομερείᾳ μὲ ἕκαστον εἶδος τιμολογούμενον καί, ὡς τοῦ θαύματος, εὐρέθη παμψηφεί ἐλαφρὸς—καὶ ἐσυλλογιζόμενην ὁποίους λογαριασμοὺς παρουσίαζε πρὸ ἐμοῦ ὁ Perpignani διὰ νὰ εὐρίσκουν τοὺς ἰδικούς μου ἐλαφρούς!

Τὰ χρήματά των συνίσταντο εἰς ἐπιταγὰς (χαβαλέδες) εἰς ἐπαρχιακὸν ταμεῖον καὶ μὲ παρεκάλουν νὰ δεχθῶ νὰ πληρωθῶ διὰ τοιαύτης ἐπιταγῆς καὶ διὰ νὰ μὴ ζημιοῦμαι τοὺς τόκους ἀφ' ἧς ἡμέρας κατέβαλον εἰς Μασσαλίαν τὸ ἰσότιμον τῶν βαφῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς εἰσπράξεως τῆς ἐπιταγῆς, δέχονται νὰ μοὶ πληρώσωσι τὸν νενομισμένον τόκον πρὸς 20% ἑτησίως!

Ἐν παρόδῳ ἐπανάληψιν παραγγελίας ἢ προμηθείας ἄλλης δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐπιτύχω. Ὁ Perpignani εὔρε το μέσον ἐν τῷ Σεραγίῳ νὰ ξύσῃ ἐκεῖθεν καὶ συμβούλους καὶ πρόεδρον καὶ νὰ μείνῃ πάλιν κύριος τοῦ πεδίου. Ὁμολογητέον ὅτι ὁ «καϋμένος» ὁ πρόεδρος Πασσᾶς ἦτο ἀθῶος ὅλως τῶν θυσιῶν ἐκείνων, ἀληθῶς

εὐγενῆς Μουσουλμᾶνος, ὧν τινες, ὅταν τύχῃσι νὰ εἶναι τοιοῦτοι, δύνανται μὲν νὰ εἶναι ἀμόρφωτοι, ἀλλ' ἔχουσιν ἔμφυτον τὴν ἰδέαν τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς φιλίας. Τὸ μόνον δῶρόν μου πρὸς αὐτὸν ἦτο «νταμιτζάνα» ἐκλεκτῆς ῥακῆς, ἣν ἐπρομηθεύθην ἐπίτηδες ἐκ Χίου, διότι ἔγνων ὅτι πολὺ ἠρέσκετο εἰς αὐτὴν καὶ πάλιν μέγα μέρος αὐτῆς ὁμοῦ συνεπίομεν «κεφλεντίζοντες» συνεχῶς κατὰ τὰς Κυριακὰς εἰς τὸ ἐν τῷ μαγευτικῷ χωρίῳ Τζάμιτζα τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀνετώτατον ἐξοχικὸν μέγαρόν του.

Ἐκ τῶν ὑποδειχθέντων ὀλιγίστων παραδειγμάτων περὶ τοῦ τρόπου τῆς εἰσπράξεως τῶν ἐσόδων καὶ πληρωμῆς τῶν δαπανῶν τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους δύναται τις νὰ συμπεράνη, συνυπολογίζων καὶ τὰς ὑπερόγκους μισθοδοσίας τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἀξιωματικῶν, ὧν οἱ πλεῖστοι καὶ ἀργόμισθοι, διατὶ Κράτος κατέχον τόσῳ πλουσίους πόρους ἐξ ἀπεράντων καὶ πλουσιοπαρόχων ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις κτήσεων, μὴ ὑποπεσὸν ἀκόμη εἰς τὸν βαθμιαῖον διαμελισμὸν, τῆς ἀπωλείας δηλαδὴ τῆς Βουλγαρίας, τὴν ὁποίαν οἱ τότε Τοῦρκοι ἐκάλουν «κελλᾶρι τῆς Τουρκίας», τῆς Θεσσαλίας, τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, πρὸς δὲ καὶ τοῦ φόρου ὑποτελείας τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν, Κράτος ἐν συνόλῳ τοῦ ὁποίου ὁ ἐτήσιος προϋπολογισμὸς ἀνήρχετο εἰς 30.000.000 λίρας καὶ τοῦτο κατὰ Τουρκικοὺς προϋπολογισμοὺς καὶ ἐπὶ βάσει μεθόδου εἰσπράξεων τῶν προσόδων, ὅπως ἀνωτέρω ἀφηγήθην, Κράτος τέλος μηδὲν σχεδὸν ἐξοδεῦον, ὡς τὰ λοιπὰ πεπολιτισμένα Κράτη, οὔτε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, οὔτε διὰ τὴν δημο-

σίαν ἐκπαίδευσιν, οὔτε καὶ διὰ τὴν ἀπονομὴν δικαιοσύνης, οὔτε εἰς τοὺς ὑπηκόους Χριστιανούς, οὔτε εἰς τοὺς ξένους, μὴ ἔχον ἀκόμη οὔτε ἀνάγκας δημοσίου χρέους, ἐκτὸς τοῦ δανείου τοῦ 1854, εὕρισκετο εἰς διηνεκεῖς χρηματικὰς στενοχωρίας καὶ κατέφευγε καὶ ἠνείχετο τοσοῦτω ἀρπακτικούς ὄρους διὰ χρηματικὰς εὐκολίας καὶ ταύτας ἰδανικὰς κατ' οὐσίαν.

Β΄

Υπήρχε τότε Τραπεζομεσιτικὸν κατάστημα ἐν Γαλατᾶ, τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Στέφανος Μαυροκορδάτος, καταγόμενος ἐκ Σμύρνης, οὗ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τὸ κατάστημα ἔφερεν. Οὗτος εἶχε προσεταιρισθῆ τὸν ἐξάδελφόν του Ἐλευθέριον Μαυροκορδάτον, προσκαλέσας αὐτὸν ἐκ Παρισίων, ὅπου πρὶν διέμενεν, ἀγνοῶ τί ἕως τότε ἐπαγγελλόμενος, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδείξας ὅτι ἐγνώριζε τὴν κυρίως Τραπεζιτικὴν ἐργασίαν, ὅπως τὴν ἐννοοῦσιν ἐν Εὐρώπῃ, κάλλιον παντὸς ἄλλου ἡμῶν τῶν Ἀνατολιτῶν.

Προσηταιρίσθη συνάμα ὁ Στ. Μαυροκορδάτος τὸν Ἀντώνιον Πίριαντζ, ἐγγώριον Σταυροδρομίτην ἐκ πατρὸς Αὐστριακοῦ καὶ μητρὸς Ἀρμενοκαθολικῆς. Οὗτος εἶχε τύχην ἀνατροφῆς κάπως ἐπιμεμελημένης, ἐννοεῖται πάντοτε «λεβαντίνικης». Ἦτο δηλαδὴ γλωσσομαθῆς, κυρίως δὲ ἐγνώριζε καλῶς τὴν Τουρκικὴν, ἥτις ἄλλως τε ἦτο ἡ μητρικὴ του, διότι οἱ Ἀρμένιοι πολὺ ὀλίγον ἐμάνθανον καὶ ἀναμεταξύ των δ' ἀκόμη δὲν μετεχειρίζοντο τὴν Ἀρμενικὴν. Ἡ Τουρκικὴ ἦτο ἡ συνήθης αὐτῶν γλῶσσα καὶ κατ' οἶκον καὶ αὐτὴν

ἔσπουδαζον καὶ αὐτὴν πολλοὶ αὐτῶν ὠμίλου καὶ πολ-
λάκις ἔγραφον κάλλιον καὶ αὐτῶν τῶν λεγομένων δια-
βασμένων Ὀθωμανῶν. Ἐκτὸς τῶν ἐπικτήτων τούτων
πλεονεκτημάτων ὁ Πίριαντζ ἐκέκτητο καὶ φυσικὴν
ἀγγίνοϊαν, ἀντίληψιν καὶ ταχύτητα ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῇ
γραφικῇ καὶ λογιστικῇ ὅπως ἕκτακτον. Πρὸς τούτοις
ἦτο καὶ ἦθος γλυκυτάτου, συμπεριφορᾶς φιλόφρονος,
ἀκόμη καὶ ὠραῖος καὶ ὡς πρὸς τὰς δαπάνας γεν-
ναιότατος.

Ἦθος τὸ ὁποῖον ἐν Τουρκίᾳ πολὺ ἐσήμαινε καὶ
σημαίνει, κατ' ἐμὲ δὲ ἡ γενναιότης εἰς τὰς δαπάνας,
ἐν πρέποντι ὄρω, ἐννοεῖται σύμφωνος πρὸς τὰ μέσα τοῦ
δαπανῶντος, εἶναι ἀξιόλογον προσὸν διὰ τὸν χρηματι-
ζόμενον. Ἐν γένει ὁ Πίριαντζ ἦτο ἐξ ἐκείνων τῶν
ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι γόητας
(charmeurs). Ἡ τριανδρία αὐτὴ διηύθυνε τὸν Τρα-
πεζομεσιτικὸν ἐκεῖνον οἶκον.

Κατὰ παρέκβασιν ἃς ἐξηγήσω τί ἦτο ὁ «τραπεζο-
μεσίτης», διότι ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ δὲν
ὑπάρχει κλάδος χρηματιστικὸς παρόμοιος.

Ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, π. χ. ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουσιν οἱ τρα-
πεζῖται (banquiers), οἱ ἀνεγνωρισμένοι ὑπὸ τοῦ κρά-
τους μεσίται τοῦ Χρηματιστηρίου (agents de change
patentés), οἱ παρασκήνιοι μεσίται, οἱ ἐλεύθεροι νὰ
ἐνεργῶσι καὶ τραπεζικὰς πράξεις δι' ἴδιον λογαρια-
σμὸν (coulissiers), οἱ μεσίται οἱ φερέοικοι τοῦ χρη-
ματιστηρίου οἱ εἰσάγοντες ἰδίους πελάτας παρὰ τοῖς
agents de change καὶ τοῖς coulissiers καὶ λαμβά-
νοντες ποσοστὸν ἐκ τῆς μεσιτείας τῶν πράξεων τῶν

γενομένων διὰ τοὺς αὐτοὺς πελάτας, οὓς εἰσήγαγον παρὰ τοῖς ἀνωτέρω, οἱ λεγόμενοι Remisiers, τέλος ὑπάρχουσιν οἱ φερέοικοι μεσῖται τῶν συναλλαγμάτων καὶ ἐκτοκισμῶν (courtiers de change et d'Escompte).

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἕως τότε ὑπῆρχον οἱ τραπεζίται (σαράφηδες) ἀνεγνωρισμένοι ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, οἵτινες μόνον εἰς πράξεις μετὰ τῆς Κυβερνήσεως κατεγίνοντο, οἷον ἐνοικιάσεις προσόδων, προμηθείας στρατοῦ, ναυτικοῦ, τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου κλπ.

Ὑπῆρχον οἱ Εὐρωπαῖοι Φράγκοι, ἃς εἴπωμεν τραπεζίται, οἵτινες ἐπώλουν καὶ ἠγόραζον συναλλάγματα ἔξωτερικά, σύροντες καὶ ἐκδίδοντες δηλαδή συναλλάγματα μὲ τρίμηνον προθεσμίαν ἐπὶ ἰδίων οἴκων ἐν Μασσαλία ἢ Λονδίῳ ἢ ἐπὶ πιστώσεων, ἃς εἶχον παρὰ τραπεζίταις ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλ' αἱ ἀγοραπωλησίαι αὗται τῶν συναλλαγμάτων κύριον σκοπὸν εἶχον τὸ πορίζεσθαι ξένα κεφάλαια ἐπὶ τόκῳ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον εὐθηνῶ.

Ἡ πραγματικὴ ἐργασία ὅθεν τῶν λεγομένων τραπεζίτων ἐνέκειτο εἰς τὸ δανεῖζειν τοκογλυφικῶς εἰς τοὺς Ἀρμενίους ἢ Ὀρθοδόξους Χριστιανούς, τοὺς σαράφηδες τοῦ Μαλιγὲ ἢ ἔχοντας τὰ μέσα προμηθευτὰς τοῦ Κράτους, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ εὐρίσκοντας τὰ μέσα νὰ καθίστανται αὐτοὶ ἀπ' εὐθείας προμηθευταί, ἐπειδὴ μέχρι τοῦ 1857 περίπου Φράγκοι παρεισέδυνον sporάδην, διὰ διαφόρων μέσων εἰς τὰ ἀρμόδια ὑπουργεῖα, ἀλλ' ἀνεγνωρισμένος «σαράφης» οὐδεὶς ὑπῆρχε Φράγκος, δηλαδή ξένης ὑπηκοότητος, μόνον Ἀρμένιοι ἦσαν

ἀνεγνωρισμένοι, οἱ πλεῖστοι καὶ εὐάριθμοι ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ὑπήκοοι Ὀθωμανοί.

Πρῶτος κατορθώσας ν' ἀναγνωρισθῆ τοιοῦτος ἦτο ὁ τότε ἀκμάζων Θεόδωρος Μπαλτατζῆς, τοῦτον ἠκολούθησαν μετέπειτα πολλοὶ οἱ Γ. Ζαρίφης, Ἐμ. Μπαλτατζῆς κλπ., ὧν ἔσχατος καὶ μικρὸς ἐπέτυχον νὰ ὀνομασθῶ καὶ ἐγὼ κατὰ τὸ 1861 ἐν ἰδίῳ ὀνόματι.

Μετὰ τοὺς τραπεζίτας ἤρχετο ὁ κλάδος τῶν λεγομένων «σαράφηδων» τοῦ Γαλατᾶ καὶ δὴ τοῦ Χαβιαροχάνου καὶ Κουταλιανοῦ Χανιοῦ, οἵτινες οὐδὲν τραπεζικὸν ἔργον μετήρχοντο ἄλλο, ἢ τὸ τῆς ἐμπορίας, τῆς νομισματοαλλαγῆς δηλαδὴ ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν νομισμάτων, ἐγχωρίων καὶ ξένων, περὶ ὧν προανέφερα, ἀπὸ τῆς ὁποίας σχετικῶς πρὸς τὰ ἀσήμαντα αὐτῶν κεφάλαια ἐπορίζοντο κέρδη σπουδαιότατα διὰ παντὸς μέσου θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου, ὧν τὸ κύριον ἦτο τὸ κούρευμα τῶν χρυσῶν νομισμάτων (ἐλάφρυνσις τοῦ βάρους τοῦ νομίσματος διὰ πολυειδῶν μεθόδων), τὰ ὁποῖα οὕτω κολοβωμένα ἐτίθεντο εἰς κυκλοφορίαν διὰ διαφόρων ὀχετῶν, ὧν ἡ ἀφήγησις μοὶ φαίνεται περιττή.

Ἐπὶ τέλος καὶ οἱ φερέοικοι μεσίται συναλλαγμάτων καὶ νομισμάτων.

Τοὺς τέσσαρας τούτους χρηματιστικούς κλάδους συνήνωνεν ἐν ἑαυτῷ ὁ τραπεζομεσίτης, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ οἶκος τοῦ Στεφάνου Μαυροκορδάτου, τότε μοναδικὸς εἰς τὸ εἶδός του ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐνεκα τῆς ἰδιοφυΐας ἐκάστου τῶν μελῶν τῆς τριανδρίας αἱ ἐργασίαι ἐπέτυχον καὶ προσέτι, διότι ὁ Στέφανος Μαυροκορδάτος ἀπὸ χρόνου μακροῦ ἐγκατε-

στημένος ἐν Γαλατᾷ ὡς μεσίτης συναλλαγμάτων, ὄχι ὅμως φερέοικος, ἀλλ' ἔχων *Κάσσαν* δηλαδή γραφεῖον ὡς ἀνὴρ ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως καὶ μορφώσεως καὶ ἔχων σχέσεις ἐμπορικὰς καὶ κοινωνικὰς μετὰ τοῦ μεγάλου κύκλου, ὡς ἔχων τέλος γυνῶσιν καὶ προσώπων καὶ πραγμάτων τοῦ Γαλατᾷ, καθίστατο ἀρίστη προσωπικότης, ἀρίστη ἐτικέττα τοῦ καταστήματος. Ὁ Ἐλευθέριος Μαυροκορδάτος νέος ὠραῖος, ἀστεῖος ἢ σπουδαῖος ἐν οἰκείᾳ ὥρᾳ ἢ χρόνῳ, *Παρισινὸς* ἐν γένει καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ λόγου, ἐσαγήνευε πάντας τοὺς ἐμπορευομένους καὶ χρηματιζομένους *Φράγκους* τοῦ Γαλατᾷ, εἰς τρόπον ὥστε δὲν τῷ ἤρνούντο εὐλόγως τίποτε. Ὁ Πίριαντζ, ὡς ἀνωτέρω περιεγράφη, ἦτο ἀρμοδιώτατος διὰ τὰς σχέσεις μετ' Ἀρμενίων σαράφηδων καὶ κυρίως διὰ τὰς μετὰ τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν Ὀθωμανῶν, ὧν εἶχε καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα, οἷον ῥακοποσίαν κλπ., ἅτινα δὲν γράφονται. Οὕτως ἡ τριανδρία αὐτὴ ἀπετέλει τι τέλειον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τὴν πρωτότυπον εἰς τὸ εἶδός της.

Μετὰ τοῦ Στεφάνου Μαυροκορδάτου εἶχον ἀνέκαθεν σχέσεις ὡς ἔμπορος, καὶ ἐνήργουν ἀγοραπωλησίας συναλλαγμάτων εἰς μεγάλα ποσά, ταύτας δὲ ἐξηκολούθησα καὶ μετὰ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνωτέρω ἐπεκταθέντος οἴκου του, κυρίως δὲ ἠρεσκόμην νὰ συναλλάττωμαι μετὰ τοῦ Ἐλευθ. Μαυροκορδάτου καὶ Πίριαντζ, ὡς εὐκολωτέρων εἰς τὰς διαπραγματεύσεις, καὶ μὴ ἀκολουθούντων τὸ Ἀνατολικὸν ἐκεῖνο σύστημα τοῦ παζαρεύειν διὰ πᾶσαν καὶ τὴν ἐλαχίστην δοσοληψίαν. Ἀφ' οὗτου ἐπέστρεψα ἀπὸ τὸ ἀφηγηθὲν ταξίδιον μου

εἰς αὐτοὺς ἐπρόσεξα καὶ ἀπέβλεψα, ὅπως εἰσαχθῶ δι' αὐτῶν εἰς χρηματιστικὰς ἐργασίας, ἐχούσας σχέσιν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μετὰ τοῦ Κράτους καὶ ἐπέτυχον δι' αὐτῶν κατὰ πρῶτον ν' ἀρχίσω τοιαύτας πράξεις, ἀλλὰ μόνον τοκισμοῦ χρημάτων ἀπέναντι ὁμολογιῶν τοῦ «Σερασκεράτου» πρὸς τόκον μὲν 20% ἑτησίως, ἀλλ' ἄνευ ἐμμέσου τινὸς κέρδους.

Τοὺς τοκισμοὺς αὐτοὺς ἐνήργουν πρὸς σαράφηδες μὲν τοῦ Μαλιγὲ ἀλλὰ μικροὺς, ὡς καὶ πρὸς τὸν Ἀγκὸπ Νουραντουγκιὰν Ἐκμεκτζῆ Νεβρουζιὰν, προμηθευτὴν τοῦ ἄρτου εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει στρατὸν καὶ εἰς τὸ ναυτικόν, θεωρούμενον βαθύπλουτον (οἷος δὲν ἦτο πράγματι) καὶ λίαν ἰσχυρὸν παρὰ τοῖς ἐν τοῖς πράγμασιν Ὀθωμανοῖς.

Ἡμέραν τινὰ εἷς ἐκ τῶν ἀδελφῶν Νεβρουζιὰν ἐμπιστευτικῶς μοὶ εἶπεν, ὅτι ὁ Πίριαντζ διαπραγματεύεται εἰς τὸν Μαλιγὲ προκαταβολὴν γροσίων 40.000.000 εἰς χαρτονόμισμα ἀπέναντι φόρου δεκάτης διαφορῶν «σαντζακίων». — Τότε ἡ Τουρκία διηρεῖτο εἰς *Σαντζάκια* (= διοικήσεις) καὶ ταῦτα εἰς *Καζάδες* (=ἐπαρχεῖα) — καὶ εἰσάγει τὸν νεωτερισμὸν νὰ καταβιβάσῃ τὸν τόκον εἰς 8% ἑτησίως ὡς δέλεαρ, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἀντὶ χαρτονομίσματος θέλει εἰσπράξῃ διὰ τῶν ἐπιταγῶν ἐπὶ τὰς ἐπαρχίας μεταλλικόν, δηλαδὴ λίρας πρὸς 105 γρόσια ἄνευ διαφορᾶς ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ταμείου, καὶ τὸ μέγιστον, ὅτι ζητεῖ νὰ κατορθώσῃ ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς καὶ ἡ ὁμάς του τὰ δέκατα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐδάνειζεν, εἰς ἣν κατὰ τὸ προλαβὸν ἔτος εἶχον τιμὴν ἐπὶ δημοπρασίᾳ, ἄνευ νέας τοιαύτης,

ἐν ᾧ, μοὶ προσέθετεν ὁ Νεβρουζιάν, ἐφέτος τὰ δέκατα αὐτά, τὰ ὅποια, ἐννοεῖται, ἐκλέγει, πρόκειται ν' ἀποδώσωσι διπλάσια.

Μοὶ ἐξεμυστηρεύθη ὅτι ὁ Πίριαντζ ἐξ ἀνάγκης τὸν ἀναμιγνύει εἰς τὴν δουλειὰν ὡς ἔμπειρον καὶ γνώστην τῆς ἀξίας τῶν δεκάτων, ἀλλ' ὅτι θέλει νὰ τὸν «ξεκάμη» μὲ μικρὰ πράγματα, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δὲν δύναται νὰ προκαταβάλῃ «κεφάλαια», ἐν ᾧ κατ' οὐσίαν ἢ προκαταβολὴ ἦτο καὶ μικρὰ καὶ βραχυπρόθεσμος, καὶ ὅτι, ἂν τῷ ἔδιδα ῥάχην, ἠδύνατο νὰ λάβῃ ὅσον μέρος ἤθελε καὶ τοῦτο διὰ συντροφικὸν ἐξ ἡμισείας λογαριασμὸν μετ' ἐμοῦ.

Ἐντελήφθην ἀμέσως περὶ τίνος πρόκειται καὶ δὲν ἦτο ἄλλως δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ τις, ὅτι ἂν ἐπετύχαινον αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ Πίριαντζ, ὅπως μοὶ τὰς ἐξέθηκεν ὁ Νεβρουζιάν, ἔστω καὶ μετὰ τινων παραχωρήσεων ἐκ μέρους του, ἐπρόκειτο τριπλασιασμὸς τοῦ κεφαλαίου καὶ τούτου ἰδανικοῦ, ἀλλ' εἶχον ἀρχὴν ἀπαράβατον εἰς Ἄρμενιον «σαράφην», προκειμένου ἀκόμη καὶ περὶ χορηγίας ἐμπορευμάτων, νὰ μὴ ἐμπιστεύωμαι οἷονδήποτε ποσὸν ἄνευ ἐγγυήσεως ἢ ἐνεχύρου. Ἐνευ περιστροφῶν, εἶπον τῷ Νεβρουζιάν, ὅτι δέχομαι τὴν πρότασίν του καὶ ἐκ τῶν γροσίων 40.000.000 ἀναλαμβάνω συμμετοχὴν καὶ τὰς σχετικὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς διὰ 8.000.000 γρόσια ἐξ ἡμισείας συντροφικὰ μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ἐν ᾧρα ν' ἀναγνωρισθῶ ἐγὼ ὑπὸ τῆς ομάδος ὡς μέτοχος καὶ αὐτὸς νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν, ἀλλ' εἰς ἐμὲ ν' ἀπομένῃ ἡ ὀλικὴ διαχείρισις καὶ

ἀπ' ἐμὲ νὰ ἔχη νὰ λάβῃ τὸν λογαριασμὸν τῆς διαχειρίσεως καὶ τὰς ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ὠφελείας διὰ τὸ ἥμισυ μέρος του.

Ὁ Νεβρουζιὰν ἐδέχθη τοὺς ὅρους μου χωρὶς ποσῶς νὰ προσβληθῆ ἢ φιλοτιμία του. Ἄλλως Ἀρμενίων φιλοτιμία δυσκολώτατα προσεβάλλετο ἐν γένει καὶ τὰ κοινωνικὰ καὶ ἔθνικα αἰσθήματα αὐτῶν ἦσαν λίαν ἐλαστικά, ἀπορῶ δὲ καὶ ἐξίσταμαι σήμερον ἀκούων αὐτοὺς δρῶντας ὑπὲρ ἔθνους καὶ πατρίδος, ἧς οὔτε τὸ ὄνομα κυριολεκτικῶς τότε ἦτο γνωστόν.

Δύο τοιαύτας ἀπορίας καὶ ἐκπλήξεις ἐδοκίμασα εἰς τὸν βίον μου, προκειμένου περὶ ἔθνικῶν χαρακτήρων καὶ ἀνδρείας, τὴν ἀνωτέρω ἐπὶ Ἀρμενίων καὶ τὴν τῶν Μολδοβλάχων νῦν Ρωμούνων κατὰ τε τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν μαχιμότητα, ἐν ᾧ ὅπως τοὺς εἶδον κατὰ τὸ 1859, καὶ αὐτοὶ πολὺ ὀπίσω ἦσαν κατ' ἀμφοτέρα.

Αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ Πίριαντζ ἀπέληξαν αἰσίως. Ἐγὼ ὄχι μόνον ἀνεγνωρίσθην ὑπ' αὐτοῦ δηλαδὴ τῆς ὁμάδος του ἐκ τραπεζιτῶν «Φράγκων» καὶ «σαράφιδων», ἀλλὰ διὰ τοῦ Νεβρουζιὰν καὶ τινος ἐπιτηδειότητος, ἦν ἀνέπτυξα ὅπως ἀποκτήσω τὰς συμπαθείας καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, ἀκόμη καὶ τῶν πτωχῶν «κιατίπιδων» (αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι εἶναι οἱ γελοίως μισθοδοτούμενοι), ἐπέτυχον ὥστε ἡ βούλλα μου (ὑπογραφή μου διὰ σφραγίδος) ν' ἀναγνωρισθῆ καὶ νὰ γίνηται δεκτὴ ὄχι ὡς «Σαράφη» ἀκόμη, ἀλλ' ὡς «Μουλτεζίμη» (ἐνοικιαστοῦ προσόδων τοῦ Κράτους), καὶ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ὃν ἐπεδίωκον σκοπὸν ἐγένετο.

Δὲν ἤξεύρω ἂν ἡ τύχη τοῦ Νεβρουζιᾶν εἰργάζετο ἢ ἡ ἰδική μου ἢ τινος τῶν συνεταιίρων μου, ἀλλ' ὅλα ἤλθον κατ' εὐχὴν. Εἰς ἐμὲ εἶχον ἀπομείνη κατὰ τὸν μεταξὺ τῆς ομάδος τοῦ ὅλου τῶν «δεκάτων», ἃ εἶχον ἀναδεχθῆ διὰ τὰ 40.000.000 ἰδιωτικὸν πλειστηριασμόν, μοὶ ἀπέμειναν, λέγω, τὰ δέκατα τοῦ «Τρίκκαλα Σαντζάκι» (Διοικήσεως Θεσσαλίας), τῶν ὁποίων ἡ ἀρχικὴ τιμὴ εἶχεν ὀρισθῆ παρὰ τοῦ Μαλιγὲ εἰς Γιούκια 48 ἴσον μὲ 48.000.000 γρόσια (ἐπειδὴ ἕκαστον «γιούκι» ἦτο ἰσοδύναμον πρὸς 100.000 γρόσια), καὶ ἀνέθεσα τὴν διαχείρισιν αὐτῶν εἰς τὸν ἐμπορικὸν οἶκον τῶν ἐν Βόλῳ ἀδελφῶν Τζοπωτοῦ, μεθ' οὗ εὕρισκόμην ἀρχῆθεν εἰς διηνεκεῖς σχέσεις.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐνάρξεως τοῦ σταδίου μου παρὰ τῷ Ν. Δαμιανῷ εἶχον γνωρίση τὸν ἕτερον τῶν ἀδελφῶν Κωνσταντῖνον, οὗ διατηρῶ ζωηρὰν τὴν ἀγαθὴν μνήμην, καὶ τὴν ἀγάπην μου μετεβίβασα πρὸς τε τὸν ἐπιζῶντα μόνον αὐτοῦ υἱὸν καὶ τὰς θυγατέρας του, διότι ὁμολογῶ ὅτι ἐν αὐτῷ διέκρινα ὄχι μόνον κοινωνικὰς ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ ἀγγίνοϊαν ἔκτακτον καὶ ἐργατικότητα τόσην, ὅση δύναται νὰ θεωρηθῆ ὑπερβολή, δι' ἣν πολλάκις τὸν ἐπέπληξα. Ἐκέρδισε πολλὰ διὰ τῶν σχέσεών του μετ' ἐμοῦ, ἀλλὰ τὰ ἐκέρδισεν ἐπαξίως τῆς ἐργασίας αὐτοῦ καὶ οὐδέποτε μετέπειτα ἔπαυσε δίδων μοι δείγματα ἐκτιμήσεως καὶ εὐγνωμοσύνης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δυστυχῶς δὲν μοὶ συνέβη πολλάκις.— Ἀπ' ἐναντίας.

Τὰ δέκατα μοὶ ἀπέδοσαν καθαρὰς ἐξόδων 90.000 λίρας! Ἐν γένει ἐξ αὐτῆς καὶ μόνης τῆς ἐπιχειρήσεως

τὸ κατάστημά μου ἐκέρδισε καθαρὸν κέρδος εἰς τὸ μέρος του ὑπὲρ τὸ 1.000.000 φράγκων.

Ἄλλην μίαν πρᾶξιν ἐκ τρίτου συντροφικὴν μετὰ τοῦ Ἁγκὸπ Νουραντουγκιὰν καὶ τοῦ γυναικαδέλφου του Νεβρουζιὰν μετ' ὀλίγους μῆνας, δηλαδὴ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1860, ἐνηργήσαμεν καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη ἀπέδωκεν ὠφέλειαν σπουδαιοτάτην. Εἵχομεν ἀναλάβη τὴν προμήθειαν ἄρτου ἢ μᾶλλον σίτου, ὃν ἐγὼ ἠγόραζον εἰς Γαλάζιον καὶ Βάρναν, πρὸς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν.

Οὕτω δὲ οἱ ἰσολογισμοὶ μόνον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κλάδου τῆς ἐταιρείας μας τῶν ἐτῶν 1859 καὶ 1860 ἀπέφερον κέρδος 2.500.000 φράγκων περίπου. Σημειωτέον δὲ ὅτι, ὡς εἶπον ἀλλαχόθι, οἱ κλάδοι τῆς ἐταιρείας μας εἰργάζοντο ἄνευ κεφαλαίων ἰδίων, διότι τὰ κεφάλαια τῆς ἐταιρείας συγκεντρούμενα ἐδηλοῦντο ἐν τοῖς βιβλίοις μόνον τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος τῆς Μασσαλίας, τοῦτο δὲ ἐβάρυνε τοὺς κλάδους αὐτοῦ μὲ τόκον 6%! ἔτησίως, δι' ὅλα τὰ πρὸς αὐτὸ χρέη ἐκείνων καὶ μὲ προμηθείας, ὡς ἂν προέκειτο περὶ ἀπλῶν ἀνταποκριτῶν, μετὰ τῶν ὁποίων διαρκῶς ἐσχετίζοντο, καὶ πρὸς οὓς ἐχορήγουν ἐντόκους πιστώσεις ἄνευ ὀρίου.

Κοινωνικῶς κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐτῶν 1859 καὶ 1860 δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ μοὶ συνέβη ἄλλο τι ἀξιοσημείωτον εἰμὴ, ὅτι τὸ εἰς Εὐρώπην ταξιδιὸν μου κατὰ τὸ 1859 μοὶ διήγειρεν ὀρέξεις παντοίας εὐζωΐας καὶ δι' ἐμὲ καὶ διὰ τὴν μητέρα μου, ἣτις εἶχεν ἤδη ἀρχίση νὰ ἔχη προκαταρκτικὰς ἐνοχλήσεις νόσου φοβεραῆς, ἡ

ὅποια τὴν ἔφεραν ἐπὶ τέλους καὶ εἰς τὸν τάφον, καθι-
στῶσης αὐτὴν ἀνίκανον πρὸς περιπάτους μακροὺς τὸ
κατ' ἀρχάς, βραδύτερον δὲ καὶ εἰς συντόμους. Ἐπρο-
μηθεύθη ἐκ Βιέννης ἄμαξαν Victoria, ἥμην δὲ ὁ
πρῶτος ἐκ τῶν ἐμπόρων Ἑλλήνων ὁ ἔχων τοιαύτην
ἄμαξαν, διὸ καὶ ὁ τότε ἀκμάζων Δ. Δημητρακόπουλος,
Πελοποννήσιος σιτέμπορος, συντυχὼν με μοὶ εἶπεν :

—Ἡ ψώρα τοῦ ἀμαξιοῦ μᾶς ἔλειπε· μπράβο, μᾶς
τὴν ἔφερες κι' αὐτήν.

Κατὰ τὸ 1860 δὲν ἐταξίδευσα εἰμὴ μόνον εἰς Χίον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ πατρός μου, ὅστις μοὶ παρεπονεῖτο, διότι κατὰ τὸ προλαβὸν ἔτος ταξιδεύσας ἐπὶ μακρὸν ἀφῆκα αὐτὸν ἄνευ ἐπισκέψεως. Ἐκτοτε ἐξηκολούθησα κατ' ἔτος τακτικῶς νὰ τὸν ἐπισκέπτωμαι μέχρι τοῦ 1872, ἔτους τοῦ θανάτου του. Δὲν ἔσχον αἰτίαν ἀπὸ τὴν ἀφήγησιν τῶν κατ' ἐμὲ ἀπὸ τοῦ 1854 μέχρι τοῦ ἔτους 1860 νὰ μνησθῶ τοῦ πατρός μου, διότι οὐδὲν ὑπῆρχε τὸ ἕκτακτον μεταξὺ ἐμοῦ καὶ ἐκείνου. Ἐζη ἐν Χίῳ σπουδάζων καὶ φιλοσοφῶν καὶ προσπαθῶν διὰ τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματός του νὰ καθίσταται ὠφέλιμος καὶ ἀγαθοεργός, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ἐν τῷ νοσοκομείῳ τῆς κοινότητος ἀσθενεῖς ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιμισθίας ὡς καὶ τοὺς ἰδιωτικῶς ἐπικαλουμένους τὴν ἱατρικὴν αὐτοῦ βοήθειαν ἀπόρους. Κατέστη φιλόθρησκος καὶ φιλακόλουθος μέχρις ὑπερβολῆς τινος. Ἐν συνόψει διήρχετο τὸ γῆράς του ὅπως ἀνεκαθεν ἐπεθύμει, μακρὰν τῆς κοινωνικῆς τύρβης καὶ ἀκολουθῶν τὴν σοφὴν ὀθωμανικὴν ῥῆσιν « φίλος ὁ Θεός, διασκέδασις τὸ βιβλίον, καλοπέρασις ἢ ὀλιγάρι-

κεια». Ὅποτε ἐγὼ μετέβαινον ἐκεῖ, προσεπάθει παντὶ μέσῳ νὰ μοὶ προμηθεύσῃ πολυτελῆ εὐζωΐαν ἐν τροφαῖς καὶ ἐκδρομαῖς εἰς τὰ χωρία, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνει νὰ μοὶ ἐνθυμίξῃ ὅτι τὰ πράττει ὅλα πρὸς χάριν μου, ὡς νέου, καὶ ὅτι διὰ τοὺς γέροντας ὁ Θεός, τὸ βιβλίον καὶ ἡ ὀλιγάρκεια δέον νὰ φαίνεται ἡ βάσις τοῦ ἀπομένοντος βίου των, συχνὰ δὲ πυκνὰ μὲ ἠρώτα ἂν ἀκόμη ἡ μήτηρ μου δὲν ἐβαρύνθη τὰ «λοῦσα», τὰς ὑποδοχὰς καὶ τὰ λοιπὰ παραπλήσια, καὶ προσέθετεν ὅτι ἀφ' οὗ καὶ ἡ ὑγεία της εἶναι ὄχι ἐντελής, εἶναι λόγος ἰσχυρότερος ὅπως μεταβῆ εἰς Χίον καὶ ἠσυχάσῃ μετ' αὐτοῦ, ὅστις καὶ ὡς ἰατρὸς ἠδύνατο νὰ τὴν περιποιηθῆ κάλλιον παντὸς ἄλλου. Ἐννοεῖται ὅτι οὔτε κἂν τῇ ἀνέφερον περὶ τῆς ἐπιμόνου ἐπιθυμίας τοῦ πατρός μου. Μοὶ ἐζήτησεν αὐθορμήτως τὴν εἰς Χίον μετάβασίν της, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1866, ὅποτε ἐπιθάνατος ἤλπισεν ὅτι μεταβαίνουσα εἰς τὴν πάτριον γῆν, ὅπου τὸ κλίμα ἄριστον, θέλει ἀναρρώσῃ ἀπὸ τῆς νευρασθενείας, ἣν ἐπίστευεν ὅτι πάσχει.

Ἐν τούτοις τὰ τῆς Ἑταιρείας μας δὲν ἔβαινον ὀμαλῶς. Ἐκτὸς τοῦ κλάδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ὁποίου αἱ ἐργασίαι ἐπετύγγανον, ὡς προείρηται, αἱ τῶν λοιπῶν καταστημάτων καὶ μάλιστα τῶν τῆς Μαγχεστρίας, Βουκουρεστίου καὶ Γαλαζίου ἦσαν μᾶλλον παθητικά, τὸ δὲ ἑτερόρρυθμον τῆς Ἀμβέρσης ἐνέπνεε σοβαρὰς ἀνησυχίας. Καὶ ὅλα μὲν ταῦτα τὰ ἀποθαρρυντικὰ ἠδύναντο νὰ θεραπευθῶσι διὰ τῆς διαλύσεως τῶν κλάδων ἐκείνων, ἀλλὰ τὰ προσωπικὰ ζητήματα ἀπέβαινον δυσδιάλυτα.

Ὁ Εὐστράτιος Βοῦρος κατέκειτο ἤδη εἰς Χίον παραλυτικός καὶ ἐπιθάνατος, ὁ Ἐμμ. Δόντιας ἐπίσης ἐπιθάνατος, ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ ἐκ Λονδίνου, ἀφίνων τὴν ἐκεῖ διεύθυνσιν εἰς χεῖρας τοῦ Ἰωάννου Μ. Ἀγελάστου υἱοῦ τοῦ ἐν Μασσαλία, νέου συνετοῦ καὶ ἐργατικοῦ, ἀλλ' ὅπως πρωτοπείρου, ἔχοντος συνεργάτην ἄλλον ἔφηβον πρωτόπειρον τὸν υἱὸν τοῦ Νικολάου Δαμιανοῦ. Ἀμφοτέρους εἴχομεν ἀποδεχθῆ ὡς συνεταίρους μικροὺς πρὸς χάριν τῶν γονέων των.

Ὅλοι ὁμοῦ παρεπονοῦντο κατὰ τοῦ ἐν Ἀμβέρσῃ κλάδου, ἐμμέσως ἀποδίδοντες τὸ αἴτιον εἰς τὸν ἐν Μασσαλία Ζ. Πετροκόκκινον ὡς χαριζόμενον τῷ διευθυντῇ τῆς Ἀμβέρσῃς ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὸν συγγενείας. Αὐτὸς οὗτος ὁ συνεργάτης τοῦ Πετροκοκκίνου καὶ σύγγαμβρος αὐτοῦ Μιχαὴλ Ἀγέλαστος ἐγκρίνιαιζε διαρκῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἔτρεμε μὴ καὶ τὰ κέρδη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῶν πράξεων μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως εἶναι ἰδανικά, ἐμέμφετο δὲ ἐμοῦ ἀποκαλῶν με *Παπᾶ-Τρέχαν*. Ἐν συντόμῳ ὁμονοοῦντες ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ δὲν ἐμένομεν εἰμὴ ὁ Ἄντ. Βλαστός, ὁ Ζ. Πετροκόκκινος καὶ ἐγώ. Ἐπιστολαὶ πλήρεις παραπόνων τοῦ μὲν κατὰ τοῦ δὲ συνεταίρου διεσταυροῦντο. Συνεζήτησα τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων μετὰ τοῦ Ἀντωνίου Βλαστοῦ καὶ ἐμείναμεν σύμφωνοι περὶ τοῦ ὅτι τοιαύτη κατάστασις δὲν συμφέρει νὰ παραταθῇ, ἀπ' ἐναντίας πρὶν ἢ κινδυνεύσωμεν νὰ ὑποστῶμεν καὶ ζημίας ἐκ τῶν διχονοιῶν, ὅτι δέον νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν διάλυσιν. Συγχρόνως περίπου ὁ Βλαστός ἔλαβεν ἐκ Μασσαλίας

ἐπιστολὴν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγελάστου ἐκτραγωδοῦσαν τὴν καθόλου θέσιν καὶ ἐπαναλαμβάνουσαν δυσπιστίαν καὶ φόβους περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν πράξεων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ οὕτως εὔρομεν τὴν ἐπιζητουμένην ἀφορμὴν νὰ ζητήσωμεν τὴν διάλυσιν τῆς Ἑταιρείας, γράφοντες εἰς τὸν Πετροκόκκινον ὅτι μόνον ἂν δὲν τὴν ἐγκρίνη αὐτὸς θέλομεν ἀποσύρει τὴν πρότασιν. Ὁ ἄρτιος τούτου νοῦς ἀμέσως συνεμερίσθη τὴν γνώμην μας καὶ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφασίν μας εἰς τὸν Μ. Ἀγέλαστον καὶ λοιπούς. Ἐτέθησαν ἀμέσως κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1861 ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς Ἑταιρείας εἰς διάλυσιν, ἥτις ἐπερατώθη ἐν συνόλῳ ταχέως καὶ πρὸς εὐχαρίστησιν πάντων. Ὅτε τῷ 1848 συνεστήθη ἡ Ἑταιρεία ἐκείνη, οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ὅλοι ὁμοῦ εἶχον κατ' ἀνώτατον ὄριον περιουσίαν φράγκων 2,000,000· κατὰ τὴν διάλυσιν αὐτῆς ἡ περιουσία πάλιν ὅλων ὁμοῦ ἀνήρχετο εἰς φράγκα 7,000,000, ἐγὼ δὲ μεταξὺ αὐτῶν εἶχον κινητὴν περιουσίαν φράγκων 500,000 καὶ 100,000 περίπου εἰς ἀκίνητα. Ἐδόξασα τὸν Θεὸν ἐκ βάθους ψυχῆς, διότι τῇ αὐτοῦ συνάρσει καὶ μόνη ὄχι μόνον ἐμαυτῷ ἔπλασα θέσιν ἐκείνη τῇ ἐποχῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπίζηλον, διότι τότε ὁ κάτοχος ἑνὸς ἑκατομμυρίου γροσίων, ἥτοι λιρῶν 10,000 ἐθεωρεῖτο βαθύπλουτος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμπιστευθέντας μοι τόσῳ νέῳ τὴν ἡλικίαν ὠφέλησα, ἀναδειχθεὶς ἄξιός τῆς ἐμπιστοσύνης των.

Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σταδίου μου ὄριον περιουσίας εἶχον θέσει 300,000 φρ., ἐπειδὴ δὲ τότε ἐν τῇ Γαλλίᾳ τὸ εἰσόδημα τοῦ δημοσίου χρέους

εἶχε βάσιν τὸ 6 % ἐτησίως, εἰς δὲ τὴν Ἰταλίαν καὶ περισσότερον, ἐκεῖ δὲ τὰ ἔξοδα τῆς ζωῆς ἦσαν πολὺ περιορισμένα, ἐλόγιζον ὅτι ἔχων εἰσόδημα ἐτήσιον 20,000 φρ., μὴ ἔχων μάλιστα σκοπὸν νὰ νυμφευθῶ ποτέ, θὰ εἶχον τὰ μέσα τῆς εὐζωΐας ἀφθονώτατα μεταναστεύων ἐκεῖ καὶ ἐνασχολούμενος εἰς πᾶν ἄλλο ἢ χρηματισμόν. Ἄλλ' ὁπότεν ὑπερεπήδησα κατὰ διπλάσιον τὸ ῥηθὲν ὄριον τῆς περιουσίας, εὗρον ὅτι ἡμην ἀκόμη νεώτατος καὶ δὲν ἦτο εὐλόγον ν' ἀποσυρθῶ, καθ' ὅσον μάλιστα εἶχον συνηθίσῃ νὰ ἔξοδεύω γενναίως πολὺ ἄνω τῶν 20.000 φρ. ἐτησίως, ἴσως κάποτε καὶ δυσαναλόγως πρὸς ἄλλους κατέχοντας τὴν αὐτὴν καὶ ἐγὼ περιουσίαν, καὶ κατὰ συνέπειαν νέον ὄριον περιουσίας ἔταξα τὸ 1.000.000 φρ. Ἐν οἰκείῳ τόπῳ θέλω ἀφηγηθῆ διατὶ καὶ εἰς τὸ δεύτερον ὄριον δὲν ἐσταμάτησα, προσπαθῶν ἐν τῇ ἀμαθείᾳ μου καὶ ὀδηγούμενος ὑπὸ μόνῃς τῆς πείρας νὰ ψυχολογήσω ἐπὶ τῆς ἀπληστίας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ πλουτίζειν — ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων.

Διαρκούσης τῆς διαλύσεως τῆς Ἑταιρείας φυσικῶς αὕτη ἀπεῖχε νέων πράξεων. Ἐγὼ ὅμως, συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Ἄντ. Βλαστοῦ καὶ Ζ. Πετροκοκκίνου, ἐνήργουν χρηματιστικὰς ἐκ τρίτου συντροφικὰς πράξεις μετ' αὐτῶν, περιορισμένας ὅμως ἐντὸς τῶν ἐτοίμων κεφαλαίων ἐκάστου ἡμῶν, μὴ οὔσης δυνατῆς τῆς χρήσεως πιστώσεων. Δὲν ἦτο καὶ ἡ ἔλλειψις πιστώσεων ἀτυχῆς δι' ἡμᾶς, διότι ἀπεφύγομεν ζημίας καὶ ἰδοὺ πῶς. Οἱ μετὰ τῆς Κυβερνήσεως ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐργαζόμενοι «Σαράφηδες καὶ Παγκέρηδες» ἐν πρώτοις διὰ

τοῦ συναγωνισμοῦ κατέστησαν τὰς πράξεις πολλῶ ἤττον ἐπωφελεῖς, ἐκ πλεονεξίας δὲ ὤθησαν τὰς προκαταβολὰς τῇ Κυβερνήσει εἰς ποσὰ πολλῶ ἀνώτερα τῶν δυνάμεων αὐτῶν καὶ κατὰ συνέπειαν τὰ «τραβηκτοεμβάσματα». per commodo, ἐνηγοῦντο μεταξύ των, ἄς ἐπιτρέψω ἑμαυτῶ τὴν λέξιν, «ἀναιδῶς». Δὲν εἶχον πλέον ἀνάγκην ξένων πιστώσεων ἐν Εὐρώπῃ· ἔπλασαν ὅσοι δὲν εἶχον ἴδια καταστήματα ἀκόμη καὶ εἰκονικοὺς ἀποδέκτας (hommes de bois) τριμήνων τραβηκτικῶν τῶν ἐπὶ Παρισίους καὶ Λονδῖνον καὶ ἀντήλλασον πρὸς ἀμοιβαίαν εὐκολίαν συναλλάγματα ἀλλήλων, τὰ ὅποια μέχρι τινὸς οἱ *Κουτόφραγχοι* προεξώφλουν πρὸς 3, 4 καὶ 5 % ἑτησίως, ἀγνοοῦντες τί συμβαίνει ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἄλλ' ἢ Τουρκία ἔχουσα νὰ καταβάλλῃ διαρκεῖς καὶ ἀλληλοδιαδόχους στάσεις ἐκ μέρους Μολδοβλάχων, Σέρβων, Μαυροβουνίων, Σύρων, Ἀλβανῶν κ.λ.π. περιέπιπτεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ βάζῃ χέρι ἐπὶ τῶν χρημάτων, ὅσα εἶχε προδιαθέσῃ διὰ «χαβαλέδων» ἢ ἄλλως ὑπὲρ τῶν τραπεζιτῶν, ν' ἀναβάλῃ δ' ἐπ' ἀόριστον τὴν πληρωμὴν τῶν χρεῶν τοῦ *Σερασκεράτου* καὶ *Ταρσανᾶ*, ἀφ' ἑτέρου· οἱ *Κουτόφραγχοι* τότε ἐξύπνησαν καὶ ἀνέστειλαν τὰς πιστώσεις καὶ τὰς προεξοφλήσεις τῶν *Λεβαντίνικων* συναλλαγμάτων.

Οὕτως ἐπῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει κρίσις χρηματικὴ φοβερά, ὑποχρεωθέντων τῶν πλείστων *Σαράφηδων* καὶ *Παγκέρηδων* νὰ σταματήσωσι τὰς πληρωμάς των, ὡς δὲ ὅλα ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ χρηματιστικὰ ἦσαν πρωτότυπα, πρωτότυπος ἦτο καὶ ἡ

ἀναστολή πληρωμῶν. Ἐν πρώτοις παρουσιάζοντο ὅλοι δανεισταὶ συνάμα καὶ ὀφειλέται ἀλλήλων, διότι ἀμοιβαίως εἶχον ὀπισθογραφήση ὁ μὲν τοῦ δὲ τὰ συναλλάγματα. Ἐκτὸς τούτου μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχον οἱ κηδόμενοι ἀντὶ πάσης θυσίας τῆς ἑαυτῶν ὑπολήψεως καὶ ἄλλοι ἐπιθυμοῦντες ἀπ' ἐναντίας καὶ νὰ ὠφεληθῶσι τῆς περιστάσεως τῆς γενικῆς τρικυμίας. Μετὰ πολλὰς ἐπὶ τέλους περιπετείας ἐκαθαρίσθη ἡ θέσις καὶ ἐν συνόλῳ μετὰ τινος ὑπομονῆς. Οἱ ἐν Εὐρώπῃ ἔχασαν σχετικῶς ὀλίγα, οἱ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὄχι πολλὰ, ἐσταμάτησεν ὅμως τὸ ἐργαστήριον τῶν μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως πράξεων δηλ. τῶν προκαταβολῶν.

Αὕτη ἐν τῇ στενοχωρίᾳ της κατέφυγεν εἰς ἔκδοσιν δανείου ἐγγωρίου ἰδιορρύθμου καὶ τούτου ὡς καὶ τὰ λοιπὰ οἰκονομικὰ μέτρα της. Ἐξέδωκε δηλ. ὁμολογίας τοῦ δημοσίου ἀποφερούσας τόκον 6 % ἑτησίως καὶ ἀναφερούσας ὄχι πλέον γρόσια ἀλλὰ λίρας χρυσᾶς, ὑπεχρεοῦτο δηλ. νὰ τὰς ἀποτίσῃ εἰς χρυσὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰς ἐπιτιλοφόρησε «λίρας καϊμεσί» ἤτοι χαρτολίρας. Ἀφίνω ὅτι καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν τίτλων ἐπὶ χάρτου τῆς προστυχωτέρας ποιότητος χρωματιστοῦ καὶ ὑποκειμένου εἰς εὐκολωτάτην παραχάραξιν καὶ νοθείαν τὰς καθίστα ἔτι πλέον ἀναξίας πίστεως. Τὰς χαρτολίρας αὐτὰς ἐπέβαλλε τὸ κράτος εἰς πληρωμὴν τῶν καθυστερουμένων μισθῶν ὑπαλλήλων, ἀκόμη καὶ προμηθευτῶν τοῦ Στρατοῦ τοῦ Στόλου καὶ αὐτοῦ τοῦ Σαραγίου, οἱ δὲ λαμβάνοντες αὐτὰς κατέφευγον εἰς τοὺς Σαράφηδες τοῦ Γαλατᾶ πρὸς ἐξαργύρωσιν, οὔτοι δὲ εἰς τοὺς κεφα-

λαιούχους καὶ κατὰ συνέπειαν ὑπ' αὐτῶν τότε κατὰ πρῶτον ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν ἢ κερδοσκοπία πρὸς ὕψωσιν ἢ ἐκπесμὸν καὶ τὰ ταύτη παρεπόμενα χρηματιστικά, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐπίσης πρωτότυπα ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἀγορᾶς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅπως ἐξηγήσω ἐν συντόμῳ, τὸ πρωτότυπον τοῦ ἐργάζεσθαι τότε κερδοσκοπικῶς ἦτο ὅτι καὶ ὁ κερδοσκόπος πρὸς ὕψωσιν καὶ ὁ πρὸς ἐκπесμὸν ἐπλήρωνον συγχρόνως ὁ μὲν *report* ὁ δὲ *déport* (*report*=δικαίωμα ἀναβολῆς πληρωμῆς χρέους—*déport*=δικαίωμα ἀναβολῆς παραδόσεως τίτλων), ἐν ᾧ εἰς τὰ χρηματιστήρια τῆς Εὐρώπης μόνον *report* πληρώνει ὁ κερδοσκόπος πρὸς τὴν ὕψωσιν τινὸς χρεωγράφου ἢ μετοχῆς, ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ τοῦ χρεωγράφου ἢ μετοχῆς τοκομερίδιον ἢ μέροςμα.

Οὕτως οἱ ἐπιτήδειοι τῷ μὲν ἐδάνειζον δῆθεν χρήματα ἐπὶ ἐνεχύρῳ τίτλων, τῷ δὲ δῆθεν τίτλους ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρημάτων καὶ τὸ συμπέρασμα ὅτι «ἔπερναν τοῦ ἐνὸς τὴν σκούφιαν καὶ τὴν ἔβαζαν σ' τοῦ ἄλλου τὸ κεφάλι», δηλ. οὐδὲν ἐδάνειζον οὐδενί, ἐχρησίμευον ἀπλῶς ὡς μεσεγγυοῦχοι μεταξὺ τῶν δύο κερδοσκόπων λαμβάνοντες οἱ κακόμοιροι οὔτε ὀλιγώτερον οὔτε περισσότερον τοῦ $1\frac{1}{2}\%$ κατὰ μῆνα!! τόκον παρ' ἀμφοτέρων!!!

Τὴν ἐπὶ τῶν χαρτολιρῶν κερδοσκοπίαν παρηκολούθησε καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ, τῆς τιμῆς δηλ. τούτου πρὸς χαρτονόμισμα μετὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου τοῦ *report* καὶ *déport* καὶ οἱ τοῦτο κυρίως τὸ ἐπάγγελμα μετερχόμενοι, οἵτινες κατ' ἀρχὰς δὲν ἦσαν πολ-

λοὶ μὴ ἐννοήσαντες ταχέως τὸ τέχνασμα ὠνομάσθησαν «μουμπαγιατζήδες», οἵτινες ἦσαν τρόπῳ τινὶ ἠναγκασμένοι νὰ προσφεύγωσιν εἰς «παγκέρηδες» ἔξω τοῦ Χαβιαροχάνου, ὅπως εὐρίσκωσι παρ' αὐτοῖς ὄχι τόσον τὰ ὑλικά μέσα, διότι δὲν τοῖς ἐχρειάζοντο πολλά, ἀλλὰ τὴν ἠθικὴν ὑποστήριξιν, ἐπειδὴ οἱ πελάται των ἀπῆ-
 τουν καὶ παρ' αὐτῶν ἐγγυήσεις διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν. Μεταξὺ τῶν «Παγκέρηδων» τούτων συγκατελεγόμην καὶ ἐγώ, καὶ δὴ κατὰ προτίμησιν, διότι καὶ πολυειδῶς τοὺς ἠὺκόλυνα καὶ ἀριστοκρατικὰς ἰδέας ὡς νέος δὲν εἶχον, διὰ τοῦτο δὲ ἤμην καὶ δημοτικὸς παρ' αὐτοῖς, ἢ δὲ τοιαύτη ἐργασία μου μοὶ ἀπέφερε, καὶ ὄχι πολὺ ἐπιπόνως μάλιστα, σπουδαίας ὠφελείας, ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου κινδύνου ζημίας.

Κατὰ τὸ 1861 μοὶ ἀπενεμήθη καὶ τὸ πρῶτον παράσημον, τοῦ Ἄργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος, ὑπὸ τοῦ τότε Βασιλέως Ὀθωνος, ὑπουργοῦντος τῶν ἔξωτερικῶν τοῦ Ἄνδρου Κουντουριώτου καὶ διατελοῦντος πρεσβευτοῦ τοῦ Μάρκου Ρενιέρη.

Ἴδου δὲ ἐπὶ ποία κυρίως αἰτία.

Εἶχε συμβῆ ἔν Ἀθήναις ἡ ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας, ὃ δὲ τότε Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀριστείδης Παλαιολόγος στενὸς φίλος μου, ἄριστος ἐν γένει τῶν Προξένων καὶ θερμὸς Ὀθωνιστής, μ' ἐκάλεσεν ἐσπευσμένως εἰς τὸ Προξενεῖον. Ἐσπευσα νὰ μεταβῶ εἰς τὴν πρόσκλησιν καὶ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ δοθῆ δειγμα ἐκ μέρους τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῆς χαρᾶς των διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Βασιλίσσης καὶ

πρὸς τοῦτο νὰ φανῆ ὅτι οἱ Ἕλληνες αὐθορμήτως ἐζήτησαν τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν ἀποστολὴν εἰς Ἀθήνας διμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἣτις νὰ μεταβιβάσῃ τὰ συγχαρητήρια ἐκ μέρους τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικῆς παροικίας, μὲ παρεκάλει δὲ νὰ διεγείρω πρὸς τοῦτο τοὺς Ἕλληνας τοῦ Γαλατᾶ.

Ὅλοι οἱ ἐμπορευόμενοι Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς καὶ οἱ χρηματιζόμενοι οὔτε κατ' ἐλάχιστον ἀνεμιγνύοντο εἰς τὴν πολιτικὴν, οὔτε ἀπέβλεπον εἰς διακρίσεις καὶ παράσημα, τῶν ὁποίων δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι οὔτε τὸ δυνατόν τῆς ὑπάρξεως διὰ μὴ πολιτευομένους ἢ μὴ διπλωμάτας ὑπέθετον. Περιορίζοντο ἀθρόοτατα εἰς τὸ νὰ παρέχωσι τὰς ὑπηρεσίας των ἑκάστοτε εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πρεσβείαν καὶ τὸ Προξενεῖον ὅλως ἀφιλοκερδῶς ὡς δικαστικοὶ Πάρεδροι ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Προξενεῖῳ καὶ μικτῷ Ἐμποροδικεῖῳ «Τιτσαρέτ» ὡς πραγματογνώμονες κ.λ.π. κ.λ.π. ἀντὶ θυσίας τοῦ πολυτίμου χρόνου τῆς ἐργασίας των, πρὸς δὲ ἀδρόως νὰ συνεισφέρωσιν εἰς πᾶσαν ἑκκλησίαν τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος ὑπὲρ παντοίων σκοπῶν.

Τούτου ἔνεκα κάπως ἐδυσκολεύθην ὅπως εὔρω καὶ πείσω τινὰς νὰ συμμορφωθῶσι τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ Προξένου, ἐπὶ τέλους ὅμως ἐπέτυχον παρά τισιν ὄχι πολλοῖς. Μετέβησαν οὗτοι παρὰ τῷ Προξένῳ, οὗτος δέ, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, ὄχι μόνον ἐφάνη ἐπικροτῶν εἰς τὴν ἰδέαν, ἀλλὰ καὶ ἀμέσως προεκάλεσεν ἐκλογὴν τῆς μεταβησομένης εἰς Ἀθήνας ἐπιτροπῆς, προτείνας ὡς μέλη αὐτῆς τὸν Νικόλαον Ζαρίφην καὶ ἐμέ, ἐμοῦ ἀπόντος.

Παμψηφει ἐξελέγημεν καὶ μοὶ ἀνηγγέλθη ἡ ἐκλογή.

Ἄμεσως μετέβην παρὰ τῷ προξένῳ διαμαρτυρόμενος διὰ τὴν ἐκλογὴν μου αὐτὴν, διὰ τὸ ἀκατάλληλον ἐμοῦ ὡς ἀπείρου περὶ διεξαγωγὴν τοιαύτης ἀποστολῆς καὶ κυρίως διότι ἡ ἀπουσία μου ἤθελε βλάβη τὰ συμφέροντά μου.

Ἄλλ' ὁ Πρόξενος ἐζήτησε τὴν ἀποδοχὴν μου ὡς προσωπικὴν χάριν βεβαιώσας με ὅτι ἡ ἀπουσία μου ἔσται ὀλιγοήμερος καὶ ἐπὶ τέλους μὲ ἔπεισε νὰ δεχθῶ. Τὴν ἐπιούσαν ὅμως τὰ πράγματα ἠλλάξαν καὶ ὁ Πρόξενος μὲ προσκαλεῖ πάλιν καὶ ἄνευ περιστροφῶν μοὶ λέγει, ὅτι γνωσθείσης τῆς ὑποθέσεως ἄλλος μνηστήρ διὰ τὴν αὐτὴν ἀποστολὴν παρίσταται ἐπίμονος καὶ ἀπειλῶν ὅτι θέλει θορυβήσῃ καὶ ἀποδείξῃ τὴν ἐκλογὴν βεβιασμένην ὡς γενομένην ἐν ἀγνοίᾳ τῶν πολλῶν κ.λ.π. Οὗτος δὲ ἦτο ὁ δικηγόρος Ἰωάννης Γεωργαντόπουλος ἐπίσης στενὸς φίλος μου καὶ ἀρχαῖος ἐν Σύρῳ συμμαθητῆς μου. Οὐδόλως ὠκνησα νὰ δηλώσω τῷ Προξένῳ ὅτι ἀντὶ δυσαρεσκείας εὐχαρίστησιν αἰσθάνομαι ἀπαλλασσόμενος τῆς ἐντολῆς, ἀνέλαβον δὲ νὰ μεταβῶ εἰς συνάντησιν τοῦ Γεωργαντοπούλου καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσω, διότι δέχεται νὰ μὲ ἀντικαταστήσῃ, ὅπερ καὶ ἔπραξα. Ἄλλ' ἐδῶ δὲν ἐτελείωσεν ἡ ὑπόθεσις. Κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ Ἑλληνοσ, ὅστις δὲν δίδει τι εἰμὴ ὅταν δὲν ζητῆται καὶ διαφιλονικεῖ καὶ τὸ ἐλάχιστον ὅταν τῷ ζητῆται ἢ τῷ ἐπιβάλληται, ἅμα ἔμαθον οἱ ὀλίγοι ἐκλέξαντες ἐμὲ ὅτι ἄλλος ἐπιζητεῖ τὴν ἀποστολὴν ἀνεστατώθησαν, ἐξηρέθισαν τοὺς πολλοὺς καὶ συνῆλθον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐνεργήσωσιν ἀλλαχοῦ γενικὴν ἐκλογὴν καὶ ὄχι ἐν τῷ Προξενείῳ.

Ἐγὼ παρενέβην πρὸς καθησύχασιν τῶν πνευμάτων, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἐπέτυχον ὅμως ἀντ' ἐμοῦ, τοῦ ὁποίου δευτέρα ἐκλογή, οὕτωςι εἰς πείσμα τῆς Προξενικῆς, ὑπέδειξα ὅτι θὰ ἦτο ἀνάρμοστος, νὰ ἐκλεγῆ ὁ συνέταιρός μου Ἀντώνιος Βλαστός μετὰ τοῦ ἱατροῦ καὶ φιλολόγου Ἡροκλέους Βασιάδου.

Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ὁ Βλαστός δὲν ἐπεδίωκε τὴν ἐντολήν, διότι καὶ αὐτὸς ἦτο ἀθῶος, ὁ δὲ Πρόξενος ἀπεφάνθη ὅτι δύνανται καὶ αἱ δύο ἐπιτροπαὶ νὰ μεταβοῦν εἰς Ἀθήνας· ἀμφιβολία δὲν μοῦ μένει ὅτι ὠφελήθη τῆς περιστάσεως, ὅπως γράψη ἀρμοδίως ἐκεῖ, ὅτι τόσον μέγας εἶναι ὁ ἐνθουσιασμός τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῆς Βασιλίσσης, ὥστε ὑπὸ δύο διαφόρων κέντρων Ἑλληνικῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξελέγησαν καὶ μεταβαίνουνσι δύο ἐπιτροπαί.

Δὲν ἐλησμόνησα ἀκόμη τὸ προοίμιον τοῦ λογυδρίου, ὃ ἐξεφώνησεν ὁ Ἡροκλῆς Βασιάδης ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκλογήν του, ἐπειδὴ ἐντύπωσιν μοὶ ἔκαμεν ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ποιοτήτων ἐκάστης ἰδία Ἑλληνικῆς φυλῆς, συγκαίρων πάντας διὰ τὴν *ὁμόθυμον* προθυμίαν των, πρὸς ἐπίδειξιν τῶν φιλοβασιλικῶν αἰσθημάτων των καὶ ὡς ἐκ συνθήματος συνηντήθησαν πρὸς τὴν ἐκλογήν τῆς ἀποστολῆς «ὁ μεγάθυμος Ἡπειρώτης, ὁ εὖζωνος Θεταλός, ὁ λεοντόκαρδος Κρής, ὁ πολυμήχανος Χῖος, ὁ ἐπιτήδειος ἐν πᾶσι Πελοποννήσιος κ.λ.π. κ.λ.π.».

Ὅφειλω νὰ μὴ ἀποκρύψω ὅτι μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης οὔτ' ἐγὼ οὔτε ὁ Ἀντώνιος Βλαστός ἐγνωρίζομεν ὅτι ἡ ἀποστολὴ εἶχε «σ' τὴν ἄκρην Σταυρὸν Σωτῆρος»

καὶ ἂν τοῦτο ἐκ τῶν προτέρων ἐγνώριζον, ὅπως ἐφάνη ὅτι τὸ ἐγνώριζεν ὁ Ἰωάννης Γεωργαντόπουλος, βεβαίως δὲν θὰ εἶχον τὴν ἀρετὴν τῆς ὑποχωρήσεως ὑπὲρ αὐτῶν.

Τὰ μέλη τῆς ἀποστολῆς ἦσαν ἀκόμη ἐν Ἀθήναις, ὅποτε καὶ πάλιν ὁ Πρόξενος μ' ἐκάλεσε διὰ νὰ με παρακαλέσῃ νὰ περιέλθω καὶ ζητήσω ἐράνους ὑπὲρ οἰκοδομῆς ἐκκλησίας ἐν Ἀθήναις «Ἁγίου Σώζοντος» οἰκοδομηθησομένης μοὶ ἔλεγεν εἰς μνήμην τῆς Σωτηρίας τῆς Βασιλίσης Ἀμαλίας εἰς τὴν αὐτὴν περίπου θέσιν, εἰς ἣν εἶχε πυροβοληθῆ. Ἀπεδέχθην τὴν παράκλησιν καὶ ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας τῷ ἔπεμψα τὸν κατάλογον τῶν ἐγγραφῶν ἐράνων ἀνελθόντα εἰς 40.000 φρ. περίπου.

Ὀλίγος παρῆλθε χρόνος μετὰ τοῦτο καὶ ἐλάμβανον κοινοποίησιν τῆς Β. Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, δι' ἧς μοὶ ἀνηγγέλλετο ὅτι ἡ Α. Μεγαλειότης ηὐδόκησε κ.λ.π. δηλ. ἡμὴν ἰπότης τοῦ Ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος !!

Δὲν ἠξεύρω ἂν ὅλοι οἱ λαβόντες παράσημον κατὰ πρώτην φορὰν αἰσθάνονται τὸ αὐτό, ἀλλ' ἐγὼ ὑπερεχάρην. Ἐνόμισα ὅτι νέοι κοινωνικοὶ ὀρίζοντες μοὶ ἐπιφαίνονται, ὅτι ὁ τίτλος τοῦ ἰπότητος συνεπιφέρει καὶ ὑποχρεώσεις συμπεριφορᾶς ἀναλόγου, ὅτι ἐξῆλθον τῆς τάξεως τῶν κοινῶν ἀνθρώπων· ἐν γένει ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἠσθάνθην αἴσθημα φιλοδοξίας ἄλλης ἢ τῆς ἐκ τοῦ πλοῦτου ἐκπορευομένης.

Ἐρυθριῶ, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἠδύνομαι γράφων σήμερον τὰ ἀνωτέρω, ὅποτε ἐρείπιον σεσαθρωμένον 65 χει-

μώνων, ἀπρόσβλητος μένω ἀπὸ πᾶσαν πλέον ἐκ τούτης αἰτίας ἢ καὶ ἄλλης διακρίσεως ἐντύπωσιν καὶ προσθέτω ὅτι ἐπὶ ὥρας ἐμελέτων τίνι τρόπῳ εἶναι δυνατὸν νὰ γνωσθῇ ἢ παρασημοφορία μου ὡς μέγα συμβεβηκὸς ὄχι μόνον ἐν πάσῃ τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τοῦλάχιστον τῇ Ἑσπερίᾳ!

«Χωρατεύεις ἀδελφὲ» ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν «μὲ τὸν τίτλον τοῦ ἱππότη;» πῶς νὰ κάμω νὰ τὸ μάθουν πανταχοῦ;... Ἄλλ' ὡς ὅλαι αἰ χαρὰ καὶ αἰ θλίψεις τοῦ κόσμου ταχέως λησμονοῦνται, ὀλίγιστον διήρκεσε καὶ παρ' ἐμοὶ ἡ χαρὰ τοῦ παρασήμου, ἐξ ἀντικτύπου δὲ μὲ κατέλαβε κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1862 ἐκ λίαν δυσαρέστου μοι κοινωνικῆς τινος ἀφορμῆς δυσθυμία καὶ ἐπὶ οἰαδῆποτε θυσιά τῶν συμφερόντων μου ἀπεφάσισα νὰ ταξιδεύσω ὅπουδήποτε ἀρκεῖ νὰ ἀπουσιάσω τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὴν κινητὴν περιουσίαν μου ἀφῆκα ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τοῦ Ἀντωνίου Βλαστοῦ μετὰ τῆς ἐντολῆς κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου ἐξ ἡμισείας ἐταιρικῶς νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ οὐδὲν ἄλλο ἢ τοκισμὸν χρημάτων ἐπὶ ἐνεχύρῳ χαρτονομίσματος ἢ χρεωγράφων ἥτοι εἰς τὸ τραπεζικῶς λεγόμενον report (μεταφοράν), τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο τότε γνωστὸν εἰμὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μουμπαγιατζιλίκι» καὶ δι' οὗ ὁ ἀποκτώμενος τόκος ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ ἀνήρχετο κατ' ἐλάχιστον ὅρον εἰς 20⁰/₀ ἑτησίως, διὰ τινων δὲ τῶν προεκτεθέντων συνδυασμῶν ἀνήρχετο καὶ εἰς διπλασίαν ἀπόδοσιν τόκου καὶ ἔτι πλέον.

Δ'

Οὕτω διαθέσας τὰ τῶν ὑλικῶν συμφερόντων μου ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὰ μέσα Ἀπριλίου τοῦ 1862, διευθυνθεὶς κατὰ πρῶτον εἰς Σμύρνην, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1845 δὲν εἶχον μεταβῆ πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐκεῖ φίλων μου (οἱ συγγενεῖς μου πρὸ ἐτῶν εἶχον μεταναστεύσει εἰς Χίον). Μεταξὺ τούτων στενὴ σχέσις μὲ συνέδεε μετὰ τοῦ Δημητρίου Παρώδη, ἄλλοτε πρῶτου γραμματικοῦ κατ' ὄνομα, κατ' οὐσίαν ὅμως Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε διαπρέποντος ἐμπορικοῦ οἴκου τοῦ Στεφάνου Α. Ράλλη, ὅστις ἐλέγετο «οἶκος Ραλλακιῶν». Ὁ Στέφανος Α. Ράλλης ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ προμνησθέντος συνεταιίρου μου Ζωρζῆ Πετροκοκκίνου, παρὰ τοῦ ὁποίου εἶχε σταλῆ ὅπως ἰδρύσει καὶ διευθύνῃ κλάδον εἰς τὴν Σμύρνην.

Ἐν Σμύρνη ἐφιλοξενήθην παρὰ τῷ Δημητρίῳ Παρώδη κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησίν του. Οὗτος ἦτο ἄνθρωπος ἀνεγνωρισμένης ἐμπορικῆς ἱκανότητος, εἶχε δὲ μόρφωσιν ἀρκοῦσαν καὶ ἤθελε πολὺ μᾶλλον διαπρέψῃ ἂν ἦτο ἀπηλλαγμένος ἰδιοτροπιῶν τινῶν.

Ἐν παρόδῳ τὸ ἐν Σμύρνη κατάστημα, ὃ διηύθυνε, διελύθη· ἔκτοτε παρητήθη τακτικῆς ἐργασίας καὶ διαλύσας τὴν ἐν Σμύρνη κατοικίαν του, ἔταξίδευσεν διαρκῶς μετὰ τῆς οἰκογενείας του. Ἐν τούτοις ἐμάνθανον κατὰ διαλείμματα τὰ κατ' αὐτὸν καὶ ὅτι διὰ τῆς ἱκανότητος καὶ πείρας του περὶ τὸ χρηματίζεσθαι κατώρθου ν' αὐξάνῃ σπουδαίως τὴν περιουσίαν του. Πολλάκις τὸν συνώδευσα ταξιδεύων καὶ ἐγώ. Πάντοτε τῷ ἔλεγον ὅσάκις τὸν συνήντων, ὅτι λυποῦμαι βλέπων μίαν πραγματικὴν ἱκανότητα μένουσαν ἄχρηστον ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ἀπὸ τῆς Σμύρνης μετέβην εἰς τὴν Χίον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ πατρός μου, τὸν ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1859 μέχρι τοῦ 1872 ἔτους τοῦ θανάτου του τακτικῶς κατ' ἔτος ἐπεσκεπτόμην, μένων ἐν Χίῳ ἐπὶ δύο περιόπου ἑβδομάδας, διὰ νὰ μὴ παραπονῆται ὅτι τὸν ἐλησμόνησα.

Ἐκ Χίου μετέβην διὰ Κερκύρας εἰς Τεργέστην ἄνευ σκοποῦ ἄλλου ἢ νὰ γνωρίσω τὴν τότε ἀκμάζουσαν ἐμπορικῶς πόλιν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ ἀνταποκριτάς μου, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέπρεπεν ὁ Ἄνδρέας Στεργίου Γαλάτης, ὃ κατ' ἐμὲ τύπος τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τιμίου ἐμπόρου καὶ ἀρίστου φίλου, τοῦ ὁποίου ἀποθανόντος ἀξιόλογος διάδοχος καὶ κάτοχος τῶν πατρικῶν ἀρετῶν εἶναι ὁ υἱὸς του Γεώργιος Ἄνδρ. Γαλάτης, ὅστις ὅμως δυστυχῶς καὶ δι' αὐτὸν καὶ διὰ τοὺς φίλους του καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν κοινωνίαν εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, μισάνθρωπος, ἀποφεύγει πᾶσαν κοινωνικὴν σχέσιν, διάγει βίον ἰδιόρρυθμον, μένει καὶ θέλει μείνῃ, φοβοῦμαι, ἄγαμος εἰς τρόπον ὥστε σχεδὸν ἄχρηστος ἀποβαίνει κοινωνικῶς καὶ ἑτέρα ἱκανότης.

Ἐν Τεργέστη εὐρίσκετο τότε καὶ ὁ Νικόλαος Σεβαστόπουλος καὶ ἡ θυγάτηρ του Μαριέττα καὶ ὁ υἱὸς τῆς Δημήτριος, οἱ ἐν τῷ μέλλοντι μετὰ πολλὰς περιπετείας γενόμενοι πενθερός, σύζυγος καὶ γυναικάδελφος τοῦ Γεωργίου Κορωνιοῦ, μεθ' οὗ μὲ συνέδεε φιλία ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐν Σύρῳ καὶ ὅστις ἐμπορεύετο κατὰ τὸ 1862 ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Μετὰ τοῦ Γεωργίου Κορωνιοῦ ἐπέπρωτο ἐν τῷ μέλλοντι νὰ συνδεθῶ λίαν στενῶς καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ τραπεζικὸς σύνδεσμός μου νὰ καταστῇ σπουδαῖος παράγων τοῦ βίου μου· ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν πρόκειται ἀκόμη.

Ἐκ Τεργέστης ἀναχωρήσας διὰ Βενετίας ἔφθασα εἰς τὸ Μιλάνον. Ἐγνώριζον ὅτι ἐκεῖ παρεπεδήμει ὁ Peser, θεατρῶνης τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει θεάτρου τοῦ Ἰταλικοῦ μελοδράματος μεταβὰς ἐκεῖ πρὸς καταρτισμὸν θιάσου ἐξ ἀοιδῶν καὶ χορευτριῶν διὰ τὴν προσεχῆ φθινοπωρινὴν καὶ χειμερινὴν περίοδον.

Ἐζήτησα παρ' αὐτοῦ, λίαν γνωστοῦ μου, νὰ μὲ διασκεδάσῃ ὀδηγῶν με εἰς τὰ γραφεῖα τῶν πρὸς καταρτισμὸν θιάσων ἐνασχολουμένων τοιούτων πρακτόρων, πρὸς οὓς ἀπευθύνονται οἱ ἐπιδιώκοντες ἐγγραφὴν ἀοιδοὶ καὶ χορεύτριαι ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ δοκιμάζονται ἐνώπιον τοῦ θεατρῶνου καὶ τοῦ πράκτορος ἕκαστος ὡς πρὸς τὴν εἰδικὴν του ἱκανότητα.

Πρὸς δικαιολογίαν τῆς παρουσίας μου εἰς τὰ πρακτορεῖα ἐσυμφωνήσαμεν μετὰ τοῦ Peser νὰ μὲ συνιστᾷ ὡς τραπεζίτην του. Πολλὰ εἶδον καὶ ἤκουσα ἐκεῖ ἀστειότατα, καθόσον μάλιστα ὁ Peser ἦτο εὐτράπελος

φύσει καὶ ἐκωμωδοποιεῖ καὶ τοὺς πράκτορας καὶ τοὺς ὑποψηφίους ὑποκριτὰς δίδοντας ὅλους σχεδὸν λαβὴν πρὸς κωμωδοποίησιν. Ὁ κύριος αὐτοῦ πράκτωρ ἔφερε καὶ τίτλον κόμητος ἀποκαλούμενος Conte Corti, εὐτραφής, παρῆλιξ, εὐθύμος καί, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἀρχαῖος ἀοιδός, ὅπωςδὴποτε γνωρίζων ἀπειρον ἀριθμὸν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου.

Ἐν γένει κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὅλου ἔτους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἀλλὰ κυρίως κατὰ τοὺς μῆνας Ἰουλίον καὶ Αὐγούστον ἐν Μιλάνῳ ἢ κίνησις καὶ ἡ συνάθροισις παντὸς εἴδους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐχόντων πόρον ζωῆς ἐκ θεάτρων εἶναι σημαντικωτάτη καὶ τοιαύτη οἷαν δὲν ἐφантаζόμην, ἔχει δὲ πολλὰ τις νὰ γράψῃ περὶ ἡθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τοῦ καθόλου βίου τοῦ θεατρικοῦ κόσμου, οὗ καὶ τότε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔνεκα διαφόρων συμπτώσεων οὐχὶ μικρὰν πείραν ἔλαβον. Ἄλλ' ἢ ἀφήγησις αὐτῶν θὰ ἦτο μακροτάτη καὶ περιορίζομαι εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ θιάσου ἐκείνου συμβάντων μοι. Ἐνθυμοῦμαι τὰς ῥαδιουργίας παρ' ἐμοὶ τῶν παρισταμένων πρὸς ἐγγραφὴν ἀοιδῶν καὶ χορευτριῶν, πρὸς προτίμησιν τῶν μὲν ἀπὸ τὰς δέ, δι' ὑποσχέσεων παντοίων ἐκ μέρους αὐτῶν.

Μετὰ τριῶν ἐβδομάδων διαμονὴν ηὐχέθη ἐἰς τὸν Peser καλὴν ἐντάμωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μετέβην εἰς Τουρῖνον, ὅπου οὐδένα γνωρίζων ὀλίγον παρέμεινα, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Γένουαν, περὶ ἧς πολλὰ εἶχον ἀναγνώσει ἱστορικὰ προκαλοῦντα τὴν περιέργειάν μου. Ἐκεῖ κατῴκει καὶ φίλος μου ὀνόματι Domenico

Scassi, κυρίως παραγγελιοδόχος ὀρυζίων Πεδεμοντίου, τῶν ὁποίων ἡ ἐξαγωγή διὰ τὴν Ἀνατολὴν ἦτο καὶ εἶναι σπουδαιοτάτη.

Ἦτο ἄνθρωπος ἀγαθώτατος καὶ φιλοφρονέστατος, μεσῆλιξ τότε ἄγαμος. Μὲ ἐδέχθη ἐγκαρδίως, μὲ ὠδήγησε πανταχοῦ, ὅπου ὑπῆρχε περίεργον ἀρχαῖον καὶ νεώτερον, παρ' αὐτῷ ἐν γένει εὖρον ἐξαίρεσιν πρὸς τὸ φύσει ἤκιστα φιλόξενον τῶν Ἰταλῶν, περὶ οὗ ἐβεβαιώθη καὶ εἰς τὰ μετέπειτα συνεχῆ εἰς Ἰταλίαν ταξίδιά μου.

Καὶ ὁ Domenico Scassi οὗτος δὲν ὑπάρχει ἀπὸ ἐτῶν μεταξὺ τῶν ζώντων φίλων μου.

Ἀπὸ τὴν Γένουαν ἐπιβιβασθεὶς Ἰταλικοῦ ἀτμοπλοίου διηυθύνθη εἰς Μασσαλίαν. Ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ μόνον συνταξιδιώτην τῆς πρώτης θέσεως εἶχον Ἀγγλον, ὑποθέτω εὐπατρίδην ἐκ τοῦ ὀνόματός του Seymour. Οἱ Ἀγγλοι συνήθως ἀποφεύγουσι κατὰ τὰ ταξίδια αὐτῶν γνωριμίας, οὔτε εὐκόλως ἀποτείνουσι τὸν λόγον πρὸς συνταξιδιώτην. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔκαμεν ἐξαίρεσιν ἀποτείνας μοι κατὰ τὸ πρόγευμα τὸν λόγον διὰ νὰ μὲ ἐρωτήσῃ ἂν ὁμιλῶ Ἀγγλικά καὶ ὅτε τῷ ἀπεκρίθην ὅτι κάπως γνωρίζω πολὺ ὀλίγα, ἠυδόκησε νὰ μὲ ἐρωτήσῃ πόθεν εἶμαι καὶ ποῦ πηγαίνω καὶ νὰ μὴ εἴπῃ καὶ τὸ ὄνομά του. Τῷ εἶπον ὅτι κατοικῶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετὰ θαυμασμοῦ δὲ μὲ ἠρώτησεν ἂν κατοικῶ τὸν Βόσπορον καὶ ἀμέσως προσέθηκεν:

— Ἐγὼ ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Κίναν, ἔφαγα ῥόφημα ἀπὸ φωλεὰς χελιδόνων, ἐξαίσιον φαγητόν, σὲ παρακινῶ νὰ ὑπάγῃς νὰ τὸ δοκιμάσῃς.

Ἐδῶ ἐτελείωσεν ἡ συνομιλία μας!!

Καὶ μόλον τοῦτο Κύριος οἶδεν, ὁποῖον ὑποκείμενον ὑπῆρξεν εἰς τὸ μετέπειτα ὁ ἰδιόρρυθμος ἐκεῖνος, τότε πολὺ νέος. Τοῦτο τὸ φαινόμενον παρουσιάζει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ Ἄγγλος ἔλαφρός ἐν πλείστοις ἔξω τῆς σφαιρας του, σπουδαιότατος καὶ θαυμάσιος ἐν τῇ εἰδικότητι καὶ τῇ ἐργασίᾳ του.

Εἰς τὴν Μασσαλίαν διέμεινα ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας μόνον, μὴ ἔχων πλέον ἐκεῖ δεσμούς ἐμποροτραπεζιτικούς ἄλλους ἢ τὸν τοῦ Ζωρζῆ Πετροκοκκίνου, μεθ' οὗ ἐξηκολούθουν ὄχι μόνον νὰ ἐργάζωμαι, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ ν' ἀναγνωρίζω τὸν ἀνώτερόν μου ἔνεκα τῆς ὀρθοφροσύνης του, βοηθουμένης καὶ ἀπὸ τὴν πολυετῆ πείραν.

Εἶδον καὶ τὸν Μιχαὴλ Ἀγέλαστον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν δὲν ἔτρεφον ἀνέκαθεν ὑπόληψιν καὶ οὗτος ἀφ' ἑτέρου βαρέως ἔφερεν, ὅτι ἐκ πρωτοβουλίας μου διελύθη ἡ ἐταιρεία ἐκείνη, ἐν ἣ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐψωμίζετο χωρὶς κατ' ἐλάχιστον νὰ χρησιμεύσῃ ἐν αὐτῇ διὰ τῆς ἐργασίας του καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἠτοίμαζε στάδιον ἐν τῇ αὐτῇ ἐταιρείᾳ διὰ τὸν υἱόν του Ἰωάννην, ὅστις ἦτο νέος εὐάγωγος καὶ ἀγαθός, ἀλλ' οὐχὶ καὶ φοίνιξ.

Ἦκουσα μετέπειτα ὅτι ὁ Μιχαὴλ Ἀγέλαστος ἠρώτησε τὸν Μισὲ Ζωρζῆν :

— Διὰ ποῦ ταξιδεύει ὁ Κόντες;

Ἐκεῖνος δὲ Μισὲ Ζωρζῆς, καίπερ στενὸς αὐτοῦ συγγενής, ἀποτόμως τῷ ἀπεκρίθη.

— Τί σᾶς μέλει; δὲν ἔχετε πλέον νὰ ζημιωθῆτε τίποτε ἀπὸ τὰ ταξίδι του.

Ε΄

Απὸ Μασσαλίας εἰς Παρισίους εἶχον συνοδοιπόρον ἐν τῇ αὐτῇ ἀτμαμάξῃ τὸν Ἀδαμαντίδην, τότε Γενικὸν Πρόξενον τῆς Τουρκίας ἐν Ἀθήναις, μεταβαίνοντα εἰς Παρισίους πρὸς συνάντησιν τῆς συζύγου του τὸ γένος Θεοδωρίδου. Ἐταξίδευε πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἑσπερίαν Εὐρώπην καὶ πρώτην φορὰν διὰ σιδηροδρόμου. Κατὰ τὸν ἕξ Ἀθηναίων εἰς Μασσαλίαν πλοῦν εἶχε τόσον ὑποφέρη ἀπὸ ναυτίαν, ὥστε ἐδέησεν ὡς μοὶ ἔλεγε νὰ μείνη ἐκεῖ κλινήρης ἐκ τῆς παθήσεως ἐκείνης νοσηλευόμενος ἐπὶ ἑβδομάδα.

Ὅταν ἤρχισε νὰ τρέχῃ ὁ σιδηρόδρομος καὶ μάλιστα ὁπότε διήρχετο σήραγγά τινα, ἐκραύγαζε:

— Μνήσθητί μου Κύριε, μωρέ, ἀπὸ τρυπα σ' τὸ βουνὸ περνοῦμε!

Καὶ πολλὰ ἄλλα ἔλεγεν, ἅτινα πολὺ μὲ διεσκέδαζον.

Εἶχον γνωρίσῃ καὶ αὐτὸν καὶ τὴν σύζυγόν του εἰσέτι ἀμφοτέρους ἀγάμους ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀσμένως καὶ καθ' ὁδὸν τὸν περιεποιήθη καὶ κατὰ τὸ φθάσιμον ἡμῶν εἰς Παρισίους τὸν ὠδήγησα μέχρι συναντήσεως τῆς συζύγου του καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς

Ἰατροῦ Θεοδωρίδου, ὅστις διέμενεν ἐν Παρισίοις τότε ἄγαμος ἀκόμη, καὶ τὸν ὁποῖον ἐγνώριζον ἐπίσης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὡς ὑπάλληλον τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως μεταβάντα μετέπειτα ἐκεῖθεν εἰς Γαλίαν πρὸς σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς.

Κατὰ τὸ 1862 εἶχεν ἤδη περατώσῃ τὰς σπουδὰς του τῆς Ἰατρικῆς, ἀλλὰ δὲν ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ, ἔμενε δὲ εἰς Παρισίους πρὸς διασκέδασιν.

Ἀφηγοῦμαι πάσας ταύτας τὰς λεπτομερείας, διότι δι' αὐτοῦ τοῦ Ἰατρ. Θεοδωρίδου ἐγνώρισα τότε τὸν πρῶτον αὐτοῦ ἐξαδέλφον Γρηγόριον Μαρασλῆν, κάτοικον Ὀδησοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἔκτοτε συνεδέθημεν καὶ συνδεόμεθα ἀκόμη καὶ σήμερον διὰ στενῆς καὶ ἐγκαρδίου φιλίας.

Ὁ Γρηγόριος Μαρασλῆς, ὁμήλικός μου σχεδόν, διέτρεχε τότε τὸ 32^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του. Εἶχε γεννηθῆ καὶ ἀνατραφῆ ἐν Ρωσίᾳ· δὲν εἶχε σπουδίαση εἰδικῶς ἐπιστήμην τινά, ἀλλ' εἶχε παιδείου καὶ μόρφωσιν οὐ τὴν τυχοῦσαν, κοινωνικῶς δὲ ἦτο ἄνευ ὑπερβολῆς τέλειος. Εὐγενέστατος τὴν συμπεριφορὰν, λεπτὸς καὶ προσέχων πολὺ μὴ καταστῆ κατ' ἐλάχιστον δυσάρεστος καὶ τῷ πολὺ ὑποδεεστέρω του ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴν θέσιν, φιλόφρων καὶ φιλόξενος εἰς ἄκρον, γενναιόδωρος καὶ κατὰ τινὰς περιστάσεις μέχρις ὑπερβολῆς, σὺν τούτοις πᾶσιν, ἐννοεῖται, πολὺ πλούσιος καὶ δυνάμενος συνεπῶς κατὰ τὸν βίον του νὰ ἀκολουθῆ τὰς ἀγαθὰς ὁρμάς του, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ κάπως νὰ ὑπερβαίῃ τὰ ὅρια τοῦ δέοντος κατὰ τὰς δαπάνας, ἀλλ' εὐτυχῶς καὶ τούτου ποτὲ συμβαίνοντος νὰ ἔχη τὴν δύνα-

μιν· νὰ σταματᾷ, οὕτως ὥστε νὰ μὴ ἐπέρχηται ἢ καταστροφή. Ἦτο πλούσιος ἐκ πατρικῆς κληρονομίας, κατὰ τὸν χρόνον δὲ ἐκεῖνον διετήρει ἀκόμη κατοικίαν ἐν Παρισίοις ἐκτὸς τοῦ ἐν Ὀδησσῷ ἐπισήμου οἴκου του.

Ἐν τῇ ἀνεπισήμῳ δὲ ἐκεῖνῃ κατοικίᾳ διήρχετο μέγα μέρος τοῦ ἔτους, κάποτε καὶ ὀλόκληρον γνωστὸς γενόμενος ἐν Παρισίοις παρ' ἀπάσαις σχεδὸν ταῖς κοινωνικαῖς τάξεσι ταῖς ἀριστοκρατικαῖς γνησίαις καὶ τοιαύταις ὑπόπτοις, φερούσαις ὅμως τὴν ἀριστοκρατικὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀμέτρου πολυτελείας.

Τοιούτους κύκλους κοινωνικοὺς μόνον ἐν Παρισίοις ἀπῆντησα, καὶ ἂν δὲν ἀπατῶμαι, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εὐρίσκονται παρόμοιοι. Ἐν Λονδίῳ ἴσως ὑπάρχουσιν ἀπομιμήσεις τοιαῦται, ἀλλὰ κατ' ἐμὲ δὲν εἶναι εἰμὴ ἀντιγραφαὶ μετ' ἀνορθογραφιῶν χονδροειδεστάτων.

Εὐθύς ὡς ἐγνωρίσθην μετὰ τοῦ πολυτίμου φίλου μου Μαρασλῆ, δὲν ἤξεύρω πῶς ἠσθάνθην δι' αὐτὸν συμπάθειαν καὶ ὑπόληψιν τοιαύτην, ὡς ἂν τὸν ἐγνώριζον ἀπὸ πολλοῦ. Εὐτυχῶς παρατήρησα ὅτι καὶ ἐκ μέρους ἐκεῖνου τὸ αὐτὸ περίπου συνέβη καὶ τῇ αὐτῇ ἐσπέρα συνεγευματίζομεν καὶ ἐξηκολουθήσαμεν τὸ αὐτὸ καθ' ἐκάστην ἐκτὸς τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς ἢ ἐγὼ ἢ ἐκεῖνος εἴχομεν ἄλλας κοινωνικὰς ὑποχρεώσεις.

Ἦκμαζε τότε ἐν Παρισίοις ὡς ἐστιατόριον θερινὸν κυρίως τὸ Restaurant du Moulin Rouge, κείμενον, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, εἰς τὴν avenue d'Alma, βεβαίως ὅμως παρὰ τὴν avenue des Champs Elysées. Εἰς αὐτὸ ὁ Μαρασλῆς συνήθως ἐγεύετο ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ ἐστιατορίου ὑπ' ἀριθ. 12, τῷ ἐπιλεγομένῳ «le

grand douze», διότι ἦτο τὸ εὐρυχωρότερον πάντων τῶν ἐν τῷ ἐστιατορίῳ ἐκείνῳ· ὑπῆρχε δὲ κύκλος πέντε ἢ ἕξ φίλων τοῦ Μαρασλῆ, Ἑλλήνων ἐκ Ῥωσίας καὶ γνησίων Ῥώσων, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἐξαδέλφος του Ἀλέξανδρος Θεοδωρίδης, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνήρχοντο εἰς τὸ γεῦμα ἐκεῖ καὶ μεταξύ αὐτῶν συγκατηριθμήθην καὶ ἐγὼ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς μετὰ τοῦ Μαρασλῆ γνωριμίας μου.

Ὁ παραδεδεγμένος ὄρος τῶν γευμάτων αὐτῶν ἦτο ὁ βουλόμενος, ἄνευ ὑποχρεώσεως, νὰ εὐρίσκηται εἰς τὸν ἀριθ. 12 τῆ 8 μ. μ. εἶχε καὶ τὸ ἐλεύθερον νὰ προσκαλῆ κυρίας, μίαν καὶ δύο. Οἱ συγγευματίζοντες ἐπλήρωνον τὴν ὅλην δαπάνην τοῦ γεύματος κατ' ἀναλογίαν, αἱ κυρίαὶ ἐφιλοξενοῦντο ἀπὸ τὴν ὀλομέλειαν παρ' οἴου· δῆποτε τῶν τοῦ κύκλου εἶχον προσκληθῆ, ἢ καὶ ὁσάκις ἀπρόσκλητοι παρουσιάζοντο, γνωρίζουσαι τοὺς συνδαιτυμόνας καὶ τὸ μέρος τῆς συναθροίσεως.

Μετὰ τὸ γεῦμα ἢ ὅλοι ὁμοῦ ἢ μερὶς ἡμῶν μετεβαίνομεν εἰς τινὰ τῶν ὑπαιθρίων χωρῶν, ὅθεν περὶ τὸ μεσονύκτιον ἤρχίζομεν νέον γλέντι, δειπνοῦντες εἰς τι τῶν ἐστιατορίων τῶν Boulevards, ἕξ ὧν τὸ τότε ἀκμάζον, μάλιστα διὰ δεῖπνα, ἦτο τὸ τῆς Maison Dorée. Ἐκεῖθεν ἐξηρχόμεθα τὴν 2^{αν} ἢ 3^{ην} ὥραν τῆς πρωΐας, ἔχοντες τὴν κεφαλὴν ὄχι ἐλαφρὰν καὶ τὸ σῶμα κατάκοπον.

Τοιαύτη ἦτο περίπου κατὰ τὸ 1862 ἡ Παρισινὴ ζωὴ, τοῦλάχιστον διὰ τινὰς νέους, ἕξ ὧν ἄλλοι Γάλλοι καὶ ξένοι, κληρονομοῦντες μεγάλας περιουσίας, μετέβαινον εἰς Παρισίους διὰ νὰ τὰς χαρῶσι, σπανίως δὲ ἀπέ-

φευγον τὴν σύντομον καταστροφὴν, ἄλλοι ἐνόμιζον ὡς καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Μαρασλῆς, ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον ὅλα πρέπει νὰ ἴδωσι καὶ δοκιμάσωσι καλὰ καὶ κακά, δαπανῶντες μὲν σχετικῶς καὶ ἄνω τῶν δυνάμεων αὐτῶν ἀσκόπως καὶ ἀνωφελῶς, ἀλλ' ἔχοντες τὴν πρόνοιαν νὰ μὴ φθάσωσι μέχρι τῆς καταστροφῆς σταματῶντες ἐγκαίρως.

Τῷ 1862 ἐγένετο ἐν Λονδίῳ ἡ ἐκεῖ δευτέρα Παγκόσμιος Ἐκθεσις, ἐσυμφωνήσαμεν δὲ μετὰ τοῦ Μαρσλῆ νὰ τὴν ἐπισκεφθῶμεν ὁμοῦ, συνοδεύοντος ἡμᾶς καὶ τοῦ Ἄλ. Θεοδωρίδου. Μετέβημεν ὅθεν εἰς Λονδῖνον· σημειωτέον ὅτι δι' ἐμὲ τοιαύτη Ἐκθεσις ἦτο πρωτοφανὴς καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἐντύπωσις ἦτο καταπληκτικὴ.

Ἀκόμη καὶ σήμερον ὑπάρχει ὡς μέρος δημοσίων ἐορτῶν καὶ θεαμάτων καὶ μερικῶν ἐκθέσεων τὸ Κρυστάλλινον Παλάτιον (Crystal Palace), ἐν ᾧ τότε εἶχεν ἐγκατασταθῆ καὶ συγκεντρωθῆ ἡ κυρίως Ἐκθεσις τῶν προϊόντων τῆς Βιομηχανίας, τῆς Γεωργίας, τῆς Μηχανικῆς καὶ τῶν ἐν γένει τεχνῶν τῆς ὑψηλίου. Δὲν εἶναι ἔργον ἐμὸν ἢ περιγραφὴ μιᾶς τοιαύτης Ἐκθέσεως, ἀλλ' ἀναμιμνήσκομαι ἀπλῶς τὴν κατάπληξιν καὶ τὸν θαυμασμόν, ὃν μοὶ ἐνέπνευσεν ἡ θεὰ τῶν παιζόντων νερῶν ἐν τῷ κήπῳ τῆς ἐκθέσεως κατὰ τινα νύκτα. Εἶχον ἰδῆ προλαβόντως ἐν Βερσαλλίαις τὰ ἐκεῖ παίζοντα νερά, τὰ ὅποια ὁ κόσμος ἐθαύμαζε καὶ ἀκόμη θαυμάζει, ἀλλὰ κατ' ἐμὲ τὰ τοῦ Κρυσταλλίνου Παλατίου εἶναι ἐπιβλητικώτερα, καθότι ἐκεῖ ὅλαι αἱ κρῆναι εἶναι συγ-

κεντρομέναι καὶ τὰ διὰ τούτων παιγνίδια τῶν νερῶν εἶναι ἀμέσως ὅλα ὄρατὰ ὑπὸ τοῦ θεατοῦ, ἐν ᾧ ἐν Βερσαλλίαις καλλύνονται μὲν αἱ κρήναι ὑπὸ τῶν μυθολογικῶν ἐκ μετάλλων συμπλεγμάτων ἀνθρώπων καὶ ζώων, ἀλλ' εὐρίσκονται κεχωρισμένοι καὶ μακρὰν ἢ μία τῆς ἄλλης, ὥστε ὁ θεατὴς ἀνὰ μίαν κρήνην δύναται νὰ θεᾶται, ἐκάστοτε μεταβαίνων ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην καὶ ὄχι ὅλας ὁμοῦ, ὡς συμβαίνει ἐν τῷ Κρουσταλλίνῳ Παλατίῳ.

Ὁμολογῶ σὺν τούτοις ὅτι λίαν ἐλαφρῶς καὶ ἀσκόπως ἐπεσκεπτόμην τὴν ἐκθεσιν, χωρὶς εἰς οὐδὲν εἰδικῶς νὰ προσέξω οὔτε οὐδὲν ἐξ αὐτῆς νὰ διδαχθῶ. Ἦμην Ἀνατολίτης μὴ γνωρίζων εἰμὴ τὸν τρόπον τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ κερδίζειν καὶ ἀπολαμβάνειν ἐπὶ τὸ ἀνατολικώτερον τὰς ἐκ τῆς ἐργασίας μου ὑλικὰς ἀπολαύσεις. Δυστυχῶς ὁ κύκλος ἐν ᾧ ἔζων ἕως τότε εἰς τοῦτο καὶ μόνον περιορίζετο.

Μετὰ διαμονὴν τριῶν ἑβδομάδων ἐν Λονδίῳ, συνελάβομεν τὴν ἰδέαν νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ ἤρχισαμεν ἀπὸ τὸ δυτικὸν μέρος αὐτῆς, ὅπου τὸ Πριγκιπᾶτον τῆς Οὐαλλίας. Τροχάδην ἐπεσκεφθημεν τὰ μέρη ἐκεῖνα, ὡραῖα τὴν φύσιν καὶ σπουδαῖα διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς μηχανικὰ ἔργα, οἷον γέφυραν μοναδικὴν εἰς τὸ εἶδός της κ.λ.π. Κατόπιν διηυθύνθημεν εἰς Γλασκώβην τῆς Σκωτίας, ὅπως ἐκεῖθεν διασχίσωμεν τὰς λίμνας καὶ τὰ ὄρη αὐτῆς καὶ ἀπολήξωμεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, τὸ Ἐδιμβούργον.

Ἠθικῶς οὐδὲν ὠφελήθη ἐκ τοῦ ταξιδίου ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ εἰς διασκέδασίν μου ἀληθῆ δὲν συνέτεινε καὶ

πιστεύω ὅτι μόνον ἄνθρωποι τῶν βορείων κλιμάτων δύνανται νὰ ἀρέσκωνται εἰς τοιούτου εἴδους ἐκδρομὰς καὶ ἰδίως Ἕλληες, ὧν τίς ποτε μοὶ ἔλεγεν, ὅτι ταξιδεῦει ὅπου δύναται νὰ ταλαιπωρηθῇ καὶ νὰ κακοπεράσῃ ἐπιτηδες ὅπως κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὰ ἴδια αἰσθανθῇ τὴν ἀξίαν τῆς κατ' οἶκον ἀνέσεως. Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς Γλασκῶβην, ἔβρεχε ῥαγδαίως, σημειωτέον δὲ ὅτι εὐρισκόμεθα ἐν πλήρει μηνὶ Ἰουλίῳ. Ἡ βροχὴ ἐκείνη μοὶ ἐφάνη ὅλως διάφορος τῆς τῶν μερῶν μας καὶ τοῦτο διότι ἔβρεχεν ἐπὶ ὁδῶν μαυρισμένων, ἐπὶ τοίχων μαυρισμένων, ἐν ἀτμοσφαίρᾳ πλήρει καπνοῦ ἐξερχομένου ἀπὸ τὰς ἀπειραρίθμους καμίνους τῶν ἐκεῖ ἐργοστασίων. Εἶπον εἰς τὸν Μαρασλῆν:

— Ἐδῶ εἶναι κόλασις.

Ἄλλ' ἐκεῖνος ἔχων θέλησιν ἀνωτέραν τῆς ἰδικῆς μου, ἐφαίνετο μὴ ἐπηρεαζόμενος ἐκ τῆς θέας ἐκείνης.

Μετέβημεν εἰς ξενοδοχεῖον, ὅθεν ἐπιβάντες κλειστῆς ἀμάξης περιήλθομεν τὴν πόλιν καὶ τινὰ ἐργοστάσια ὑφαντουργίας μαλλίνων ὑφασμάτων καὶ ἐπεστρέψαμεν διὰ τὸ γεῦμα εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

Ἐγὼ δὲν ἤμην εὐθυμος καὶ ὁ Μαρασλῆς ἐπίσης, καίτοι προσεπάθει νὰ προσποιηθῇ τὸ ἐναντίον, ἀπεσύρθημεν ὅθεν ἐνωρὶς εἰς τὰ δωμάτιά μας σκοποῦντες τῇ ἐπιούσῃ ἀπὸ τῆς πρωΐας νὰ ἀναχωρήσωμεν διευθυνόμενοι, ὧς εἶπον, εἰς τὰς λίμνας καὶ τὰ βουνὰ τῆς Σκωτίας. Τὸ ταξίδιον αὐτὸ γίνεται ἀλληλοδιαδόχως διὰ σιδηροδρόμων, ἀτμοπλοίων καὶ ἀμαξῶν. Βεβαίως καὶ αἱ λίμναι καὶ τὰ παραλίμνια καὶ τὰ πέριξ αὐτῶν δάση εἶναι ἐπιβλητικὰ καὶ ἔτι ἐπιβλητικώτερα εἶναι

τὰ βουνά. Ἐκεῖ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν δένδρα ἔχουσι κάτι τὸ ἄγριον καὶ τὰ πανταχοῦ ῥέοντα ὕδατα ὅτε μὲν ἐν σχήματι ῥυακίου, ὅτε δὲ χειμάρρου ἢ μικροῦ καταρράκτου, ἔνεκα τοῦ μελανόχρου τοῦ ἐδάφους ἐφ' οὗ ῥέουσι, φαίνονται μελανὰ καὶ ἄγρια.

Ἐκεῖ ἐνεπνεύσθη ὁ Ὅσσιανός, ἀλλ' ἐγὼ ὁ ἄμουσος δὲν ἔβλεπον τὴν ὥραν νὰ φθάσωμεν εἰς Ἐδιμβούργον, διότι κατὰ τὸ ταξίδιον ὑπέφερον «τῶν παυθῶν μου τὸν τάραχον» ἐκ τῆς καθ' ὥραν μεταβολῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως.

Ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ὑπερβολῆς ἐντὸς τῆς ἡμέρας εἴχομεν δέκα μεταβολὰς καιροῦ καὶ θερμοκρασίας, καθ' ὃν καιρὸν εὐρισκόμεθα ἢ ἐντὸς ἀτμοπλοίου ἢ ἐφ' ἀμάξης. Ἐβλεπέ τις τὸν οὐρανὸν καθαρὸν καὶ τὸν ἥλιον λάμποντα καὶ συνεπῶς ἠσθάνετο καύσωνα, μετὰ δὲ ἡμίσειαν ἢ τὸ πολὺ μίαν ὥραν, διὰ μιᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐσωρεύοντο σύννεφα καὶ ἐπήρχετο βροχὴ ῥαγδαία καὶ ἄνεμος ψυχρός, εἰς τρόπον ὥστε εἴχομεν ἀνάγκην ἐπενδύτου· μετὰ μίαν ὥραν ἥλιος, πάλιν καύσων καὶ οὕτω καθεξῆς.

Πῶς ἐγὼ ὁ λεπτοφυῆς Ἀνατολίτης νὰ ἀνθέξω εἰς τοιαύτας ἀποτόμους ἀτμοσφαιρικὰς μεταπτώσεις καὶ νὰ μείνω εὐθύμος;

Ἐν τούτοις ἐκὼν ἄκων παρετήρουν τοὺς συνταξιδιώτας ὅλους Ἀγγλους (εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀγγλίας μὴ Ἀγγλοι ταξιδιωτῆται εἶναι λίαν σπάνιοι) καὶ ἐμελέτων ἐπ' αὐτῶν. Ὅλοι καὶ ὅλοι ἐφόρουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἱματισμὸν ἰδιότροπον, ἔφερον δὲ μεθ' ἑαυτῶν κομπὸν κιβώτιον ἐκ ξύλου, ἀλλὰ τὸ ὅποιον

ἐφαίνετο ὅτι δὲν περιέχει ἐνδύματα ἢ ἄλλα εἶδη τουα-
λέττας, καὶ πολλοὶ ἐκράτουν ἀνὰ χειρας εἶδος χονδροῆς
ῥάβδου, ἣτις προδήλως ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἐχρησίμευεν
ἀποκλειστικῶς ὡς ῥάβδος.

Ἐρωτήσας ἔμαθον, ὅτι ἤρχισεν ἡ ἐποχὴ τοῦ ψαρεύ-
ματος εἰς τὰς λίμνας καὶ ὅτι ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἀριθμὸς
ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἐτρέπετο ἐκεῖ πρὸς ἀλιείαν,
τὰ δὲ κιβώτια ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἀνέφερα ἀνωτέρω,
περιεῖχον συλλογὰς ἀλιευτικῶν ἐργαλείων. Πρέπει τις,
ἐσκέφθην, νὰ εἶναι Ἄγγλος καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ ἐν τῇ
ταλαιπωρίᾳ τὴν εὐχαρίστησιν διὰ νὰ ταξιδεύῃ πρὸς
ἀλιείαν ὀλιγίστων ἰχθύων, μένων ἐκτεθειμένος ἐπὶ ὥρας
μακρὰς ἀσκεπῆς ὑπὸ τὰς προαναφερθεῖσας συνεχε-
χεστάτας ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς τῶν ἀκτίνων τοῦ
ἡλίου καὶ τῆς βροχῆς.

Ἄφ' οὗ διήλθομεν τὰ βουνὰ ἐφ' ἀμάξης, ἐπέβημεν
τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ διευθυνομένου εἰς Ἐδιμβούρ-
γον. Ἐκεῖ ἐνθυμοῦμαι ἄλλο συμβὰν εἰς ἡμᾶς. Εἷς τινα
σταθμὸν πλησίον τῆς πόλεως προσεδέθη ἡ φέρουσα
ἡμᾶς ἀμαξοστοιχία εἰς ἄλλην μακροτάτην πλήρη ἐπι-
βατῶν ἀριθμουμένων κατὰ χιλιάδας· ἠρώτησα καὶ
πάλιν τί συμβαίνει καὶ ἔμαθον, ὅτι τὴν μεταμεση-
μβρίαν τοῦ Σαββάτου οἱ Σκῶτοι ἀργοῦσι καὶ ἐξέρχον-
ται εἰς τὰς ἐξοχάς, ὅπου διασκεδάζουσι μέχρι προκε-
χωρημένης ὥρας (λέγω ὥρας καὶ ὄχι νυκτός, διότι
ἐκεῖ κατὰ Ἰούλιον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας διαρκεῖ σχεδὸν
μέχρι τῆς ἐνδεκάτης μ. μ. Ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλῶς
ὅτι τῇ δεκάτῃ μ. μ. ἐντὸς τῆς σιδηροδρομικῆς ἀμά-
ξης ἐλευθέρως ἀνεγίνωσκον ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἡμέρας)

καὶ ἡ κυρία αὐτῶν διασκέδασις εἶναι τὸ μεθύειν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς δὲν ἐπιτρέπεται τοῖς Διαμαρτυρομένοις τὸ διασκεδάζειν, οὗτοι ἀφ' ἑσπέρας μεθύουσι καὶ ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου τοῦ Σαββάτου καὶ πέραν . . . κοιμῶνται.

Τοῦτο ἤκουσα ἀπὸ τοῦ στόματος ἑνὸς καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου!, ὅστις ἐπέβη τῆς αὐτῆς ἡς καὶ ἡμεῖς σιδηροδρομικῆς ἀμάξης ἐπιστρέφων ἀπὸ τὴν διασκέδασιν εἰς Ἐδιμβούργον καὶ ἅμα τῇ εἰσόδῳ του ἠσθάνθημεν τὴν ὄσμὴν τοῦ οἴνοπνεύματος καὶ εἶδομεν τὴν ὄψιν του φλογερὰν ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων τούτου. Αὐθορμήτως μᾶς εἶπεν, ὅτι εἶναι καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ μετ' ὀλίγον ἐξήγαγε τοῦ κόλπου του φιάλην σχήματος χαρτοφυλακίου κομπῆν περιέχουσαν πνευματῶδες ποτόν, Whisky, ἀπὸ τῆς ὁποίας, ἀφ' οὗ κατέπιε δόσιν ἀφθονον, προσέφερε καὶ εἰς ἡμᾶς ἀρνηθέντας βεβαίως, μᾶς εἶπε δὲ μετὰ πάσης ἀφελείας, ὅτι κατὰ τὴν ἐπιούσαν θὰ κοιμᾶται δι' ὅλης τῆς ἡμέρας μὴ ἔχων τι καλλίτερον νὰ κάμη.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἀμαξοστοιχίαν συνηντήθημεν καὶ με δύο Γάλλους ἀξιωματικούς, τοὺς μόνους μὴ Ἄγγλους, οὓς ἀπηντήσαμεν καθ' ὅλον τὸ ταξίδιον. Ἀμφότεροι ἦσαν εὐπατρίδαι, τιτλοῦχοι, καὶ ἡ καθόλου συμπεριφορὰ αὐτῶν ἐδήλου τοῦτο. Διηυθύνοντο καὶ αὐτοὶ εἰς Ἐδιμβούργον καὶ συνεδέσαμεν γνωριμίαν εὐχάριστον, κατωκήσαμεν τὸ αὐτὸ ξενοδοχεῖον καὶ συνεγευόμεθα καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐκεῖ τριημέρου διαμονῆς ἡμῶν.

Κάτι ἀστεῖον συνέβη με τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος Γάλ-

λους. Μᾶς εἶχον εἶπῃ ὅτι γνωρίζουσι τὴν Ἑλληνικὴν σπουδάσαντες αὐτὴν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἡμεῖς, μάλιστα ἐγώ, ὅστις «*ἔκαμνα τὴν δουλειάν μου*» εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετὰ συστολῆς ἐπεδείκνυον τὰς γνώσεις μου εἰς αὐτὴν παρόντων ἄλλων εὐμαθεστέρων· τοὺς ἐπίστευσα σπουδαίως Ἑλληνομαθεῖς, μεγάλην δὲ διάθεσιν ἠσθάνθημι νὰ γελάσω, ὅταν, μόλις ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, παρετήρησα ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ ἀρμοδίου ὑπαλλήλου, εἰς δὲ τῶν Γάλλων προσῆλθε ζητῶν τὴν βοήθειάν μου.

Τῷ εἶπον, ὅτι ὁ ὑπάλληλος ὁμιλεῖ Ἑλληνικὰ διεφθαρμένα, ὅποια ἐκ τῆς μελέτης μόνον δὲν δύναται τις νὰ ἐννοῇ καὶ ὅτι χρειάζεται ποιά τις τριβὴ πρὸς τοῦτο διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι διαμονήν. Οὕτως ἀπέφυγον τοῦ νὰ τοῖς εἶπω τὴν ἀλήθειαν, ἣτις εἶναι ὅτι εἶχον μάθη τὴν γραπτὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ νὰ κάμνωσι χρῆσιν αὐτῆς πρακτικὴν δὲν ἠδύναντο.

Παράδοξον πῶς ὁ φύσει εὐφυέστατος Γάλλος ἀδυνατεῖ σχεδὸν νὰ ἐκμάθῃ ξένην γλῶσσαν καὶ δὴ τὴν συγγενεστέραν καὶ εὐκολωτέραν, οὕτως εἶπειν, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ. Γαλλίς τις μορφωμένη καὶ νέα μοὶ ἔλεγεν, ὅτι σπουδάζει ἀπὸ ἐνὸς ἔτους! τὴν Ἑλληνικὴν, ἐπέτυχε δὲ νὰ τραγωδῇ Ἑλληνικὰ τραγούδια καὶ νὰ ἐννοῇ περίπου καὶ τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν! ἠθέλησα νὰ δοκιμάσω κατὰ πόσον δύναται νὰ ἐκφρασθῇ Ἑλληνιστὶ ἢ νὰ μ' ἐννοήσῃ ὁμιλοῦντα καὶ εὔρον, ὅτι ἦτο πολὺ ὀπίσω, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἅπαντες σχεδὸν οἱ Ἕλληνες καὶ Ἑλληνίδες, ἅμα γνωρίζωσι τὴν Γαλλικὴν μετὰ σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς, ὅχι μηνῶν ἀλλ' ἐβδομάδων,

καὶ τὴν ἐννοοῦσι καὶ ὁμιλοῦσιν, ἂν ὄχι ἀπταιστώσως ἀλλ' εὐκόλως. Ἄλλος καὶ οὗτος λόγος συνηγορῶν ὑπὲρ τῆς ἰδέας περὶ προδιαθέσεως τοῦ ἀτόμου, ἢ καὶ ὀλοκλήρου γένους, εἰς τοιάνδε ἢ τοιάνδε ἐργασίαν.

Τὸ Ἐδιμβροῦργον εἶναι τὸ σέμνωμα τῶν Σκώτων. Τὸ ἀποκαλοῦσιν «Modern Athens» (νεωτέρας Ἀθήνας). Εἰς ἓν ἄκρον τῆς πόλεως, ὅθεν ἡ θεὰ εἶναι κάπως ἐπιβάλλουσα, ἔχουσιν οἰκοδομήσῃ *κάτι τι* εἰς ἀπομίμησιν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ἐν συνόλῳ μοὶ ἐφάνη ἀνάξιον τοῦ ὀνόματός του.

Ἐκ τῆς τριημέρου ἐκεῖ διαμονῆς μου μοὶ ἔμεινεν ἡ ἀνάμνησις, ὅτι ἡ ἐπιούσα τῆς ἐκεῖ ἀφίξεώς μου ἦτο Κυριακή, ἡμέρα δηλαδὴ ἀνίας διὰ τὸν ξένον καὶ ἐδέησε μέχρι τῆς μεταμεσημβρινῆς ὥρας τοῦ περιπάτου νὰ περιορισθῶμεν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ. Ἐν τῷ συνεντευκτηρίῳ δωματίῳ ἡμῶν ὑπῆρχε τὸ ἀναπόφευκτον κλειδοκύμβαλον. Ἐγὼ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχον νομίση, ὅτι καὶ μουσικὴν δύναμαι νὰ μάθω, ἀρκεῖ νὰ ἐπιδοθῶ εἰς αὐτήν, καὶ ἐλάμβανον μαθήματα ἐπὶ πέντε ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον κατορθώσῃ νὰ μάθω μεγάλα πράγματα, εἶχον ὅμως μάθη κάπως νὰ κακοτζουγκρανίζω τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ ὅπως δήποτε ἐγὼ μόνος νὰ διασκεδάζω. Ἡθέλησα λοιπὸν *κάτι* νὰ παίξω ἐπ' αὐτοῦ, ὅποτε αἴφνης ὁ ἀρχιυπηρέτης (Maître d'Hôtel) εἰσελθὼν μοὶ εἶπεν, ὅτι τὴν Κυριακὴν ἡ μουσικὴ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ δὲν ἐπιτρέπεται καὶ ὡς ἐκ τούτου ἠγέρθη μεταξὺ ὄλων ἡμῶν καὶ αὐτοῦ συζήτησις.

Ἡμεῖς ὑπεστηρίζομεν, ὅτι ἡ θρησκεία μας ἐπιτρέπει τοῦτο καὶ τὸ ξενοδοχεῖον εἶναι κατοικία ἐνοικιαζομένη

κατὰ δωμάτια καὶ εἰς τὴν κατοικίαν τοι εἶναι ἐλεύθερος καθεὶς νὰ πράττῃ πᾶν μὴ ἀντικείμενον εἰς τοὺς νόμους. Ὁ ξενοδόχος μᾶς ἀπήντησεν, ὅτι ἂν δὲν συμμορφωθῶμεν μὲ τὸ σύστημα τοῦ ξενοδοχείου λύει τὴν ἡμερησίαν ἐνοικίασιν ἀμέσως, ἤναγκάσθην ὅθεν νὰ ὑποχωρήσω.

Προσθετέον, ὅτι καὶ πλησίον πάσης κλίνης ἐν τῷ ξενοδοχείῳ ἐκείνῳ ἐπὶ μικρᾷ τραπέζῃς εὗρισκετο ἀνὰ μία Παλαιὰ Διαθήκη πρὸς χρῆσιν τῶν μενόντων ἐν τῷ ξενοδοχείῳ.

Ἐκ τῆς Ἐδιμβούργου διηυθύνθημεν διὰ τοῦ Λίβερπουλ εἰς Μαγχεστρίαν. Ἄλλη κόλασις ἐκεῖ ἐπὶ δύο ἡμέρας καθ' ὅς ἐμείναμεν, ἡ βροχὴ ἦτο ἀκατάπαυστος, ἡ δὲ ἀτμόσφαιρα μολυβδόχρους καὶ ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀῆρ πεπυκνωμένος ἐξ ὑγρασίας καὶ «καπνιάς» καὶ ἡ διάθεσίς μας κατὰ συνέπειαν βαρύθυμος. Ἐπεσκέφθημεν πλεῖστα ἐργοστάσια, ἐθαυμάσαμεν τὴν Ἀγγλικὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐκεῖ βιομηχανίας, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐβλέπομεν τὴν ὥραν νὰ φύγωμεν ἐκεῖθεν.

Ἐπεστρέψαμεν εἰς Λονδίνον καὶ ἐκεῖθεν ἀναχωρήσαντες ἐσπευσμένως μετέβημεν εἰς Παρισίους.

Ἐσκόπουν νὰ μείνω ἐκεῖ ἀκόμη 3 ἢ 4 ἑβδομάδας, ἀλλ' ἤναγκάσθην ν' ἀνατρέψω πᾶν σχέδιον καὶ ταχέως ν' ἀναχωρήσω ἐπιστρέφων κατ' εὐθειᾶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι ἐπιστολὴ τοῦ Ἀντωνίου Βλαστοῦ ἐκεῖθεν ἔλεγε: «Νομίζω, ὅτι ἀρκετὰ διεσκέδασας ταξιδεύων καὶ θὰ ἔκαμνες καλὰ νὰ ἐπέστρεφες πλέον ἐδῶ».

Τίποτε περισσότερον δὲν μοι ἔγραφεν, ἀλλ' ἐγὼ γνωρίζων τὸν χαρακτῆρά του συνεπέρανα, ὅτι κάτι σπουδαῖον τρέχει καὶ δὴ ὄχι εὐχάριστον, δυστυχῶς δὲ δὲν ἠπατώμην.

Ζ'

Εἶπον πῶς διαθέσας τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμφέροντά μου εἶχον ἀναχωρήσῃ, ὑπολογίζων, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ τοκισμοῦ τῶν εἰς διαχείρισιν ἑταιρικὴν τοῦ Βλαστοῦ ἀφεθέντων χρημάτων μου ἔπρεπε νὰ ἔχω τοῦλάχιστον φράγκα 10.000 κατὰ μῆνα εἰσόδημα.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον λάβῃ ἓνα ἑξάμηνον ἰσολογισμόν παρουσιάζοντα κέρδη καθαρὰ λιρῶν Ὀθωμανικῶν 4.000 ἐπὶ κεφαλαίου λιρῶν Ὀθωμανικῶν 3.000! καὶ ἐκ τοῦ κέρδους ἐκείνου, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, μοὶ ἀνῆκον τοῦλάχιστον λίραι Ὀθωμανικαὶ 1.300.

Ἀνεξαρτήτως τούτων, ὁπότε εἶχον φθάσῃ εἰς Παρισίους, εἶχον ἐπισκεφθῆ τοὺς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φίλους μου Τραπεζίτας Hermann Oppenheim καὶ Martin Alberti, γνωστοὺς ὑπὸ τὴν ἑπωνυμίαν Oppenheim, Alberti et Cie, ἔχοντας τότε τὸ μονοπώλιον τῶν τραπεζικῶν ἐργασιῶν ὄχι μόνον τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως, καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦ ἀπολύτου ἄρχοντος τῆς Αἰγύπτου, Κεδίβου Ἰσμαήλ Πασσᾶ, ἀλλὰ καὶ τῶν Αἰγυπτίων Πριγκήπων, ὅλων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον βαθυπλούτων.

Ἐκ τῶν πράξεων τούτων ἐκέρδιζον «χονδροειδέστατα» ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ περὶ αὐτοὺς μεγαλόσχημοι καὶ μικρόσχημοι, ἀκόμη καὶ κηφήνες, ὧν ἔβριθον οἱ Παρίσιοι.

Κατὰ τὴν πρὸς τοὺς φίλους μου τούτους ἐπίσκεψίν μου εἶπον γελῶν, ὅτι ἔχω ἀνάγκην νὰ κερδίσω φράγκα 100.000 διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδίου μου.

Ὁ καϋμένος ὁ ἀνοικτόκαρδος Hermann εἶπεν ἐνώπιόν μου εἰς τὸν Martin:

— Que dites-vous? Syngros est *bossu*.

Ὁ Martin ἀπεκρίθη:

— Il est connu pour cela.

Καὶ ἀμέσως μοὶ εἶπον ὅτι μοὶ παραχωροῦσι συμμετοχὴν (*participation*) φράγκων 500.000 εἰς μίαν *avance* (προσωρινὸν δάνειον), ἣν εἶχον κάμη εἰς τὸν Φαζήλ Μουσταφᾶ Πασσᾶν ἐπὶ τοῦ συμβιβασμοῦ τούτου μὲ τὸν Ἰσμαήλ Πασσᾶν ἵνα παραιτηθῇ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ κτηματικῆς περιουσίας καὶ τῶν ἐπὶ τῆς κληρονομίας τοῦ Αἰγυπτιακοῦ θρόνου δικαιωμάτων του ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ τοῦ δευτέρου ἀπέναντι ἀποζημιώσεως χρηματικῆς ἕξ 80.000.000 φράγκων περίπου.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι ὠρισμένως τὸ ποσόν, ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι, ὅτι διὰ τὴν καταβολὴν τῆς ἀποζημιώσεως αὐτῆς ἐξεδόθη τὸ δάνειον τῶν 4.000.000 λιρῶν στερλινῶν τὸ ἐπικληθὲν «*Emprunt Moustapha*».

Διὰ τῆς *avance* ἐκείνης, τῆς ἀποφερούσης ἐννοεῖται κατὰ τὰ τότε εἰθισμένα τὸν χονδροειδέστατον τόκον τῶν 18 ἢ 20% ἑτησίως, ἐξησφάλιζον ἑαυτοῖς καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ προαναφερομένου παγίου δανείου 6 ἢ

7% πρὸς 85 ἀντὶ 100. Τὸ ἐξέδωσαν δὲ πρὸς 95 ἐπ' ὠφελεία τῶν τῆς διαφορᾶς ὀλοκλήρου.

Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ *πιλάφια* συμμετεῖχον ἐννοεῖται καὶ ἐγὼ μὲ τὰς 500.000 φράγκα, κεφάλαιον, δι' ὃ εἶχον καταβάλλη *μίαν ὑπογραφὴν*, καὶ ἐν συντόμῳ ἐκέρδισα 100.000 φράγκα περίπου ὅλως ἀκόπως.

Ἔχων ἐνώπιόν μου τοιαῦτα κέρδη, ἐνόμιζον ὅτι ἐδικαιούμην νὰ συνδιασκεδάζω μετὰ ἑκατομμυριούχων καὶ νὰ συνταξιδεύω μεγαλοπρεπῶς μετ' αὐτῶν, οὕτω δὲ ἐντὸς τοῦ πενταμήνου ἐκείνου ταξιδίου νὰ σπαταλήσω ὑπὲρ τὰς 60.000 φράγκα. Ἄλλὰ μοὶ ἐπεφυλάσσοντο πικρῖαι, οἷας δὲν εἶχον δοκιμάσῃ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σταδίου μου, νὰ ἴδω δηλαδὴ τὴν κινητὴν περιουσίαν μου μειουμένην ἐντὸς τοῦ ἐλαχίστου ἐκείνου χρονικοῦ διαστήματος σχεδὸν κατὰ τὸ ἥμισυ. Καὶ ἰδοὺ πῶς.

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις, κατὰ τὸ 1862, ἔλαβε τὸ μέτρον τῆ συμβουλῆ τῶν περὶ αὐτὴν οἰκονομολόγων, τῶν ἐμπειρικῶν ὡς ἐμέ, καίπερ μεγαλοσχήμων, νὰ μετατρέψῃ εἰς πάγιον ὅλον τὸ κυμαινόμενον χρέος τῆς, συνιστάμενον εἰς διάφορα χρεώγραφα προμημονευθέντα, ν' ἀποσύρῃ δὲ καὶ τὸ εἰς κυκλοφορίαν διαφόρων κατηγοριῶν χαρτονόμισμα αὐτῆς, ἐκδίδουσα ὁμολογίας δανείου παγίου ἀποφέροντος ἐτήσιον τόκον 6% καὶ ἐπιβάλλουσα αὐτὰς εἰς τὸ ἄριον ἀπέναντι τῶν εἰρημένων χρεῶν τῆς.

Εἶπετο ὅτι ἡ ἀγορὰ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ μόνη χρηματιστικὴ ἀγορὰ τῆς Τουρκίας, ἠδυνάτει νὰ χωνεύσῃ τοιοῦτο ποσὸν τίτλων καὶ ὅτι, ἐν ᾧ ὁ συνήθης τόκος τῶν χρημάτων ἀνήρχετο εἰς 20 καὶ 24% ἐτησίως, αἱ

ἀποφέρουσαι μόνον 6% ἔτησίως ὁμολογίαι δὲν ἠδύ-
ναντο νὰ τιμῶνται ἢ εἰς τὸ τέταρτον τῆς ὀνομαστι-
κῆς αὐτῶν ἀξίας, καθόσον μάλιστα καὶ ἡ προσφορὰ
ὑπερέβαινε κατὰ πολὺ τὴν ζήτησιν.

Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ, δηλαδὴ τοῦ ἔκπεσμοῦ τῆς τιμῆς
τῶν ὁμολογιῶν αὐτῶν, ἤρχισεν ἡ κερδοσκοπία, ἣτις ἐγε-
νικεύθη εἰς βαθμὸν μέγαν καὶ ἐπίφοβον, πρὸ πάντων
διότι ὅλοι οἱ ἐγγχώριοι κερδοσκόποι ἦσαν ὅλως πρω-
τόπειροι καὶ ἀμαθέστατοι περὶ τὰ παιγνίδια τῶν χρη-
ματιστηρίων. Τούτων συμβαινόντων, εἰς τετραπέρατος
Ἰουδαῖος Τραπεζίτης ἐν Λονδίῳ ἐκ τῶν γνωστῶν
ἀλλ' ὄχι ἀκόμη τότε πρωτευόντων, ὀνόματι Stern,
ἐσκέφθη νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἀγοραπωλησίαν τῶν ἐν λόγῳ
ὁμολογιῶν τοῦ παγίου ἐκείνου δανείου τῆς Τουρκίας
(consolidés) εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Λονδίνου, ὠφελού-
μενος ἀπὸ τὴν ἐξηυτελισμένην αὐτῶν τιμὴν.

Ἐξαπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπάλληλόν του
τινα, ὀνόματι Otto Ullmann, ὅστις ἤρχισε νὰ ἀγο-
ράζῃ consolidés καὶ κρυφίως κατ' ἀρχὰς νὰ τὰς
στέλλῃ εἰς Λονδῖνον πρὸς μεταπώλησιν, ὠφελούμενος
σπουδαίως. Βαθμηδὸν αἱ ἀγοραπωλησίαι τῶν conso-
lidés ἐγενικεύοντο, ὁ πονηρὸς Ἰουδαῖος ἠγόραζε ποσὰ
σπουδαιότατα, χωρὶς διὰ μιᾶς νὰ τὰ ἀποσύρῃ τῆς ἀγο-
ρᾶς, διὰ νὰ μὴ αἰσθανθῇ αὕτη τὴν ὀλιγόστευσιν τῶν
τίτλων, οὗς οὗτος ἐπώλει ἐν Λονδίῳ ἐπὶ μελλούσῃ
παραδόσει.

Οἱ Κωνσταντινουπολίται τὸν ἐχλεύαζον φορτωνόμε-
νον κολοσσιαῖα ποσὰ αὐτῶν καὶ ἐπέμενον πωλοῦντες
εἰς τὰ ἀνοικτά. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι μετ' οὐ πολὺ

ἐγνώσθη τί τρέχει. Ἡ ὑψωσις ἐπῆλθεν ἀπὸ 24 καὶ 25⁰/₀ εἰς 30 καὶ 35 (μετέπειτα ἔφθασαν εἰς τὰ 50⁰/₀) καὶ οἱ Κωνσταντινουπολιταὶ κατεστράφησαν, πολλῶν κηρυχθέντων καὶ εἰς κατάστασιν πτωχεύσεως ἐλεεινῆς. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ τὸ συνεταιρικὸν γραφεῖόν μου, ὅπερ ἐντὸς δύο μηνῶν ἔχασε τὰ κεφάλαια τὰ προμνησθέντα τῶν 4.000 λιρῶν Ὀθωμανικῶν, ἑξάμηνα κέρδη καὶ ἔμεινεν εἰς ἐμὲ καὶ τὸν Βλαστὸν χρεώστης 11.500 λιρῶν Ὀθωμανικῶν, τὰς ὁποίας ὁ ἀθῶος Βλαστὸς ἐνέκρινεν ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου νὰ δανείσῃ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐγγυήσεως.

Ἐκτὸς τούτων εἶχε δανείσῃ ὁ Βλαστὸς ἐκ τῶν ἐταιρικῶν κεφαλαίων ἡμῶν ἑτέρας 4.000 Ὀθωμανικὰς λίρας καὶ ταύτας ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐγγυήσεως πρὸς τὸν προαναφερθέντα ποτὲ συνέταιρον τοῦ Στεφ. Μαυροκορδάτου Piriantz, ὅστις εἶχεν ἀποχωρήσῃ τῆς ἐπικερδεστάτης ἐκείνης ἐταιρείας λαβὼν εἰς τὸ μέρος του καθαρὸν 30.000 λίρας Ὀθωμανικὰς τοῦλάχιστον, προαφαιρεθέντων τῶν γενναιοτάτων ἐξόδων του κατὰ τὴν διετίαν τῆς μετὰ τοῦ Στεφ. Μαυροκορδάτου συνεργασίας του, καὶ ἀποδοθῆ εἰς ἔκλυτον βίον χαρτοπαιξίας ἀκόμη καὶ πνευματοποσίας καὶ ἀχαλινώτου παιγνιδίου, δηλαδὴ κερδοσκοπίας εἰς τὸ χρηματιστήριον, τοῦ ὁποίου ἀποτέλεσμα ἄμεσον ὑπῆρξεν ἡ τελεία αὐτοῦ καταστροφή καὶ ἡ πτώχευσις του μὲ χρέος ἑτέρων λιρῶν Ὀθωμανικῶν 20.000, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατηριθμοῦντο καὶ αἱ ἡμέτεραι 4.000 λίραι Ὀθωμανικαί. Ἐν συντόμῳ, προσθήκη ἄλλων τινῶν ζημιῶν ἀπὸ πτωχέυσαντας, τὰ ἐταιρικὰ κεφάλαια ἐμοῦ καὶ τοῦ

Βλαστοῦ ἐμειοῦντο κατὰ 16.000 λίρας Ὀθωμανικάς, ἐξ ὧν αἱ ἡμίσειαι ἀνήκον εἰς ἐμέ.

Οὕτω τὸ ὅλον τῆς ζημίας μου ἀνήρχετο εἰς 10.000 Ὀθωμανικάς λίρας καὶ πλέον, ἡ δὲ κινητὴ μου περιουσία ὀλίγον ὑπερέβαινε τὰς 22.000 Ὀθωμανικάς λίρας.

Εὐκόλον νὰ ὑποθέσῃ τις εἰς ὁποίαν ἠθικὴν κατὰπτωσιν εὖρον τὸν Βλαστόν, φοβούμενον μάλιστα ὅτι ἐγώ, καὶ δικαίως, ἤθελον τῷ ἀρνηθῆ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰς ἄνω ζημίας. Εἰς τιμὴν ὅμως τῆς μνήμης του δέον νὰ ὁμολογήσω, ὅτι αὐτὸς πρῶτος συγκεκινημένος εἰς ἄκρον μοὶ εἶπε :

— Μοὶ ἐνεπιστεύθης τὴν διαχείρισιν τῶν χρημάτων σου ἐπὶ τοκισμῷ μετ' ἐγγυήσεως (ἐνεχύρου δηλαδὴ χρεωγράφων) *μόνον*. Μοὶ ἐσύστησας προσοχὴν νὰ μὴ παραβῶ τὸν ῥηθέντα ὅρον σου καὶ δι' ἐλάχιστον ἀκόμη ποσόν· ἐγὼ παρέβην τὴν σύστασίν σου καὶ ὄχι μόνον ἔχασα τὰ ἰδικά μου, ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδικά σου· καὶ τούτων τὴν ζημίαν εἶμαι ἕτοιμος νὰ ἀναδεχθῶ, ἂν τὸ ἀπαιτήσῃς. Θὰ μείνω πάμπτωχος (δὲν εἶχε τότε περισσότερον τῶν 18.000 λιρῶν περιουσίαν), ἀλλὰ διὰ τοῦτο θὰ πταίω μόνον ἐγώ.

Δὲν μετενόησε διὰ τὴν ἱπποτικὴν αὐτὴν συμπεριφορὰν του πρὸς ἐμέ, διότι ἄνευ τοῦ ἐλάχιστου δισταγμοῦ τῷ εἶπον ὅτι αὐτὸς εἶναι οἰκογενειάρχης, ἐν ᾧ ἐγὼ ξερὸ κεφάλι καὶ πολὺ αὐτοῦ νεώτερος, ὥστε ἔχω στάδιον εὐρὺν περαιτέρω ἐργασίας· ὅτι ἀπέναντι τῆς ἱπποτικότητος καὶ τῆς πρὸς ἐμέ ἀνέκαθεν ἀδελφικῆς συμπεριφορᾶς του θεωρῶ, οὕτως εἰπεῖν, καθῆκον ὄχι μόνον νὰ συμμετάσχω εἰς ὅλας τὰς ζημίας, ἀλλὰ καὶ

εταιρικῶς νὰ ἐξακολουθήσω ἐργαζόμενος ὅση μοι δύναμις πρὸς ἀνάληψιν τῶν ἀπολεσθέντων.

Ἦσπασθημεν ἀλλήλους ἀδελφικῶς καὶ ἡ σκηνὴ αὕτη ἡ θλιβερὰ ἐτελείωσεν, ἀλλὰ τὸ κακὸν τὸ ὑλικὸν βεβαίως δὲν ἐθεραπεύθη, οὔτε ἀρνοῦμαι, ὅτι ἐπὶ τινας, ὄχι στιγμὰς, ἀλλὰ δύο ἴσως καὶ τρεῖς ἡμέρας, ἔμενον δύσθυμος καὶ σύννους.

Δὲν εἶχον δοκιμάσῃ ἕως τότε οὐδεμίαν ἀποτυχίαν σπουδαίαν ἐν ταῖς ἐργασίαις μου, οὐδὲν ἔτος εἶχε παρέλθῃ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σταδίου μου, τοῦ ὁποίου ὁ ἀπολογισμὸς νὰ μὴ ἐδείκνυεν αὐξήσιν τῆς παρουσίας μου πάντοτε σχετικῶς σπουδαίαν.

Κατὰ τὸ 1862 ἐπρόκειτο ὄχι μόνον τὸ πᾶν νὰ ζημιωθῶ, ἀλλὰ καὶ κάπως τὴν ὑπόληψίν μου νὰ ἴδω μειουμένην, ὡς ἀνθρώπου ἀμελοῦντος τὰ συμφέροντά του ἀπέναντι τῶν διασκεδάσεων, τῶν ταξιδίων καὶ τῆς ἐπιδείξεως.

Ἡ κοινωνία ἐν γένει τὰς ἐπιτυχίας φθονεῖ, ἀλλ' ἐκοῦσα ἄκουσα τὰς σέβεται, καὶ μάλιστα ἡ χρηματιζομένη κοινωνία. Ἀλλὰ τὰς ἀποτυχίας δὲν συγχωρεῖ. Δὲν ἐξετάζει τὸ πῶς καὶ διατὶ ἐπῆλθεν ἡ ἀποτυχία· εὐρίσκει πάντοτε λόγους, ὅπως μεμφθῇ τὸν ἀποτυχόντα διὰ τὸ πάθημά του καὶ δικαιολογήσῃ, ἂν ὄχι ἄλλο, τὴν πρὸς αὐτὸν περαιτέρω δυσπιστίαν του.

Δὲν ἐβαρυνθύμησα διὰ τοῦτο, σκεπτόμενος, ὅτι ἴσως καὶ ἐγὼ ἂν εἶχον κόρην πρὸς ὑπανδρείαν θὰ εἶχον ἐν εἶδος χαιρεκακίας βλέπων τὸν ἀρνηθέντα μοι τὴν χεῖρά της ἐκπίπτοντα ἴσως καὶ θὰ ἔλεγον ἀκόμη κατ' ἐμαυτόν.

— Πολὺ καλὰ ἔκαμε νάρνηθῆ, θὰ τὸν εἶχα τώρα βάσανον αὐτὸν τὸν «παραλυμένον»!...

Τοιαῦτα δείγματα χαιρεκακίας μοὶ ἐδόθησαν ἀρκετά.

Δὲν ἐβαρυνθύμησα, ἀλλ' ἠσθάνθην βαθέως, χωρὶς ὅμως εὐτυχῶς νὰ χάσω τὸ θάρρος μου· ἀπ' ἐναντίας ἤντλησα ταχέως δυνάμεις ἐκ τῆς ἀποτυχίας.

Πρὶν ἢ περάνω τὰ κατ' ἐμὲ κατὰ τὸ ἀτυχεστάτον ἐκεῖνο ἔτος 1862 δέον ν' ἀναφέρω καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι συμβᾶσαν μεταπολίτευσιν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους διὰ τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ βασιλέως Ὀθωνος, συνεπεία τῆς ὁποίας οὐκ ὀλίγας εἶχον ἀνησυχίας καὶ σχετικῶς πρὸς τὴν θέσιν μου κάπως σπουδαίας ὑλικὰς θυσίας νὰ ὑποστῶ.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπήκοοι Ἕλληνες, ἀγνοοῦντες μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τί ἐστὶν ἐκλογή Πληρεξουσίων διὰ Βουλὰς εὖρον εὐκαιρίαν ἐγκωμιάσεων εἰς αὐτὸ διὰ τῆς διαταχθείσης ἐκλογῆς πρὸς ἀποστολὴν ἐκ τῆς κοινότητος Κωνσταντινουπόλεως Πληρεξουσίων, δύο νομίζω, εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνέλευσιν.

Παραιράγφδα συνέβησαν, χρήματα ἐθυσιάσθησαν, ἀλλὰ τὸ χειρόν πάντων δημοκόποι ἐξ Ἀθηνῶν μέτοικοι καὶ δὴ δικηγόροι ἀφηνίασαν καὶ μέχρι φορτικότητος ἀκόμη καὶ ἐκβιασμῶν ἐπετίθεντο κατὰ παντός, ὃν ὑπέθετον εὐποροῦντα ἀπαιτοῦντες παρ' αὐτοῦ θυσίας δι' ἐκτέλεσιν πάσης συλλαμβανομένης παραλόγου αὐτῶν ιδέας.

Οὕτω π. χ. ὁ ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν τοιούτων θερμοκεφάλων Ρόκος Χοιδᾶς ἦλθε πρὸς ἐμὲ ἀπαιτῶν ἄφευκτον καὶ ταχεῖαν εὔρεσιν δύο ἑκατομμυρίων τοῦλάχιστον

στον δραχμῶν πρὸς βοήθειαν τοῦ κενωθέντος ὡς ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως Κεντρικοῦ Ταμείου Ἀθηνῶν καὶ προσθέτων :

— Ἄν οἱ Στεφάνοβικ, Ζαρίφης, Γκιώνης καὶ σὺ θελήσετε, ἐντὸς μιᾶς ὥρας εὐρίσκετε τὰ δύο ἑκατομμύρια, μὰ ἂν δὲν θελήσετε μὲ τὸ καλόν, ὑπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος· καὶ ἔσειε ῥόπαλον κυριολεκτικῶς, τὸ ὁποῖον ἔφερε διαρκῶς.

Τὰ ἐχρηιάσθη καὶ μειλιχίως τῷ εἶπον, ὅτι θέλω ἐνασχοληθῆ, ἀλλ' ἐν τούτοις κρίνω ἀναγκαίαν συνάθροισιν τῶν ἐγκρίτων Ἑλλήνων πρὸς σύσκεψιν.

Τὸ ἐνέκρινε καὶ μετέβη πρὸς ἐνέργειαν διὰ τοῦτο. Ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ἀπὸ τὸ γραφεῖόν μου ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ζαννῆ Στεφάνοβικ Σκυλίτση, (διάνοια πρώτης τάξεως, καρδία ἀγαθὴ, ἐν γένει προσωπικότης σπανία), ὅστις περιδεὴς μοὶ εἶπε :

— Λοιπόν, Ἀνδρέα, τί ποιητέον ;

Εἶχε δεχθῆ ἐπίσης τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ρόκου Χοϊδᾶ. Τῷ ἔδωσα τὴν ἰδέαν νὰ διατυπώσωμεν κατὰ τὴν συνεδρίασιν τὴν γνώμην περὶ δανείου καὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν ψήφισίν του ἀρμοδίως, οὕτως ὥστε νὰ κερδίσωμεν καιρόν. Τοῦτο καὶ ἐγένετο, κατὰ συνέπειαν ἐψηφίσθη τότε τὸ δάνειον τῶν 6.000.000 δραχμῶν καὶ τὸ στενόχωρον τοῦ Ἑλληνικοῦ ταμείου καὶ ἡμῶν ἐθεραπεύθη.

Ἐγὼ ἀπὸ τοῦ 1863 καὶ ἐπέκεινα μέχρι τέλους τοῦ 1866 εἰργάσθη ὡς οὐδέποτε καὶ ὡς τραπεζίτης ἢ μᾶλλον τοκιστῆς δώσας κυρίως τὴν προσοχήν μου εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου αἱ ἐργασίαι κατὰ τὸν τρόπον τῆς Avance καὶ τοῦ δανείου Moustapha, ὡς προέ-

γραφα, ἤκμαζον καὶ μεθ' ἱκανῆς ἀσφαλείας, ἐν ᾧ τὰ τῆς Τουρκίας οἰκονομικὰ δέν μοι ἐνέπνεον ἐμπιστοσύνην, μὴ εἰσαχθέντων ἀκόμη τότε τῶν Τουρκικῶν χρεωγράφων εἰς τὰ χρηματιστήρια τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων ἐπισήμως.

Συνάμα εἰργαζόμενην ὡς τοκιστὴς τοῦ Γαλατᾶ, ὅπου τὰ κεφάλαια ἐξηκολούθουν νὰ ἀποδίδωσιν ὠφελείας χονδρᾶς· δέν ἠμέλουν οὔτε τὸ ἐμπόριον.

Ἐκτάκτως, παρουσιασθείσης τῆς εὐκαιρίας τοῦ ἐμφυλίου Ἀμερικανικοῦ πολέμου, καθ' ὃν αἱ τιμαὶ τῶν βαμβακίων ἐτριπλασιάσθησαν, ἤνοιξε στάδιον σπουδαῖον ἐμπορίου τῶν βαμβακίων τῆς Ἀνατολῆς καὶ δὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐξ αὐτῶν μεγάλα ποσὰ ἐμπορεύθη ἐξαποστέλλων εἰς Βιέννην καὶ Τεργέστην πρὸς τοὺς ἐκεῖ φίλους μου Ἰωάννην Δ. Σκαναβῆν καὶ Ἀνδρέαν Σεργίου Γαλάτην, διὰ λογαριασμὸν ἐξ ἡμισείας συντροφικόν.

Μετὰ τοῦ δευτέρου μάλιστα, τοῦ ὁποίου εἶχον ἀποκτήσῃ ἀπόλυτον τὴν ἐμπιστοσύνην, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μοι παρέχη ἀπεριορίστους πιστώσεις, ἐξηκολούθησα καὶ μετέπειτα σχέσεις ἀποστέλλων αὐτῷ ἐπίσης ἐταιρικῶς μεγάλα ποσὰ ἐλαίων Μυτιλήνης, τὰ ὁποῖα ἐποριζόμενην συνδυάζων τὴν προμήθειαν αὐτῶν μετ' ἐλαιοδεκάτων τῆς νήσου ἐκείνης, τῶν ὁποίων ἐγενόμην ἐνοικιαστὴς ἢ μᾶλλον ἀγοραστὴς ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν.

Κατὰ τὸ 1865 παρουσιάσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰς τις, Merton καλούμενος, Ἀγγλος τὴν ἐθνικότητα, ἀλλὰ κάτοικος Παρισίων, πνευματωδέστατος καὶ

ἔχων ὅλα τὰ προσόντα τοῦ χρηματιζομένου, ἤτοι γενναιόδωρος, εὐκαμπτος, καιροσκόπος, εὐπροσήγορος· εἶχε μόνον τὸ ἐλάττωμα τοῦ ὀρμητικοῦ κερδοσκόπου. Μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔχων πρὶν συνεννοηθῆ μετ' ἰσχυρῶν ἄλλων τραπεζικῶν καταστημάτων καὶ οἰκῶν τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου μὲ ὠρισμένον σχέδιον τροπῆς τοῦ Τουρκικοῦ χρέους 6% (Consolidés) εἰς 5% μετ' εἰσαγωγῆς αὐτοῦ τοῦ νέου τίτλου εἰς τὴν ἐπίσημον διατίμησιν τῶν χρηματιστηρίων τῶν δύο ἄνω πρωτευουσῶν· ὁ συνδυασμὸς του ἦτο εὐφυής, ἀλλὰ δυσπερίγραπτος ἔνεκα τοῦ περιπλόκου του.

Τὸ οὐσιῶδες εἶναι ὅτι ἐπέτυχε· δι' αὐτοῦ δὲ ἐπορίσθη ἡ Τουρκία χρῆμα ἱκανὸν διὰ νὰ φράξῃ τὰς ὁπὰς, ἃς εἶχον ἀνοίξῃ οἱ ἀπολογισμοὶ αὐτῆς τῶν 1863 μέχρι 1865 καὶ νὰ ἔχῃ καὶ ἐφόδιόν τι διὰ τὸ ἔλλειμμα τοῦ 1866 (ἀπὸ τοῦ 1855 μέχρι τοῦ 1876 ἐποχὴν τῆς γενικῆς πτωχεύσεως τὰ ἐλλείμματα τῶν προϋπολογισμῶν τῆς Τουρκίας ἦσαν τακτικὰ), ἀπεκόμισε δὲ καὶ ὁ Merton καὶ οἱ σὺν αὐτῷ σπουδαιοτάτας ὠφελείας.

Ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀλίγιστοι μετέσχον τῶν ὠφελειῶν καὶ τοῦτο εἰς βαθμὸν χαμηλόν, διότι δὲν ἐνόουν σχεδὸν τίποτε ἐκ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ συνδυασμοῦ καὶ ποῦ ἔγκειται ἡ ὠφέλεια αὐτοῦ, ὄντες ἄδαεῖς, ἐπαναλαμβάνω, τῆς τοιοῦτου εἴδους τραπεζικῆς ἐργασίας.

Μεταξὺ τούτων φυσικῶς τότε συγκατηριθμήθην καὶ ἐγώ, καὶ μολονότι ὡς νέος εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ σχετίζωμαι μετὰ τοῦ ἐπίσης νεωτάτου τότε Merton, εἰς κέντρα διασκεδάσεων, ὀλίγον ὠφελήθην ἐκ τῶν σχέσεών του.

Ἐν τούτοις ἡ τροπὴ ἐκείνη ἥλλαξεν ὀλοσχερῶς τὰς κερδοσκοπικὰς ἕξεις τῆς ἀγορᾶς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατὰ συνέπειαν τὰς χρηματιστικὰς τῶν κεφαλαιούχων δῆθεν τραπεζιτῶν πράγματι δὲ τοκογλύφων. Ὁ κερδοσκόπος ἐκερδοσκόπει ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίῳ, ὅπου καὶ χρήματα εὐθηνὰ εὕρισκεν ὅπως μεταφέρει τοὺς τίτλους, ὅποτε ἦτο ἀγοραστής, καὶ διὰ τὰ δανεισθῆ τίτλους, ὅποτε ἦτο πωλητής, ὅχι μόνον δὲν ἐπλήρωνεν ἐνοίκιον τοῦ τίτλου, ἀλλὰ καὶ ἐλάμβανε κάτι τι, οὕτω δὲ ἀπέφευγε τὰς θυσίας, εἰς ἃς, ὡς προεξηγήθη, ὑπεβάλλετο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ μέρους ἡμῶν τῶν μικροκεφαλαιούχων.

Ἐδέησεν ὅθεν ἡ τὰ μετριάσωμεν καὶ ἡμεῖς τὰς ἀπαιτήσεις μας εἰς βαθμὸν κάπως ἀνάλογον πρὸς τὰς τῶν ἐν Εὐρώπῃ, ἡ τὰ στρέψωμεν ἀλλαχοῦ τὴν προσοχήν μας. Ἐγὼ τὴν ἔστρεψα πρὸς τὴν Αἴγυπτον χρηματιστικῶς καὶ πρὸς τὴν Τεργέστην ἐμπορικῶς καὶ χάρις τῷ Θεῷ κατώρθωσα κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1866 τὰ ἀναβιβάσω τὴν κινητὴν περιουσίαν μου εἰς 30.000 Ὄθωμανικὰς λίρας περίπου, ἴσον πρὸς 800.000 φράγκα, ἐκτὸς τῆς ἀκινήτου ἀνερχομένης εἰς ἄλλας 200.000 φράγκα ὡς ἔγγιστα.

Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως αὐτὸ εἶχον κοινωνικὰς πικρίας, αἵτινες μὲ καθίστων ἀθυμον. Ἐν γένει κατὰ τὸ τριετὲς αὐτὸ διάστημα μόνην σχεδὸν διασκέδασιν τὴν ἡμέραν εἶχον τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν νύκτα τὴν ἀνάπαυσιν ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας.

Η΄

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1865 ἡ ἐπιδημία τῆς χολέρας ἐμαίνεται ἐν Κωνσταντινουπόλει, φθάνουσα μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 2.500 κρουσμάτων ἡμερησίως, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ κόσμος ἔντρομος ἐλάμβανε τὰς δυνατὰς προφυλάξεις, οἱ δὲ δυνάμενοι νὰ μὴ ἐργάζωνται καὶ φοβούμενοι πολὺ ἀπειχόν πάσης ἐργασίας περιορισθέντες εἰς τὰς ἐξοχὰς καὶ δὴ τὰς Πριγκηποννήσους καὶ τὰς Ἀσιατικὰς ἀκτὰς. Ἦτο πράγματι οἰκτρὸν τὸ θέαμα ἐν τοῖς προαστείοις Γαλατᾶ καὶ Χασήμ Πασσᾶ τῆς διαβάσεως καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς κηδειῶν. Εἰς δὲ τὸ Σταμπούλ, ὅπου ἐπίσης ἡ ἐπιδημία ἐθέριζε πολλοὺς, ὅχι μόνον κηδείας Ὀθωμανῶν συνήντα τις ἀνὰ πᾶν βῆμα, ἀλλ' εἰς ὅλας τὰς αὐλὰς τῶν Τζαμίων, ὅπου ὑπάρχουσι συνήθως κρῆναι ὅπως πλύνονται καὶ καθαρίζωσιν οἱ πιστοὶ τὰς χεῖρας, τοὺς πόδας καὶ μέρος τῆς κεφαλῆς πρὶν ἢ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ τέμενος πρὸς προσευχὴν, εἰς ὅλας λέγω αὐτὰς τὰς αὐλὰς ἔβλεπέ τις ἐκτάδην πολλοὺς νεκροὺς γυμνοὺς, τοὺς ὁποίους κατὰ τὸ θρησκευτικὸν ἔθος τῶν Ὀθωμανῶν ἔπλυνον πρὸ τῆς κηδείας. Πολλῶν Τζαμιῶν ἡ

αὐλή εἰς τὸ Σταμποῦλ χρησιμεύει ὡς ὁδός, δηλαδή διόδος ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ὁδόν, καὶ ἐκὼν ἄκων ὁ διαβάτης ὤφειλε νὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν καὶ νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὸ ἄγριον ἐκεῖνο θέαμα, εἰς ὃ πολλάκις ἐγὼ ὑπεβλήθην, διότι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιδημίας οὐδεμίαν ἡμέραν ἐργάσιμον ἀπέσχον τῆς τακτικῆς μου ἐργασίας, οὔτε εἰς τοὺς ὑπαλλήλους μου ἐπέτρεψα νὰ ἀπόσχουν ὄχι ἐξ ἰδιοτροπίας μου ἢ «ἀπονιαῶς», ἀλλὰ διότι ἐφοβούμην μὴ ἐν τῇ ἀργίᾳ συχνάζωσιν εἰς καφενεῖα ἢ ἄλλα κέντρα συνωστισμοῦ καὶ κινδυνεύσωσι πολὺ περισσότερον οὕτω νὰ προσβληθῶσι παρὰ ἐργαζόμενοι μετρίως καὶ ἐπιβλεπόμενοι ὑπ' ἐμοῦ αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν δίαιταν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἐμέ, εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι ὁ φόβος πολὺ συμβάλλει εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιδημίας προσβολὴν καὶ ὅτι ἀρκεῖ νὰ τηρῆ τις αὐστηρὰν δίαιταν τροφῆς διὰ νὰ ἀπαλλαχθῆ μὴ ἀλλάσων κατ' οὐδὲν ἄλλως τὸν συνήθη αὐτοῦ βίον.

Χάρις εἰς τὸν Θεὸν οὐδεὶς τῶν ὑπαλλήλων μου ὑπέφερε, δὲν λέγω περὶ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῆς οἰκιακῆς ὑπηρεσίας μας, διότι ἐκεῖνοι ἔμενον διαρκῶς εἰς τὴν ἐξοχικὴν μου οἰκίαν εἰς Μόδα Βουρνοῦ, ὅπου τὰ κρούσματα ἦσαν ἐλάχιστα. Ἐγὼ, ὡς εἶπον, μετέβαινον καθ' ἡμέραν εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ τὴν ἐσπέραν ἐπέστρεφον, ἔστιν ὅτε δὲ εἶχον τὴν ἀσυγχώρητον «κακοκεφαλίαν» καὶ νὰ διανυκτερεύω ἐν Σταυροδρομίῳ.

Ἄλλην πικρίαν, ἀρχίσασαν ἀπὸ τοῦ 1863, ἀλλὰ προῖοῦσαν κατὰ τὸ 1864 καὶ ἔτι πλέον κατὰ τὸ 1865,

κορυφωθείσαν δὲ κατὰ τὸ 1866 μέχρι τῆς κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἐκείνου καταστροφῆς ἐδοκίμαζον ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς μητρός μου, ἀσθενείᾳ τρομερᾷ διὰ τε τὴν πάσχουσαν καὶ τοὺς περὶ αὐτήν.

Ὁ τακτικὸς θεραπεύων αὐτὴν ἰατρὸς Ἰωάννης Βοῦρος, ἄλλοτε καθηγητῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἰδιαίτερος ἰατρὸς τοῦ Βασιλέως Ὀθωνος, εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ἡ πάθησις προέρχεται ἐκ συμφορήσεως αἵματος εἰς τὴν κοιλίαν καὶ ἀνάλογον θεραπείαν ἐξηκολούθει ἐπὶ δύο μῆνας καὶ πλέον ἄνευ βελτιώσεως τῆς καταστάσεως, ἣτις ἀπ' ἐναντίας ἐδεινοῦτο.

Προσεκάλεσα συμβούλιον ἐξ ἰατρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Ignace Spadaro, χαίροντα ὑπόληψιν ὄχι σοβαροῦ ἐπιστήμονος, ἀλλὰ λίαν πεπειραμένου ἰατροῦ καὶ ἐπιτυγχάνοντος ὡς ἐκ τούτου εἰς τὰς διαγνώσεις του.

Οὗτος, ὡς πάντοτε σχεδὸν συμβαίνει εἰς τὰ ἰατροσυμβούλια, ἐφάνη ἀποδεχόμενος τὴν γνώμην τοῦ τακτικοῦ ἰατροῦ, κατ' ἰδίαν ὅμως μοὶ εἶπεν ὅτι πολὺ φοβεῖται μὴ ἔχωμεν νὰ κάμωμεν μέ τι πολὺ σοβαρόν, μὲ ἐσυμβούλευσε δὲ μετὰ τινος ἡμέρας, ἂν δὲν ἐπέλθῃ βελτίωσις, νὰ καλέσω νέον ἰατροσυμβούλιον πολυαριθμότερον, ἐν ᾧ μοὶ ὑπέσχετο νὰ ἐξηγήσῃ τοὺς φόβους του καθαρώτερον.

Τοῦτο ἐξετέλεσα κατὰ Ὀκτώβριον ἢ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀλλ' αἱ γνώμαι διηρέθησαν, τοῦ Fauvel μόνον (καθηγητοῦ μετέπειτα τῆς ἐν Παρισίοις Ἰατρικῆς Σχολῆς) συμμερισθέντος τὴν γνώμην τοῦ Spadaro περὶ ὑπάρξεως ἔλκους καρκινώδους ἐν τῷ στομάχῳ.

Ἐν τῇ στενοχωρίᾳ μου ἔγραψα καὶ εἰς τὸν πατέρα μου περιγράψας τὰ συμπτώματα καὶ τὰς γνώμας τῶν πέντε ἰατρῶν καὶ ἐκεῖνος συνεμερίσθη τὴν γνώμην τῶν Fauvel καὶ Spadaro.

Εἶναι φυσικὸν ν' ἀποδέχεταιί τις ἐν πᾶσι τὴν γνώμην ἐκείνου, ἥτις συμφωνεῖ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν του. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ζήτησις συμβουλῆς καὶ γνώμης παρὰ φίλων ἐν περιστάσεσι σπουδαίαις τοῦ βίου καθίσταται περιττή, διότι μόνον ἂν τυχὸν συμφωνῇ ἡ γνώμη τοῦ συμβουλευόντος πρὸς τὴν τοῦ ζητοῦντος τὴν συμβουλήν, αὕτη γίνεται εὐχαρίστως ἀποδεκτὴ, ἂν δὲ ἀπ' ἐναντίας δὲν συνάδη πρὸς τὴν ἰδίαν γνώμην, ἀκόμη καὶ δυσαρεστεῖ. Τὸ πάθημα τοῦτο ἀπειράκις κατὰ τὸν βίον μου ἔδοκίμασα καὶ πλείστας ἐκ τούτου ἔσχον δυσαρεσκείας καὶ πολλοὺς ἀπὸ φίλων μου ἐχθροὺς κατέστησα. Τὰ παθήματα ὅμως δὲν μοι ἐχρησίμευσαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὡς μαθήματα, ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον ὑποπίπτω εἰς τὸ αὐτὸ σφάλμα.

Ἐκλινα καὶ ἐγὼ νὰ συμμερίζωμαι τὴν γνώμην τῶν αἰσιοδόξων ἰατρῶν, καθόσον μάλιστα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν παρουσιάζετο νέος ἰατρὸς ἐπίσης αἰσιόδοξος, καὶ οὗτος ὑπέβαλλε τὴν πάσχουσαν εἰς νέαν θεραπείαν, ἥτις ἐβελτίου τὴν κατάστασιν αὐτῆς προσωρινῶς.

Πλὴν ἄλλων Ἑλλήνων ἰατρὸς γεννηθεὶς, ἀνατραφεὶς καὶ σπουδάσας ἐν Βιέννῃ, ἐγκατεστημένος δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὀνόματι Ζῶτος, τιλοφορούμενος «ἰατρὸς τῆς Αὐστριακῆς πρεσβείας», ἀπεφάνθη, ὅτι ἔλκος ἐν τῷ στομάχῳ ὑπάρχει, ἀλλ' ὅτι ἐλπίζει νὰ μὴ

εἶναι κακόηθες, καρκινῶδες δηλαδή, καὶ κατὰ συνέπειαν θεραπεύσιμον καὶ ὡς φάρμακον τῇ διέταξε καταπότια περιέχοντα nitrate d'argent, ὡς τροφήν δὲ ἀπολύτως μόνον τὸ γάλα.

Ὡς ἐκ θαύματος ἢ πάσχουσα ἀνεκουφίσθη, οἱ πόνοι ἐμετριάσθησαν κατὰ πολὺ, οἱ ἔμετοι ἔπαυσαν καὶ αἱ δυνάμεις ἤρχισαν νὰ ἐπανέρχονται εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ δύναται καὶ εἰς περίπατον ἐφ' ἀμάξης νὰ ἐξέρχεται ἢ χαρὰ ὅμως διήρκεσε μόλις ἐπὶ ἓνα μῆνα, μεθ' ὃν τὰ κακὰ συμπτώματα ἐπανῆλθον.

Ἐτυχε βραδύτερον νὰ διαβαίῃ ἐκ Κωσταντινουπόλεως ὁ ἐν Παρισίοις διαμένων διάσημος ἰατρὸς Πανᾶς καὶ προσεκάλεσα καὶ ἐκεῖνον εἰς ἰατροσυμβούλιον.

Ἐπῆρξεν αἰσιοδοξότερος πάντων μετὰ πεποιθήσεως μοὶ εἶπεν, ὅτι καρκινώδους ἔλκους δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς φόβος καὶ εἰς τὰ θεραπευτικὰ τῶν λοιπῶν ἰατρῶν προσέθεσε des compresses glacées, ἥτοι ἐπιθέσεις σακκιδίων γεμάτων ἀπὸ πάγον ἐπὶ τοῦ στομάχου συνεχεῖς καὶ διαρκεῖς. Καὶ αὐταὶ τὴν ὠφέλησαν, ἀλλὰ προσωρινῶς.

Τέλος ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ κλινήρης, αἱ δυνάμεις ἐμειοῦντο, οἱ πόνοι ἐπήρχοντο δριμύτατοι καὶ δὲν κατηνάζοντο εἰμὴ διὰ δόσεων μορφίνης· τὸ μόνον μετριασθὲν σύμπτωμα ἦσαν οἱ ἔμετοι καὶ κατὰ συνέπειαν κατέστη δυνατὴ ἢ χώνευσις ποιοῦ τινος ποσοῦ τροφῆς, ἣτις καὶ τὴν συνετήρει. Ἐν τούτοις οἱ ἰατροὶ οὐδεμίαν εἶχον πλεον ἐλπίδα περὶ θεραπείας αὐτῆς καὶ τὴν ἐπεσκέπτοντο πρὸς παρηγορίαν μόνον. Αἱ ὀδύνη της μὲ κατέθλιβον εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε

ὁμολογῶ, ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τῆς ἀσθενείας της, ἤρχοντο στιγμαί, καθ' ἃς ἐδεόμην τῷ Ὑψίστῳ νὰ τὴν ἀναπαύσῃ.

Ὑπάρχουσιν οἱ φρονοῦντες, ὅτι καὶ τὰ πάνδεινα ὑποφέρον ἀγαπητόν τι ὄν εἶναι προτιμότερον νὰ ζῆ εὐρισκόμενον καὶ εἰς τοιαύτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἀγαπώντων αὐτό, παρὰ νὰ ὑποστῇ τὸ μοιραῖον τέλος καὶ νὰ παύσῃ τοῦ νὰ βασανίζηται.

Ἐγὼ φρονῶ τὸ ἐναντίον, καὶ αἱ δεήσεις μου ἦσαν• συνεπεῖς πρὸς τὰ φρονήματά μου.

Ὅπωςδὴποτε τῇ 1^η Ἰανουαρίου 1867, ἐν ᾧ κατὰ τὴν προτεραίαν ἦτο σχετικῶς ἡσυχωτέρα καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν πρὸ μεσημβρίας ἐπίσης καὶ ἀπὸ τῆς κλίνης της ἐφρόντισε τὰ τῆς ἐορτῆς τῆς «ἀρχιχρονιαῆς» συνήθη δῶρα καὶ αἱ εὐχαὶ νὰ γίνουν ἐν τάξει, συνάμα δὲ μὲ προέτρεψε νὰ κάμω τοῦλάχιστον ὀλίγας ἐπισκέψεις εἰς τὰς σχετικωτέρας οἰκογενείας, τὰς ὁποίας καὶ ἔκαμον καὶ ἐπέστρεψα περὶ τὴν δείλην.

Ἄλλ' αἴφνης προσεκλήθην ὑπὸ τῶν νοσοκόμων τῆς πασχούσης ν' ἀνέλθω παρ' αὐτῆς, ἐπειδὴ τῇ ἐπῆλθον δριμύτεροι παρά ποτε πόνοι. Ἐδραμον καὶ εὖρον αὐτὴν πραγματικῶς ἐν λίαν ὀδυνηρᾷ καταστάσει. Ἐκάλεσα ἀμέσως τὸν πλησιέστερον ἰατρὸν Παπαδούκαν, ἀλλ' οὗτος ὅταν ἐφθασε δὲν εἶχεν εἰμὴ νὰ μοὶ εἴπῃ:

— Οἱ σφυγμοὶ ἔπαυσαν.

Ὁ θάνατος τῆς μητρός μου, ἐν ἡλικίᾳ μόνον 60 ἐτῶν, μοὶ ἔκαμε μεγίστην ἐντύπωσιν· ἔχανα ὄχι μόνον μητέρα, ἀλλὰ καὶ φίλην καὶ οἰκοδέσποιαν ἀντικαθιστῶσαν παρ' ἐμοὶ τὴν σύζυγον, διότι καὶ ἡ μὴ προβε-

βηκυῖα ἡλικία της καὶ ἡ φυσικὴ αὐτῆς ῥοπή εἰς κοινωνικὰς ἐφορτὰς καὶ ἐπιδείξεις τὴν καθίστων ἰκανωτάτην περὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν τοῦ οἴκου ἐν πάσῃ τάξει καὶ ἀξιοπρεπείᾳ, ὡς καὶ περὶ τὰς ὑποδοχὰς καὶ ἐν γένει τὴν παράστασίν μου παρὰ τῇ κοινωνίᾳ.

Ἄπεφάσισα τότε νὰ ταξιδεύσω ὅπου δὴποτε καὶ πρὸ πάντων νὰ εὔρω παρηγορίαν εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν καὶ εἰς τὴν θρησκείαν. «Θρησκεία! ὅποιον καὶ πόσον εἶναι τὸ κράτος σου, ὁποίας καὶ πόσας ἀρετὰς ὀφείλει εἰς σὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος!» Κἀπου εἶχον ἀναγνώσῃ τοῦτο καὶ τὸ ἐνεθυμήθην καὶ ὥρισα πρῶτον σκοπὸν τοῦ ταξιδίου μου τὴν μετάβασίν μου εἰς Παλαιστίνην ἵνα προσκυνήσω τὸν Πανάγιον Τάφον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ τοὺς ἱεροὺς χώρους τῶν ἁγίων αὐτοῦ παθῶν, ὡς καὶ τὰ ἱερὰ περίχωρα, ἐν γένει νὰ γείνω «Χατζῆς».

Θ'

Απὸ δύο ἐτῶν δὲν εἶχον πλέον συνεργάτην τὸν Ἀντώνιον Βλαστόν, ἐπειδὴ οὗτος εἶχε λάβῃ τῇ ἐγκρίσει καὶ τῇ παροτρύνσει μου τὴν θέσιν διευθυντοῦ μιᾶς τότε συστηθείσης Τραπεζῆς ὑπὸ τὴν ἑπωνυμίαν «Société Ottomane de l'Empire Ottoman».

Ταύτην ἴδρυσαν ἐνωθέντες ὅλοι σχεδὸν οἱ τότε ἀπομείναντες ἐκ τῆς προϊστορηθείσης τραπεζικῆς καταστροφῆς τραπεζίται Γραικοί, Λεβαντῖνοι καὶ Ἰουδαῖοι, οἷον οἱ Γεώργιος Ζαρίφης, Ζαννῆς Στεφάνοβικ Σκυλίτσης, Χρηστάκης Ἐφένδης Ζωγράφος, Ἀριστείδης Μπαλτατζῆς, Toubini Corpi, Isaac Camondo καὶ λοιποί.

Τῆς Τραπεζῆς ἐκείνης προορισμὸς ἦτο ἡ ὀργάνωσις τραπεζικῶν ἐργασιῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπὶ τὸ Εὐρωπαϊκώτερον, κυρίως δὲ ἡ συγκέντρωσις παρ' ἑαυτῇ ὅλων τῶν ἐργασιῶν μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, προσωρινῶν δηλαδή δανείων, τὰ ὅποια μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν κεφαλαίων τῶν πορισθέντων αὐτῇ διὰ τῆς τροπῆς τοῦ ὅλου δημοσίου χρέους τῆς Τουρκίας κατὰ τὸ 1865 διὰ τοῦ Merton, ὡς προεῖπον, ἤρχισαν

πάλιν νὰ λαμβάνωσι χώραν, ὄχι πλέον ὡς πρὶν ἀσυνειδήτως τοκογλυφικά, ἀλλὰ πάντοτε τοιαῦτα, καθ' ὃ ἀποφέροντα συνήθως τόκον φανερόν 12⁰/₀ αὐξανόμενον διὰ προμηθειῶν καὶ ἄλλων τεχνασμάτων εἰς 18 καὶ 20⁰/₀ ἑτησίως.

Συνάμα σκοπὸς τῆς συστάσεως τῆς Τραπεζῆς ἐκείνης ἦτο ὁ σχηματισμὸς τραπεζικοῦ κέντρου, τὸ ὁποῖον, ὡς ἡμᾶς σπουδαία, νὰ παρίσταται καὶ συμμετέχη ὡς τοιαύτη εἰς τὰ χρεωλυτικὰ δάνεια τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως τὰ συνομολογούμενα ἐν Εὐρώπῃ.

Διὰ τῶν χρεωλυτικῶν τούτων δανείων ἐξωφλοῦντο τὰ προαναφερθέντα προσωρινὰ δάνεια, ταῦτα δὲ ἐπανήρχιζον μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τοῦ χρεωλυτικοῦ δανείου καὶ οὕτω καθεξῆς.

Μὴ ἔχων πλέον συνεργάτην τὸν Ἀντώνιον Βλαστόν, καίπερ ἔχοντα πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐμὴν διαχείρισιν τὰ κεφάλαιά του, ἀπεφάσισα ν' ἀφήσω κατ' ἐπιτροπὴν διαχειριστὴν τῶν ἐν γένει συμφερόντων μου ὡς καὶ τῶν τοῦ Βλαστοῦ τὸν Παῦλον Λουτράρη, τοῦ πρώτου ἐπιτηροῦντος τὸν δεύτερον, πρὸς τοῦτο δὲ ὥρισα γενναίαν τὴν ἀμοιβὴν του (ἂν καλῶς ἐνθυμούμαι 20⁰/₀) ἐπὶ τῶν καθαρῶν κερδῶν, ἔχοντος δικαίωμα νὰ διαχειρίζηται τὴν ἰδίαν αὐτοῦ περιουσίαν μὴ ἀνερχομένην τότε εἰς πλέον τῶν 150.000 φράγκων δι' ἀπολύτως ἴδιον αὐτοῦ λογαριασμόν.

Εἶχον δὲ τὴν πεποίθησιν, καὶ εὐτυχῶς δὲν ἠπατήθη, ὅτι εἶναι πιθανὸν νὰ μὴ μοὶ προμηθεύσῃ κέρδη ἔκτακτα, ἀλλὰ τὰ τακτικὰ καὶ ἀσφαλῆ.

Οὕτω κανονίσας τὰ τῶν συμφερόντων μου, κατὰ

τὰ μέσα Μαρτίου ἀνεχώρησα διὰ Σμύρνην, ὅθεν μετ' ὀλίγων ἡμερῶν διαμονὴν ἀνεχώρησα διὰ τὴν Χίον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ πατρός μου καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μερσῖναν τῆς Καραμανίας μέσῳ Ρόδου.

Ἐκεῖ διέμενεν ὁ ποτὲ ὑπάλληλός μου Χριστόφορος Σιδερικούδης, τὸν ὁποῖον ὡς ἀρχιλογιστὴν εἶχον ἀποστείλῃ εἰς τὸν ἐμπορικὸν κλάδον, ὃν ἐκεῖ εἶχε συστήσῃ τὸ κατάστημά μου «Εὐστρ. Βοῦρος καὶ Σ^{ια}» ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς «Χιωτόφραγκου» κατ' ἀρχάς. Ὑστερον, τούτου ἀποβληθέντος διὰ λόγους σπατάλης καὶ χρεῶν πρὸς τὸ κατάστημα, ὁ κλάδος ἐκεῖνος ἔμεινεν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ὀνόματι μὲν τοῦ Ἰωάν. Βούρου, πράγματι ὁμῶς τοῦ Χριστοφόρου Σιδερικούδης.

Ὁ Σιδερικούδης ἦτο γυναικάδελφος τοῦ Ἰωάν. Βούρου, ἀδελφοῦ τοῦ συνεταίρου μου Εὐστρατίου, ὥστε ὡς συγγενῆς στενὸς δὲν εἶχεν αἰτίαν νὰ ὑποβλέπηται ἢ φθονῆται ὑπ' αὐτοῦ.

Ὅτε τῷ 1859—1860 εἶχε διαλυθῆ ἡ ἐταιρεία μας ἢ ἐμπορικὴ, διελύθησαν καὶ οἱ κλάδοι αὐτῆς, ὁ δὲ Σιδερικούδης ἔμεινε φυσικῶς ἐν Μερσίνη καὶ Ταρσῶ, τῇ μὲν παραλίῳ τότε συνοικισμῶ, τῇ δὲ μεσογείῳ πόλει τῆς Καραμανίας, ὅπου ὡς καὶ ἐν Ἀδάνοις, τῇ ἔτι μεσογειοτέρα, διενηργεῖτο τὸ κυρίως ἐμπόριον εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῆς Καραμανίας.

Τούτων τὸ σπουδαῖον ἦτο τὸ τῆς ἐξαγωγῆς, ἀποτελούμενον ἐξ ἐλαιοσπόρων καὶ δὴ σησαμίων, βαμβάκίων ὡς καὶ δημητριακῶν καρπῶν, δερμάτων ἀκατεργάστων, βελανιδίων κλπ.

Αἱ εἰρημέται πόλεις καὶ μάλιστα ἡ Ταρσός, ἐν ἧ

εὑρίσκετο ἡ κυρία κατοικία τοῦ Σιδερικουῦδη, πᾶν ἄλλο ἦσαν ἡ πόλεις. Τὸ πτωχότερον καὶ πλέον ἀπολίτιστον χωρίον τῆς Ἑσπερίας ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ μεγαλόπολις ἀπέναντι τῆς Ταρσοῦ, τῆς ὁποίας καὶ αἱ οἰκίαι δὲν ἦσαν ἡ καλύβαι ἐκτισμέναι μὲ πηλόν, αἱ δὲ δῆθεν ὁδοὶ στενωποὶ βορβορώδεις ἐν πλήρει ἀνοίξει ὄχι ἐκ τῶν βροχῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν ῥευμάτων τῶν σχηματιζομένων ἀπὸ τὰ ἀκάθαρτα ὕδατα τὰ ἐκρέοντα τῶν οἰκιῶν.

Ὀλίγισται οἰκίαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ τοῦ Σιδερικουῦδη, ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσι κάπως «οἰκίαι», ἡ δὲ ἐπίπλωσις αὐτῶν, δηλαδὴ τῶν δωματίων, συνίστατο εἰς στρώματα ἐστρωμένα κατὰ μῆκος τῶν τριῶν πλευρῶν τοῦ δωματίου, κεκαλυμμένα ἀπὸ μάλλινον ὕφασμα ἐρυθρὸν ἢ κυανοῦν, ἐπὶ τῶν ὁποίων τὴν μὲν ἡμέραν ἐκάθηντο ὁμοῦ ἄνδρες καὶ γυναῖκες σταυροποδητί, τὴν δὲ νύκτα κατεκλίνοντο, ἐξάγοντες ἀπὸ τὸ εἰς τὸν τοῖχον μιᾶς πλευρᾶς τοῦ δωματίου ἐρμάριον τὰ διαρκούσης τῆς ἡμέρας ἐκεῖ στιβαζόμενα κλινοσκεπάσματα.

Ἡ μόνη ὡς πρὸς τὰ οἰκιακὰ σκεύη πολυτέλεια ἦτο ἡ τῶν ναργιλέδων, τῶν ὁποίων τὸν εὐώδη καπνὸν ἀπλήστως ἐρρόφων ἐν πάσῃ ὥρᾳ ἄνδρες καὶ γυναῖκες κατὰ τὰς ἐπισκέψεις ὡς καὶ κατ' ἰδίαν.

Ὑπῆρχε θέσις ἐντὸς τοῦ δωματίου, ἐφ' ἧς ἔβλεπέ τις εἰσερχόμενος σειρὰν ὅλην ναργιλέδων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον βαρυτίμων, ἀναλόγως τῶν ὑλικῶν μέσων τοῦ οἰκοδεσπότου. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ κυρίως ναργιλές ἦτο ἀργυροῦς καὶ ἐπίχρυσος καὶ τὸ ὑάλινον δοχεῖον ἐκ κρυστάλλου καὶ ὁ ἀπορροφητικὸς σωλὴν (μαρκοῦτσι)

μακρότατος καὶ κατασκευῆς ἐπιμεμημένης. Ἄστεϊος δὲ καὶ πρωτοτύπως διασκεδαστικὸς ἦτο ὁ θόρυβος, ὃν ἀπετέλουν οἱ ναργιλέδες οἱ ἐν ἐνεργείᾳ διαρκῶς εὕρισκόμενοι ἐν δωματίῳ ἐπισκέψεων, ὅπου ἅμα ἐλάμβανέ τις θέσιν παρηκολουθεῖτο καὶ ὑπὸ ὑπηρετρίας προβαλοῦσης τὸν σωλῆνα ἐνὸς ναργιλέ.

Ἄς ἀναφέρω καὶ τὴν κατάχρησιν ἐκεῖ τῆς ῥακοποσίας παρὰ τε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Εἶδον ἰδίους ὀφθαλμοῖς κενούμενον ἀπνευστὶ ποτήριον ῥακῆς περιέχον περὶ τὰ 80 δράμια, ὡς ἂν ἦτο ποτὸν δροσιστικόν. Ἐπειδὴ ὁ τόπος ἐκεῖ εἶναι τελματώδης καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπιπολάζουσι διαρκῶς οἱ διαλείποντες πυρετοί, μοὶ ἔλεγον, ὅτι δῆθεν προφυλάττονται ἀπ' αὐτῶν διὰ τῆς πόσεως πνευματωδῶν ποτῶν, ἣ δὲ χρῆσις ἢ πολυχρόνιος καὶ διαρκῆς κάμνει ὥστε νὰ μὴ αἰσθάνωνται πολὺ τὰς συνεπείας τῆς ῥακοποσίας. Ὅπωςδήποτε βεβαίως τοῦτο δὲν συντείνει οὔτε εἰς τὴν ὑγείαν οὔτε εἰς τὴν μακροβιότητα τῶν κατοίκων τῶν μερῶν ἐκείνων.

Ἀνεξαρτήτως τῆς ἀθλιότητος τοῦ τόπου ἠθέλον νὰ γνωρίσω καὶ τὰ Ἄδανα καὶ τὰ περίχωρα, εὐχαριστούμενος ἄλλως πολὺ ἀπὸ τὰς ἐφίππους ἐκδρομάς, μόνου μέσου κινήσεως ὑπάρχοντος τότε ἐκεῖ δι' ἵππων ἀραβικῶν ἀρίστων.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Σιδερικούδη εὕρισκον πᾶσαν ἄνεσιν, πρὸς δὲ καὶ τροφήν παρεσκευασμένην παρὰ τοῦ ἰδικοῦ μου μαγείρου, ὃν ἐκ προνοίας εἶχον παραλάβῃ μετ' ἐμοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, χρησιμεύοντός μοι συνάμα καὶ ὡς ὑπηρετοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σιδερικούδης ἦτο ἄνθρωπος ἀστεϊότατος.

Τούτων πάντων ἔνεκα διέμεινα ἐν Καραμανία περὶ τὰς δέκα ἡμέρας κατορθώσας νὰ καταπείσω τὸν Σιδε-
ρικούδην νὰ μὲ συνοδεύσῃ εἰς τὸ προσκύνημα τοῦ
Παναγίου τάφου καὶ ἐν γένει τῆς Παλαιστίνης. Οὕτω
μετ' αὐτοῦ ἐπέβημεν Ρωσικοῦ ἀτμοπλοίου διευθυνό-
μενοι κατὰ πρῶτον εἰς Βηρυτὸν τὴν πρωτεύουσαν
τῆς Συρίας.

Τὸ μόνον δυσάρεστον, ὅτι ὁ δυστυχῆς Σιδε-
ρικούδης ὑπέφερε καθ' ὑπερβολὴν ἀπὸ ναυτίαν καὶ διαρκοῦντος
παντὸς θαλασσίου ταξιδίου, ἔστω καὶ τῆς θαλάσσης
οὔσης γαληνιαίας, αὐτὸς κατέκειτο ἔλεεινός. Ὑπέφερα
καὶ ἐγὼ ἀπὸ ναυτίαν, ἀλλ' ὄχι εἰς τοιοῦτον βαθμόν.

Ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ συνεταξίδευσεν ὁ Machenine,
Ρῶσος Πρόξενος ἐν Τραπεζοῦντι, μετὰ τῆς συζύγου
του. Μετέβαινον καὶ οὗτοι εἰς Ἱεροσόλυμα, δὲν ἐβρά-
δυνα δὲ νὰ κάμω γνωριμίαν μετ' αὐτῶν καὶ ἐπειδὴ,
ὅπως ἐγὼ, καὶ αὐτοὶ προετίθεντο μετὰ τὴν Παλαιστί-
νην νὰ ἐπισκεφθῶσι τὴν Αἴγυπτον, ὑπῆρξε τοῦτο
λόγος νὰ συνδεθῶμεν περισσότερον, προκειμένου νὰ
συνταξιδεύσωμεν ἐπὶ χρόνον σχετικῶς μακρόν.

Εἶχον ὁ τε ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ἰδίας ἀρετάς. Ὁ μὲν
ὄχι πολὺ πνευματώδης, ἀλλὰ χαρακτῆρος ἀγαθωτάτου
καὶ κάπως εὐθύμου, ἡ δὲ ὄχι λίαν εὐειδῆς οὔτε πολὺ
ἀγαθὴ, ἀλλὰ πλήρης πνεύματος καὶ μορφώσεως ὡς
καὶ ἔξαιρέτου συμπεριφορᾶς. Ἐκ πρώτης ὄψεως ὁ
ἐξησκημένος ὀφθαλμὸς ἠδύνατο νὰ διῖδῃ, ὅτι τὸ γένος
αὐτῆς ἦτο κοινωνικῶς ἀνώτερον τοῦ συζύγου.

Ἐφθάσαμεν καὶ ἀπεβιβάσθημεν εἰς Βηρυτόν, ὅπου
τότε τὰ Ρωσικὰ ἀτμόπλοια ἐστάθμευον κατὰ τὸν πλοῦν

αὐτῶν εἰς Συρίαν ὑπὲρ τὰς 36 ὥρας, μετέβημεν δὲ ὁμοῦ εἰς Γαλλικόν τι ξενοδοχεῖον σχετικῶς καθ' ὅλα ἄνετον. Ἐν γένει τὴν πόλιν ταύτην εὗρον πολὺ ἀνετωτέραν πάσης ἄλλης γνωστῆς μοι Τουρκικῆς πόλεως καὶ τὴν τοιαύτην πρόοδον ἀπέδωκα εἰς τὴν ἐκεῖ παρουσίαν μικρᾶς Γαλλικῆς ἀποικίας. Εἰς τινὰς τῶν ἐμπορευομένων μελῶν αὐτῆς ὠφείλετο καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῆς ὑπαρχούσης ἔκτοτε ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπὸ Βηρουτοῦ εἰς Δαμασκόν, ἣτις συνετέλει εἰς τὴν συρροὴν ξένων περιηγητῶν καὶ δὴ εἰς τὴν ἐμπορικὴν συγκοινωνίαν μετὰ μεγάλου μέρους τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Συρίας.

Ἐκεῖ ὡς τόπον περιπάτου εἶδον καὶ τὸ δάσος ἐκ πεύκων, τὸ ὁποῖον ἐφύτευσεν ὁ Μέγας Ναπολέων κατὰ τὴν ἐκεῖ ἐκστρατείαν του, καὶ τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τοῦ τερπνοῦ παρέχει καὶ τὴν μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πόλιν τοῦ ἐμποδίζειν τὰς ἄμμους τῆς ἐρήμου νὰ συσσωρεύωνται ἐν αὐτῇ.

Καὶ βραχεῖα διάβασις τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ μιᾶς χώρας, ἐσκέφθην, ὅποια ὠφελήματα διαρκῆ δύναται νὰ παράσχη!

Μετ' ἀπορίας πρὸς τοῖς ἄλλοις ἤκουσα καὶ πλείστους ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, ἂν ὄχι ὁμιλοῦντας, ψελλίζοντας τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν, ἐνῶ οἱ τῆς ἀνωτέρας τάξεως Χριστιανοί, ἐννοεῖται Ἄραβες, εὐχερῶς μετεχειρίζοντο αὐτὴν καὶ ἐξετάσας ἔμαθα, ὅτι τάγματα καλογήρων καὶ καλογραιῶν Γάλλων εἶχον ἐκεῖ ἀπὸ χρόνου μακροῦ συστήσῃ διδασκῆρια, ὅπου δωρεὰν ἐδίδασκον ἄρρενα καὶ θήλεα καὶ δι' αὐτῶν ἐγενικεύετο ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα. Ἐκτοτε συνεπέρανα, ὅτι ἡ Συρία εἶναι κληρὸς τῆς

Γαλλίας· παρήλθον ἤδη τριάκοντα περίπου ἔτη καὶ τὸ συμπέρασμά μου ἐκεῖνο δὲν ἐπραγματοποιήθη, ἀλλὰ τίς οἶδε περαιτέρω;

Ἀπὸ Βηρυτὸν διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀτμοπλοίου ἐξηκολουθήσαμεν τὸν πλοῦν διὰ τῶν παραλίων τῆς Συρίας προσορμισθέντες εἰς Ἀλεξανδρέτταν καὶ λοιποὺς λιμένας καὶ τέλος εἰς Ἰόππην (Γιάφραν), τὸν λιμένα τὸν ἄθλιον τῆς Παλαιστίνης, ὅπου διὰ τὴν ἀποβίβασθῆτις κινδυνεύει συνεχῶς καὶ τὴν ζωὴν του. Εἰς ἐμὲ τοῦλάχιστον ἡ ἀποβίβασις ἐκείνη ἐνεποίησε φοβερὰν ἐντύπωσιν.

Ἡ πόλις τῆς Ἰόππης ἦτο δευτέρα ἔκδοσις τῆς Ταρσοῦ περίπου· ἴσως ἦτο κάπως καθαρωτέρα, ἀλλ' αἱ δῆθεν ὁδοὶ ἔτι στενώτεραι.

Τοὺς Machenine ὑπεδέχθη ὁ ἐκεῖ ὑποπρόξενος καὶ οὗτος ἐβοήθησε καὶ ἡμᾶς εἰς τὴν εὔρεσιν τῶν ἀναγκαίων ἵππων πρὸς μετάβασιν εἰς Ἱερουσαλήμ.

Μᾶς εἶπον ὅτι ἡ ἀπόστασις ἦτο ἑπτὰ νομίζω ὥρων κατ' εὐθείαν, ἀλλ' ὅτι δέον νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς ὥρας τῶν σταθμῶν, οὓς ἠθέλομεν κάμη κατὰ βούλησιν.

Ἐπειδὴ οἱ Machenine ἐπεθύμουν ν' ἀναπαυθῶσι καὶ προγευματίσωσι παρὰ τῷ ὑποπροξένῳ, ἐγὼ καὶ ὁ Σιδερικούδης ἐπροτιμήσαμεν νὰ ἱππεύσωμεν ἀμέσως καὶ μετὰ τοῦ ὑπηρέτου ὡς καὶ τῶν ἀποσκευῶν μας νὰ μεταβῶμεν εἰς τὸν πρῶτον σταθμὸν τοῦ δρόμου (τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ ὅλου περίπου) τὸ χωρίον Ράμλαι, ὅπου μᾶς εἶπον ὅτι ὑπάρχει μονὴ καλογραιῶν Γαλλίδων ξενιζουσῶν καὶ τοὺς εὐπρεπεῖς ταξιδιώτας ἐπὶ μικρᾷ πληρωμῇ.

Εἰς Ράμλαι, ἔσυμφωνήθη μετὰ μεσημβρίαν νὰ περιμένωμεν τὴν ἄφιξιν τῶν Machenine, ὅπως ἐξακολουθήσωμεν τὴν πορείαν εἰς Ἱερουσαλήμ.

Ἐγὼ καὶ ὁ Σιδερικούδης ἡμεῖθα ἰππεῖς γεροί, αἰσθανθέντες δὲ τὸ στερεὸν ἔδαφος τῆς γῆς ὕστερον ἀπὸ τριήμερον θαλάσσιον σάλον καθιστάμεθα καὶ ζωηρότεροι.

Ὁ ταλαίπωρος Σιδερικούδης ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησίν του ὅτι εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, καὶ μάλιστα ἔφιππος δηλαδὴ εἰς τὸ στοιχεῖόν του, ἔκραζεν ἐπανειλημμένως:

— Ξηρὰ καὶ πάλιν ξηρὰ, ἐν τρέξιμον ἀκόμη!

Ἐν συντόμῳ ἐντὸς δύο ὥρῶν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Ράμλαι (ὁ ὑπηρέτης καὶ αἱ ἀποσκευαὶ ἔφθασαν μίαν ὥραν βραδύτερον ἡμῶν) διευθυνθέντες εἰς τὴν εἰρημένην μονὴν τῶν καλογραιῶν.

Ἦτο ἡμέρα Δευτέρα τῆς ἐβδομάδος τῶν Παθῶν, μᾶς προσεφέρθη δὲ διὰ πρόγευμα νηστήσιμον κατὰ τοὺς καθολικούς· ῥόφημα ἀπὸ νερόν, ἄλευρον καὶ βούτυρον, αὐτὰ βραστὰ καὶ ἐν εἶδος ἰχθύος ἀλατισμένου.

Κατεβροχθίσασαμεν πάντα μετ' ἐκτάκτου ὀρέξεως καὶ μετὰ τοῦτο κατεκλίθημεν ἐπὶ κλινῶν ἀρκούντως ἀναπαυτικῶν, εἰπόντες νὰ μᾶς ἀφυπνίσωσιν ἅμα φθάσωσιν οἱ Machenine, οἵτινες δὲν ἔφθασαν εἰμὴ τὴν τρίτην περίπου μετὰ μεσημβρίαν. Εἶχον δὲ καὶ αὐτοὶ ἀνάγκην ἀναπαύσεώς τινος καὶ μόλις κατὰ τὴν τετάρτην μετὰ μεσημβρίαν ἠδυνήθημεν νὰ κινήσωμεν, ἐπειδὴ δὲ ἐπρόκειτο νὰ μᾶς φθάσῃ ἡ νύξ καθ' ὁδόν, οἱ ἀγωγιάται καὶ ὀδηγοὶ μᾶς ἐσυμβούλευσαν νὰ ἐξακολουθήσωμεν μέχρι τοῦ δευτέρου σταθμοῦ Μπάμπ-ἐλ-δάχ καλουμένου, ἐκεῖ δὲ σταθμεύοντες καὶ γευματίζοντες

μὲ ὅ,τι εὕρωμεν, νὰ περιμένωμεν τὸ «βγάλσιμον τοῦ φεγγαριοῦ» διὰ νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν πορείαν ὑπὸ τὸ φέγγος τῆς Σελήνης.

Μᾶς ἔλεγον ὅτι ἡ Σελήνη θὰ φανῆ περὶ τὴν ἐνάτην μετὰ μεσημβρίαν καὶ ὅτι τὸ πολὺ ἐντὸς τριῶν ὥρῶν, ἦτοι περὶ τὸ μεσονύκτιον θέλομεν φθάσῃ εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἐντὶ τούτου, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἰς τὸν σταθμὸν ἐκεῖνον δὲν εὕρομεν πρὸς τροφήν εἰμὴ ἄθλιον μέλανα ἄρτον, ἐλαίας καὶ ὕδωρ ἀκόμη ἄθλιον, πρὸς ἀνάπαυσιν δὲ δύο ψάθας, ἐντὸς ἑνὸς σταύλου καὶ τούτου σπηλαιώδους καὶ πλήρους ἐντόμων παντοειδῶν, καὶ «τὸ φεγγάρι δὲν ἐβγῆκεν» εἰμὴ μετὰ τὴν ἐνδεκάτην τῆς νυκτός, ὥστε ἄσιτοι καὶ ἄϋπνοι ἰπεύσαμεν, καὶ ἐπειδὴ διὰ νυκτός δὲν ἠδυνάμεθα νὰ τρέχωμεν εἰς τὰς ἀβάτους ἐκείνας ἀτραπούς, ἀντὶ τριῶν ἐμείναμεν καθ' ὁδὸν πέντε ὥρας καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας εἰσήλθομεν τέλος εἰς Ἱεροσόλυμα.

Οἱ Machenine κατώκησαν εἰς τὸ Ρωσικὸν λεγόμενον ἄσυλον, μέγα οἰκοδόμημα πρὸς ὑποδοχὴν τῶν Ρώσων προσκυνητῶν ὀλίγον ἔξω τῆς πόλεως κείμενον. Ἡμεῖς διηυθύνθημεν εἰς ἓν τῶν τότε ὑπαρχόντων ἐκεῖ ξενοδοχείων συντηρουμένων ὑπὸ Ἰουδαίων, τὸ θεωρούμενον τὸ καλλίτερον. Πραγματικῶς ἡ ὄψις τοῦ τοῦλάχιστον ὡς καὶ ἡ ἐπίπλωσις τοῦ ἦτο μὲν ξενοδοχείου εὐρωπαϊκοῦ τετάρτης τάξεως, ἀλλ' ὅπως δὴποτε ἐφαίνετο καθαρὸν.

Πρὸ τῆς ἀναπαύσεως εἶχομεν μεγάλην ἀνάγκην τροφῆς, ἠναγκάσθημεν δὲ νὰ εὐχαριστηθῶμεν μὲ ἄρτον ὅπως δὴποτε φαγώσιμον, χαβιάριον καὶ πρὸ πάντων

«σοῦπαν ῥύζι νερόβραστην», διότι ὁ ξενοδόχος, καίτοι Ἰουδαῖος, κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῶν Παθῶν ὑπέβαλλε τοὺς πελάτας του εἰς αὐστηρὰν νηστείαν.

Καὶ μόλον τοῦτο σπανίως ἔφαγον μὲ τόσην ὄρεξιν. Καὶ τὴν κλίνην, ἐφ' ἧς ἅμα μετὰ τὸ φαγητὸν κατεκλίθην, εὖρον ἐπίσης ἀναπαυτικωτάτην.

Ἀναχωρῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἶχον φροντίση νὰ προμηθευθῶ ἐν πρώτοις συστατικὴν ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων ἐπιστολήν, ἐπειδὴ δὲ συνάμα ἦτο διὰ στενῆς φιλίας συνδεδεμένος μετὰ τοῦ Χατζῆ Δ. Κωνσταντινίδου, ἀπεδέχθην εὐχαρίστως τὴν φιλόφρονα τούτου πρότασιν νὰ μοὶ δώσῃ καὶ ἴδιον αὐτοῦ συστατικὸν πρὸς τὸν αὐτὸν Πατριάρχην.

Δὲν ἤξεύρω πῶς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος συστατικὸν εἶχον λησμονήσῃ καὶ μεταβαίνων πρὸς ἀνάπαυσιν μόνον τὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου μεθ' ἐνὸς ἐπισκεπτηρίου μου ἔδωσα εἰς τὸν ὑπηρέτην μου μετ' ἐντολῆς νὰ φέρῃ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἀναγγεῖλῃ τὴν προσεχῆ μου ἐκεῖ ἐπίσκεψιν.

Ἐγερθεῖς τοῦ ὕπνου περὶ τὴν δεκάτην πρὸ μεσημβρίας ἠρώτησα τὸν ὑπηρέτην ἐὰν ἐκόμισε τὴν ἐπιστολήν συμφώνως τῇ ἐντολῇ μου.

Μοὶ ἀπεκρίθη, ὅτι καθ' ἣν ὥραν τὴν ἔφερεν ὁ Μακαριώτατος ἀνεπαύετο, μοὶ προσέθηκε δέ, ὅτι ὁ Πρωτοσύγκελλος Ἀρχιμανδρίτης, ὅστις τὴν ἔλαβε, δὲν ἔδειξεν ὅτι δίδει μεγάλην σημασίαν εἰς αὐτήν.

Ἐγὼ φυσικῶς δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἀπαίτησιν νὰ τύχω ἐξαιρετικῆς τινος ὑποδοχῆς, ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ

μὴ θεωρηθῶ ὀπωσδήποτε προσκυνητῆς τοῦ σωροῦ. Τότε ἐνεθυμήθην καὶ τὴν συστατικὴν τοῦ Χατζῆ-Κωνσταντινίδου καὶ τὴν ἔδωσα ἐπίσης εἰς τὸν ὑπερέτην μου πρὸς ἐπίδοσιν, σκεφθεὶς ὅτι ὀπωσδήποτε ἀγαθαὶ δύο συστάσεις ὑπὲρ τὴν μίαν.

Τὸ Πατριαρχεῖον δὲν ἔκειτο μακρὰν τοῦ ξενοδοχείου καὶ δὲν παρῆλθε τέταρτον τῆς ὥρας, ὅποτε μετ' ἐκπλήξεως εἶδον προσερχόμενον τὸν Τσαούσην (ἀρχικλητῆρα) τοῦ Πατριαρχείου φέροντα χρυσοστόλιστον στολὴν καὶ ῥάβδον στιβαρὰν κεκοσμημένην ἐπὶ τοῦ ἄνω ἄκρου μὲ σφαῖραν ὀγκώδη ἀργυρᾶν (σημεῖον τῆς πατριαρχικῆς ὑπηρεσίας), ἀναγγέλλοντά μοι δέ, ὅτι ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Α. Μακαριότητος μὲ ἐντολὴν νὰ παραλάβῃ ἀμέσως τὰς ἀποσκευάς μου καὶ νὰ τὰς πέμψῃ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, νὰ ὀδηγήσῃ δὲ καὶ ἐμὲ παρὰ τῷ Μακαριωτάτῳ, μὴ ἀνεχομένῳ, ἔλεγεν, οὔτε ὥραν περαιτέρω νὰ μείνω ἐν τῷ ξενοδοχείῳ, καὶ ἐννοοῦντι νὰ μὲ ξενίσῃ παρ' ἑαυτῷ καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἐκεῖ διαμονῆς μου.

Δὲν μοὶ ἤρεσεν οὐδαμῶς ἡ ἐπιθυμία αὕτη τοῦ Μακαριωτάτου, διότι ἐγνώριζον κάπως τὸν τρόπον τοῦ ζῆν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔστω καὶ ἀνωτέρων κληρικῶν, μὴ συμβιβαζόμενον πολὺ πρὸς τὸν βίον τῶν κοσμικῶν. Ὡς πρόφασιν ἀντιστάσεως εὔρον τὴν συντροφίαν τοῦ Σιδερικούδη, τὸν ὁποῖον, εἶπον, δὲν δύναμαι νὰ ἀφήσω οὔτε ἐπιθυμῶ νὰ τὸν ἐπιβάλω εἰς τὴν ξενίαν τοῦ Πατριάρχου.

Ὁ Τσαούσης ἐτοίμως μοὶ ἀπεκρίθη, ὅτι ὁ Πατριάρχης ἐγνώριζεν ἤδη τὴν ἔλευσιν τοῦ Σιδερικούδη καὶ ἐννοεῖ καὶ οὗτος νὰ ξενισθῇ μετ' ἐμοῦ.

Ἦναγκάσθην τότε νὰ ἐνδώσω, ἀφ' οὗ μάλιστα ἔμαθον, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον διαθέτει ὀλόκληρον διαμέρισμα δι' ἐπισήμους ξένους λίαν ἄνετον.

Τὸ ἐν λόγῳ διαμέρισμα κείμενον εἰς τὸ ἀνώγειον τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἔχον πρόσοψιν πρὸς τὸν ἰκανῶς εὐρύχωρον καὶ ἐπιμεμελημένον αὐτοῦ κήπον, εἶχεν, ὡς ἔμαθον, οἰκοδομηθῆ πρό τινων ἐτῶν πρὸς ξενισμὸν ζεύγους μεγάλου Δουκικοῦ τῆς Ρωσίας (πιθανώτατα τοῦ πατρὸς καὶ μητρὸς τῆς ἡμετέρας Βασιλίσης Κωνσταντίνου καὶ Ἀλεξάνδρας), οἵτινες εἶχον μεταβῆ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἦτο κατὰ συνέπειαν σχετικῶς μεγαλοπρεπὲς καὶ πολυτελῶς ἐπιπλωμένον.

Διάκονος τοῦ Πατριάρχου μᾶς ὑπεδέχθη καὶ μᾶς ἐγκατέστησεν εἰς τὸ ἐν λόγῳ διαμέρισμα καὶ ὠρίσθη ὡς ὁδηγός μου προσθέσας, ὅτι κατὰ τὰς ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ ἰσχυούσας διατάξεις εἰς τὸ μαγειρεῖον καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα τῶν Παθῶν φωτιὰ δὲν ἀνάπτει πρὸς παρασκευὴν φαγητῶν διὰ τοὺς κληρικοὺς πλὴν τῆς Πέμπτης ἀπὸ πρωΐας μέχρι μεσημβρίας, καὶ τοῦ Σαββάτου ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου καὶ πέραν, ἀλλὰ κατ' ἐξαιρέσιν ὁ Πατριάρχης διέταξε νὰ τεθῆ εἰς τὴν διάθεσίν μου τὸ *κελλᾶρι* τοῦ Πατριαρχείου καὶ εἰς τὸ μαγειρεῖον νὰ ἀνάπτηται φωτιὰ καὶ νὰ μαγειρεύωνται φαγητὰ διὰ τοῦ μαγείρου μου πρὸς ἀτομικὴν ἐμοῦ καὶ τῶν περὶ ἐμὲ χρῆσιν.

Ἀπὸ ἐκπλήξεως εἰς ἐκπληξιν μεθιστάμενος δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐξηγήσω τὴν αἰτίαν τῆς ἐξαιρέτως φιλοφρόνου ὑποδοχῆς, ἀλλὰ ταχέως ἢ ἀπορία μοὶ ἐλύθη, διότι ἅμα εἰσαχθεὶς πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Πατριάρ-

χου, ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, ὅτι πᾶς συνιστάμενος αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Χατζῆ Κωνσταντινίδου ἀποκτᾶ δικαίωμα εἰς πᾶσαν ἔξαιρετικὴν φιλοφροσύνην, ἐπειδὴ αἱ πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον ἐκδουλεύσεις τοῦ Χατζῆ Κωνσταντινίδου εἶναι ἄπειροι! καὶ κυρίως αἱ πρὸς αὐτὸν προσωπικῶς.

Ἐκτὸς τῶν διακρίσεών του ὑπὲρ ἐμοῦ ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μου καὶ τὸν ἵππον του, ἀναπαυτικώτατον καὶ ἰσχυρότατον διὰ μακρὰς πορείας, προσεκόλλησε καὶ ἰδιαίτερον «τσαούσην», ὅστις ἔμελλε νὰ μὲ συνοδεύῃ εἰς πᾶσάν μου ἔξοδον τοῦ Πατριαρχείου, εἰς τὰς ἱεροτελεστίας καὶ κυρίως εἰς τὰς μακρὰς ἐκδρομάς, ἃς δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ πᾶς προσκυνητής, οἷον Βηθλεέμ, Μονὴν Ἁγίου Σάββα, Νεκρὰν Θάλασσαν, Ἰορδάνην κλπ.

Περὶ τῆς συστατικῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου οὔτε λόγος εἶχε γίνῃ, καὶ πανταχοῦ ὅπου μετέβαινον ἐκ τῶν ἀνωτέρω μερῶν λίαν ἔξαιρέτου ἐτύγγανον ὑποδοχῆς πάντοτε ὡς φίλος τοῦ Χατζῆ Κωνσταντινίδου καὶ πρὸς αὐτὸν μὲ παρεκάλουν πάντες ἀνεξαιρέτως νὰ μεταβιβάσω τὰ εἰκότα ἐκ μέρους των, καὶ νὰ μὴ ἀναφέρω τὰς ἑλλείψεις των, διότι τὰ μέσα τοῦ τόπου δὲν τοῖς ἐπέτρεπον νὰ μὲ περιποιηθῶσι προσηκόντως!

Καὶ ἐν τούτοις ἐγὼ ἐγνώριζον ἐκ φήμης, ὅτι ὁ Χατζῆ Κωνσταντινίδης πλούτη ἐπορίζετο ἐκ τῶν σχέσεων του μετὰ τῶν περὶ τὸν Πανάγιον Τάφον, τῶν ἐχόντων δηλαδὴ τὴν διαχείρισιν τῆς μεγάλης κτηματικῆς περιουσίας του ἐν Μολδοβλαχία καὶ Ρωσία, ἐγνώριζεν ὅμως φαίνεται τὸν τρόπον τοῦ θωπεύειν τὰς ἀδυναμίας τῶν κληρικῶν.

Ὅλως ἀνίκανος εἶναι ἡ γραφή μου πρὸς περιγραφὴν τῆς Παλαιστίνης καὶ τῶν διαφόρων προσκυνημάτων. Τοιαύτη ἄλλως τε περιγραφὴ ὑπ' ἐμοῦ ὅλως περιττὴ ἀποβαίνει, ὑπαρχόντων ἐπὶ τοῦ προκειμένου πολλῶν σοφῶν καὶ λεπτομερῶν συγγραφεῶν. Περιορίζομαι εἰς μόνας τὰς ἐντυπώσεις μου, αἵτινες μετὰ πάροδον τριάκοντα περίπου ἐτῶν μοὶ μένουσι ζωηρόταται.

Ὅσον καὶ ἂν εἶναί τις ὀπαδὸς τῆς σκεπτικῆς φιλοσοφίας, νομίζω ἀδύνατον ἐπισκεπτόμενος τὰ ἱερὰ μέρη ἐκεῖνα νὰ μὴ συγκινηθῆ, πολλῶ μᾶλλον ἐγώ, ὅστις ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἀνετράφη ἐν εὐσεβείᾳ καὶ εἶχον καὶ ἔχω ἐρριζωμένην παρ' ἐμοὶ τὴν θρησκευτικὴν πίστιν. Μόνον ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ, ὅτι εἰσέρχεται τις εἰς τόπον ὅπου ἐπὶ τριήμερον ἐτάφη Ἐκεῖνος, ὅστις ἔμελλε νὰ κυριεύσῃ ἠθικῶς τὴν ὑφήλιον, ἀφ' οὗ πρὶν ἐβασανίσθῃ, ἐσταυρώθῃ ὅπου πρὸ τούτου εἶχε προσευχηθῆ, ὅπου ἐγεννήθῃ, ὅπου ἐβαπτίσθῃ, ὅπου ἡ Θεομήτωρ ἐκοιμήθῃ πρὸς Κύριον, μόνον λέγω πλησιάζων τις τοιούτους χώρους αἰσθάνεται τι, τὸ ὁποῖον δὲν ἐξηγεῖται, ἀνώτερον δὲ τῆς συγκινήσεως.

Ἐγὼ τοῦλάχιστον ἀδυνατῶ νὰ τὸ ἐξηγήσω. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἐπὶ ἕξ ἡμέρας ἀπὸ ἱεροτελεστίας μεταβαίνων εἰς ἐκδρομὴν κοπιωδεστάτην καὶ τὰνάπαλι, κοιμώμενος ὀλίγιστον, τρεφόμενος ἐπίσης λίαν ἀνεπαρκῶς, ὄχι μόνον δὲν ἠσθανόμην κόπωσιν, ἀλλ' εὗρισκόμην εἰς διαρκῆ ἔκστασιν ἠδονικωτάτην.

Αἱ ἀκολουθίαι τῆς ἑβδομάδος τῶν Παθῶν τελοῦνται ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τὴν τάξιν ὅλων τῶν Μονῶν ἐν ὥραις νυκτεριναῖς.

Αἱ ἀκολουθίαι π. χ. τῶν Νυμφίων τελοῦνται κατὰ τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ὁμοίως καὶ ἡ λειτουργία τῆς Μεγάλης Πέμπτης, προηγουμένου τοῦ ὄρθρου.

Ἡ τῶν Δώδεκα Εὐαγγελίων, τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς ἀρχομένη, διαρκεῖ μέχρι τοῦ μεσονυκτίου καὶ πέραν, ὁμοίως καὶ ἡ τοῦ Ἐπιταφίου. Αὕτη τελεῖται μετὰ μεγίστης ἐπισημότητος συνιερουρογούντων, ὄχι μόνον τοῦ Πατριάρχου μετὰ τῶν ἀρχιερέων ἀπάντων τῆς ἐκεῖ συνόδου, ἀλλὰ καὶ παντὸς κληρικοῦ ἱερέως ἢ διακόνου, παρόντος κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκ πάσης πόλεως ἢ χώρας προερχομένου.

Ἐν μεγάλῃ στολῇ καὶ παρασημοφοροῦντες παρίστανται πάντες οἱ Πρόξενοι, ἀκόμη καὶ οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, ὡς καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες ἐπίσημοι ἢ ὅπωςδήποτε διακεκριμένοι ξένοι προσκυνηταὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες.

Ἐκτὸς τῶν λίαν βαρυτίμων ἀμφίων, ἀπάντων ὁμοίων, χρυσοῦφάντων καὶ χρυσοκεντήτων, τὰ ὅποια ἔφερον οἱ ἀρχιερεῖς, ἕκαστος αὐτῶν ἐκράτει ἀνὰ ἓν

Εὐαγγέλιον, τοῦ ὁποίου τὸ ἐξώφυλλον ἦτο χρυσοῦν καὶ διὰ πολυτίμων λίθων καὶ ἀδαμάντων πεποικιλμένον.

Ἄπαντες οἱ παρόντες κληρικοί, ἱερεῖς καὶ διάκονοι, ἔφερον ἄμφια ὅμοια ἀλλήλοις ἐκ μέλανος ὀλοσηρικοῦ χρυσοῦφάντου, ὅλα δὲ ταῦτα ὁμοῦ μετὰ τῶν μυριάδων ἀνημμένων λαμπάδων, τῶν εὐωδῶν θυμιαμάτων καὶ τῶν ψαλλομένων ὑπὸ καλλιφώνων ψαλτῶν «θρήνων» ἀπετέλουν τι, ἄς τὸ ὀνομάσω Οὐράνιον.

Κατὰ τὸ Σάββατον τῶν Παθῶν μετέβην μετὰ τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἁγίου Φωτός, κατερχομένου εἰς τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος, μετὰ τῆς θορυβωδεστάτης δὲ ταύτης τελετῆς λήγουσιν ἅπασαι αἱ τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος τελεταί, καὶ ἅπαντες κληρικοί καὶ προσκυνηταὶ ἡσυχάζουσι μέχρι τοῦ μεσονυκτίου, ὅποτε τελεῖται ἡ πρώτη Ἀνάστασις.

Καὶ κατὰ τὴν τελετὴν ταύτην ἡ ἐπισημότης εἶναι πλήρης καὶ ἡ ἱερατικὴ πολυτέλεια μείζων πασῶν. Ἐναφέρω, ὅτι καὶ αὖθις ἀρχιερεῖς καὶ κληρικοί ἔφερον ἐπίσης βαρύτιμα καὶ ὅμοια ἀλλήλοις ἄμφια.

Ἐκ τούτου ἔλαβον τὴν περιέργειαν νὰ ἐρωτήσω τὸν Πατριάρχην, ἂν τυχὸν παρουσιασθῶσι 500 κληρικοὶ κατὰ τοιαύτας ἐπισήμους ἡμέρας καὶ ζητήσωσι «καιρόν», νὰ μετάσχῃσι δηλαδὴ εἰς τὴν ἱερουργίαν, ἔχει ἄμφια νὰ χορηγήσῃ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ μάλιστα ὁμοιόμορφα;

— Εὐρίσκονται, μοὶ ἀπεκρίθη ἀφελῶς καὶ ἐπίσης ἀφελῶς προσέθηκεν: Ὅχι μόνον διὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν καὶ τὸ Μέγα Σάββατον, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλας Δεσποτικὰς ἑορτὰς, τὸν Εὐαγγελισμόν, τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας κλπ.

Ἐβεβαιώθην τοῦτο μετ' ἐκπλήξεως, ὅποτε βραδύτερον μοι ἐπετράπη νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ εἰς ὀλίγους προσκυνητὰς προσιτὸν θησαυροφυλάκιον τοῦ Πατριαρχείου περιέχον ἀληθεῖς θησαυροὺς κειμηλίων πολυτελεσμάτων καὶ πολυτίμων, ὄχι μόνον ὑλικῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν ἀξίαν.

Μολοντοῦτο ἔκτοτε εἶχεν ἀρχίση ἢ χρηματικὴ στενοχωρία ἐν τῷ Πατριαρχείῳ τῶν Ἱεροσολύμων, μανθάνω δὲ ὀσημέραι, ὅτι οἱ πόροι αὐτοῦ ἐλαττοῦνται καὶ... ἢ ἀνέχεια εἶναι τοῖς πᾶσι κακὸς σύμβουλος, πρὸ πάντων ὅταν ὁ ἔχων χρεῖαν εὐρίσκεται ὑπὸ τὸν διαρκῆ πειρασμὸν τοῦ πλούτου. Τοιοῦτος μέγας πειρασμὸς ἦτο ἔκτοτε ἢ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἢ μᾶλλον τὸ Ρωσικὸν Κράτος.

Δι' ἀδραῆς δαπάνης εἶχεν οἰκοδομηθῆ ἔξω τοῦ τείχους τῆς πόλεως, μέγα οἰκοδόμημα ὡς ἄσυλον τῶν ἐκ Ρωσίας προσκυνητῶν καὶ συνάμα ὡς Μονὴ Ρωσικὴ.

Ἐν αὐτῷ ὑπῆρχε καὶ νοσοκομεῖον, τὸ ὁποῖον διηθύθηνε κάποιος Μαζαράκης, Ἑλληὴν ἰατρός, ἐκτὸς δὲ τῶν ἀναγκαίων διαμερισμάτων διὰ τοὺς μοναχοὺς ἢ κληρικοὺς τοὺς μένοντας διαρκῶς ἐκεῖ καὶ πλείστων ἄλλων ὠρισμένων διὰ τοὺς κοινούς προσκυνητὰς, ὑπῆρχον καὶ κατοικίαι εἰδικαὶ πρὸς ὑποδοχὴν Ρώσων ὑπαλλήλων ἢ ἰδιωτῶν ἀνωτέρας τάξεως, οἷος ὁ συνταξιδιώτης μου Machenine.

Οἱ ἡμέτεροι κληρικοὶ ὑπόπτως ἔβλεπον τὴν ἐγκατάστασιν ἐκεῖ Ρώσων κληρικῶν διαθετόντων ἀφθονατὰ ὑλικὰ μέσα, διότι δικαίως προέβλεπον τὴν μέλλουσαν αὐτῶν ἐπιρροὴν καὶ ἐπιβολὴν ἐπὶ τῶν προ-

σώπων καὶ πραγμάτων καὶ πολλάκις ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐγένετο μακρὰ συζήτησις μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Πατριάρχου ὡς καὶ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν, ἀπελήγομεν ὅμως ἐκάστοτε εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦ ἀδυνάτου ἀποτελεσματικῆς ἀντιστάσεως, τὸ μὲν ἔνεκα τῆς ἠθικῆς ἀδυναμίας ἡμῶν ἐξαρτωμένων ἀπὸ τὴν ἰδιοτροπίαν, ἵνα μὴ τι χειρὸν εἶπω, τῆς κυριάρχου Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, τὸ δὲ ἔνεκα τῆς ὑλικῆς ἀδυναμίας καὶ μάλιστα μετὰ τὴν δήμευσιν τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων ὑπὸ τῆς Ρουμανίας, μεθ' ἣν δὲν ἀπέμειναν εἰμὴ ὀλίγιστα καὶ ταῦτα ἐν Ρωσίᾳ, ὅπου τὰ εἰσοδήματα ἀφίνονται ἐλεύθερα ἢ μὴ κατὰ βούλησιν τῆς ἀνωτέρας Ἱεραρχίας.

Παρηλθὸν ἔκτοτε τριάκοντα περίπου ἔτη καὶ τὰ πράγματα δυστυχῶς καθίστανται δυσχερέστερα δι' ἡμᾶς ἐκεῖ ἐν πᾶσιν, ἐξ ὅσων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πληροφοροῦμαι. Τὰ Ρωσικὰ δηλαδὴ ἰδρύματα ὅλον ἐν πολλαπλασιάζονται, κατὰ συνέπειαν ἀναλόγως αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν Ρώσων μοναχῶν, ὡς καὶ ἡ ἀνάμιξις καὶ ἡ ἐπιβολὴ αὐτῶν εἰς πάντα τὰ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀνέχεια τοῦ πατριαρχικοῦ ταμείου κατέστη χρονία καὶ ὀλοφύχως εὐχόμαι νὰ ἀπατῶμαι, ἀλλὰ προβλέπω, ὅτι ταχέως ἢ ἀργὰ θέλομεν μοιραίως ὑποκύψει ἐκεῖ εἰς τὴν Ρωσικὴν ὑπεροχὴν. Τὴν αὐτὴν λύσιν φοβοῦμαι φεῦ! ἐπικειμένην καὶ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀκόμη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ὡς πρὸς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα. Διότι ἡμεῖς οὐδὲν ἄλλο ἔχομεν ὑπὲρ ἡμῶν ἢ τὴν γενναιοδωρίαν τῶν ἀπανταχοῦ ἰδιωτῶν, ἀπέναντι ὅμως αὐτῆς ἔχομεν τὴν ἀνέκαθεν κακοβου-

λίαν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις σήμερον ἠνώθη μετὰ τῆς ἰσχυροτάτης Ρωσίας. Ἔχομεν τὴν προαιώνιον θρησκευτικὴν ἐχθρότητα τῶν Φράγκων ἐπιχειρόντων διαρκῶς ἐπὶ τῇ ἐξασθενήσει ἡμῶν καὶ ἐπιβουλεύοντων ἡμᾶς. Ἔχομεν τὴν αὐξουσαν ἀνέχειαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχικοῦ ταμείου. Ἔχομεν τέλος τὴν ἀδυναμίαν εἰς ἣν περιῆλθε τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον ὅπως παρέχη συνδρομὴν τῶν πατριαρχικῶν ἀναγκῶν ὄχι μόνον ὑλικήν, ἀλλὰ καὶ ἠθικὴν.

Κατὰ τὴν συνήθειάν μας, ὅσάκις παρουσιάζονται ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐθνικὰ ζητήματα, ποταμοὺς μελάνης καὶ δεσμίδας χάρτου καταναλίσκομεν εἰς δημοσιεύματα, ἐκθέσεις, διπλωματικὰς διακοινώσεις καὶ διαμαρτυρίας — κάποτε καὶ διαδηλώσεις, ἀλλὰ μὲ ταῦτα καὶ μόνον τὰ μέσα ξεθυμαίνομεν καὶ ἐν συντόμῳ «τὴν τρωμε καὶ καθίζομεν».

Ἐκτὸς τῶν «προσκυνημάτων» τῆς Παλαιστίνης ἐπεσκέφθην φυσικῶς τοὺς ἀρχαίους τάφους τῶν Ἑβραίων λίαν περιέργους, καθ' ὃ λελαξευμένους ἐν σκληρῷ λίθῳ μετὰ μεγάλης ὑπομονῆς.

Ἐπεσκέφθην ἐπίσης τὰ οὐχὶ πολὺ μακρὰν τῆς πόλεως τῶν Ἱεροσολύμων κείμενα ἀρχαῖα λουτρά, τὰ λεγόμενα τῶν γυναικῶν τοῦ Σολομῶντος, καὶ τὰ ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπάρχοντα ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, ἀρκοῦντα ὅπως ἐννοήσῃ τις τὸ μεγαλεῖον τοῦ ναοῦ καὶ τινὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ βωμοῦ καὶ τῶν θυσιῶν.

Κατὰ τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα διαμονήν μου ἠξιώθην τοῦ χαρίσματος τοῦ «τιμίου ξύλου» ἐν χρυσῷ σταυρῷ,

ὄν μοι ἀπένειμεν ὁ Πατριάρχης μετὰ τοῦ οἰκείου διπλώματος ἐν πάσῃ ἐπισημότητι. Εἰς τοῦτο δέον νὰ ἐξομολογηθῶ, ὅτι σχεδὸν ἐξεβίασα τὸν Πατριάρχην ἐγὼ, καὶ ἰδοὺ διατί.

Ἡ σύζυγος Machenine, μεθ' ἧς συνηντώμεθα συνεχῶς, ἐπαιρομένη ἐπὶ τῇ Ρωσικῇ παντοδυναμίᾳ πολλάκις μοι ἐπανελάμβανεν, ὅτι θέλει λάβῃ τὸ χάρισμα τοῦ «τιμίου ξύλου» καὶ κάπως ἀλαζονικῶς μοι προσέθετεν, ὅτι θέλει μοι δωρήσῃ μικρὸν αὐτοῦ μέρος.

Ἐγὼ βαρέως φέρων τὴν ταπείνωσιν, ξένος τοῦ Πατριάρχου νὰ λάβω τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος «χάρισμα» παρὰ ξένης, ἀνέφερα τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν «Ἅγιον Καμαράσην» (γενικὸν ἐπιμελητὴν) τοῦ Πατριαρχείου, πολὺ σημαίνοντα.

Οὗτος μοι ὑπεσχέθη ἐκ τοῦ ἰδίου ἐγκολπίου νὰ μοι δώσῃ τεμάχιον «τιμίου ξύλου», ἀλλ' ἀνεπισήμως καὶ ἄνευ διπλώματος, ὅπερ καὶ ἔπραξε τὴν ἐπιούσαν, μοι ὑπεσχέθη δὲ συνάμα νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὸν Πατριάρχην περὶ ἐπισήμου πρὸς ἐμὲ ἀπονομῆς τοῦ Σταυροῦ μετὰ «τιμίου ξύλου» καὶ ἐπιμείνη παρ' αὐτῷ χωρὶς ὅμως νὰ μοι ὑποσχεθῇ περὶ ἐπιτυχίας τῶν διαβημάτων του ἐν πάσῃ περιπτώσει μοι ἔλεγεν, «ἡ Ρῶσα θὰ φύγῃ χωρὶς τίμιον ξύλον». Ἐγὼ ὅπωςδῆποτε εἶχον ἀποκτήσῃ τὸ «χάρισμα» ἀνεπισήμως καὶ τοῦτο ἦτο δι' ἐμὲ τὸ οὐσιῶδες, δὲν ἀνέφερα δὲ μηδὲν περὶ τούτου εἰς τὴν κυρίαν Machenine.

Εἶχε φθάσῃ ἡ τρίτη ἡμέρα τοῦ Πάσχα καὶ εἶχον ἤδη ἀποβάλλῃ τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Καμαράση, διότι τὴν ἐπιούσαν εἶχομεν ὀρίσῃ ὡς ἡμέ-

ραν ἀναχωρήσεως μετὰ τῶν Machenine. Ἐπὶ τὴν ἔσπεραν τῆς τρίτης, πρὸ τοῦ γεύματος, ὁ Πατριάρχης μὲ ἐκάλεσε διὰ τοῦ διακόνου του κάπως ἐπισήμως εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς μεγάλης ὑποδοχῆς τοῦ Πατριαρχείου ἐπιθυμῶν νὰ μοὶ ἀναγγεῖλη τι σπουδαῖον.

Μετέβην ἀμέσως παρ' αὐτῶ.

Μὲ ἐπερίμενον ὄρθιος κρατῶν τὸν «Σταυρὸν» καὶ τὸ δίπλωμα, τὸν ἐνεχείρισε δὲ εἰς ἐμὲ συνοδεύσας μὲ εὐχὴν καὶ λογύδιον, ἐξαίρων τὴν «χάριν» ἧς ἠξιώθην καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἡ χάρις μοὶ ἐπιβάλλει.

Συνεκινήθην μέχρι δακρῶν, ἀπεχώρησα ὅμως ἐννοεῖται περιχαρῆς.

Τὴν ἐπιούσαν ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ πρωΐας, λαβόντες τὰ μέτρα ἡμῶν ὥστε νὰ μὴ ὑποφέρωμεν κατὰ τὴν κάθοδον ὅσα ὑπεφέραμεν κατὰ τὴν ἀνοδον εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ περὶ τὴν ἐσπέραν ἐφθάσαμεν εἰς Ἰόππην, ὅπου κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς ἡμῶν ἔπρεπε νὰ εὔρωμεν, καὶ πραγματικῶς εὔρωμεν, ἀτμόπλοιον Αὐστριακὸν ἀναχωροῦν κατ' εὐθεΐαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπεβιβάσθημεν ἐγὼ καὶ οἱ Mache-nine.

Ὁ Χριστόφορος Σιδερικούδης εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσει τὴν Δευτέραν τοῦ Πάσχα ἀπὸ Ἱεροσόλυμα ἐπιστρέφων εἰς Μερσῖναν.

Ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου μετὰ τινος εἰρωνείας ἠρώτησα τὴν κυρίαν Mache-nine ἂν ἀπέκτησε «τὸ χάρισμα τοῦ τιμίου ξύλου».

Ἐρυθριάσασα μοὶ ἀπεκρίθη:

— Ὁχι.

— Ἐγὼ εὐτυχῶς τὸ ἀπέκτησα, τῇ εἶπον, καὶ τῇ ὑπεσχέθην νὰ τῇ στείλω εἰς Τραπεζοῦντα σταυρὸν μὲ «τίμιον ξύλον», τὸ ὁποῖον καὶ ἔπραξα.

Εἰς Ἀλεξάνδρειαν κατῶκουν πολλοὶ φίλοι μου Ἐλ-

ληνες. Ἡ Ἑλληνικὴ παροικία εὐρίσκετο ἐν πλήρει ἀκμῇ, ἔξω δὲ οἱ ἐμπορευόμενοι καὶ χρηματιζόμενοι ὄχι μόνον ἐν ἀνέσει, ἀλλ' ἐν σπατάλῃ. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῶν Αἰγυπτιακῶν δανείων, τῶν προμηθειῶν τοῦ στρατοῦ καὶ πρὸ πάντων τῶν Χεδιβικῶν παλατίων. Ἦρκει νὰ λάβῃ τις μίαν παραγγελίαν οἰανδήποτε, ἔστω καὶ δύο καθρεπτῶν αἰθούσης, διὰ νὰ σχηματίσῃ δι' αὐτῆς περιουσίαν.

Σχεδὸν πάντοτε ὁ μυθωδῶς σπάταλος, ἀλλὰ κατ' ἐμὲ καὶ ἀναμορφωτῆς τῆς Αἰγύπτου Χεδίβης Ἰσμαῆλ Πασσᾶς ἔδιδε τοιαύτας παραγγελίας ἀντὶ δώρου ὑλικοῦ, ἐκ τῶν προτέρων γνωρίζων ὅτι θέλει ἐπιβαρυνθῆ ἡ ἀξία ἢ πραγματικὴ τοῦ παραγγελλομένου εἴδους κατ' ἐλάχιστον ὄρον εἰς τὸ δεκαπλάσιον, ἐνίοτε καὶ πολὺ ἀνώτερον.

Ἦτο ἐπίσης ἡ ἐποχὴ τῆς διαχειρίσεως τῶν ἀπεράντων κτημάτων ἰδιοκτησίας ἀρχικῶς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ Πασσᾶ περιελθόντων ἐκ κληρονομίας εἰς διαφόρους αὐτοῦ ἀπογόνους Αἰγυπτίους Πρίγκηπας.

Τῶν κτημάτων τούτων τὰ εἰσοδήματα ἀνῆρχοντο ἔτησίως εἰς σπουδαιότατα ποσά, οἱ δὲ Πρίγκηπες ἰδιοκτῆται τὰ παρέδιδον εἰς διαχειριστὰς ἀσυνειδήτους, οὕτως ὥστε οὔτε τὸ ἥμισυ τοῦ εἰσοδήματος περιήρχετο εἰς τὸ ταμεῖόν των, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἔδαπάνων ἀφειδῶς καὶ ἀσυλλογίστως καὶ ἐβάρυνον τὰ κτήματα αὐτὰ μὲ σπουδαιότατα χρέη ἐπὶ τόκοις ὑπερόγκοις.

Ἐκτὸς τῶν ἄνω πηγῶν καὶ μέσων πλουτισμοῦ ἤκμαζε τότε ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἡ τοκογλυφία ἐν ταῖς συναλλαγαῖς μετὰ τῶν ἰθαγενῶν (Φελλάχων) μικροκτηματιῶν καὶ καλλιεργητῶν.

Πλεῖστοι ὅσοι, ἰδίως Ἕλληνες τῆς μεσαίας τάξεως, ἀπήρχοντο εἰς Αἴγυπτον φέροντες ἐλάχιστον κεφάλαιον, πολλοὶ δὲ οὔτε τοῦτο, ἀλλὰ τὸ ἐπορίζοντο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ὡς ἀπεσταλμένοι κεφαλαιούχων μετέβαινον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν διὰ νὰ τὸ δανείζωσιν ἐταιρικῶς.

Μακροηγορία θὰ ἦτο ἡ περιγραφή τῶν τοιούτων πράξεων, ἀρκεῖ νὰ εἶπω ὅτι ἐδάνειζον πρὸς τόκον 30 ἢ 36% ἐτησίως, ἐπὶ δὲ τῆς ἐσοδείας τοῦ γεωργοῦ καὶ χρεώστου εἰς πληρωμὴν ἐλάμβανον προϊόντα ὑποτετιμημένα κατὰ 20 καὶ 30%.

Ὁ κακόμοιρος ὁ Φελλάχος ἦτο εὐτυχῆς ὁπότεν ἐπετύγχανε νὰ πορισθῇ μερικὰς λίρας διὰ νὰ ἀγοράσῃ.... μίαν γυναῖκα! μάλιστα μίαν γυναῖκα, ἐπειδὴ αἱ σύζυγοι τῶν φελλάχων ἀγοράζονται, ἡ πολυγαμία δὲ εἶναι, ἐννοεῖται, ἐπιτετραμμένη.

Βιοτικὰς ἄλλας ἀνάγκας ὁ Φελλάχος δὲν εἶχεν, οὔτε ἀκόμη νομίζω ἔχει ἡ μηδαμινὰς τρέφεται ἀπὸ τὸ προϊὸν τῶν ἀγρῶν του, εἶναι ἡμίγυμνος καὶ αὐτὸς καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα του, ἡ κατοικία του εἶναι καλύβη ἢ μᾶλλον τρώγλη, ἐργάζεται διὰ νὰ πληρώνη φόρους καὶ τόκους χωρὶς ποσῶς νὰ παραπονῆται.

Τόσον εὐκόλως καὶ πλουσιοπαρόχως κερδίζοντες τότε οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Ἕλληνες ἐπόμενον ἦτο νὰ εἶναι καὶ σπάταλοι καὶ νὰ μὴ ἐκτιμῶσιν οὐδαμῶς τὸ χρῆμα. Σήμερον δυστυχῶς αἱ πηγαὶ ἐκεῖναι τῶν εὐκόλων κερδῶν ἐστείρευσαν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου κτηθεῖσαι πολλαὶ περιουσίαι ἀπέμειναν παρέχουσαι σχετικῶς πρὸς τὰς σημερινὰς περιστάσεις ἱκανὰ εἰσοδήματα. Ἀφ' ἑτέρου ἡ κτηματικὴ παραγωγή ὑπερεδιπλασιάσθη καὶ

ὅπως δήποτε παρέχει ἐμπορικὴν καὶ τραπεζικὴν ἐργασίαν, οὕτω δὲ καὶ οἱ μὴ διατηρήσαντες τὰς περιουσίας των καὶ οἱ ἀφικνούμενοι ἐκεῖ ὅλον ἐν πρὸς θήραν πόρου ζωῆς κερδίζουσι σχετικῶς ἱκανά, ὥστε ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ζῶσιν ἂν ὄχι πλέον ἐν σπατάλῃ, ὄχι ὁμως καὶ μετὰ μεγάλης φειδοῦς. Ἐννοῶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Καίρῳ μόνον, διότι οἱ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ βιοῦντες ἀπεναντίας εἶναι λίαν οἰκονόμοι εἰς τὰς δαπάνας των.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σχεδὸν οὐδὲν ὑπῆρχε τὸ ἀξιοθέατον δι' ἐπισκέπτῃν μὴ ἔχοντα σκοπὸν εἰδικῆς ἐργασίας. Ἀφ' οὗ εἶδον τοὺς φίλους μου καὶ μετέσχον τινῶν Λουκουλλείων γευμάτων, ἀνεχώρησα διὰ Καίρον, ὅπου εἶχον προηγηθῆ ἔμοῦ οἱ Machenine, μὴ ἔχοντες οὐδεμίαν αἰτίαν διαμονῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

Κατὰ τὴν μετάβασίν μου ἐκείνην εἰς Καίρον διὰ τοῦ σιδηροδρόμου μοὶ συνέβη τὸ ἐξῆς ἀστεῖον. Εἰσελθὼν εἰς ἀτμάμαξαν συνήντησα κυρίαν καθημένην, ἀρκούντως εὐειδῆ, ἣτις ἅμα εἰσῆλθον μοὶ λέγει:

— Etes-vous fumeur, Monsieur? vous savez que dans ce wagon il n'est pas permis de fumer.

Τῇ ἀπεκρίθην, γαλλιστὶ ἐννοεῖται, ὅτι καπνίζω συνήθως, ἀλλ' ὅτι εὐχαρίστως θέλω στερηθῆ τὸ κάπνισμα προκειμένου νὰ μὴ στερηθῶ τὴν συντροφίαν τοιαύτης χαριέσσης συνοδοιπόρου.

Μειδιῶσα μοὶ εἶπεν, ὅτι ἴσα ἴσα διὰ νὰ μάθῃ ἂν ἐγὼ καπνίζω μὲ ἠρώτησεν, ἐπειδὴ ἐκείνη εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ καπνίζῃ καὶ ἐφοβεῖτο μὴ ἐγὼ τῇ ἐνθυμίσω ὅτι ἐκείνη εἶχε προλάβῃ νὰ μοὶ ἐνθυμίσῃ. Μὲ τὴν

κουβένταν τέλος διηγύσαμεν τὸ μέχρι Καίρου διάστημα χωρὶς νὰ τὸ αἰσθανθῶμεν.

Ἡ πόλις τοῦ Καίρου ἦτο ἔκτοτε πόλις ἔχουσα Εὐρωπαϊκὴν μορφήν καὶ καλλωπισμὸν εἰς τὴν συνοικίαν τὴν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων κατοικουμένην. Ἄφ' ἑτέρου τὸ μέρος, ὅπου κατῶκουν Αἰγύπτιοι, εἶχε (καὶ ἔχει πιθανὸν καὶ σήμερον) τὴν ὄψιν ὅλων τῶν Τουρκικῶν πόλεων μὲ τὰς στενάς καὶ ῥυπαράς ὁδοὺς κλπ.

Ὅλως ξένην πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παρουσίας γραφῆς πάλιν θεωρῶ τὴν ὑπ' ἐμοῦ περιγραφὴν τῶν ἀξιοθεάτων τῆς πόλεως ἐκείνης.

Εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Σέφερτ τὸ τότε πρωτεῦον εὔρον τοὺς Machenine, μεθ' ὧν ἐπεσκέφθην ὅλα τὰ τῆς πόλεως ἀξιοθέατα καὶ ἐξεδράμομεν εἰς τὰς Πυραμίδας.

Σήμερον ὄχι μόνον μεταβαίνει τις ἐκεῖ δι' ἀμάξης, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς Πυραμίδας ὑπάρχει ξενοδοχεῖον πρώτης τάξεως· τότε ὅμως ἡ ἐκδρομὴ ἐγίνετο κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ὄναρίων, τὰ ὅποια ὁμολογητέον ὅτι ἦσαν ἐκτάκτου ἀντοχῆς καὶ γοργότητος παρὰ τὸ ἀνάστημά των, πρὸς δὲ εἶχον βάδισμα ἥσυχον καὶ ἀναπαυτικόν.

Κατὰ τὸ φθάσιμον ἡμῶν εἰς παραποτάμιον τοῦ Νείλου εὔρομεν εἶδος πλοιαρίου παρὰ τὴν ὄχθην, ἐφ' οὗ ἐπέβημεν μετὰ τῶν ὄναρίων καὶ οὕτω διαπεραιωθέντες εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην ἀπεβιβάσθημεν καὶ ἐξηκολουθήσαμεν τὸν δρόμον μας.

Ἐγὼ πάντοτε ἰσχνὸς καὶ μᾶλλον μικρόσωμος δὲν ἀπετέλουν δυσαναλογίαν μεγάλην πρὸς τὸ σύνολον τοῦ σώματος τοῦ ὄναρίου, ἀλλ' οἱ Machenine ἀπετέλουν τι τὸ πολὺ κωμικόν, τοῦ μὲν μικροσώμου μὲν ἀλλ' εὐτρα-

φοῦς προγάστορος, τῆς δὲ καὶ εὐτραφοῦς καὶ ὑψηλῆς τὸ ἀνάστημα. Οἱ ἀστεῖσμοι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐξηκολούθουν ἐκ μέρους μου καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πορείας Ἐλλ' οἱ ἀγαθοὶ ἐκεῖνοι συνοδοιπόροι δὲν ἦσαν οὐδόλως «μυιγιάγγικτοι» (ἄλλην λέξιν δὲν ἔχω πρόχειρον) καὶ ἐγέλων καὶ αὐτοὶ καὶ ἐφθάσαμεν χωρὶς νὰ αἰσθανθῶμεν τὴν ἀπόστασιν.

Ὅστις ἐπεσκέφθη τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἐδοκίμασε τὴν βάσανον τῶν ἐκεῖ εὕρισκομένων διὰ τοὺς ξένους ὀδηγῶν Βεδουίνων, περιεκυκλώθη βεβαίως ἀπὸ αὐτούς, κραυγάζοντας μεταξύ των Ἀραβιστί, ἀναφερομένους δὲ πρὸς τοὺς ξένους εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τῆς Εὐρώπης, κυρίως δὲ Γαλλικὴν, Ἀγγλικὴν καὶ Ἰταλικὴν διεφθαρμένας καὶ συνεπτυγμένας εἰς ὀλιγίστας φράσεις, σχετιζομένας πρὸς τὸ ἐπάγγελμά των.

Τέλος πάντων, ἀφ' οὗ ἐσυμβιβάσθησαν μεταξύ των περὶ τοῦ ποῖοι θὰ ὀδηγήσωσιν ἡμᾶς καὶ ἐπεσκέφθημεν τὴν Σφίγγα κλπ., ἦλθεν ἡ σειρὰ τῆς ἀναβάσεως εἰς μίαν τῶν Πυραμίδων ἐσωτερικῶς.

Ἡ θύρα, δι' ἧς ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθωμεν καὶ ἀρχίσωμεν τὴν ἀνάβασιν, ἣτις εἶχε τὴν ὄψιν ὀπῆς μᾶλλον, οὐδόλως μὲ ἐνεθάρρυνε πρὸς ἀνάβασιν· ἔτι πλέον ἀπεθαρρύνθη, ὅποτε ἐδοκίμασα νὰ προχωρήσω πρὸς τὰ ἔσω ἐν ἧ δύο βήματα καὶ εἶδον τὰς ἀμέσως παρουσιαζομένας δυσκολίας, εἶδον καὶ τὰς προετοιμασίας τῶν Βεδουίνων ὀπλιζομένων διὰ σχοινίων καὶ λαμπάδων καὶ ἔκλινα πρὸς ἀποχὴν τῆς ἀναβάσεως. Ἐλλ' ὅτε αἴφνης εἶδον τὴν Κυρίαν Machenine ἀποβαλοῦσαν τὰ μεσοφόρια της (jurons τότε αἱ γυναῖκες ἔφερον

πλέον τοῦ ἐνός) διὰ τὰ ὀλιγοστεύσῃ τὸν ὄγκον τῆς καὶ λέγουσάν μοι :

— Hésiteriez-vous par hasard ? Être ici et pas visiter l'intérieur d'une pyramide ?

ἡ φιλοτιμία μου μοὶ ἐπέβαλλε τὰ παραιτήσω πάντα δισταγμὸν καὶ τὰ τῇ εἶπω, ὅτι εὕρισκω ἀπαραίτητον τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάβασιν. Ἐπίσης ὁ πτωχὸς Machenine ἐδέησε τὰ ὑποστῆ τὴν ἀνάβασιν, εἶναι ὅμως ἀληθές, ὅτι οὐδεὶς ἡμῶν ἐφαντάζετο τί μᾶς ἐπερίμενε. Καθ' ὅσον ἐπροχωροῦμεν, αἱ δυσκολίαι ἐπηύξανον, ὅτε μὲν ἔπρεπε τὰ πηδῶμεν κύπτοντες ἀπὸ ὀγκολίθου εἰς ὀγκολίθον, ὑποβασταζόμενοι ὑπὸ Βεδουίνων ἐν μέσῳ σκότους μαύρου, φωτιζόμενοι ἀμυδρῶς ὑπὸ τῶν ἀναφθεισῶν λαμπάδων, ὅτε δὲ τὰ συρῶμεθα κυριολεκτικῶς ὑπὸ τῶν Βεδουίνων δεμένοι διὰ σχοινίων.

Ἐφθάσαμεν τέλος εἰς ἓν τετράγωνον, ἃς τὸ εἶπω δωμάτιον, κατάμαυρον καὶ σκοτεινόν, μηδὲν περιέχον, εἰς τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἡ σαρκοφάγος καὶ ἡ ἐν αὐτῇ μούμια, δὲν ἤξεύρω πλέον τίνος βασιλέως τῆς Αἰγύπτου.

Εἶχον καὶ ἔχω τὴν ἔλλειψιν τῆς φιλαρχαιότητος, ἀλλ' ἐξομολογοῦμαι ὅτι πρὸ πάντων κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν δὲν εἶχον ἄλλην σκέψιν παρὰ τὴν τῆς ἐπιστροφῆς καὶ ἐξόδου ἀπὸ αὐτὴν τὴν κόλασιν.

Ἐβαλα κατὰ μέρος καὶ τὴν φιλοτιμίαν καὶ ἠρώτησα τὴν Κυρίαν Machenine ἂν εὕρισκει ὅτι ἤξιζε τὸν κόπον ἢ ἐπίσκεψις τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐκείνου τῆς Πυραμίδος.

Προσθετέον ὅτι οὐδεὶς τῶν τριῶν ἡμῶν ἦτο λίαν

εὐθαρσῆς καὶ ὄχι μετ' ὀλίγης ἀνησυχίας ἐβλέπομεν ἡμᾶς αὐτοὺς μόνους ἐκεῖ ἐν μέσῳ δωδεκάδος Βεδουίνων ἡμιαγρίων.

— Ὅταν σὺν Θεῷ ἐξέλθωμεν σῶοι, μοὶ ἀπεκρίθη, ἀρχίζομεν τὰς συζητήσεις.

Ἡ κατάβασις ἦτο, ἐννοεῖται, ἐπίσης περιπετειώδης καὶ κοπιώδης· πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶχομεν καὶ τοὺς Βεδουίνους ὀδηγούς, οἵτινες δις ἢ τρίς ἐσταμάτησαν πνευστιῶντες ἀποτόμως καὶ ἔκραζον:

— Bon monsieur, bon bacchiche, τείνοντες τὰς χεῖρας διὰ νὰ λάβωσιν ἐκεῖ ἕκτακτον «ἀμοιβήν», τὴν ὁποίαν ὑπισχνούμεθα, ἐννοεῖται, ἀφθονον μετὰ τὴν ἔξοδον προφασιζόμενοι, ὅτι ὁ ὀδηγὸς τοῦ ξενοδοχείου, ὅστις εἶχε μείνη περιμένων μας ἔξω κρατεῖ τὰ χρήματά μας, διότι ἐννοεῖται ἐφοβούμεθα (ἀνευ λόγου) μὴ, δεικνύοντες ὅτι κρατοῦμεν χρήματα, προκαλέσωμεν τὴν ὄρεξιν τῶν Βεδουίνων εἰς τὸ νὰ κακοποιήσωσιν ἡμᾶς.

Τέλος ἐξήλθομεν καὶ ἐγὼ μὲν καὶ ἡ Κυρία Machenine ὅπωςδῆποτε ἡμεῖς ἀβλαβεῖς, ἀλλ' ὁ δυστυχῆς Machenine, κοντόσωμος καὶ εὐσαρκος, εἶχε τὴν ὄψιν πελιδνὴν ἐκ τῆς συμφορήσεως τοῦ αἵματος εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀπώλεσε δὲ καὶ τὰς αἰσθήσεις του εὐτυχῶς μόνον ἐπὶ τινὰ δευτερόλεπτα, καὶ ἐδέησεν ὡς ἐκ τούτου ν' ἀναβάλωμεν ἐπὶ ὥραν καὶ πλεον τὸ λιτὸν πρόγευμα, τὸ ὁποῖον ἐφέρομεν μεθ' ἡμῶν ἐκ Καΐρου.

Ἐν τῷ μεταξὺ διεσκεδάζομεν μὲ τοὺς Βεδουίνους, οἵτινες ἀντὶ ἐνὸς σελινίου ἀνελάμβανον ν' ἀναρριχηθῶσιν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Πυραμίδος καὶ νὰ κατα-

βῶσι, τοῦτο δὲ ἐντὸς πέντε ἢ δέκα λεπτῶν τῆς ὥρας, ἐν ᾧ διὰ τοὺς περιηγητὰς χρειάζεται δεκαπλάσιον διάστημα χρόνου.

Ἐκ Καΐρου ἐπεστρέψαμεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐκεῖθεν ἐπεβιβάσθημεν ἀτμοπλοίου διὰ Σμύρνην.

Ἐκεῖ ἀπεχωρίσθη τῶν Machenine καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐπέστρεψαν εἰς Τραπεζοῦντα, ἐγὼ δὲ μετέβην διὰ Σύρου εἰς Τεργέστην πρὸς συνάντησιν τοῦ φίλου μου Σεβαστοπούλου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀστειότης ὑπερβολικῶς μὲ διεσκέδαζε.

Μετὰ δεκαήμερον καὶ πλέον εἰς Τεργέστην διαμονὴν μετέβην εἰς Βιέννην, ὅπου μὲ παρεκάλεσε νὰ μεταβῶ ὁ ἐκεῖ τότε διαβατικῶς εὕρισκόμενος Γεώργιος Ζαρίφης μετὰ τῆς οἰκογενείας του διευθυνόμενος εἰς Παρισίους πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἐκεῖ Διεθνοῦς Ἐκθέσεως.

Ὁ Γεώργιος Ζαρίφης ἦτο ἡλικίας πολὺ μεγαλειτέρας τῆς ἰδικῆς μου, ἦτο πρεσβύτερός μου κατὰ εἰκοσιπέντε περίπου ἔτη καὶ ἔτι πλέον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγώ, ὡς προεῖπον, ἦμην κατὰ τὸ στάδιόν μου «πρώϊμος», ἀπὸ τοῦ ἔτους 1848 ἐγνωρίζομεθα καὶ εἰς σχέσεις μάλιστα ἐμπορικὰς στενὰς εὕρισκόμεθα, τοῦ καταστήματος τῶν Ζαρίφηδων, ὡς καὶ τοῦ ὑπ' ἐμοῦ διευθυνομένου, μετερχομένων τὸ αὐτὸ εἶδος τοῦ ἐμπορίου, κυρίως τῶν σιτηρῶν, ἐχορηγοῦμεν ἀμοιβαίως ἀλλήλοις χρηματικὰς εὐκολίας δι' ἀνταλλαγῆς συναλλαγμάτων ἐπὶ τὴν Εὐρώπην (per commodo). Ὅτε δὲ ὁ οἶκος Ζαρίφη παρητήθη ἐντελῶς τοῦ ἐμπορίου καὶ ἐπεδόθη εἰς τὰς τραπεζικὰς ἐργασίας μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ὁπότε καὶ ἐγὼ ἐπεδόθην εἰς τὰς αὐτὰς πράξεις, ἔτυχον φιλικῆς ὑποστηρίξεως παρὰ τοῦ Γεωρ-

γίου Ζαρίφη, δι' ὃ καὶ αἴσθημα εὐγνωμοσύνης καὶ σεβασμοῦ εἶχον πρὸς αὐτόν, τὸ ὅποῖον ἄλλως τε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ αἰσθάνηται πᾶς ὁ γνωρίσας αὐτόν ἐκ τοῦ πλησίον καὶ δυνηθεὶς νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἀπέραντον καλοκαγαθίαν, εἰλικρίνειαν καὶ γενναιότητα τοῦ ἀνδρός.

Ἄλλὰ περὶ τούτου καὶ ἄλλαχοῦ. Ἐδῶ ἐν παρεκβάσει ἐξηγῶ διατί ἔσπευσα νὰ μεταβῶ εἰς Βιέννην προσκληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ.

Ὁ φίλος οὗτος εἶχε θυγατέρα ἐν ὥρᾳ γάμου, ὀνόματι Σοφίαν, ἣν ἐμελέτα νὰ δώσῃ εἰς γάμον τῷ Ὀδυσσεῖ Νεγρεπόντε, ἀκμάζοντι τότε ἐμπόρῳ ἐν Ρουμανίᾳ, ἀποκτήσαντι ἐκ μικρῶν περιουσίαν λίαν σπουδαίαν καὶ φήμην ὁμοίαν.

Μετὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς, μικροτέρου μου τὴν ἡλικίαν κατὰ δύο περίπου ἔτη, ἐγνωρίζομεθα ἐκ παιδικῆς ἡλικίας καὶ ἤρχισαμεν περίπου συγχρόνως τὸ στάδιον ἡμῶν, ἀλλ' αὐτὸς ἐν Ρουμανίᾳ, ἐν τῷ ἐκεῖ καταστήματι τῶν θείων του Ἄμβρ. Νεγρεπόντε καὶ Ζαννῆ Κορωνιοῦ, τὸ ὅποῖον ὅμως κατὰ τὸ 1857 περίπου εἶχε διαλυθῆ συνεπείᾳ ζημιῶν.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπεχείρησε τότε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μεσίτου σιτηρῶν καὶ τὸ ἐκεῖ ὑποκατάστημα τῆς ἐταιρείας μας τὸν ὑπεστήριζεν ἐκτιμῶν βεβαίως τὴν ἰκανότητά του, διότι ἀλλοίμονον εἰς τὸν στερούμενον αὐτῆς καὶ περιμένοντα πρόοδον ἐκ μόνης τῆς προστασίας.

Ὅτε τῷ 1859 ἐπεσκέφθην τὴν Ρουμανίαν, ἀνενεώσαμεν τὴν φιλίαν καὶ τὸ ἐπ' ἐμοὶ συνετέλεσα ὅπως προτιμᾶται ὑπὸ τοῦ ὑποκαταστήματός μας ὡς μεσίτης εἰς τὰς ἀγοροπωλησίας σιτηρῶν.

Ἀπὸ τοῦ 1859 μέχρι τοῦ 1867 εἶχε διανύση στάδιον μέγιστον, εἶχεν ἤδη παραιτήση τὸ μεσιτικὸν ἔργον καὶ εἶχεν ἐπιχειρήση κολοσσιαῖον ἐμπόριον σιτηρῶν, ἔξαποστέλλων ταῦτα εἰς Μασσαλίαν καὶ Λονδῖνον. Ἐθεωρεῖτο ὁ σπουδαιότερος πάντων ἔξαγωγὸς σιτηρῶν τῶν Παραδουναβίων χωρῶν, προσκτησάμενος καὶ στόλον ἀτμοπλοίων πρὸς μεταφορὰν τῶν σιτηρῶν ἀπὸ τοῦ Ἄνω Δουνάβεως εἰς τοὺς λιμένας Βραΐλας καὶ Γαλαζίου, ἦτο νουνεχέστατος καὶ ἀγαθὸς τὸν χαρακτῆρα, ὥστε εἶπετο ἐκ τούτων πάντων ὅτι ἦτο καὶ περιζήτητος γαμβρός.

Μ᾽ ἐπεφόρτισεν ὁ Ζαρίφης νὰ κάμω τὴν προξενίαν ὡς πολὺ σχετικὸς τοῦ Ὀδυσσεῶς καὶ διότι ὑπετίθετο ὅτι ἔχω ἐπιρροήν τινα ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ θέσις μου ἦτο κάπως δύσκολος ὡς προξενητοῦ, ὄχι μόνον ὀλίγιστον πρεσβυτέρου τοῦ ὑποψηφίου γαμβροῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς κατοικοῦντος τὴν αὐτὴν καὶ ἡ νύμφη πόλιν καὶ φυσικῶς ἔχοντος πλείονα γνωριμίαν καὶ σχέσιν μετ' αὐτῆς. Ἐπερίμενον ν' ἀκούσω καὶ ἤκουσα τὸ «ἐλεύθερος προξενητῆς γιὰ λόγον του γυρεύει», ἀλλὰ διὰ πειστικῶν λόγων ἐνέπνευσα τῷ Ὀδυσσεῖ τὴν πεποίθησιν περὶ τοῦ ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι γιὰ πανδρεία.

Μετὰ τὴν λύσιν τῆς ἐνστάσεώς του ταύτης προέβαλλε νῦν πλήρη ἀγνοίαν τῶν χαρακτήρων ἀλλήλων, τὸ δὲ οὐσιωδέστερον, ὅτι αὐτὸς ἀπερροφημένος καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ λόγου ἀπὸ τὰς ἐπιχειρήσεις, αἰτινες πραγματικῶς κατέπνιγον παρ' αὐτῷ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν πᾶσαν ἄλλην ἐπιθυμίαν κοινωνικῶν ἀπολαύσεων καὶ ἡδονῶν εὐπρεπῶν καὶ ἀναλόγων τῆς θέσεώς

του, ὀλίγον ἐπρόσεχεν εἰς τὰς περὶ τοῦ τρυφεροῦ ζητήματος μέχρις ὀχληρότητος κάποτε ἐφόδους μου, ἔστρεφε δὲ πάντοτε τὸν λόγον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τὰς τε ἐμπορικὰς καὶ τραπεζικὰς.

Τότε συνέλαβον τὴν ἰδέαν μετὰ τοῦ τρυφεροῦ ζητήματος νὰ συνδέσω καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἐπιχειρήσεων. Τῷ ὑπέδειξα ὅτι ὁ οἶκος Ζαρίφη καὶ κυρίως ὁ Γ. Ζαρίφης εἶναι στοιχεῖον σπουδαιότατον ἐν Κωνσταντινουπόλει, Λονδίῳ καὶ Μασσαλία καὶ ὅτι τοιαύτη συγγένεια μετ' αὐτοῦ δὲν εἶναί τι, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ παρίδη, ὅχι διὰ τὴν ὑλικὴν ὑποστήριξιν, ἧς ὁ Ὀδυσσεὺς οὐδεμίαν εἶχε τότε ἀνάγκην, ὅσον διὰ τὴν ἠθικὴν, ἧς ὅλοι ἔχουσι καὶ μάλιστα ἄνθρωποι οἷοι ἡμεῖς, βιοπαλαισταί, ἀνέκαθεν ἔχοντες μόνον στήριγμα τὸν νοῦν καὶ τὴν φιλεργίαν ἡμῶν.

Νομίζω ὅτι τὸ τελευταῖόν μου ἐπιχείρημα ἤρχισεν ἀμέσως νὰ κάμνη τὸν δρόμον του.

Ἡ οἰκογένεια Ζαρίφη ἀνεχώρησεν ἐκ Βιέννης μεταβαίνουσα εἰς Γαλλίαν μετὰ συνέντευξίν μου μετ' αὐτοῦ καὶ συνεννόησιν μετὰ τινος ἡμέρας νὰ μεταβῶ καὶ ἐγὼ καὶ τῷ δώσω λόγον τῶν διαβημάτων μου.

Ἐγὼ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς, τοῦ ὁποίου δὲν ἄφηνα τὸν *γιακᾶν*, ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐπισκεφθῶμεν προχωροῦντες πρὸς τοὺς Παρισίους τὴν Ἄνω Αὐστρίαν καὶ τινὰς θέρμας τῆς Γερμανίας, τὰς παρὰ τὴν ὁδὸν ἡμῶν.

Οὕτως ἐκ Βιέννης μετέβημεν εἰς Kmunden καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ischl. Εἰς τὸ χωρίον «Stein Cöhlen» κατέβημεν διὰ νὰ φάγωμεν «Φορέλλας» (Πέστροφες), ὁμοίας τῶν ὁποίων οὔτε εἶχον γευθῆ ὅτε ἐγεύθην ἕκτοτε.

Ἐν μικρὸν ξενοδοχεῖον ὑπῆρχεν ἐκεῖ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐγκατεστημένον μικροσκοπικὸν ἰχθυοτροφεῖον πρὸς ἰδίαν χρῆσιν. Ὁ πελάτης προσεκαλεῖτο νὰ ἐκλέξῃ ἐν αὐτῷ τὸν ἀρέσκοντα αὐτῷ ἰχθύν, ὁ ξενοδόχος ἠκολούθει φέρων χύτραν πλήρη ζέοντος ὕδατος, ἐβύθιζε μακρὰν περόνην ἐν τῷ ὕδατι τοῦ ἰχθυοτροφείου καὶ «ἐκαμάκιαζε» τὴν ὑποδειχθεῖσαν «Φορέλλαν», τὴν ὁποίαν ἀμέσως ἔρριπτεν εἰς τὸ ζέον ὕδωρ καὶ οὕτω μετέφερον εἰς τὸ μαγειρεῖον, ὅπως ἐκεῖ συμπληρωθῇ τὸ βράσιμον.

Τὸ πρόγευμά μας συνίστατο ἀπὸ «Φορέλλας» οὕτω βρασμένας καὶ ἀπὸ βόειον κρέας ψητόν, ἀλλ' ἐπαναλαμβάνω ὅτι ζωηρῶς ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τὸ γευστικώτατον ἐκεῖνο πρόγευμα.

Ἀπὸ τὸ Ischl ἠθελήσαμεν νὰ διανύσωμεν διάστημά τι τῆς Ἄνω Αὐστρίας δι' ἀμάξης καὶ νὰ εὔρωμεν τὸν σιδηρόδρομον εἰς τινὰ μικρὸν σταθμόν, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἐνθυμοῦμαι, ὅπως διέλθωμεν τὰ μαγευτικὰ καὶ πλήρη κυνηγίου δάση τῶν μερῶν ἐκείνων.

Ἐπέβημεν οὕτως ἀμάξης πρωΐαν τινὰ καὶ μετὰ τριώρον πορείαν ἐφθάσαμεν περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς σταθμόν, ὅπου ὑπῆρχε ξενοδοχεῖον πρὸς τροφήν καὶ ἀνάπαυσιν ἀνθρώπων καὶ ἵππων ἀρκούντως εὐπρεπὲς καὶ πρὸ πάντων καθαρὸν.

Ἐν παρόδῳ σημειῶ, ὅτι μεγάλως ζημιοῖ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀθλιότης τῶν ξενοδοχείων καθ' ἀπάσας σχεδὸν τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις, ἡ παντελής δὲ ἀνυπαρξία τοιούτων εἰς κωμοπόλεις καὶ χωρία.

Ἡ ὁδοιπορία ἡμῶν ἦτο τερπνοτάτη καθ' ὅλα, ἡ

ὠραιότης καὶ μεγαλοπρέπεια τῶν δασῶν, ὅσα διήλθομεν, δὲν περιγράφονται.

Ἐκεῖ εἶδον καὶ τὴν μυθώδη ἀφθονίαν κυνηγίου, περὶ οὗ ἤκουον καὶ δὲν ἐπίστευον. Ἐνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ δρόμου ἐπέτων φασιανοί, ἐπήδων καὶ ἔτρεχον ἔλαφοι καὶ λαγωοί, καὶ ἐνόησα πῶς ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ὁ ἀριθμὸς τῶν θηραμάτων ἀνέρχεται εἰς ἑκατοντάδας—κατ' ἐμὲ καταχρηστικῶς ὀνομάζεται κυνήγιον, ἤθελον μᾶλλον τὸ ἐνομάση σκοπευτικὸν μακελλεῖον.

Κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ἐκείνην ἠσθάνθην μεγάλως τὸ κενὸν τῆς παντελοῦς ἀγνοίας μου τῆς Γερμανικῆς γλώσσης καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκμαθήσεως αὐτῆς τοῦλάχιστον στοιχειωδῶς, διότι καὶ κατὰ τὸν δρόμον καὶ ἐν τῷ σταθμῷ ἀδύνατον ἦτο νὰ συνεννοηθῶμεν εἰς ἄλλην γλῶσσαν πλὴν τῆς Γερμανικῆς διὰ τὰ ἐλάχιστα πράγματα. Ἐσκανα συλλογιζόμενος ὅτι δὲν ἐγνώριζα βέβαια φιλολογικῶς οὐδεμίαν, ἀλλ' ἠδυναμην νὰ ἐξηγηθῶ εἰς πέντε ζώσας γλώσσας, τὴν Νεοελληνικὴν, Τουρκικὴν, Γαλλικὴν, Ἀγγλικὴν καὶ Ἰταλικὴν, ἐντούτοις ἐκεῖ ἠναγκαζόμεν νὰ συνεννοοῦμαι διὰ νευμάτων. Εἰς τὸ τέλος τοῦ προγεύματος ἐπεθύμησα νὰ φάγω τυρὸν ἀντὶ βουτύρου, τὸ ὁποῖον εἶχε παρατεθῆ, ἀλλ' εἰς μάτην ἔνευον τῷ ὑπηρέτῃ, ὅτι θέλω τι πλεον συγκεντρωμένον τοῦ βουτύρου, δὲν ἐκαταλάμβανε τί θέλω καὶ ἔστενοχωρεῖτο καὶ αὐτός. Τότε ἐσυλλογίσθην ὅτι πολλὰ ἀγγλικάι λέξεις εἶναι ῥίζης γερμανικῆς καὶ ἔδοκίμασα νὰ ἐκγερμανίσω τὴν ἀγγλικὴν λέξιν cheese μετατρέπων αὐτὴν εἰς chese (τῆξ) καὶ—ὦ τῆς χαρᾶς τοῦ ὑπηρέτου!

— Ah Käse (κέζε)! ἀνεφώνησε καὶ ἔδραμεν, ἐπέστρεψε δὲ κομίζων τυρὸν ὑπερήφανος, διότι μὲ ἐνόησεν ἐπὶ τέλους.

Ἐκτοτε ἀνέλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκμάθω ὅπως-δήποτε τὴν Γερμανικὴν, δὲν κατώρθωσα ὅμως εἰμὴ μετὰ πέντε ἔτη ν' ἀρχίσω τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεώς μου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐσπέραν ἐφθάσαμεν εἰς μικρὸν τινα σταθμὸν σιδηροδρόμου, ὅπου ἐπιβιβασθέντες διηυθύνθημεν εἰς Baden-Baden. Διαβόητος ἦτο ἡ μέχρι τοῦ 1870 λαμπρότης τῶν δῆθεν λουτρῶν τῆς κωμωπόλεως Baden κειμένης ἐν τῷ Μεγάλῳ Δουκάτῳ τοῦ Baden. Γνωστὸν ὅτι ἐκεῖ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θέρους συναθροίζονται ξένοι ἀπὸ περὰ τῶν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ νὰ ἀκολουθήσωσι θεραπείαν λουτρῶν καὶ πόσεως ὑδάτων μεταλλικῶν, κατ' οὐσίαν ὅμως διὰ νὰ διασκεδάσωσι παντοιοτρόπως, κυρίως ἐν ἀχαλινώτῳ χαρτοπαιγνίῳ καὶ κατόπιν ἐν ἐκδρομαῖς καὶ εὐωχίαις, χοροῖς, ἵπποδρομίαις καὶ ἐν γένει ἐν πάσαις ταῖς πολυδαπάνοις διασκεδάσει τοῦ λεγομένου μεγάλου κόσμου ἢ ὑψηλῆς ζωῆς (high-life) τῶν πρωτεουσῶν.

Ὅπως κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐθεωρεῖτο ἡ Κόρινθος κέντρον τῶν ἡδονῶν καὶ ὁ δυνάμενος νὰ πλεύσῃ ἐκεῖ εὐτυχῆς, οὕτω περίπου ἐθεωρεῖτο καλότυχος ὁ ἔχων τὸν καιρὸν καὶ βαλλάντιον βαρὺ διὰ νὰ μεταβῇ καὶ διέλθῃ ἓνα μῆνα ἢ καὶ πλειότερον ἐν Baden-Baden, ὅπου πρὸς τοῖς ἄλλοις συνηθροίζοντο ἐξ ὅλης τῆς Εὐρώπης καὶ ὅλαι αἱ διάσημοι ἀοιδοὶ καὶ ἠθοποιοί.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ τέλους Μαΐου, καθ' ἣν μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως Νεγρεπόντε ἔφθασα εἰς Baden-Baden, δὲν ἦτο ἡ τῆς ἀκμῆς, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι συνήθως ἐσυχνάζετο ἀπὸ τοῦ τέλους Ἰουνίου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου, κατὰ τὸ ἔτος 1867 ἦτο καὶ ἡ ἐν Παρισίοις Ἐκθέσις, ἣτις ἐκώλυε τὴν συρροὴν κόσμου εἰς τὰς θέρμας. Ἐν τούτοις ἐμείναμεν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἐκεῖ, ὅθεν διηυθύνθημεν εἰς Παρισίους. Καὶ ἐκεῖ συνεκατοικήσαμεν μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὸ Hôtel d'Espagne Rue de Richelieu. Ἄλλ' ἐκεῖνος ὡς ἐπισκέπτης τῆς Ἐκθέσεως δὲν συνεβιβάζετο μὲ ἐμέ, διότι ἐπεσκέπτετο τὴν ἔκθεσιν ὡς γεωπόνος, ἀκόμη καὶ βιομήχανος σπουδάζων καὶ μελετῶν, ἐγὼ δὲ θαυμαστῆς πολλῶν, ἐλαφρὸς ὅμως ἐπισκέπτης καὶ θηρεύων τὴν διασκέδασιν, τὰς μουσικὰς συναυλίας καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἀπήντησα ἐκεῖ μετὰ μεγάλης χαρᾶς καὶ πάλιν τὸν Γρηγόριον Μαρασλῆν, τὸν ἄριστον φίλον μου ἀπὸ τοῦ 1862, καὶ ἐπανήλθομεν εἰς τὰς βιοτικὰς ἕξεις τοῦ ἔτους ἐκείνου, εἰς τρόπον ὥστε ἠναγκαζόμεν νὰ ἀμελῶ τὸν Ὀδυσσεά.

Ἡ Παρισινὴ ἔκθεσις τοῦ 1867 ἦτο ἐγκατεστημένη κυρίως εἰς τὸ Μέγαρον τῆς Βιομηχανίας (Palais de l'Industrie) καὶ τὰ περίξ τῶν Ἡλυσίων Πεδίων.

Τὴν λάμπιν αὐτῆς καὶ σὺν αὐτῇ τῆς πόλεως τῶν Παρισίων ηὔξανεν ἡ αἴγλη τῆς εἰσέτι ἀκμαζούσης αὐτοκρατορίας τοῦ Ναπολέοντος Α' καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐπισκέψεις Αὐτοκρατόρων, Βασιλέων καὶ δὴ τοῦ Σουλτάνου τῆς Τουρκίας Ἀζίζ, τοῦ πρώτου Σουλτάνου τοῦ ταξιδεύσαντος ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ Τουρκικοῦ Κρά-

τους, παρὰ τὰ ὠρισμένα, νομίζω, τοῦ θρησκευάματος.

Ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι μάλιστα, πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ταξιδίου τούτου ὁ Σεῖχ-οὔλ-ισλάμ (ἀρχηγὸς τῆς Τουρκικῆς θρησκείας) ἠναγκάσθη νὰ ἐκδώσῃ γνωμοδότησιν, καθ' ἣν ἐπετρέπετο εἰς τὸν Σουλτᾶνον τὸ ταξίδιον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μετὰ τηρήσεως ὅμως ὅλως γελοίων διατυπώσεων, δι' ὧν ἐγελᾶτο ὁ Θεός. Πανταχοῦ δηλαδή τῆς ξένης γῆς, ὅπου ἐπάτει ὁ Σουλτάνος, καθίστατο προσωρινὸς κυρίαρχος αὐτῆς, δωρῶν αὐτὴν ὅτε ἀπήρχετο εἰς τὸν μόνιμον κυρίαρχον.

Ἐνεκα τῆς παρουσίας ἐναλλάξ τοιούτων ὑψηλῶν ἐπισκεπτῶν ἐτελοῦντο ἐπανειλημμένως δημόσιαι ἐορταὶ καὶ πανηγύρεις, οἷον θεατρικαὶ ἐπίσημοι παραστάσεις, μουσικαὶ συναυλῖαι, μουσικοὶ διαγωνισμοὶ διεθνεῖς, στρατιωτικαὶ ἐπιθεωρήσεις, συνεχέσταται δὲ δεξιώσεις μετ' ἐκτάκτου λαμπρότητος ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Κεραμεικοῦ.

Μέγα μέρος ἐλάμβανον εἰς τὴν διασκεδαστικὴν κίνησιν τῶν Παρισίων καὶ ἱκανὴ σημασία ἐδίδετο εἰς τὰς αἰοιδούς καὶ ἠθοποιούς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπισήμων ξένων ἐπεθύμουν νὰ γνωρίσωσιν αὐτάς. Ὡς κορυφαία τῶν τότε φημιζομένων αἰοιδῶν ἐπὶ καλλιφωνία καὶ κάλλει ἐθεωρεῖτο ἡ Schneider, ἡ «Μεγάλῃ Δούκισσα τοῦ Γερολσταίν», ἁλσατικῆς, ἃν δὲν ἀπατῶμαι, καταγωγῆς, τραγωδοῦσα εἰς τὸ θέατρον τοῦ Bouffes Parisiens τὸ χαριτωμένον κωμικὸν μελόδραμα. Ἦτο πραγματικῶς ἀπαράμιλλος ὄχι μόνον ἐν τῷ ᾄδειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὑποκρίνεσθαι. Ἀδύνατον νὰ τὴν εἶχέ τις ἰδῆ τότε ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῆς καὶ νὰ λησμονήσῃ τοὺς μορφα-

σμούς και τὰς χειρονομίας της ἐκείνας, δι' ὧν κατώρθωνε νὰ ἐκφράσῃ πᾶν ὃ τι ἡ ζῶσα φωνὴ δὲν ἤθελεν ἐκφράσῃ ἀρκούντως. Ὅλα αὐτὰ ἐδαιμόνιζον τοὺς ἀκροατὰς της μικροὺς καὶ μεγάλους, ὑψηλοὺς καὶ χαμηλοὺς. Τὸ ἐπόμενον ἐπεισόδιον δίδει ἰδέαν τινὰ τῆς ἐπιρροῆς τότε παρὰ πᾶσι τῆς ἀοιδουῦ ἐκείνης.

Εἰς τὸ Μέγαρον τῆς Ἐκθέσεως ὑπῆρχεν εἴσοδος ἀποκλειστικὴ διὰ τὰς ἐστεμμένας κεφαλὰς. Ἡμέραν τινὰ ἡ Schneider ἐπέμεινε νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῆς εἰρημένης εἰσόδου, τοῦ δὲ φρουροῦ ἀρνηθέντος αὐτῇ τὴν εἴσοδον διότι ἦτο «une entrée réservée aux têtes couronnées» ἐπροχώρησε, παρατηρήσασα εἰς τὸν φρουρὸν ὅτι εἶναι «la Grande Duchesse de Gerolstein»: ὁ φρουρὸς παρουσίασεν ὄπλον καὶ ἀφῆκεν ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον.

Μέγα κατόρθωμα ἐθεωρεῖτο τὸ νὰ πεισθῇ νὰ δεχθῇ νὰ παραστῇ εἰς δεῖπνον μεταμεσονύκτιον εἰς τι τῶν φημιζομένων τότε καφεστιατορίων, ἀλλ' ὁ Μαρασλῆς ὡς παλαιὸς γνώριμος ἐτύγγανε τῆς εὐχαριστήσεως τῆς παρουσίας της κατὰ τὰ δεῖπνα, ἐκεῖ δὲ μεταξύ γνωρίμων ἐπανήρχετο εἰς τὰς ἀρχαίας της ἔξεις, προτιμῶσα νὰ δειπνῇ μὲ ψωμί, τυρὸ καὶ μύραν.

Νομίζω ὅτι πρὸ χρόνων ἀπέθανεν ἡ ἀοιδὸς αὕτη καὶ ὄχι πολὺ πλουσία, διότι ζῶσα εἶχε πωλήσῃ τὸ κομψὸν μέγαρόν της, τὸ κείμενον εἰς τὴν avenue de Bois de Boulogne εἰς Ἰσραηλίτην χρηματιστὴν γνωστόν, ἐκ Τουρκίας μεταβάντα εἰς Παρισίους ἄνευ τῆς ἐλαχίστης περιουσίας καὶ φθάσαντα διὰ τῆς ἀγγινοίας του εἰς περιωπὴν πλούτου.

Ὁ Ζαρίφης μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἶχε φθάσῃ εἰς Μασσαλίαν καὶ ἐκεῖ μὲ προσεκάλει νὰ συνοδεύσω τὸν Ὀδυσσεά προτιθέμενον, καθ' ἃ ἐμάνθανε, νὰ μεταβῆ ἐκεῖ πρὸς συνάντησιν τῶν ἀνταποκριτῶν του.

Συνεμορφώθην πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ συνώδευσα τὸν Ὀδυσσεά εἰς Μασσαλίαν.

Ἐκεῖ ἤρχισαν αἱ δεξιώσεις, ὧν βάσεις εἶναι λουκούλεια προγεύματα καὶ γεύματα εἰς τὰς ἐξοχικὰς κατοικίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ὑπάρχουσί τινες τερπνόταται καὶ λίαν ἐπιμεμελημένα.

Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχε πλέον ἀρκούντως προσοικειωθῆ εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνέβαλλε λόγῳ ὑγείας. Ἐπεθύμει, ἔλεγε, νὰ μεταβῆ εἰς Luchon καὶ μετὰ τὴν χρῆσιν τῶν θειούχων λουτρῶν ν' ἀποφασίσῃ. Ἦναγκάσθην νὰ ὑποκύψω καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἰδιοτροπίαν του, ἐπειδὴ δὲ κατὰ σύμπτωσιν καὶ ἡ οἰκογένεια Ζαρίφη προετίθετο νὰ μεταβῆ ἐκεῖ διὰ λουτρά, νὰ μεταβῶ καὶ ἐγὼ ἐκεῖ ἄνευ τοιαύτης ἀνάγκης.

Εὐτυχῶς εἰς Μασσαλίαν συνήντησα τὸν Δημήτριον Ψυχάρην, ἀρχαῖον ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως στενὸν φίλον μου, ὃν ἔπεισα ἐπίσης νὰ μεταβῆ εἰς Luchon. Μετ' αὐτοῦ συνεβιβαζόμεν κοινωρικῶς πολὺ μᾶλλον ἢ μετὰ τοῦ ἀγριοκάτσικου καὶ παραπονιαρίου Ὀδυσσεῶς.

Ὁ Δημήτριος Ψυχάρης ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Ψυχάρη Βέη Χίου, τοῦ μεγάλως ἐκτιμωμένου ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Ἀβδουλ-Μετζήτ καὶ πολυειδῶς ὑπ' αὐτοῦ τιμηθέντος.

Δὲν γνωρίζω συνεπεία ποίων συμπτώσεων ἔξετι-

μήθη τόσον πολύ, ἀλλὰ πολλάκις συνέβαινε καὶ συμβαίνει ἐν Τουρκίᾳ ἢ προαγωγή τῶν ἀνθρώπων νὰ μὴ εἶναι συνέπεια τῆς μορφώσεως αὐτῶν οὔτε τῆς κοινωνικῆς καταγωγῆς, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων.

Ὁ Ἰωάννης Ψυχάρης ἦτο κατ' ἀρχὰς μικρέμπορος μεταξοϋφάντων εἰς «Σαντάλ Μπεζεστένι» τοῦ μεγάλου εἰς τὸ Σταμποῦλ «Τσαρσιουῦ» καὶ φαίνεται ὅτι εἶχεν ἐπιτύχη νὰ συνδέσῃ σχέσεις μετὰ τινῶν τῶν ἐν τῷ Σουλτανικῷ Παλατίῳ καὶ οὕτω νὰ εἰσχωρήσῃ ὡς ἀρχιπρομηθευτῆς τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Ἡ τοιαύτη θέσις συνεπέφερε καὶ τὸν τίτλον τοῦ «Ἐνταζετζήμπαση». Βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, ὡς πολυμήχανος Χῖος, εἰσεχώρησε καὶ πέραν εἰς τὴν γνωριμίαν τοῦ Σουλτάνου καί, ὡς εἶπον, εἶχε μεγάλως τιμηθῆ καὶ πολλὴν ἰσχὺν ἐξήσκει κατὰ συνέπειαν παρὰ τοῖς ἀυλικοῖς καὶ ὑπουργοῖς καὶ ἀνωτέροις ὑπαλλήλοις καὶ πολλὰς παρεῖχεν ὑπηρεσίας εἰς τὰ διαρκῶς ἀναφυόμενα ἐν Τουρκίᾳ ζητήματα τοῦ Γένους, ὡς λέγουν ἐκεῖ προκειμένου περὶ ἐθνικῶν ζητημάτων τῶν Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων ὑπηκόων τῆς Τουρκίας.

Βεβαίως ὁ Ἰωάννης Ψυχάρης εἶχε φυσικὴν ἀγχίνοϊαν ἕκτακτον, ἐστερεῖτο ὅμως τῆς πείρας, ἃς εἶπω, καὶ τοῦ προορισμοῦ τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων καὶ δὴ τῶν τραπεζοχρηματιστικῶν, ὅθεν περιορίσθη εἰς τὸ αὐξάνειν τὴν περιουσίαν του ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἀρχῆθεν ἐργασιῶν του, ἐννοεῖται λίαν ἐπηυξημένῳ. Ἐφρόντισεν ὅμως μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ μορφώσεως τῶν τεσσάρων του υἱῶν, προπαρασκευάσας αὐτοὺς διὰ στάδιον ἀνωτέρου ἐπι-

χειρηματικοῦ καὶ ἐν γένει κοινωνικοῦ κύκλου. Ἐπίσης ἐπιμελῶς ἐμερίμνησε καὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ μορφώσεως τῶν δύο θυγατέρων του. Τούτων τὴν μίαν εἶχεν ὑπανδρεύσει μετὰ τοῦ ἐν Μασσαλία Στεφάνου Ζαφειροπούλου, γυναικαδέλφου καὶ συνεταίρου τοῦ Γεωργίου Ζαρίφη.

Ἐκ τοῦ συνοικεσίου τούτου προῆλθεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἢ εἰσαγωγή τοῦ Γ. Ζαρίφη διὰ τοῦ Ι. Ψυχάρη παρὰ τοῖς ἰσχύουσιν Ὀθωμανοῖς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἢ ἀνύψωσις τοῦ οἴκου Ψυχάρη εἰς τὸν τραπεζοχρηματιστικὸν κύκλον καὶ ἡ συμμετοχὴ του εἰς τοιαύτης φύσεως ἐπιχειρήσεις. Ὁ Γ. Ζαρίφης δηλαδὴ κατέβαλε τὴν διανοιάν του, τὴν πράγματι ἔκτακτον, ὁ δὲ Ψυχάρης τὰς σχέσεις καὶ τὴν ἐπιρροήν, ἣν εἶχεν ἀποκτήσει δι' ἱκανότητος ἄλλου εἴδους.

Ὁ Ι. Ψυχάρης εἶχεν, ὡς εἶπον, υἱοὺς καλῶς μορφωθέντας καὶ τοὺς ὁποίους ἐνηλικιωθέντας ἀνέδειξε συνεταίρους του, συστήσας τραπεζικὸν κατάστημα «Ι. Ψυχάρης καὶ υἱοί», συνεννοηθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Ἐμμ. Βαλτατζῆ, συνέστησάν κατάστημα ἐν Λονδίῳ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Βαλτατζῆς καὶ Ψυχάρης» ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς τῶν υἱῶν τοῦ Βαλτατζῆ καὶ ἑνὸς τοῦ Ψυχάρη.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1862 ἠναγκάσθη καὶ νὰ σταματήσῃ τὰς πληρωμάς του. Ἰκανοποίησεν ὅμως ὅλα αὐτοῦ τὰ χρέη ἀνελλιπῶς καὶ εἰσῆλθεν εἰς διάλυσιν. Ὁ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διευθύνων τὰς ἐργασίας Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ Δημήτριος, ὅστις, καίτοι ὑπὲρ δωδεκαετίαν πρεσβύτερός μου, μὲ ἔξετίμα πολὺ

καὶ ὡς ὁμότεχνον καὶ ὡς φίλον καὶ εἰς λίαν στενὰς σχέσεις διετελοῦμεν ἔφ' ὅσον ἔμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ καταστήματος, ἀφ' ἧς ἀπέμεινε τοῖς κληρονόμοις καὶ κυρίως τῷ Δημητρίῳ σπουδαία περιουσία, μετώκησε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Μασσαλίαν, ὅπου κατῴκει ὁ πενθερός του Ἰωάννης Βαλτατζῆς καὶ ἡ πενθερά του θυγάτηρ τοῦ ποτὲ συνεταιίρου μου Ζωρζῆ Πετροκοκκίνου, ζῶν ἐκ τῶν εἰσοδημάτων του, ἐπειδὴ ἡ σύζυγός του νεωτάτη εἶχεν ἀποθάνῃ.

Οὕτως ὅλοι εὐρέθημεν εἰς Luchon. Ἡ κωμόπολις κειμένη παρὰ τὰ Πυρηναῖα καὶ τὰ Ἰσπανικὰ ὄρια παρέχει στάδιον ἐκδρομῶν τερπνῶν καὶ ποικίλων, ἀλλὰ πολὺ ἀφίσταται τοῦ βιοτικοῦ θορύβου καὶ τῶν διασκεδάσεων, ὅσας εὐρίσκει τις εἰς ἄλλα μέρη λουτρῶν.

Ἐπεχειρήσαμεν πολλὰς ἐκδρομάς, ἀλλὰ ταχέως ἐξηνητλήθη τὸ μέσον τοῦτο τῆς διασκεδάσεως, καὶ μετὰ τοῦ Δημητρίου Ψυχάρη, γνωρίζοντος τὸν λόγον τῆς ἐκεῖ μεταβάσεώς μου καὶ συνοδεύσαντός με διὰ συντροφίαν, συνεχῶς μετ' ἀνυπομονησίας ἀπεβλέπομεν εἰς τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν θὰ δυνηθῶμεν εὐσχήμως ν' ἀναχωρήσωμεν διὰ τοὺς Παρισίους.

Εὐτυχῶς ὁ Ὀδυσσεὺς τὸ ἀπεφάσισε, οἱ ἀρραβῶνες ἐγένοντο, τὸ σχετικὸν γεῦμα παρηκολούθησεν, ἐπίομεν εἰς ὑγείαν πάντων καὶ πασῶν, συνηυχήθημεν καλὴν ἀντάμωσιν εἰς Παρισίους καὶ αὐτονυκτὶ ἐγὼ καὶ ὁ Ψυχάρης τὸ ἐστρήψαμεν.

Εν τούτοις εύρισκόμεθα εἰς τὸν μῆνα Αὐγουστον καὶ ἐπειγόμεν νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὰ ἴδια. Ἀπεφάσισα λοιπὸν ν' ἀναχωρήσω διὰ Μασσαλίας καὶ Σύρου εἰς Χίον πρὸς σύντομον ἐπίσκεψιν τοῦ πατρός μου. Ἐκεῖθεν δὲ κατηυθύνθην εἰς Ἀθήνας. Τὴν πόλιν δὲν ἐγνώριζον εἰμὴ ἐκ τῆς μονοήμερου δι' αὐτῆς διαβάσεώς μου κατὰ τὸ 1854, περὶ ἧς ἐμνήσθην ἐν οἰκείῳ τόπῳ. Οὔτε ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις ἐνθυμούμεν νὰ γνωρίζω ἄλλους εἰμὴ τὸν Σταμάτιον Δεκόζην Βοῦρον καὶ τὸν Δημήτριον Καλλιφρονᾶν, τὸν ὁποῖον μετὰ τοῦ βαπτιστικοῦ του Ἀλκιβιάδου Καμπᾶ εἶχον γνωρίση εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ 1863, μεταβάντας ἐκεῖ. Καὶ ὁ πρῶτος μετέβη μὲν ὡς πολιτικὸς σημαίνων καὶ ἐκ τῶν κορυφαίων τῆς ἐθνοσωτηρίου ἐκθρονίσεως τοῦ Βασιλέως Ὀθωνος, ἀλλ' ἀνησυχῶν διὰ τὰ μετ' αὐτὴν γεγονότα καὶ διὰ τὴν γενικὴν θέσιν τῆς Πολιτείας μὴ ἀπέχουσαν πολὺ τῆς ἀναρχίας, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης Καμπᾶς συνώδευε τὸν *ρονόν* του ὡς *παρατρεχάμενος* κάπως καὶ αὐτὸς καίτοι τότε νεώτατος, ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ὀθωνος συνωμοσίαν, φυλακισθεὶς μάλιστα

ὡς συνωμότης κατὰ τὰς παραμονάς, νομίζω, τῆς Μεταπολιτεύσεως.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἀπουσίαζε τότε τῆς Ἑλλάδος, μεταβὰς εἰς Πετρούπολιν πρὸς τέλεσιν τῶν γάμων του, ἀντεβασίλευε δὲ ὁ θεῖος αὐτοῦ Ἰωάννης.

Ἐννοεῖται, ὅτι πρὸ πάντων ἐφρόντισα νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὰς ἀρμοδίους ἀρχὰς χάριν διαφόρων ὑποθέσεών μου, διὰ τὰς ὁποίας εἶχον ἔλθῃ, καὶ εἰς τοῦτο μεγάλως μοὶ ἐχρησίμευσεν ὁ Δ. Ν. Καλλιφρονᾶς, καθ' ὃ ὄχι μόνον Βουλευτὴς ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων, ἀλλ' ἔχων προσωπικὰς σχέσεις καὶ ἀπολαύων μεγάλης ὑπολήψεως παρὰ πᾶσι τοῖς ἐν τοῖς πράγμασιν. Οὗτος μὲ εἰσήγαγε παρὰ τῷ τότε Πρωθυπουργῷ καὶ Ὑπουργῷ τῶν Ἐσωτερικῶν Ἀλεξάνδρῳ Κουμουνδούρῳ, πρὸς ὃν ἐξέθηκα τὰ τῶν ὑποθέσεών μου. Ἐκεῖνος μὲ συνεβούλευσε νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ τὸν τότε συνυπουργόν του ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Χαρίλαον Τρικούπην καὶ τῷ ἐκθέσω τὰ κατ' ἐμέ, μοὶ ὑπέσχετο δέ, ὅτι μετὰ τοῦτο θέλει συσκεφθῆ μετὰ τοῦ Τρικούπη καὶ εὔρη μέσον νὰ μὲ εὐχαριστήσῃ. Μετέβην συνεπῶς παρὰ τῷ Χαριλάῳ Τρικούπῃ καὶ εἰσήγαγον αὐτῷ ἑμαυτόν, διότι πρὸ τούτου δὲν εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὸν γνωρίσω.

Ζωηρὰ καὶ σήμερον μοὶ μένει ἡ ἐντύπωσις τῆς πρώτης ὄψεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ὅστις ἔμελλεν εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον νὰ δράσῃ τοσοῦτον ἐν Ἑλλάδι. Ἦτο σχετικῶς νεώτατος, ὑπερτριακονταετῆς νομίζω. Ἀμα τις τὸν ἔβλεπε, διεγίγνωσκεν ἐν αὐτῷ ἄνθρωπον ἐπιβλητικὸν καὶ ὑπέρτερον τὴν τε συμπεριφορὰν καὶ τὸ ἦθος.

Μὲ ἐδέχθη φιλοφρονέστατα, μολονότι τῆς ὑποδοχῆς

δὲν ἔλειπε καὶ ἰκανὴ δόσις ἀξιοπρεπείας Ὑπουργοῦ τοῦ Κράτους πρὸς ἰδιώτην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐμοὶ οὐδόλως ἀπήρεσκε, διότι ζῶν ἐν Τουρκίᾳ εἶχον λάβη τὴν συνήθειαν τοῦ σέβεσθαι πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν, ὅπως καὶ σήμερον συμβαίνει, ὄχι μόνον εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς ὅλους τοὺς ἐν Τουρκίᾳ βιώσαντας Ἑλληνας.

Ἐν συνόψει τῷ ἐξέθεσα τὸν λόγον τῆς ἐπισκέψεώς μου καὶ ἄνευ δισταγμοῦ μοὶ εἶπεν ὅτι θέλει ζητήση καὶ εὖρη τρόπον ὑπερασπίσεως τῶν ἐν Τουρκίᾳ συμφερόντων μου. Ἄνευ ἐπιφυλάξεως μοὶ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ διευκολύνωσιν αἱ Ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις διαρκῶς τοὺς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ βιοῦντας Ἑλληνας ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ τοὺς ἐνθαρρύνωσιν οὕτως εἰς τὴν πρὸς τὴν κοινὴν μητέρα, τὴν Ἑλλάδα, στοργὴν καὶ τὴν εἰς τὰς πολυειδεῖς αὐτῆς ἀνάγκας συνδρομὴν τῶν.

Ἐξῆλθον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν κατευχαριστημένος ὄχι μόνον διὰ τὴν βεβαιότητα τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ποθουμένου μου, ἀλλὰ δι' ὅλα τὰ ἄλλα ὅσα ἤκουσα λεγόμενά μοι ὑπὸ τοῦ Τρικούπη.

Δὲν λέγω ὑπερβολὴν, ὁμολογῶ ὅτι ἡ συνέντευξις μου ἐκείνη, ὡς καὶ ἡ πρὸ αὐτῆς μετὰ τοῦ ἀπερίττου καὶ ἐμπιστοσύνην ἐμπνέοντος Κουμουνδούρου μ' ἔκαμαν ν' ἀλλάξω πολλὰς προλήψεις, ἃς εἶχον περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐν τοῖς πράγμασι προσώπων, κρίνων ἐξ ἀναγνώσεως Ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ τινῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τῶν μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου διορισθέντων ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Αἱ μετέπειτα συνεντεύξεις μου καὶ αἱ στενώτεραι γνωριμίαι μου μετὰ τινῶν ἄλλων μελῶν τοῦ Ὑπουρ-

γείου ἐκείνου μοὶ ἐνέπνευσαν ἕκτοτε τὴν ἰδέαν τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐγκαταστάσεως μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συμφερόντων μου.

Μετὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐργασιῶν μου ἐμελέτων νὰ ἐπιστρέψω εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ κατόπιν ἀνέβαλον μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1868, διότι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἀνεύρη εἰς Ἀθήνας φίλους οἰκογενειακοὺς καὶ φίλας, οἷον τὸν Μᾶρκον Ρενιέρην Διοικητὴν τῆς Ἑθνικῆς Τραπέζης, τὸν καθηγητὴν τῆς Ἰατρικῆς Γεώργιον Μακκᾶν καὶ τὴν σύζυγόν του, τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ν. Ἰωαννίδου δηλαδή τὴν σύζυγον αὐτοῦ Ἰουλίαν (τοῦ Ἰωαννίδου ἤδη πάσχοντος τὰς φρένας), μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν συγγενῶν τῆς ὁποίας μὲ συνέδεε στενωτάτη σχέσις ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀνεῦρον ἐπίσης τὸν Ἀλέξανδρον Θεοδωρίδην, τὸν ἐξάδελφον τοῦ Γ. Μαρασλῆ, τὸν τότε Γ. Πρόξενον τῆς Τουρκίας καὶ γαμβρὸν ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Θεοδωρίδου Ἀδαμαντίδην, τὸν τότε Πρόσβυν τῆς Τουρκίας ἐν Ἀθήναις Φωτιάδην Βέην καὶ ἄλλους.

Ἄπαντες μὲ ὑπεδέχθησαν φιλοφρονέστατα καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μὲ εἰσήγαγον εἰς πλείστας ἄλλας οἰκογενείας ἐκ τῶν τότε μᾶλλον ἐν ὑπολήψει καὶ κοινωνικῶς διακρινομένων ἐπὶ ἀναπτύξει καὶ δεξιώσει, εἰς τρόπον ὥστε ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς εἰς Ἀθήνας ἀφίξεώς μου ὄχι μόνον εἶχον εἴσοδον πανταχοῦ τῶν οἰκογενειακῶν συναναστροφῶν, ἀλλὰ συνάμα ἤμην καὶ κάπως περιζήτητος ὡς πᾶν νέον πρόσωπον ἐκ τῶν ἔξω Ἑλλήνων, τότε ὄχι συνήθως ἐπισκεπτομένων τὰς Ἀθήνας.

Μεταξὺ τῶν πρώτων οἴκων, εἰς τοὺς ὁποίους εἰσή-
 χθην, ἦτο ὁ τοῦ Ἰωάννου Φιλήμονος, ὅστις εἶχεν υἷον τὸν
 Τιμολέοντα Φιλήμονα, τότε νέον ἀκμαῖον, ὡραῖον τὴν
 ὄψιν, τυχόντα μορφώσεως καὶ παιδείας οὐ τῆς τυχούσης,
 πρὸς δὲ στολισμένον μὲ τὸ φυσικὸν χάρισμα τῆς καλῆς
 φωνῆς καὶ τὸ ἐπίκτητον, ἀλλὰ πάντοτε ἐκ φύσεως
 ἀπορρέον τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς. Ὁ Τιμολέων ἦτο
 ἄνθρωπος ἐκ τῶν σπανίων, καὶ ἐν τούτοις ἀπέτυχεν ἐν
 πᾶσι κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ. Ὁ Ἰωάννης Φιλήμων εἶχε
 καὶ δύο θυγατέρας καὶ μικρότερον υἷον.

Ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ἐκείνης, συμπεριλαμ-
 βανομένης καὶ τῆς μητρὸς αὐτῶν, ἀγαθωτάτης καὶ
 γνησίας Ἑλληνίδος, οἰκοδεσποίνης συνετῆς καὶ ἐναρέ-
 του, εἶχον ἕκαστον ἴδια προτερήματα, δι' ὧν προσεΐλ-
 κυον τὴν συμπάθειαν, ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν. Αἱ δεξιώ-
 σεις ἐν τῷ οἴκῳ τῶν ἦτο τέλειον ἀπεικόνισμα τῶν
 Ἀθηναϊκῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Ἰωάννης Φιλήμων, ὡς κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα
 κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος ἐκ
 Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου εἶχε γεννηθῆ καὶ ἀνατραφῆ,

ἐγνώριζε καλῶς τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ δὴ τὴν δημώδη καὶ τὰς πολυαριθμούς αὐτῆς παροιμίας καὶ φράσεις ἀστείοτάτας, καὶ πολλάκις δι' ὀλίγων λέξεων τουρκιστὶ μοὶ ἔκαμνεν ὀλόκληρον εἰκόνα ἠθικὴν τινὸς τῶν παρισταμένων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πολὺ μὲ διεσκέδαζεν. Ἡρέσκετο δὲ νὰ παίξῃ μετ' ἐμοῦ «κοντζῖναν», τὴν ὁποίαν εὔρισκεν ὅτι παίζω καλῶς.

Εἶχε παραιτηθῆ τῆς συντάξεως τῆς ἐφημερίδος «Αἰῶνος» ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Τιμολέοντος, ἀφ' οὗ ἐν παρόδῳ διὰ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐφημερίδος ἐκείνης εἶχε σχηματίσει Ἀθηναϊκὴν περιουσίαν τότε οὐκ εὐκαταφρόνητον, ἀλλ' ἔγραφε συνεχῶς ἄρθρα ἐν αὐτῇ καὶ ἦτο ἐνήμερος τῶν πολιτικῶν διατρεχόντων, ἐν γένει δὲ ἦτο ζῶσα ἱστορία τοῦ τε Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ καὶ ἐντεῦθεν.

Αἱ δεξιώσεις τοῦ οἴκου Φιλήμονος ἦσαν καθημεριναὶ ὡς καὶ τινων ἄλλων οἴκων τοῦ Νικ. Δραγούμη, τοῦ Ι. Μεσσηνέζη, τοῦ Κ. Λεβίδου συντάκτου τῆς ἐφημερίδος «Ἐλπίδος» καὶ λοιπῶν, ἀλλ' ἡ περιγραφὴ τοῦ πρώτου ἀρκεῖ διὰ νὰ λάβῃ τις ἰδέαν τοῦ ὅλου τῶν τότε Ἀθηναϊκῶν πολιτικοκοινωνικῶν «σαλονίων», τῶν φερόντων τὴν ἀπολύτως ἐγγώριον χροιάν.

Κατ' ἐμὲ τὸ τοῦ Φιλήμονος ἦτο τὸ πρωτοτυπώτερον συνάμα καὶ τὸ διασκεδαστικώτερον πάντων, ἔνεκα τῆς ὑπάρξεως υἱῶν καὶ θυγατέρων ὄλων νέων, ζωηρῶν καὶ προικισμένων μὲ ἴδια ἐκάστου προτερήματα σωματικὰ ἢ διανοητικά.

Ἄλλως τε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ αὐτοὶ φοιτῶντες εἰς

τὸ ἐν «σαλόني» ἐσύχναζον ἐναλλάξ καὶ τὰ ἄλλα καὶ πολλάκις τῇ αὐτῇ ἐσπέρα ἐπεσκέπτοντο δύο καὶ τρία καὶ πολλάκις δις καὶ τρίς.

Ἡ ὑποδοχὴ ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς 9 μ. μ. ἴσως πολλάκις καὶ ἐνωρίτερον. Ἐδέχοντο εἰς μίαν αἴθουσαν καὶ παρακείμενον δωμάτιον, ὅπου ὑπῆρχε καὶ κλειδοκύμβαλον. Ὁ φωτισμὸς συνίστατο εἰς μίαν λάμπαν ἐν τῷ δωματίῳ τεθειμένην ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ἑτέραν κρεμαμένην ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης, ἐν ἣ ὑπῆρχον καὶ δύο ἢ τρία κηροπήγια ἐπὶ μικρῶν τραπέζων χρησίμων διὰ χαρτοπαίγνιον, ἠνάπτοντο δὲ μόνον κατὰ τὴν ὥραν τοῦ παιγνιδίου.

Τὰ ἔπιπλα συνίσταντο εἰς ἓνα Τουρκικὸν σοφᾶν κατέχοντα σχεδὸν ὁλόκληρον πλευρὰν τῆς αἰθούσης καὶ ἱκανὸν ἀριθμὸν καθεκλῶν ψαθίνων.

Ἐν τῷ δωματίῳ, ἐκτὸς τῶν ψαθίνων καθεκλῶν καὶ ἑνὸς μικροῦ σοφᾶ (ἀγκωναριά), ὑπῆρχε καὶ τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ δύο πολυθρόναι μικραὶ ἐπεστρωμέναι διὰ μαλλίνου ὑφάσματος.

Ἐν τῇ αἰθούσῃ ἐπὶ μικρᾶς τραπέζης ἔκειτο δίσκος φέρων μεγάλην φιάλην πλήρη ὕδατος καὶ τινα ποτήρια πρὸς χρῆσιν τῶν ἐπισκεπτῶν, ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς φιάλης ἀνενεοῦτο συνεχῶς, ἐπειδὴ ἦτο τὸ μόνον ἀναψυκτικόν, τὸ προσφερόμενον εἰς αὐτούς, ἐκτὸς ἐξαιρέσεως προσφορᾶς καὶ καφὲ εἰς τινὰς ξένους, πρὸς οὓς ἀπενέμετο ἕκτακτος περιποίησις.

Ἐν τούτοις τὸ «σαλόني» τοῦτο ἐσυχνάζετο ἀπὸ πολλὰς προσωπικότητας ἐπιστημόνων, ἀνωτέρων λειτουργῶν τῆς Θέμιδος, Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου,

φιλολόγων παντοίων, ἀνωτέρων στρατιωτικῶν, ἐπιφανῶν πολιτευομένων, διπλωματῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων, ὡς καὶ τῶν πλείστων παρεπιδημούντων ταξιδιωτῶν ἐξ Ἑσπερίας καὶ Τουρκίας ὁμογενῶν καὶ μῆ.

Τὸ κυριεῦον φῦλον ἦτο τὸ ἄρρεν, προσήρχοντο ὅμως ἱκανοὶ ἄνδρες καὶ μετὰ τῶν συζύγων των, ὥστε καὶ τὸ θῆλυ ὄχι μόνον δὲν ὑστέρει, ἀλλὰ καὶ ἐκλεκτὸν ἦτο ὡς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ φυσικὴν καλλονήν, εἰς τρόπον ὥστε εὔρισκέ τις συναναστροφὴν καὶ διασκέδασιν ἀνάλογον τῆς ἀρεσκείας του ἐν μεγίστη ἀπλότητι καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης στενοχωρίας.

Ἄλλοι ἔπαιζον «κοντζῖναν» ἢ «συνταγματικὸν» (παιγνίδιον τότε ἐν χρήσει), ἄλλοι συνεζήτουν ἐπὶ ζητημάτων ἐπιστημονικῶν, φιλολογικῶν ἢ πολιτειακῶν· ἄλλοι ἔπαιζον ἢ ἤκουον μουσικὴν καὶ τέλος ἄλλοι ἔκαμνον καὶ ἐλαφρὰν ἐργολαβίαν (φράσις ἣτίς ἦτο περίπου συνώνυμος τοῦ σημερινοῦ flirting).

Ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων καθημερινῶν σαλονίων ὑπῆρχον καὶ ἄλλα, ἀλλὰ ταῦτα ὄχι καθημερινὰ οὔτε δεχόμενα πολλοὺς καὶ παντοίους ἐπισκέπτας, περιοριζόμενα μόνον εἰς κύκλον συγγενῶν καὶ στενῶν φίλων.

Ἐν τούτων ἦτο τὸ τοῦ Δ. Ν. Καλλιφρονᾶ, φέρον τὸν ἀπολύτως ἐγχώριον τύπον· ὑπῆρχε δηλαδὴ ἡ αὐτὴ ἀπλότης, ἡ αὐτὴ ἔλλειψις στενοχωρίας ἐκ μέρους τῶν ἐπισκεπτῶν καὶ τῶν δεχομένων αὐτούς, ἀλλ' ἔλειπε πᾶν ἵχνος ξενισμοῦ, αἱ δὲ ὁμιλίαι, ἀπέχουσαι σοβαρότητος (ἐκτὸς πολιτικῶν συζητήσεων, ἀπαραιτήτων εἰς πᾶσαν συνάθροισιν ἔστω καὶ τριῶν μόνον Ἑλλήνων)

ἐσκόπουν κυρίως τὴν εὐθυμίαν καὶ τὴν διασκέδασιν.

Ἐπῆρχον καὶ ἄλλα σαλόνια ὁμογενικά, εἰς τὰ ὅποια καὶ προσεφέρετο τῷ ἐπισκέπτῃ τέϊον, ἔπρεπεν ὅμως οὗτος νὰ εἶναι προσκεκλημένος ἅπαξ δι' ὅλην τὴν ἐποχὴν τοῦ φθινοπώρου καὶ χειμῶνος. Εἰς τὰ σαλόνια ταῦτα ἔβλεπέ τις τὴν διαφορὰν τοῦ καθαρῶς Ἀθηναϊκοῦ καὶ ἑξωτερικοῦ βίου καὶ τοιαῦτα ἦσαν τὰ τοῦ Παχῦ, Θεοδωρίδου, Κυριακοῦ, Ροΐδου, Μαντζαβίνου κλπ.

Αἱ ὑποδοχαὶ εἰς ταῦτα ἤρχιζον κατὰ τὸ φθινόπωρον ἀπὸ ἀπλῶν ἐσπερίδων καὶ ἀπέληγον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Ἀπόκρεω εἰς χοροεσπερίδας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πολυτελεῖς.

Εἰς ὅλα τὰ ἄνω ἀριθμηθέντα σαλόνια εἰσαχθεῖς ἠρεσκόμην πολὺ, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἦτο νέον τι ἄγνωστον εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ζωὴν.

Ἐπῆρχε τότε καὶ ἄλλη κατηγορία «σαλονιῶν» ἐν Ἀθήναις ἢ τῶν «Φαναριωτικῶν» τὰ ὅποια ἦσαν τὰ πλεῖστα ἀνοικτὰ ἐναλλάξ σχεδὸν καθ' ἑσπέραν, ἀλλ' εἰς αὐτὰ ὑπῆρχέ τι δῆθεν ἀριστοκρατικόν, διότι δὲν ἐσυχνάζοντο συνήθως εἰμὴ ἀπὸ Φαναριώτας καὶ ἀπὸ διπλωμάτας ξένους καὶ ἀπὸ ὠρισμένον ἀριθμὸν ἐγχωρίων. Ἦσαν προσιτὰ καὶ εἰς τοὺς διακεκριμένους ἑξωθεν ὁμογενεῖς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου συνέβαινε τὸ παράδοξον, τοῦ νὰ μὴ ἀρέσκονται ἀμοιβαίως οἱ δύο κύκλοι, ὁ τῶν καθαρῶς ἐγχωρίων δηλαδὴ καὶ ὁ τῶν Φαναριωτῶν εἰς σχέσεις μετ' ἐκείνου, ὅστις ἐπεθύμει νὰ σχετίζηται μετ' ἀμφοτέρων.

Ἐγὼ μαθὼν τοῦτο ἀπέφυγον ν' ἀφήσω τὸ εὐχάρι-

στον ἐπιδιώκων τὸ εὐχαριστότερον· πρόσθετες ὅτι κατ' ἀρχάς, νομίζων τὴν ἐν Ἀθήναις διαμονήν μου σύντομον, δὲν ἐπεξήτησα τὴν αὐξήσιν τῶν σχέσεών μου, ὅποτε δὲ ἡ διαμονή μου παρετείνεται βαθμηδόν, ἐθεώρουν ἀνάρμοστον νὰ ἐπιδιώξω τὴν γνωριμίαν καὶ τῶν Φαναριωτῶν, ἀφ' οὗ ἐγνώριζον καὶ τὸ σύστημά των.

ΙΕ΄

Μετὰ παρέλευσιν δεκαπέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς μου ἐμελέτων νὰ ἀναχωρήσω, ἀλλ' ἐσυρόμην ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν τῆς διαμονῆς καὶ ἀπὸ τὰς παρακελεύσεις τῶν φίλων καὶ γνωρίμων μου καὶ ἀνέβαλλον τὴν ἀναχώρησίν μου ἀπὸ ἑβδομάδος εἰς ἑβδομάδα. Ἐπειδὴ δὲ ἐπρόκειτο συντόμως νὰ ἐπιστρέψῃ νεόνυμφος ὁ βασιλεὺς ἐκ Πετροπόλεως μετὰ τῆς βασιλίσης, ἤτοιμάζοντο δὲ ἑορταὶ πρὸς ὑποδοχὴν αὐτῶν, ὁποίας ἐγὼ οὐδέποτε εἶχον ἰδῆ, ἐπείσθην νὰ παρατείνω ἕως τότε τὴν διαμονήν μου.

Πρὸς τούτοις κατῶκουν εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον τῶν Ξένων, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον ἐθεωρεῖτο τότε τὸ πρῶτιστον τῶν ἐν Ἀθήναις ξενοδοχείων, ἀλλ' εἶχε καὶ κάτι τὸ διαφέρον ἀπὸ τὰ ἐν Εὐρώπῃ, ἔστω καὶ πρῶτης τάξεως, διότι ὄχι μόνον ἡ τροφή ἦτο λίαν ἐπιμεμελημένη καὶ οὕτως εἶπεῖν οἰκογενειακὴ ὡς καὶ ἡ περιποίησις, ἀλλὰ καὶ ἡ σχέσις μετὰ τῶν συνοίκων, ἡ ἐπίσης οἰκογενειακὴ, ἔκαμνον νὰ λησμονῆ τις ὅτι ζῆ εἰς Ξενοδοχεῖον.

Μεταξὺ τῶν συνοίκων μάλιστα ὑπῆρχε καὶ ὁ ποιητῆς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης. Μόνον δὲ ὅστις ἐγνώρι-

σεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πλησίον, δηλαδή τὸ πνεῦμά του, τὴν ἀστειότητά του, τὸ ἀπέριπτον καὶ εὐτράπελον τῆς συναναστροφῆς του καὶ λοιπὰ καὶ λοιπὰ, δύναται νὰ ἐννοήσῃ πόσον μὲ ἔθελγεν ἡ μετ' αὐτοῦ συνοίκησις. Ἐνώθημεν διὰ φιλίας θερμῆς καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του ἐμείναμεν συνδεδεμένοι.

Ἀναφέρω καὶ τὰς δαπάνας μου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ σμικρότης τῶν ὁποίων εἶναι κάπως περίεργος. Ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ κατεῖχον δωμάτιον ὑποδοχῆς ἔχον πρόσοψιν ἐπὶ τῆς Πλατείας τοῦ Συντάγματος εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα καὶ ἀπέναντι μεσημβρινὸν εὐρύχωρον ἄλλο δι' ὕπνον, παραπλεύρως δὲ ἄλλο διὰ τὸν ὑπηρέτην μου. Δι' ἐνοίκιον καὶ τροφήν ἐμοῦ καὶ τοῦ ὑπηρέτου μου καὶ ἐν γένει ὑπηρεσίαν ἐπλήρωνον 19 δραχμὰς ἡμερησίως, καὶ δραχμὰς, ἐννοεῖται, παλαιάς!

Εἶχον ἄμαξαν εἰς τὴν διάθεσίν μου δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἀντὶ 12 δραχμῶν ἡμερησίως, τὰ δὲ λοιπὰ ἔκτακτα ἔξοδα ἦσαν ὅλως ἀσήμαντα, διότι ὅσον καὶ ἂν ἤθελον νὰ ἐξοδεύω ἀφειδῶς αἰτίαν ἐξόδου δὲν εὔρισκον.

Ἀκόμη καὶ αἱ περὶ δωρεῶν ἰδέαι ἦσαν μετριώταται καὶ συνεπῶς καὶ αἱ περὶ τούτων αἰτήσεις.

Ἐπὶ τῆς ἀκόμῃ λείψανα Ἐθνοφυλακῆς ὑφισταμένης ὕστερον ἀπὸ τόσον γενόμενον ἐπὶ Ὀθωνος θόρυβόν διὰ τὴν σύστασιν αὐτῆς, μόνον διὰ νὰ ὑπάρχῃ λόγος ὑπάρξεως τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῆς καὶ ἐπιδείξεως τῶν χρυσοποικίλων στολῶν των. Ἐπρεπε νὰ ὑπάρχουν συνεπῶς καὶ τινες πρὸς τὸ θεαθῆναι Ἐθνοφύλακες δικαιολογοῦντες οὕτω τὴν ὑπαρξιν τῶν ἀξιω-

ματικῶν ἀκόμη καὶ διότι τινὲς τῶν πολιτῶν ἠρέσκοντο φέροντες τὴν στολὴν τοῦ ἀπλοῦ Ἐθνοφύλακος.

Ἐχρειάζετο κάποιος λόγος 30 ἢ ὀλιγωτέρας στολᾶς Ἐθνοφυλάκων, ἔλειπον δὲ τὰ χρήματα πρὸς προμήθειαν αὐτῶν καὶ διὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου Καμπᾶ ἐζητήθη ἡ συνδρομὴ μου. Ἐπρόκειτο ἐν συνόλῳ περὶ δαπάνης 800 δραχμῶν!

Ὑπεσχέθην νὰ καταβάλω ἐξ ἰδίων τὸ ὅλον καὶ ἡ ἐντύπωσις ἐκ τῆς ἀσημάντου ἐκείνης δωρεᾶς ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἐκτὸς πλείστων εὐχαριστηρίων τὴν ἐπιούσαν τῆς δωρεᾶς ἀνεκηρύχθην καὶ λοχαγὸς τῆς Ἐθνοφυλακῆς!!

Ἐννοεῖται ὅτι ἠὐχαρίστησα προσποιούμενος σοβαρότητα, ἀλλ' ἐσκεπτόμην πόσον ὀλίγον ἀπαιτητικοί, διὰ νὰ μὴ εἶπω ἄλλο τι, ἦσαν οἱ ἐν Ἀθήναις.

Ἐκτὸς τῶν Ὑπουργῶν Κουμουνδούρου καὶ Τρικούπη, ἐγνώρισα μετ' ὀλίγον καὶ τὸν Εὐθύμιον Κεχαγιᾶν Ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Ὑποδιοικητὴν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἓνα ἀπὸ τοὺς ἀγχινουστέρους καὶ ἰκανωτέρους τῶν δρασάντων ἐν Ἑλλάδι ἀνδρῶν, ἐκ τῶν μετ' αὐτοῦ δὲ συνδιαλέξεών μου ἠῦξανεν ἡ καλὴ μου γνώμη περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων καὶ ἡ πεποίθησίς μου ὅτι δύναται τις ἐν Ἑλλάδι ἀποκαθιστάμενος, ἂν ὄχι νὰ πλουτήσῃ, ἀλλὰ νὰ ἐνασχολήσῃ λυσιτελῶς τὸ κεφάλαιόν του, καθιστάμενος καὶ ὠφέλιμος εἰς τὴν πατρίδα του, εὐχαριστῶν συνάμα τὸ αἶσθημα τῆς φιλοδοξίας, τὸ ὁποῖον, ἐξομολογοῦμαι ὅτι εἶχον ἀνέκαθεν, ἀνεπτύσσετο δὲ μεγάλως, καθ' ὅσον προώδευον εἰς τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν περιουσίαν.

Κατὰ τὸ 1867 ἡ ἐπανάστασις τῶν Κρητῶν ἤκμαζε καὶ ἡ κυβέρνησις ἐφαίνετο ἀξιόλογα διευθύνουσα τὴν ὑπόθεσιν καὶ μάλιστα μεγάλοι ὑπῆρχον ἐλπίδες ἐπιτυχίας τοῦ ζητήματος, δυστυχῶς ματαιωθεῖσαι μετέπειτα.

Ἐπῆρχε μάλιστα ἐπὶ μακρὸν μετέπειτα γνώμη, ὅτι ἦτο ἀτυχῆς διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ τρόπῳ τινὶ ἐκβίασις ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ του ἐκ Πετροπόλεως, πρὸς παραίτησιν τοῦ ὑπουργείου ἐκείνου, τοῦ ὑπὸ τὸν Ἄλ. Κουμουνδοῦρον, τὸ ὁποῖον διεδέχθη Ἐπιχειροφυλάκιον ὑπὸ τὸν Δ. Βούλγαριν.

Διὰ νὰ δικαιολογήσω κάπως τὴν παράτασιν τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς μου ἔγραψα πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαχειριζόμενον τὰ συμφέροντά μου Π. Λουτράρη, ἐρωτῶν αὐτόν, ἂν θεωρῇ τὴν ἄμεσον ἐπιστροφήν μου ἀναγκαίαν, οὗτος δὲ αἴφνης ἐνεφανίσθη εἰς Ἀθήνας μετὰ τῆς προφάσεως διὰ ζώσης φωνῆς νὰ μοὶ ἐκθέσῃ ἐν λεπτομερείᾳ τὰ τῶν συμφερόντων μου καὶ μὲ πείσῃ, ὅτι οὐδόλως ἐπείγει ἡ ἐπιστροφή μου εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μοὶ ἐκόμισε συνάμα καὶ ἓνα τῶν ἵππων μου τῆς ἵππασίας, δι' ὃν εἶχον ἰδιαιτέραν συμπάθειαν ἕνεκα τῆς μεγάλης ζωηρότητός του καὶ συνάμα ἐλλείψεως ἐλαττωμάτων. Ἡ ἵππασία ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦτο μία τῶν μεγαλειτέρων εὐχαριστήσεών μου καὶ διαρκῶς εἶχον ἵππους πρὸς τοῦτο ἀρκούντως καλοῦς· ἄλλως τε ἡ ἵππασία ἐκεῖ ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ἀμαξιτῶν ὁδῶν ἦτο τῆς πρώτης ἀνάγκης.

Ὁ Λουτράρης πρόφασιν εὔρε τὴν ἀνάγκην προφορικῆς ἐξηγήσεως διὰ νὰ ταξιδεύσῃ εἰς Ἀθήνας, διότι

εἶχε καὶ αὐτὸς ἀρχαίους φίλους, οὓς ἐπειθύμησε νὰ ἐπανίδῃ καὶ νὰ διασκεδάσῃ ἐν γένει ἐπὶ τὸ ἀθηναϊκώτερον.

Τὸν εἰσήγαγον ἐγὼ ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶχε προλαβούσας γνωριμίας καὶ αὐτὸς εἰς τὰς ἰδικάς του, καὶ ἀπὸ εἰσαγωγῆς εἰς εἰσαγωγὴν ἔτρεχον αἱ ἡμέραι καὶ αἱ ἑβδομάδες οὕτως, ὥστε μετὰ τέσσαρας ἑβδομάδας περίπου ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του ἠναγκάσθη νὰ τῷ ἐνθυμίσω καὶ τὰ συμφέροντά μας. Ὅπως δὲ λέγεται κοινῶς, «εἶδα καὶ ἔπαθα διὰ νὰ τὸν βγάλω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας».

Εισήλθομεν εἰς τὸ ἔτος 1868 καὶ μὲ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐτελείωνε καὶ τὸ πένθος μου. Ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους μέχρι τῆς καθαρᾶς Δευτέρας ἢ μᾶλλον Τρίτης (ἐπειδὴ καὶ τὴν καθαρὰν Δευτέραν ἐξακολουθεῖ τὸ «γλέντι» μὲ τὰ «κούλουμα») διαρκεῖ ἐν Ἀθήναις ἡ περίοδος τῶν διασκεδάσεων, τῶν συναναστροφῶν, τῶν χοροεσπερίδων καὶ τοῦ ντυσίματος· τοῦ τελευταίου ἐγένετο κατάχρησις τότε, ἐννοεῖται πάντοτε συμφώνως μὲ τὰς περὶ δαπάνης, ὄχι μεγάλης, ἀλλ' οὔτε ἐλαχίστης ἐπικρατούσας ἰδέας.

Οἷονδῆποτε συνήντα τις εἰς τὸν περίπατον τῆς ὁδοῦ Πατησίων κατὰ τὸ ἀπόγευμα ἢ μεταβαίνων εἰς ἐπίσκεψιν ἤκουε τὴν ἐρώτησιν «θὰ ντυθοῦμε ἀπόψε μασκαράδες» καὶ «ποῦ θὰ πᾶμε»;

Ὅπουδῆποτε ὑπῆρχε συναναστροφή ἢ χοροεσπερὶς εἰς τι τῶν ὁμογενικῶν ἢ ἐγχωρίων «σαλονίων» ἢ εἴσοδος τῶν προσωπιδοφόρων ἦτο ἐλευθέρως, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἦσαν σχετικοὶ μὲ τοὺς οἰκοδεσπότας, ἤρκει εἰς ἓκ τῆς ὁμάδος νὰ ἦτο σχετικὸς τῆς οἰκίας καὶ ν' ἀπεκαλύπτετο· πολλάκις δὲ οὔτε ὁ τύπος αὐτὸς ἐτηρεῖτο, δὲν

παρέμενον δέ, ὡς σήμερον συμβαίνει, ἐπὶ ὀλίγην ὥραν, ἀλλ' ἐνεθρονίζοντο ὡς προσκεκλημένοι δι' ὅλης τῆς ἑσπέρας.

Ἐκτὸς τοῦ νυκτερινοῦ «ντυσίματος» ἐγίνετο τοιοῦτο καὶ ἐν πλήρει ἡμέρᾳ καὶ μάλιστα κατὰ τὰς τελευταίας τρεῖς Κυριακὰς τῶν Ἀπόκρεων, καθ' ἃς μετὰ μεσημβρίαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῆς ἀνωτέρας λεγομένης κοινωνίας προσωπιδοφοροῦντες ἐπέβαινον ἀμαξῶν καὶ διέτρεχον τὴν πόλιν πετροβολοῦντες καὶ πετροβολούμενοι μέ... φασόλια διὰ τὸ εὐθηνότερον.

Ὡς προεῖπον, ὅτε εἶχον φθάσῃ εἰς Ἀθήνας, ἀντιβασιλεὺς ἦτο ὁ Δανὸς Πρίγκηψ Ἰωάννης καὶ εἰς αὐτόν, συστάσει τοῦ Τιμολέοντος Φιλήμονος, εὐρισκομένου εἰς στενὰς σχέσεις μετ' αὐτοῦ, εἶχον παρουσιασθῆ.

Κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Βασιλέως, ἐπειδὴ ἐμελέτων ταχέως ν' ἀναχωρήσω, εἶχον θεωρήσῃ περιττὸν νὰ παρουσιασθῶ καὶ εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ὅτε ἀπεφάσισα νὰ παρατείνω τὴν διαμονήν μου, μοὶ ὑπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου, ὅτι τρόπῳ τινὶ εἶναι καθήκον μου νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸν Βασιλέα (ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης ἦτο ἐκ τῶν εὐνοουμένων τοῦ Βασιλέως) καὶ προέβην εἰς τὰ πρὸς παρουσίᾳσιν τυπικὰ διαβήματα, συστάσει δὲ φαίνεται τοῦ ποιητοῦ, ἐκλήθην τάχιστα εἰς ἀκρόασιν παρὰ τῷ Βασιλεῖ.

Ἦτο ἡ πρώτη φορὰ κατὰ τὴν ἕως τότε ζωὴν μου, καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ εὐρεθῶ ἐνώπιον ἑστεμμένης κεφαλῆς καὶ κᾶπως κατειχόμενῃ ὑπὸ αἰσθήματός τινος, ἃς εἶπω δειλίας. Ὁ Βαλαωρίτης μὲ ἐνεθάρρυνε προσθέσας μοι ὅτι μετὰ τοῦ Βασιλέως συνήθως διαλέγεται

Γαλλιστί καὶ μὲ προέτρεψε νὰ πράξω καὶ ἐγὼ τὸ αὐτό, συνεπῶς Γαλλιστί ἤρχισα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀκροάσεως εὐχαριστῶν τὸν Βασιλέα, δι' ἣν μοὶ περιεποίει τιμὴν νὰ μὲ δεχθῆ εἰς ἀκρόασιν.

Ὁ Βασιλεὺς ξηρὰ ξηρὰ μὲ ἠρώτησε:

— Εἴσθε ξένος, Κύριε;

Ἐκαστος ὑποθέτει τὴν σύγχυσίν μου καὶ τὴν ἀμηχανίαν μου, μὴ τολμῶντος νὰ καταγγείλω τὸν Βαλαωρίτην ὡς οὕτως ὀδηγήσαντά με.

Ἐζήτησα συγγνώμην, ψελλίσας τινὰς ἀσυναρτήτους δικαιολογίας καὶ ἐπερίμενα...

Ὁ Βασιλεὺς μ' ἐλυπήθη, φαίνεται, καὶ ἤρχισεν ἐρωτῶν με περὶ Κωνσταντινουπόλεως ὡς πόλεως, ἴσως διὰ νὰ μὲ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ εἶδός μου καὶ οὕτω διαλύσῃ τὴν προφανῆ στενοχωρίαν μου, μετ' ὀλίγα δὲ λεπτὰ τῆς ὥρας μοὶ ἔδωσε τὸ σημεῖον τῆς... ἀπαλλαγῆς μου ἀπὸ τὴν βάσανον ἐκείνην.

Ἐδραμον πρὸς τὸν Βαλαωρίτην καὶ τῷ εἶπον:

— Τί μοῦ ἔκαμες!

Ἐκεῖνος ἤρχισε νὰ καγχάζῃ ἐπὶ τῇ διηγήσει τοῦ συμβεβηκότος μου, καὶ ὡς γνώστης βαθύς τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Βασιλέως μοὶ εἶπε:

— Σ' ἐμυρίσθηκε, ψοφοραγιᾶ, καὶ σοῦ ῥίχθηκε γιὰ νὰ γοδάρῃ μὲ τὴν φοβามάρα σου· νὰ ᾄδῃς ἅμα τύχη νὰ τὸν ξανασυναντήσης πόσον ἀλλοιώτικος θὰ εἶναι.

Ἐκ τῶν ὑστέρων ἐφάνη, ὅτι τοῦ Βαλαωρίτου αἱ προρρήσεις ἦσαν ἀκριβεῖς, ἢ ἐξηγήσεις του δὲ περὶ τοῦ λόγου τῆς πρὸς ἐμὲ συμπεριφορᾶς ἐκείνης τοῦ Βασιλέως μοὶ ἔδωσε βάσιν ἔκτοτε τοῦ σχηματισμοῦ τῆς περὶ

τοῦ χαρακτηῆρος τοῦ Βασιλέως Γεωργίου γνώμης μου. Ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἔκτοτε τὸν ἐθεώρησα ἀγγινοῦστατον, γόητα, εἴρωνα, ἀγαθώτατον, ὄχι ὅμως πολὺ σταθερὸν εἰς τὰς εὐνοίας του καὶ τὰνάπαλιν, καιροσκόπον δὲ πλήρη καὶ ἐν ἔργοις καὶ ἐν προσώποις.

Αἱ Ἐπόκρεφ παρῆλθον, ἀλλὰ τὰ Ἀθηναϊκὰ πολιτικοκοινωνικὰ «σαλόνια» δὲν ἔκλειον εἰμὴ μόνον τὴν ἐσπέραν τῆς καθαρᾶς Δευτέρας μετὰ τὸ «γλέντι» τῶν κουλούμων, διαρκοῦν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, οὕτως ὥστε, ἔκτος τοῦ χοροῦ καὶ τοῦ «μασκαρεύματος», ὅλη ἡ λοιπὴ διασκέδασις ἐξηκολούθει. Ἐγὼ δὲ εὗρισκον τὸν μῆνα τοῦ Μαρτίου ἀκατάλληλον δι' ἐπιστροφὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, μοὶ ἐξεθειάζοντο δὲ ὑπὸ τῶν φίλων μου αἱ ἑορταὶ τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ κυρίως τοῦ Πάσχα ὡς μοναδικαὶ ἐν Ἀθήναις καὶ μοὶ ὑπεστηρίζετο, ὅτι πρέπει ἀφεύκτως νὰ παραμείνω νὰ τὰς ἴδω ὡς καὶ νὰ κάμωμεν μερικὰ προγεύματα εἰς τὰς ἐξοχάς, ἥτοι εἰς τὸ Δαφνίον καὶ τὴν Καισαριανὴν ἐν ὑπαίθρῳ, τὰ ὅποια κατὰ Μάρτιον, ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς Ἀττικῆς, ὄχι μόνον ἐπιτρέπονται ἀλλ' εἶναι καὶ θελκτικώτατα.

Ἐδοκίμασα καὶ αὐτὰ ἐπανειλημμένως, ἐθεώρησα μάλιστα καθῆκόν μου νὰ προσφέρω δύο ἢ τρία τοιαῦτα προγεύματα εἰς τὰς οἰκογενείας ἐκεῖνας, αἵτινες μὲ ἐφιλοξένησαν καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, ἀλλ' ἀτυχῶς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὅλα τὰγαθὰ δι' ἓνα ἢ δι' ἄλλον λόγον ὑπόκεινται εἰς τὸ τέλος των.

Μετὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα ἔπρεπε πλέον νὰ ἀναχωρήσω διὰ Κωνσταντινούπολιν. Ὁ σιδηρόδρομος

μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς δὲν εἶχε τελειώση ἀκόμη καί, μεταβαίνων εἰς Πειραιᾶ δι' ἀμάξης, εἶχον ἕως ἐκεῖ μόνον τὸν Τιμολέοντα Φιλήμονα συνοδοιπόρον καὶ τὸ στόμα μου δὲν ἄνοιγε μαχαῖρι, ὑπὸ τοιαύτης κατειχόμεν ἰσχύος.

Ἡ ὀκτάμηνος ἐκείνη ἐν Ἀθήναις διαμονὴ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν θελκτικωτέρων περιόδων τοῦ ἕως τότε βίου μου. Οὐδ' ἐγὼ ἠδυνάμην νὰ ἐξηγήσω πῶς, ἀφ' οὗ εἶχον γευθῆ ἀφθόνως καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον τῶν ἠδονῶν τοῦ βίου τῆς Ἑσπερίας, ἠδυνάμην νὰ εὔρω τοσοῦτον γόητρον εἰς τὰς ὀπωσοῦν μετρίας Ἀθηναϊκάς.

Ὅπως δὲποτε ἀνεχώρησα μετὰ τῆς σταθερᾶς ἀποφάσεως νὰ ἐκκαθαρίσω ὅσῳ ταχύτερον δυνηθῶ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμφέροντά μου καὶ νὰ ἐγκατασταθῶ ἐν Ἀθήναις διαρκῶς.

Τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμφέροντά μου εὖρον εἰς ἀρκούντως καλὴν κατάστασιν. Ὁ Λουτράρης εὖσυνειδήτως τὰ εἶχε διαχειρισθῆ καὶ, ἂν ὄχι κέρδη ἔκτακτα ἀλλὰ σχετικῶς εὖλογον καθαρὸν ἐτήσιον εἰσόδημα μοὶ παρουσίασεν. Ἐάν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, τὰ καθαρὰ κέρδη τοῦ 1867 ἀνῆλθον εἰς 70.000 φράγκα, ὁ δὲ ἀπολογισμὸς τῆς περιουσίας μου κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1868 ἀνήρχετο εἰς μετρητὰ 850.000 φράγκα καὶ εἰς ἀκίνητα περίπου 150.000 φράγκα.

Ἐσπερον ἀπὸ πλέον ἢ εἴκοσιν ἐτῶν ἐργασίαν, σχεδὸν διηνεκῆ καὶ πολλάκις κοπιωδεστάτην, οἷα ἦτο ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἦτο μέγα, ἀλλ' ἔχων ὑπ' ὄψει, ὅτι κατὰ τὸ διάστημα σχεδὸν ὅλον αὐτὸ ἐζήσα ἐξοδεύων ἀφειδῶς καὶ οὐδεμιᾶς ἀνέσεως ἢ ἐπιδεικτικῆς δαπάνης στερούμενος, ὅτι ἤρχισα ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ ἀνῆλθον ὅλας τὰς κοινωνικὰς βαθμίδας τὰς ἐντὸς τοῦ κύκλου μου, μὴ ἔχων προστασίαν ἄλλην ἢ τὴν τοῦ Θεοῦ, ἀπ' ἐναντίας δὲ ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας μου ὠφέλησεν ἅπαντας τοὺς συνεταίρους μου κατὰ πολὺ, σκεπτόμενος προσέτι ὅτι κατὰ

τὸ 1862 εἶχον ζημιωθῆ σχετικῶς εἰς βαθμόν, ὥστε σχεδὸν νὰ «ξαναρχίσω», ἐδόξασα τὸν Θεὸν καὶ ἐθεώρησα ἑμαυτὸν ἀρκούντως πλούσιον, ὥστε νὰ ἀποσυρθῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, παραιτούμενος τῶν ἐνεργῶν τραπεζικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ περιοριζόμενος εἰς τὴν λυσιτελῆ ἐνασχόλησιν τοῦ κεφαλαίου μου ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ἄλλως τε, ἐπαναλαμβάνω, εἶχον παρατηρήσῃ, ὅτι ἡ τραπεζικὴ τέχνη εὗρίσκετο ἐν νηπιώδει καταστάσει καὶ ἠδύνατό τις πολλὰ καὶ πολυειδῶς νὰ διδάξῃ ὡς πρὸς τὸ πρακτικὸν μέρος καὶ ὠφέλιμος νὰ καταστῆ καὶ ἠθικῶς ν' ἀναδειχθῆ.

Προσάνεφερα τὸν Γεώργιον Κορωνιὸν ὡς σύντροφον τῶν διασκεδάσεών μου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μετ' αὐτοῦ μὲ συνέδεε φιλία ἀπὸ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας· οἱ γονεῖς του μετὰ τῶν γονέων μου ἦσαν στενῶς συνδεδεμένοι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτε οὔτ' ἐγὼ οὔτε ὁ Κορωνιὸς εἶχομεν ἀκόμη γεννηθῆ. Ὅτε δὲ ἡ οἰκογένεια ἡμῶν μετέβη ἐξ Ἄνδρου εἰς Σῦρον, εὔρομεν ἐκεῖ τὸν Ζ. Ζ. Κορωνιὸν ἐμπορευόμενον καὶ αἱ οἰκογενειακαὶ σχέσεις στενώτατα ἀνενεώθησαν, συνεπῶς καὶ τὰ παιδιὰ τῆς μιᾶς μετὰ τῶν τῆς ἄλλης ἦσαν σχετικώτατα. Ἡ σχέσις ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς ἐκ Σύρου ἀναχωρήσεώς μου.

Ὁ Γ. Κορωνιὸς (γνωστὸς ὑπὸ πάντων ὡς Ζωρζῆς) ἐξηκολούθησε μαθητεύων ἐν Σύρῳ. Ὡς νεώτερός μου φυσικῶς ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς του βραδύτερον. Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι ἦτο ἀμελέστερος καὶ οὔτε τὸν ἐλάχιστον εἶχεν «ὄργασμὸν πρὸς μάθησιν», διότι ὀλίγιστα ἀπὸ ὅλα ὅσα ὀπωσδήποτε

δύναται τις νὰ μάθη εἰς σχολεῖον ἐγνώριζεν, ἐνῶ ἄφ' ἑτέρου εἶχε τὴν ἀντίληψιν ὀξυτάτην καὶ ὅτι ἂν ἐγνώριζε κατόπιν, ἀκόμη καὶ ξένας γλώσσας, τὸ εἶχε μάθη ἐκ μόνης τῆς ἀκοῆς καὶ ἀντιλήψεως χωρὶς οὐδέποτε παντάπασι νὰ σπουδάσῃ.

Ὁ πατήρ του, εἴτε πεισθεὶς ὅτι εἰς μάτην θὰ προσπαθήσῃ νὰ τὸν ἐκπαιδεύσῃ σοβαρῶς, εἴτε φρονῶν, ὡς οἱ πολλοὶ τῶν τότε ἐμπόρων, ὅτι διὰ τοὺς νέους τοὺς προωρισμένους εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον «πολλὰ γράμματα δὲν χρειάζονται» καὶ ὅτι «τὸ παιδί πρέπει ἀπὸ μικρὸ νὰ συνηθίσῃ τὴν δουλειάν,» δεκαεξαετῆ περίπου τὸν ἔπεμψεν εἰς Μαγχεστρίαν παρὰ τῷ ἐκεῖ συντροφικῶς μετ' αὐτοῦ ἐμπορευομένῳ θείῳ του Νεγρεπόντῃ, ὅπου ἔμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη καὶ ὅπου ἔκαμε *ses premières armes* καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν.

Δεκαοκταετῆς περίπου, ἔνεκα τοῦ ἐν Μαγχεστρία ἀτάκτου βίου του, ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ ἐκεῖ ἑτέρῳ θείῳ του Ἀμβροσίῳ Νεγρεπόντῃ, ἐμπορευομένῳ ὡσαύτως συντροφικῶς μετὰ τοῦ πατρός του ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Νεγρεπόντης καὶ Κορωνιός». Ὁ ἐμπορικὸς ἐκεῖνος οἶκος εὗρίσκετο τότε ἐν ἀκμῇ σχετικῇ, καὶ ἐθεωρεῖτο μία τῶν δευτέρας κατηγορίας στερεῶν Χιακῶν ὁμορρύθμων ἐταιρειῶν.

Ὁ Ζωρζῆς, καίπερ ἐποπτευόμενος καὶ συγκρατούμενος ὑπὸ τοῦ ἀγρύπνου ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς ἰσχυρᾶς χειρὸς τοῦ θείου, κατώρθου νὰ διαφεύγῃ συνεχῶς καὶ ποικιλοτρόπως, ἄφ' ἑτέρου ὅμως εἰς τὴν ἐμπορικὴν

ἐργασίαν ἀνεδεικνύετο καὶ ἱκανὸς καὶ ἐπιμελὴς καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐφαίνοντο συγκαταβατικοὶ ὁ θεῖός του καὶ οἱ συγγενεῖς του διὰ τὰς βιοτικὰς αὐτοῦ παρεκτροπὰς.

Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ὁ οἶκος Νεγρεπόντη καὶ Κορωνιοῦ προσεκολλήθη κυρίως εἰς χορηγήσεις τροφίμων εἰς σῶμά τι στρατοῦ συνιστάμενον ἐκ Τούρκων στρατιωτῶν καὶ διοικούμενον ὑπὸ Ἕγγλων ἀξιωματικῶν. Ὁ Ζωρζῆς ἐπέλλιξε κάπως τὴν Ἕγγλικὴν γλῶσσαν, ἐπίσης καὶ τὴν Τουρκικὴν, καὶ ὡς νέος ἀπεριορίστου ἀνέκαθεν γενναιότητος εἰς τὰς δαπάνας του καὶ ἐν συνόλῳ γοητευτικοῦ χαρακτῆρος ἤρεσκεν εἰς τοὺς Ἕγγλους ἐπιμελητὰς τοῦ στρατοῦ καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς αὐτοῦ ὡς καὶ εἰς τοὺς κατωτέρους Τούρκους, καὶ κατέστη τὸ «δεσμεῖν καὶ λύειν» ὄχι μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰδίου καταστήματος.

Δυστυχῶς δι' αὐτὸν τὸ ἔτος 1856 τῆς εἰρήνης εὔρε τὸν οἶκον ὑπερβαλόντως ἐκτεθειμένον εἰς εἶδη κυρίως καταναλισκόμενα ὑπὸ στρατῶν καὶ φαίνεται ὅτι ὑπέστη ζημίας δυσαναλόγους πρὸς τὰ πραγματοποιηθέντα κέρδη.

Ἐγνώσθη μετέπειτα, ὅτι καὶ ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ζωρζῆ Θεόδωρος, ἀπὸ ἐτῶν διευθύνων τὸν ἐν Λονδίῳ κλάδον Νεγρεπόντε καὶ Κορωνιοῦ, εἶχεν ἐκτάκτως ἐκτεθῆ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν λοιπῶν εἰς μεγίστας κερδοσκοπικὰς ἀγορὰς ὁμοίας φύσεως ἐμπορευμάτων, καὶ καταστροφὴ ἐπέκειτο πλήρης, προληφθεῖσα ὡς πρὸς τὴν τιμὴν διὰ τῆς ἀμέσου διαλύσεως τῆς ἐταιρείας καὶ πληρωμῆς πάσης ὑποχρεώσεως. Ἐμειναν δὲ οἱ συνέ-

ταιροι μὲ τὰ ναυάγια τῆς περιουσίας των καὶ ἔζων ἐν Σύρῳ ἀπόμαχοι τοῦ ἔμπορίου.

Ὁ Ζωρζῆς ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀρραβωνισθῆ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἐν Τεργέστη ἔμπορευομένου Ν. Σεβαστοπούλου, ὅστις διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὸν μέλλοντα γαμβρὸν ἀπεφάσισε νὰ τὸν συστήσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔμπορον συνεταιρόν του προκαταβάλλων ὡς κεφάλαια τὸ ποσὸν τῆς προικὸς τῆς θυγατρὸς του. Ἄλλ' εἶτε διότι τὰ κεφάλαια 80.000 φράγκα περίπου ἦσαν ἀνεπαρκῆ, καὶ μάλιστα διὰ Ζωρζῆν κακοσυνηθισμένον, εἶτε διότι οὗτος δὲν κατεῖχε τὸ ἔμπορικὸν τάλαντον, ἐφυτοζῶει ἐπὶ τινὰ ἔτη καί, τοῦ πενθεροῦ του φαίνεται ἔξαντληθέντος, ἠναγκάσθη νὰ παύσῃ ἔμπορευόμενος.

Κατὰ τὸ 1862 περίπου ἐπεχείρησε τὸ ἔργον τοῦ μεσίτου συναλλαγμάτων καὶ ἀξιῶν (valeurs). Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἐπέδιδε μεγάλως, ἔχων τὰ πρὸς τοῦτο προσόντα ὡς ὀλίγιστοι, δηλαδή τὴν ἀγχίνοιαν, τὸ καταπειστικόν, τὸ γόητρον, τὴν τέχνην τοῦ ἄριστα χαρτοπαικτεῖν (προτέρημα καὶ τοῦτο πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς τοὺς χρηματιστικὸς κύκλους καὶ τοὺς τῶν κεφαλαιούχων), τὸ δῶρον τοῦ ἀρέσκειν εἰς τὰς Κυρίας, καὶ τέλος τὴν συνήθειαν τῆς μεγάλης ἢ μᾶλλον ὑπερβολικῆς γενναιότητος περὶ τὰς δαπάνας, συνήθειαν ἣτις, μολονότι ἔπρεπε νὰ ἀποδοκιμάζηται ἐν γένει, ἀπ' ἐναντίας ἐπιδοκιμάζεται καὶ θαυμάζεται πολλάκις παρὰ τῆς κοινωνίας.

Δὲν ἔξετάζει αὕτη ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πῶς εὕρισκει ὁ δαπανῶν τὰ μέσα πρὸς τοῦτο, ἐπιφυλάσσεται μόνον

νά τὸν κατακρίνη, ὅταν παύσῃ δαπανῶν ἐλλείψει τῶν μέσων.

Οὕτω μετερχόμενος τὸν μεσίτην ὁ Ζωρζῆς, ἔχων καὶ ἕκτακτον τύχην καὶ τέχνην εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον, εἶχε κατορθώσῃ νὰ κερδίξῃ ἱκανά, ὥστε νὰ ἐπαρκῆ εἰς τὰς παραλόγους αὐτοῦ δαπάνας, νὰ ἐξοφλήσῃ μάλιστα καὶ τὸ πλεῖστον τῶν χρεῶν του καὶ νὰ καταστή, οὕτως εἰπεῖν, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἡμέρας.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τοῦ χρόνου εὕρισκόμεθα διαρκῶς εἰς σχέσεις φιλικὰς καὶ στενωτάτας συνδιασκεδάζοντες πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, ἔχοντες κοινὸν θεωρεῖον ἐνοικιασμένον εἰς τὸ θέατρον, ἔχοντες κοινὰς τὰς σχέσεις μετὰ διακεκριμένων οἰκογενειῶν, καὶ ἐν γένει σπανίως μὴ συναντώμενοι κάπου καθ' ἑσπέραν.

Μόνον εἰς δύο πράγματα δὲν συνηντώμεθα: τὸ χαρτοπαίγνιον, τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν δὲν μὲ διεσκέδαζε, καὶ τὰς σχέσεις, ἃς ἐκεῖνος ἠγάπα νὰ καλλιεργῆ μετὰ τῶν φραγκολεβαντίνων οἰκογενειῶν (Pérotés) καὶ τῶν αὐτὰς συχναζόντων μικρῶν διπλωματικῶν ὑπαλλήλων, ἃς ἐγὼ ἀπέφευγον ὡς ψευδεῖς καὶ ματαίως δαπανηράς.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι παρὰ ταῖς πλείστας τῶν οἰκογενειῶν ἐκείνων ἀπῆντα τις ἐλευθερίαν ἠθῶν, πολὺ μεγαλειτέραν τῆς τῶν ὁμογενικῶν καὶ κατὰ συνέπειαν ἀφθονωτέραν ὕλην διασκεδάσεων ποικίλων, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου συνεχῶς ἐλάμβανέ τις εὐκαιρίαν νὰ ἐννοῆ, ὅτι τὸν μὴ *Καθολικὸν* τὸ θρήσκευμα ἐθεώρουν περιφρονητέον καὶ τὸν ἠνείχοντο μόνον διὰ λόγους ὕλικούς, τὸν ἐξεμεταλλεύοντο κατὰ συνέπειαν πολυειδῶς.

Καὶ οἱ ἔχοντες σχέσεις μετὰ τῶν αὐτῶν οἰκογενειῶν

διπλωμάται πρὸς τοὺς μὴ Révotes, οὓς εἰς τὰ σαλόνια ἐκείνων συνήντων, τὰ αὐτὰ ἔτρεφον αἰσθήματα περίπου, ἀποβλέποντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς εὐρεσιν δανείων ἀγυρίστων.

Κατὰ τὸ 1864 περίπου ὁ Ζωρζῆς μοὶ ἀνήγγειλεν ὅτι τῇ συστάσει πολλῶν ἐκ τῶν προεξαρχόντων οἰκονομικῶς καὶ κοινωνικῶς φίλων μας ἐπρόκειτο νὰ συστήσῃ Τραπεζομεσιτικὸν κατάστημα, συνεταιριζόμενος μετὰ τοῦ Πέτρου Καμάρα ὁμορρῦθμος καὶ ἑτερορρῦθμος μετὰ κεφαλαιούχων τινῶν Τραπεζιτῶν, οἷον τῶν Ζαρίφη, Καμόνδο, Στεφάνοβικ καὶ λοιπῶν. Μὲ παρεκάλει νὰ τῷ δανείσω 3.000 λίρας ὅπως καταθέσῃ ὡς κεφάλαιον εἰς τὴν Ἑταιρείαν, ἐπειδὴ πρὸς τοῦτο εἶχεν ὑποχρεωθῆ, τοῦτο δὲ ἐν ᾧ μοὶ ἐχρεώσται ἤδη ἄλλας 2.000 λίρας. Δὲν γνωρίζω τὸν λόγον, ἀλλ' ἢ ἀλήθεια εἶναι ὅτι μ' ἔκαμνεν ὅ,τι ἤθελεν καὶ τότε καὶ μετὰ ταῦτα δὲν ἠδυνάμην τίποτε νὰ τῷ ἀρνηθῶ καὶ τῷ ἐδάνεισα κατὰ συνέπειαν καὶ τὰς 3.000 λίρας.

Ἡ ἑταιρεία ἐκείνη ἐσυστήθη ὑπὸ καλοὺς οἰωνοὺς καὶ εἰργάζετο λίαν ἐπιτυχῶς, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ Ζωρζῆς ὄχι μόνον ἐδαπάνησε παραλόγως, ὡς πάντοτε, ὑπερβαίνων σπουδαίως τὸ ποσὸν τῶν ὠρισμένων ἀπολήψεών του, ἀλλ' ἐξηκολούθει κερδοσκοπῶν δι' ἴδιον λογαριασμὸν εἰς τὸ χρηματιστήριον καὶ ἐξημιούτο, ἠναγκάζετο δὲ πρὸς πληρωμὴν τῶν ζημιῶν του νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἑταιρείας.

Ὁ Πέτρος Καμάρας, ὅστις ἄλλως τε δὲν ἦτο πολὺ «καλόβολος», προκειμένου περὶ χρηματικοῦ συμφέροντος, ἀνεστατώθη ἐπὶ τοῖς γενομένοις καὶ παραστάσεις

ἔκαμεν εἰς τὸν Ζωρζῆν ὡς καὶ εἰς τοὺς ἕτερορρύθμους συνεταιίρους ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀπετάθη δὲ καὶ εἰς ἐμέ, γνωρίζων με ὄχι μόνον δανειστήν, ἀλλὰ καὶ μεγάλως ἐνδιαφερόμενον διὰ τὴν πρόοδον καὶ ἐπιτυχίαν του.

Πράγματι τὸν συνεβούλευσα, ὄχι πλέον ὡς σύντροφον τῶν διασκεδάσεων, ἀλλ' ὡς αὐστηρὸς ἐπιτιμητής, καὶ μοὶ ὑπεσχέθη μὲν, ὅτι θέλει ἀκολουθήσῃ τὰς συμβουλὰς μου, ὡς καὶ τὰς τῶν πλείστων ἄλλων τῶν ἐπιτιμησάντων καὶ συμβουλευσάντων αὐτὸν ἐξ εἰλικρινοῦς φιλίας, ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ ὑποσχέσεις αὐτοῦ δὲν ἐτηρήθησαν, οὕτως ὥστε ὁ Καμάρας προεκάλεσε κατ' αὐτοῦ ἀποφάσει ὅλων τῶν συνεταιίρων τὴν διὰ δημοσίας ἐγκυκλίου ἀφαίρεσιν τῆς ὑπογραφῆς, δηλαδὴ τῆς δυνάμεως τοῦ νὰ ὑποχρεώνη κατ' ἐλάχιστον τὴν ἐταιρείαν διὰ τῆς ὑπογραφῆς του.

Ἡ τιμωρία ἦτο βαρυτάτη, ἐθεωρήθη μάλιστα καὶ ὑπερβολικὴ, διότι κοινῶς ἐπιστεύετο, ὅτι ὁ Ζωρζῆς ἦτο μὲν ἄσωτος καὶ κερδοσκόπος, ἀλλ' ὄχι μέχρι βαθμοῦ ἀτιμίας. Κατέπιε μ' ὅλον τοῦτο τὴν προσβολὴν καὶ εἶτε διότι τῷ ἀφηρέθησαν τὰ μέσα τῆς κερδοσκοπίας, εἶτε διότι ἡ αὐστηρὰ τιμωρία τὸν εἶχε συνετίσῃ, ἐξηκολούθησε μὲν τὸν πολυδάπανον βίον, ἀλλ' ἀπεῖχε κερδοσκοπικῶν πράξεων ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, ἐξακολουθήσας οὕτω νὰ ἐργάζεται μέχρι τοῦ ἔτους 1868, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγὼ ἐπέστρεφον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐννοεῖται ὅτι ἐκ τῶν πρώτων προσδραμόντων καὶ ἐναγκαλισθέντων με κατὰ τὴν ἐπάνοδόν μου ἦτο ὁ Ζωρζῆς καὶ ὡς στενὸς φίλος μου καὶ ὡς ἔχων ἀνάγκην τῶν συμβουλῶν μου.

Μοὶ εἶπεν ἀμέσως ὅτι ἡ προθεσμία τοῦ συμφωνητικοῦ του μετὰ τοῦ Καμάρα λήγει εἰς τὸ τέλος Ἰουνίου τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ ὅτι ὁ Καμάρας δὲν δέχεται τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐταιρείας, εἰμὴ μόνον ἐπὶ τῇ ἑξακολουθήσει τοῦ ὅρου τοῦ νὰ μὴ ὑποχρεώνη αὐτὴν διὰ τῆς ὑπογραφῆς του, ἐν ᾧ διεμαρτύρητο περὶ τοῦ ἐντελοῦς σωφρονισμοῦ του καὶ περὶ τοῦ ὅτι ἀπὸ διετίας οὐδεμίαν πλέον εἶχε δώση αἰτίαν παραπόνου περὶ κερδοσκοπίας, ἐθεώρει δὲ ἄδικον διὰ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Καμάρα νὰ χαλάσῃ μιὰ δουλειά, ἣτις τοσοῦτον ἤκμαζε καὶ ὠφελείας ἀπέφερε σπουδαίας.

Τὸν ἠρώτησα, ἂν ὁ Καμάρας ἔχει ὑπὲρ τῆς γνώμης του τὴν πλειονοψηφίαν ἢ ὀλομέλειαν τῶν συνεταίρων καὶ μοὶ ἐδήλωσεν, ὅτι ὑπὲρ αὐτῆς εἶχε τὸν Γ. Ζαφειρόπουλον, ἐν ᾧ ὁ Καμόνδο καὶ ὁ Βλαστός ἦσαν ὑπὲρ αὐτοῦ.

Γνωρίζων δὲ ἐγώ, ὅτι ὁ Γ. Ζαφειρόπουλος (γυναικάδελφος τοῦ Γ. Ζαρίφη καὶ ὁμόρρυθμος συνέταιρός του) ἄνθρωπος λίαν ἱκανὸς καὶ κοινωνικῶς φίλος ἄριστος, ἀλλ' αὐστηρότατος εἰς τὴν ἐργασίαν, ἠθέλην ἐπιηρεάσῃ τὸν Γ. Ζαρίφην, τὸν ἐν πᾶσιν ἀγαθὸν καὶ γενναιόφρονα, ἀλλ' εὐεπηρέαστον, εἶπον εἰς τὸν Ζωρζῆν τοὺς φόβους μου περὶ ἀποτυχίας τῶν ἐνεργειῶν, ἃς τῷ ὑπεσχέθη νὰ κάμω ὑπὲρ αὐτοῦ ἀρμοδίως, τὸν παρ-εσκεύασα δὲ εἰς εὗρεσιν μέσου ὅρου τινὸς συμβιβαστικοῦ τῆς φιλοτιμίας του, ἂν εὔρισκε τοιοῦτον πρὸς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Καμάρα.

Πράγματι μετέβην παρ' αὐτῷ καὶ ἐδοκίμασα πολυτρόπως νὰ συμβιβάσω τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὸν εὔρον

ἀμέσως ἀμετάπειστον, ἐσκέφθην δὲ ὅτι ἴσως ἂν μετα-
πείσω κάπως τὸν Γ. Ζαφειρόπουλον, δι' αὐτοῦ ἔχον-
τος ἀπόλυτον ἐπιρροὴν παρὰ τῷ Καμάρα, «μαλακώση»
καὶ αὐτός, ἀλλὰ τὸν Ζαφειρόπουλον εὗρον σκληρότε-
ρον καὶ τοῦ Καμάρα, διέγνωσα μάλιστα ἐκ τῆς
μετ' αὐτοῦ συνδιαλέξεώς μου, βοηθούμενος καὶ ἀπὸ
ἰδιαιτέρας πληροφορίας, ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν
καὶ κάποια ῥαδιουργία.

ΙΗ΄

Διέμενε τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Πέτρος Κλάδος, μετερχόμενος τὸν πλάνητα Τραπεζομεσίτην (courtier de Banque ἢ homme d'affaires ambulant) καὶ πράκτορα ἐπιχειρήσεων ἄνευ ὠρισμένου γραφείου, ἦτοι μὴ ἐγκατεστημένον. Ὁ Κλάδος ἐκέκτητο ἐνεργητικότητα ἔκτακτον, ἀγγίνοϊαν μεγάλην, νοῦν εὐστροφον καὶ ἄπειρον ἱκανότητα πρὸς τὸ εἰσχωρεῖν πανταχοῦ καὶ παρὰ πᾶσιν, εἶχεν ὅμως ἀφ' ἑτέρου τὸ ἐλάττωμα τῆς ἀκαταστασίας εἰς τὰς πράξεις του καὶ τὴν ἔλλειψιν σοβαρότητος. Ἐν γένει ὠμοίαζε κατὰ πολλὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματα πρὸς τὸν Ζωρζῆν, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι οὗτος ἦτο φιλοπονώτερος, εἶχε τὴν ἀντίληψιν πολὺ ἀνωτέραν, ἀνεγνώριζε δὲ τὰς ἐλλείψεις του καὶ τοὺς ἀνωτέρους του.

Ὁ Κλάδος ἐπόθει ἀνέκαθεν νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς ἐνὸς πιστωτικοῦ καταστήματος, οἷον τὸ τοῦ Καμάρα-Κορωνιοῦ καὶ Σ^{ας}, ἀλλὰ δὲν τὸ εἶχεν ἕως τότε κατορθώσῃ ὑποστηριζόμενος ἀπὸ μόνον τὸν Ζαννῆν Στεφάνοβικ, ἐν ᾧ ὁ Κορωνιός, ὡς εἶπον, ἦτο «χαϊδεμένο κακόπαιδο» ὅλων τῶν λοιπῶν σημαϊνόντων κεφαλαιούχων.

Ὁ Κλάδος φυσικὰ ἐγνώριζε τὰς διαφορὰς τὰς μεταξὺ Καμάρα καὶ Κορωνιοῦ καὶ προσεπάθει διὰ τοῦ «διαίρει καὶ βασίλευε» ν' ἀντικαταστήσῃ παρὰ τῷ πρώτῳ τὸν δεύτερον. Ἴδου πόθεν ἦ ῥαδιουργία.

Ἐπίσης ἐκ τῶν πρώτων ἀδελφικῶς ἐναγκαλισθέντων με ἐπιστρέψαντα ἦτο καὶ ὁ Ἀντώνιος Βλαστός, ὁ παλαιὸς συνέταιρός μου ἐξακολουθῶν νὰ διευθύνῃ τὴν «Γενικὴν Ὀθωμανικὴν Ἐταιρείαν», ὅστις ὅμως μέχρι τῆς ἀποτυχίας τῶν διαβημάτων μου πρὸς συμβιβασμὸν τοῦ Καμάρα μετὰ τοῦ Κορωνιοῦ οὐδὲν ἄλλο μοὶ εἶχεν ἀναφέρει εἰμὴ ἀκαδημαϊκῶς, ὅτι εἶναι κρῖμα ἢ ἰκανότης τοῦ Ζωρζῆ νὰ μείνῃ ἀχρησιμοποίητος. Ἀλλὰ μετ' ὀλιγίστας ἡμέρας, ἐσπέραν τινά, καθ' ἣν εἶχον γευματίσῃ παρ' αὐτῷ, γνωρίζων ἤδη τὴν πρόθεσίν μου περὶ μετοικεσίας καὶ ἐγκαταστάσεώς μου εἰς Ἀθήνας, μεθ' ὕφους κάπως σοβαροῦ, ἀσυνήθους αὐτῷ πρὸς ἐμὲ τὸν πολὺ νεώτερόν του, ἀλλ' ὃν μετεχειρίζετο πάντοτε ὡς ἂν συνέβαινε τὸ ἐναντίον, μοὶ λέγει :

— Σπάνω τὸ κεφάλι μου καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐννοήσω, πῶς ἄνθρωπος ὡς σύ, νέος τρέχων τὸ 38^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας, πλήρης ἐνεργητικότητος, χαίρων γενικὴν ὑπόληψιν ἰκανότητος ἐν γένει, ἔχων ἐμπρὸς του στάδιον ἀνοικτόν, ἔχων δὲ καὶ «προζῦμι» ὄχι ὀλίγον, καταδικάζει τὸν ἑαυτὸν του εἰς ζωὴν, οὕτως εἰπεῖν, ἀπομάχου εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὅστις ἐγνώρισε τὸν Βλαστόν, ἐγνώρισε καὶ τὸ ἤρεμον τοῦ ἠθους του καὶ τοῦ τρόπου του τοῦ συζητεῖν χωρὶς ποτὲ νὰ ἐξάπτηται, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ ἐνδίδῃ

εὐκόλως, ὅσάκις μάλιστα ἐνόμιζεν ὅτι εἶχε τὸ εὐλογον ὑπὲρ ἑαυτοῦ.

Μὴ θέλων νὰ τῷ ἐξηγήσω τοὺς ἀληθεῖς λόγους τῆς ἀποφάσεώς μου, καθ' ὃ ὑπαγορευομένους τότε μᾶλλον ἀπὸ τὴν καρδίαν παρὰ ἀπὸ τὸν νοῦν, ἐνόμισα ἱκανὴν δικαιολογίαν τὸ νὰ εἶπω ὅτι «ἐβαρύνθη νὰ ἔχω νὰ κάμω μὲ Τούρκους ἐπισήμους καὶ νὰ εἶμαι διαρκῶς ὑπόχρεως νὰ μὴ λέγω ἀκριβῶς τὴν ἀλήθειαν», προσέθηκα δὲ ὅτι «τέλος πάντων σκοπὸν νὰ νυμφευθῶ δὲν ἔχω. Εἴτε νέος εἶμαι ἀκόμη εἴτε προβεβηκῶς ἀδιάφορον, δόξα τῷ Θεῷ, ἔχω ἀφθόνως ὅσα μοὶ χρειάζονται διὰ νὰ ζήσω κατὰ τὰς ἰδέας μου καὶ περισσότερα».

Ὁ Βλαστός, βαθῦς γνώστης τῶν κοινωνικῶν μυστηρίων καὶ τῶν νεανικῶν παθῶν, δι' ὧν εἶχε διέλθῃ, διέγνωσε, φαίνεται, ὅτι ἐγὼ τῷ ἀπέκρυπτον καὶ μειδιῶν μοὶ εἶπε:

— Ζεστός εἶσαι ἀκόμη ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, θὰ περιμείνω νὰ κρουώσης, καὶ ἤλλαξεν ὁμιλίαν.

Δὲν παρῆλθον δύο ἢ τρεῖς ἡμέραι καὶ ὁ Ζωρζῆς ἐλθὼν παρ' ἐμοὶ μετὰ δακρύων μοὶ ἔλεγε:

— Σῶσέ με, Ἀνδρέα μου, ἂν δὲν τοὺς φοβερίσης ὅτι μὲ παίρνεις εἰς τὴν προστασίαν σου, θὰ μὲ κάμουν ὅτι θέλουν, θὰ μὲ ταπεινώσουν, θὰ μὲ φέρουν εἰς ἀπελπισίαν καὶ δὲν ἤξεύρω εἰς ποῖον ἀπηλπισμένον κάμωμα ἠμπορῶ νὰ φθάσω.

Οὐδέποτε πραγματικῶς τὸν εἶχον ἰδῆ ἐν τοιαύτῃ δυσθυμίᾳ καὶ ἀπογνώσει. Πιθανὸν νὰ ἔπαιζε μέρος κωμωδίας, τὸ ὁποῖον εἶχε καλῶς μελετήσῃ ὅπως δήποτε ἐπέτυχε νὰ μὲ συγκινήσῃ πολὺ, καὶ εἰλικρινῶς τῷ ὑπε-

σχέθην νὰ ἐπαναλάβω τὰς προσπαθείας μου ἀρμοδίως, ὅπως μετριασθῇ τοῦλάχιστον τὸ βάρος τῶν ἐπιβαλλομένων αὐτῷ ὅρων πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ συμφωνητικοῦ του.

Τὴν ἐπιούσαν ἦλθε πρὸς ἐμὲ ὁ Νεσῆμ Καμόνδο, Ἰσραηλίτης Τραπεζίτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, μέλος τοῦ Τραπεζικοῦ Οἴκου «Ἰσαὰκ Καμόνδο καὶ Σας», τὸν ὁποῖον διηύθυνε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀβραάμ, τοῦ πατρὸς αὐτῶν καὶ τοῦ πάππου, ζώντων εἰσέτι ἀλλ' ἀποσυρθέντων τῆς ἐργασίας. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος οἶκος, ἔχων τὴν Ἰταλικὴν ὑψηκοότητα, ἤκμαζε τότε καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς. Ὅχι μόνον ἐθεωρεῖτο, καὶ πράγματι ἦτο, ὁ πλουσιώτερος οἶκος τῆς ὅλης Ἀνατολῆς, — τῷ ἀπεδίδεδο περιουσία ὑπερβαίνουσα τὰ 25.000.000 φράγκων, — ἀλλὰ καὶ μεγάλην εἶχεν ἐπιρροὴν παρὰ τῇ ἐπισήμῳ Τουρκίᾳ, ἀκόμη καὶ παρὰ τῇ Εὐρωπαϊκῇ διπλωματίᾳ· εἶχε μάλιστα ἐπιτύχη ὁ πάππος ν' ἀποκτήσῃ τίτλον Κόμητος Ἰταλοῦ κληρονομικόν, μεταβιβαζόμενον καὶ εἰς τοὺς κατιόντας δευτέρου βαθμοῦ, οὕτως ὥστε πᾶς φέρων τὸ ὄνομα Καμόνδο νὰ ἔχῃ καὶ τὸν τίτλον τοῦ Κόμητος. Οἱ τοιοῦτοι τίτλοι ἐν Ἀνατολῇ, συνοδευόμενοι, ἐννοεῖται, καὶ ὑπὸ τοῦ πλούτου, ἐσήμαινον πολὺ.

Ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ Καμόνδο ἐξαιρέτως μ' ἐτίμων διὰ τῆς φιλίας, τῆς ὑπολήψεως καὶ πρὸ πάντων τῆς ἐμπιστοσύνης των, ἧς ἐπανειλημμένα δείγματα μοὶ εἶχον δώσειν ἐν τῷ παμελθόντι, ὡσάκισ συνητώμεθα εἰς πράξεις τραπεζικὰς μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως.

Σκοπὸς τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Νεσῆμ Καμόνδο ἦτο ἄνευ περιστροφῶν νὰ μοὶ δηλώσῃ, ὅτι μεγάλως ἐνδιαφέρεται ὑπὲρ τοῦ Ζωρζῆ, νὰ μοὶ ἐπαναλάβῃ περίπου ὅσα μοὶ εἶχεν εἰπῆ καὶ ὁ Ἀντώνιος Βλαστός, τὸ παράλογον δηλαδὴ τῆς ἀποφάσεώς μου νὰ ἐγκαταλείψω τὰς ἐργασίας, καὶ μοὶ προσέθηκεν, ὅτι ἂν συγκατανεύσω νὰ συστήσω ἐν Κωνσταντινουπόλει τραπεζομεσιτικὴν ἐταιρείαν, συμπαραλαμβάνων καὶ τὸν Ζωρζῆν, ὑπὸ οἴουςδήποτε ὄρους ἐγκρίνω, δύναμαι νὰ βασισθῶ ὄχι εἰς τὴν ὑλικὴν συνδρομὴν τοῦ οἴκου του, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀπεριόριστον ἠθικὴν, ὑποσχόμενος οὐδεμίαν πρᾶξιν νὰ ἐνεργῆ μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἄνευ τῆς παρεμβάσεως τοῦ γραφείου ἡμῶν καὶ τῆς σχετικῆς συμμετοχῆς του.

Ἐκ τῶν ὑστέρων ἐφάνη, ὅτι ἐτήρησε τὴν ὑπόσχασίν του, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ λόγον νὰ μὴ τὴν τηρήσῃ, διότι ἐν ἡμῖν διαρκῶς εὔρε τὸ συμφέρον του· ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ μου μάλιστα, ὅστις ὑπῆρξε καὶ ἀκόμη σήμερον εἶναι ἐν τῶν μεγάλων ἐλαττωμάτων μου, εὔρον καὶ τότε καὶ κατόπιν, ὅτι ἐλατήριον ὄλων τῶν προσπαθειῶν του ἐκείνων ὅπως μὲ ἐνώσῃ μετὰ τοῦ Ζωρζῆ, δὲν ἦτο μόνον ἡ πρὸς ἐμὲ φιλία καὶ ἡ πρὸς τὸν Ζωρζῆν ἀγάπη, ἀλλὰ καὶ διότι τῷ ἐχρειαζόμεθα.

Ἡ ὑπέροχος θέσις τοῦ οἴκου των δὲν τοῖς ἐπέτρεπε νὰ ἐπισκέπτονται καθ' ἐκάστην τὰ Τουρκικὰ ὑπουργεῖα καὶ νὰ συγχρωτίζωνται, ὄχι μόνον μεθ' ὑπουργῶν, ἀλλὰ καὶ ὑποδιεστέρων ὑπαλλήλων, οὓς ὅλους εἶχεν ἀνάγκην νὰ περιποιῆται πολυειδῶς ὁ θέλων νὰ ἐργάζεται διαρκῶς μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως.

Ἐγνώριζον ἴσως ὅτι καὶ ἐγὼ δὲν ἤμην πολὺ ὑπομονητικὸς καὶ ὄχι τόσον κατάλληλος διὰ τοιαύτην ἐργασίαν, ἐν ᾧ ὁ Ζωρζῆς, εἰς ὃν δὲν ἐνεπιστεύοντο, μεθ' ὅλην τὴν ἀγάπην ἦν ἔτρεφον πρὸς αὐτόν, ἦτο καταλληλότητος διὰ τοιοῦτον ἔργον, διότι καίτοι ἀχρήματος καὶ ἄσωτος ἦτο κοσμικῶς ἀνώτερος καθ' ὅλα τὰ λοιπὰ τῶν Καμόνδο καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ δὴ ἐμοῦ.

Εἰς τὸν Νεσῆμ μετὰ τῶν δεουσῶν εὐχαριστιῶν εἶπον νὰ μοὶ δώσῃ καιρόν, ὅπως πρὸ πάντων προσπαθῆσω νὰ πείσω τὸν Καμάραν νὰ μετριάσῃ τὰς ἀπαιτήσεις του καὶ οὕτως ἐξοικονομηθοῦν ὅλα, τὸν παρεκάλεσα μάλιστα νὰ μὲ βοηθήσῃ εἰς τοῦτο.

Ἐν τῇ ὑπερηφανείᾳ του, διότι ἦτο καὶ ὑπερήφανος καὶ ἀγέρωχος, μοὶ εἶπεν ὅτι συγκατετέθη ἅπαξ νὰ τῷ ὁμιλήσῃ καὶ ἐδέχθη ἄρνησιν, δὲν ἐγκρίνει δὲ ἀξιόπρεπες νὰ ἐπανέλθῃ μοὶ ἐνεπιστεύθη μάλιστα ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Κλάδος ῥαδιουργεῖ παρὰ τῷ Καμάρα καὶ ἀπ' εὐθείας καὶ διὰ τῶν φίλων του καὶ τὸν ἐρεθίζει κατὰ τοῦ Ζωρζῆ, πιστεύει ὅτι καὶ αἱ ἰδικαὶ μου προσπάθειαι θέλουσιν ἀποβῆ μάταιαι.

Ἄνευ βραδύτητος ἐπέστρεψα παρὰ τῷ Καμάρα καὶ διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων προσεπάθησα νὰ τὸν πείσω περὶ τοῦ ἀπολύτως ἀσυμφόρου δι' αὐτόν νὰ στερηθῆ τῆς πολυτίμου συνεργασίας τοῦ Ζωρζῆ ὑποδεικνύων μετὰ λεπτότητος, ὅτι ὅλοι δὲν εἴμεθα εἰδικοί διὰ τοιαύτην ἐργασίαν, προσθέτων ἐν τῇ στενοχωρίᾳ μου, ὅτι σφάλλεται ἂν νομίζει ἐπιτυχῆ ἀντικαταστάτην τοῦ Ζωρζῆ τὸν Πέτρον Κλάδον καὶ ὅτι θὰ μετανοήσῃ διὰ τὴν ἐπιμονὴν του, ὅπως πράγματι καὶ συνέβη.

Ὁ Καμάρας ἔμεινεν ἄκαμπτος καὶ οὔτε συμβιβασμὸν ἐδέχθη νὰ συζητήσῃ, εἰς βαθμὸν ὥστε κατέληξα νὰ τῷ εἶπω :

— Μὴ μὲ βιάσῃς νὰ χαλάσω ὅλα μου τὰ σχέδια καὶ ν' ἀρχίσω καινούργιον κόσμον καὶ νὰ γίνω μὲ τὸν Ζωρζῆν ἀντίπαλός σου.

Δὲν μὲ ἐπίστευσεν, ἀλλ' ἀργότερον μοὶ ἐξωμολογήθη ὅτι ἐνόμισε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀπειλῆς μου ἀδύνατον καὶ αὐτολεξεὶ μοὶ εἶπε :

— Δὲν τὸ κουνῶ· ὅ τι θέλεις κάμε.

Κατώρθωσε νὰ μὲ θυμώσῃ.

Δὲν ἐγνώριζε τὰ ἐλαττώματα, τὰ κυριεύσαντά με μάλιστα κατὰ τὴν νεότητά μου, τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ πείσματος, τὰ ὁποῖα, ὅταν μὲ ἐπιαναν, μ' ἔφερον μέχρι παραλογίας.

ΙΘ΄

Απὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις περὶ περαιτέρω διαμονῆς μου ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦλάχιστον ἐπὶ τριετίαν καὶ συστάσεως τραπεζομεσιτικοῦ καταστήματος, τῇ συμπεριλήψει τοῦ Ζωρζῆ, οὗ ἐσκεπτόμην τίνι τρόπῳ νὰ θωπεύσω τὴν φιλοτιμίαν χωρὶς νὰ ὑπερεκτεθῶ εἰς κινδύνους πολυειδεῖς ὡς ἐκ τῶν γνωστῶν ἐλαττωμάτων του.

Μετέβην παρὰ τῷ Βλαστῷ, ὃν εἶχον ἀποφύγη κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐπίτηδες, φοβούμενος μὴ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προλαβοῦσαν συζήτησιν. Ἰδὼν με εἰσερχόμενον εἰς τὸ γραφεῖόν του ἐκ τῆς φυσιογνωμίας μου διέγνωσεν ὅτι ἤμην «θυμωμένος» (μ' ἐγνώριζεν ἄριστα) καὶ ἠθέλησε νὰ ὠφεληθῇ τῆς ψυχολογικῆς μου ἐκείνης διαθέσεως.

— Σ' ἐπερίμενα *κρουμένον* ἀπὸ τὴν Ἀθηναϊκὴν θερμότητα, τώρα σὲ βλέπω θερμὸν ἐξ ἄλλης αἰτίας· δὲν βλάπτει, τὸ οὐσιῶδες δι' ἐμὲ εἶναι ὅτι δὲν θὰ φύγῃς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τῷ διηγήθην τὰ τῆς συνεντεύξεώς μου μετὰ τοῦ Καμάρα, καὶ ἐννοεῖται, ὅτι ἀντὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ

κατευνάση τὸν ἐρεθισμόν μου, τὸν ὑπεδαύλιζε λέγων, ὅτι πρέπει νὰ τὸν κάμω νὰ μετανοήσῃ διὰ τὴν ἐπιμονήν του. Ἐγὼ ὅμως πάλιν ἤρχισα νὰ ταλαντεύωμαι καὶ νὰ ἐλπίζω, ὅτι τὴν ἐπιούσαν ὁ Καμάρας, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπειλήν μου, θὰ ἔλθῃ παρ' ἐμοὶ μαλακώτερος καὶ συμβιβαστικώτερος.

Ὁ Βλαστὸς μοὶ εἶπε τότε νὰ περιμείνωμεν μέχρι τῆς ἐπαύριον, βεβαιῶν με συνάμα, ὅτι κακῶς ἀντιλαμβάνομαι τῶν πραγμάτων καὶ ἀνακοινῶν μοι ἐμπιστευτικῶς, ὅτι πρὸ ὀλίγου ὁ Κλάδος εἶχεν ἐξέλθῃ τοῦ γραφείου του, ὅπου μετέβη διὰ νὰ τῷ εἶπῃ νὰ τὸν ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του διὰ πάντα συνδυασμόν, ὃν ἤθελε καταρτίσῃ δι' ἐμοῦ, προσθέτων ὅτι ὁ Καμάρας τρέχει κατόπιν του, (ἐν ᾧ ἐγνώριζον, ὅτι συνέβαινε τὸ ἐναντίον), ἀλλ' ὅτι αὐτὸς θέλει ἀπολύτως νὰ συμπεριληφθῇ εἰς συνδυασμόν, ὃν ἤθελον σχηματίσῃ ἐγὼ παραλαμβάνων καὶ τὸν Κορωνιόν.

Δὲν ἦτο δύσκολον νὰ ἐννοήσω τὰς προθέσεις του, τουτέστι νὰ κολλήσῃ εἰς ὅ,τι γίνῃ.

Τὴν ἐπιούσαν ὄχι μόνον ὁ Καμάρας δὲν ἐφάνη, ἀλλ' ἤκουσα, ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴν συνέντευξίν μου μετ' αὐτοῦ μετέβη παρὰ τῷ Γ. Ζαφειροπούλῳ, ὅπως τῷ ζητήσῃ συμβουλήν. Οὗτος τὸν ἐβεβαίωσεν, ὅτι οἱ λόγοι μου εἶναι ἀπλαῖ ἀπειλαὶ καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔχει ἤδη συνεννοηθῇ μὲ τὸν Κλάδον, μέλλοντα νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Κορωνιόν, ἀπερχόμενον τῆς Ἐταιρείας Καμάρα, τῷ συνυπεσχέθη δέ, ὄχι μόνον τὴν ἐξαιρετικὴν πρὸς αὐτὸν προστασίαν, ἀλλὰ καὶ συμμετοχὴν του εἰς τὰ κεφάλαιά των, ἀρνούμενος ταύτην

εἰς τὴν ἰδικὴν μου ἔταιρειαν καὶ πείθων καὶ τὸν συνέ-
ταιρόν του Γ. Ζαρίφην νὰ πράξῃ τὸ αὐτό.

Ἔολα αὐτὰ μὲ ἐπεισμάτωσαν περισσότερον, ἐν ᾧ δὲ
ἔσκεπτόμην ἐν τῷ γραφείῳ μου περὶ τοῦ τί ποιητέον,
εἶδον προσερχομένους τοὺς Καμόνδο, Βλαστὸν καὶ
Κορωνιόν, σκοπὸς δ' ἐννοεῖται τῆς ἐπισκέψεώς των
ἦτο νὰ ὑφαρπάσουν τὸν λόγον μου.

Ἐφελήθην τῆς περιστάσεως τῆς παρουσίας καὶ μαρ-
τυρίας των, ὅπως εἶπω εἰς τὸν Ζωρζῆν κατηγορημα-
τικώτατα, ὅτι μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἦμην φίλος
ἀγαπῶν αὐτὸν καὶ σύντροφος τῶν διασκεδάσεών του,
ἀλλ' ἂν τὸν δεχθῶ συνεργάτην μου, δέον νὰ λάβῃ πρὸ
ὀφθαλμῶν, ὅτι ἐν τῇ ἐργασίᾳ θὰ εἶμαι ἀνώτερός του
καὶ θὰ ὑποτάσσεται εἰς ἐμὲ ἀσυζητητί, ὅτι πρὸς φιλο-
τιμίαν του θὰ θέσω τὸ ὄνομά του παρὰ τὸ ἰδικόν
μου καὶ εἰς τὴν ἐπωνυμίαν, θὰ μείνῃ ὅμως συμ-
πεφωνημένον, ὅτι εἰς πρώτην παρεκτροπὴν θὰ εἶμαι
αὐστηρότερος καὶ τοῦ Καμάρα, καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ ἐκ
φιλίας ἴσως θὰ ἦμην μαλακὸς ἢ καὶ δὲν θὰ εἶχον τὴν
δύναμιν νὰ τὸν ἐπιβλέπω πανταχοῦ, θέλω πρὶν ἢ
λάβω οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ἀπέναντι οὐδενὸς νὰ ζητήσω
καὶ εὖρω κατάλληλον συνεργάτην, ἂν ὄχι ἄλλο, ἀγρυ-
πνότερον καὶ σκληρότερον ἐμοῦ ἐν περιπτώσει παρα-
βάσεως τῶν συμφωνημένων.

Ἐζήτησα καὶ καταβολὴν κεφαλαίου ἐκ μέρους τοῦ
Ζωρζῆ εἰς τὴν ἔταιρειαν ἐκ λιρῶν 5.000 τοῦλάχιστον
ὡς ἐγγύησιν, πρὸς δὲ καὶ ἐξόφλησιν τοῦ πρὸς ἐμὲ
ὑπάρχοντος χρέους του ἐκ 5.000 λιρῶν.

Ἔολα τὰ ἐδέχθη ὁ Ζωρζῆς καὶ δι' ὅλων τὴν ἐκτέ-

λεσιν ανέλαβον τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν εὐθύνην οἱ Καμόνδο καὶ Βλαστός, μοὶ ἀφῆκαν δὲ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν ἐκλογῆς τοῦ τρίτου συνεργάτου, ἀποκλεισθείσης ὁμοφώνως τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Κλάδου, ὡς ἔχοντος, κατὰ τὴν παράδοξον ὁμολογίαν τοῦ Ζωρζῆ, τὰ αὐτὰ καὶ αὐτὸς ἐλαττώματα, πλὴν ἄλλων.

Ἦτο τότε ὑπάλληλος παρὰ τῷ σπουδαίῳ ἐμποροτραπεζικῷ οἴκῳ τοῦ Στεφάνου Ράλλη ὁ Στέφανος Σκουλούδης, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Σκουλούδη. Τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐγνώριζον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σταδίου μου ὡς ἔμπορον ἀποκλειστικῶς Ἀγγλικῶν ὑφασμάτων εἰσκομιζομένων ἐκ Μαγχεστρίας, ἔχαιρε δὲ δικαίως ὑπόληψιν τιμίου ἐμπόρου καὶ ἀγαθοῦ ἀνδρός. Ἡ σύζυγός του τὸ γένος Καλαρόνη, ἀξιοσέβαστος δέσποινα, ἐθεωρεῖτο ἐχέφρων καὶ ἀπεδίδeto μάλιστα αὐτῇ διάνοια ἀνωτέρα τῆς τοῦ συζύγου της. Τὸν Στέφανον εἶχον γνωρίση ἐξ ὄψεως, ἦτο δὲ νεώτερός μου κατὰ 8 ἢ 9 ἔτη.

Κατὰ τὸ 1862 ἢ 1863 εἶχεν ἐπιστρέψῃ ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπου εἶχε τελειώσῃ τὰς ἐγκυκλίους αὐτοῦ σπουδὰς καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Στεφάνου Ράλλη. Παρὰ τῶν ἀνωτέρων του ἤκουον πολλοὺς ἐπαίνους καὶ κοινωνικῶς ἤρεσκεν ἔνεκα τῆς καλῆς καὶ σοβαρᾶς συμπεριφορᾶς του καὶ τοῦ ἐκτυλισσομένου ἐν ταῖς συναναστροφαῖς ὁμιλητικοῦ πνεύματος καὶ ἐτοιμότητος ἀπαντήσεων. Σὺν τοῖς ἄλλοις εἶχε καὶ συμπαιθητικὴν φωνὴν βαρυτόνου· ἐνθυμοῦμαι μάλιστα, ὅτε διὰ πρώτην φορὰν τὸν συνήντησα εἰς συναναστροφήν τοῦ Χατζῆ Κωνσταντινίδου, ὅτι ἐτραγούδησε μονωδίαν τινὰ ἀπὸ μελόδραμα τοῦ Βέρδη καὶ ἐχειροκροτήθη. Ἦτο

καὶ ποιητῆς καὶ μάλιστα εἶχε δημοσιεύσῃ ποιήματά τινά ἐπιτυχῆ ὑπὸ τὸν τίτλον «Θυμέλη».

Κατὰ τὸ 1866, ἐκραγείσης τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως, ἠσχολεῖτο δι' αὐτὴν καὶ διὰ συνδρομὰς ὑπὲρ αὐτῆς καὶ εὐρίσκετο εἰς διαρκῆ ἀνταπόκρισιν μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις μελῶν τῆς Κρητικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐγὼ δὲν ἐλάμβανον ἐνεργὸν μέρος, περιοριζόμενος εἰς χρηματικὰς χορηγίας.

Ἡμέραν τινὰ ἦλθε παρ' ἐμοὶ ὁ Στέφανος Σκουλούδης καὶ μοὶ ἐνεπιστεύθη, ὅτι πρόκειται νὰ ἐκδοθῆ ὑπὲρ τῶν Κρητῶν ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιτροπῆς λαχεῖον κεφαλαίου 2 ἢ 3.000 εἰκοσαφράγκων μετ' ἀμοιβῶν ἐκ 500 εἰκοσαφράγκων περίπου, τὰς ὁποίας κάποιος τραπεζίτης ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐγγυηθῆ, σημειουμένης τῆς ἐγγυήσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῶν γραμματίων τοῦ Λαχείου.

Ἐπειδὴ πᾶς Ἕλλην ὑπήκοος ἐφοβεῖτο τότε νὰ φανῆ ἐγγυητῆς, δίδων οὕτω ὑπονοίας εἰς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ λαχείου, με παρεκάλει, ὡς ἔχων τὴν Ὀλλανδικὴν προστασίαν, νὰ συναινέσω νὰ ἐγγυηθῶ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ κατατεθῆ ἐν τῷ ταμείῳ μου τὸ ποσὸν τῶν ἀμοιβῶν, ἥτοι 500 εἰκοσάφραγκα. Ἄνευ δυσκολίας ἐδέχθην, οὕτω δὲ κατὰ πρώτην φορὰν εἰσηρόμην εἰς σχέσεις στενωτέρας μετὰ τοῦ Στεφάνου Σκουλούδη.

Τὰ εἰκοσάφραγκα οὐδέποτε κατετέθησαν εἰς τὸ ταμείον μου, διὰ τὸν λόγον ὅτι οὐδέποτε θέλει γίνῃ κλήρωσις καὶ τὸ λαχεῖον ἦτο πρὸς τὸ θεαθῆναι.

Κατὰ τὸ φθινόπωρον ὅμως τοῦ 1868, ὅτε ὁ Σκου-

λούδης συνειργάζετο ἤδη μετ' ἐμοῦ, ἦλθε φεσοφόρος γυνὴ κρατοῦσα γραμμάτιον τοῦ ἀνωτέρω λαχείου καὶ ζητοῦσα τὴν ἐκτέλεσιν, τῶν ὧν ἀνέλαβον ὑποχρεώσεων διὰ τῆς ἐγγυήσεως, ἦναγκάσθην δὲ διὰ μεσάζοντος γνωρίζοντος τὴν γλῶσσάν της νὰ ἔλθω εἰς συμβιβασμὸν πληρώνων εἰς αὐτὴν 200 ἢ 100 εἰκοσάφραγκα (δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν), ὁ δὲ Σκουλούδης ἐγέλα διὰ τὸ συμβεβηκὸς τὸ ἄλλως τε ἀστεῖον.

Δὲν ἤξεύρω πῶς καὶ διατὶ ἐν ᾧ εἶχον πολλοὺς νὰ προτιμήσω εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ τρίτου συνεργάτου εἰς τὴν σκοπούμενην ἐταιρείαν ἐξ ἐκείνων, μεθ' ὧν συνεδεόμην μετ' ἀρχαιοτέρας φιλίας ἢ σχέσεων καὶ μάλιστα τὸν Παῦλον Λουτράρη, ὅστις καὶ μὲ εἶχεν ὑψηρετήσει ἐπιτυχῶς, ἐθεώρησα καὶ αὐτοῦ προτιμότερον τὸν Σκουλούδη.

Ἴσως διότι τοὺς λοιποὺς ἐθεώρουν μαλακοὺς ὡς ἐμὲ καὶ φίλους στενοὺς τοῦ Ζωρζῆ, μὴ δυναμένους νὰ τῷ ἐπιβληθῶσιν, ἐν ᾧ ὁ Σκουλούδης ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρός του οὐδεμίαν σχέσιν ἠδύνατο νὰ ἔχη μὲ τὸν Ζωρζῆν καί, παρὰ τὴν ἡλικίαν του, σοβαρώτερος πάντων μοὶ ἐφαίνετο. Σὺν τούτοις ἐγνώριζον ἀπὸ τὸν ἐν τῇ ὑπαλληλίᾳ προϊστάμενόν του, ὅτι ἦτο λογιστῆς ἀριστος, γλωσσομαθῆς σπουδαῖος καὶ πρὸ πάντων ἐργατικώτατος.

Εἰς μόνον τὸν Βλαστὸν ἀκεκοίνωσα τὸ πρόσωπον τῆς ἐκλογῆς μου, οὗτος δὲ ἐπεκρότησεν ἀνεπιφυλάκτως, προσθέσας ὅτι τοῦτο θέλει εὐχαριστήση πολὺ τὸν Στέφανον Ράλλην, θέλοντα νὰ προαγάγῃ τὸν Σκουλούδη.

Ἐκάλεσα συνεπῶς παρ' ἐμοὶ τοῦτον καὶ τῷ ἔκαμα

πρότασιν νὰ ἐργασθῆ μετ' ἐμοῦ καὶ τοῦ Κορωνιοῦ εἰς τὴν συστηθησομένην ἐταιρείαν, δίδων εἰς αὐτὸν νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι προτίθεμαι νὰ τῷ ἐπιφυλάξω θέσιν ἀξιοπρεπῆ καὶ ἐπικερδῆ ἐν αὐτῇ.

Περιττὸν νὰ εἶπω, ὅτι ἐκολακεύθη πολὺ ἀπὸ τὴν πρότασίν μου καὶ ἄνευ περιστροφῶν ἐδέχθη, ἱπποτικῶς δὲ καὶ ἐξύπνως συνάμα φερόμενος μοὶ προσέθεσεν, ὅτι ἀφίεται εἰς ἐμὲ ἐντελῶς καὶ ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῆς ἐταιρείας καὶ ὡς πρὸς τοὺς ὅρους τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας του, μαντεύσας τὸν χαρακτῆρά μου, ὅστις ἀνέκαθεν μοὶ ὑπηγόρευε νὰ εἶμαι λίαν φειδωλὸς ἐν πᾶσιν, ὁπότε εἶχον ἀπέναντί μου ζήτησιν μετὰ χροιάς ἀπαιτήσεως, μέχρι δὲ ὑπερβολῆς πολλάκις γενναῖος, ὁπότεν ἀφιέμην εἰς αὐθόρμητον προσφοράν.

Ὅτε ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν Ζωρζῆν τὴν ἐκλογὴν μου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Στεφάνου Σκουλούδη ὡς τρίτου συνεργάτου, οὗτος μοὶ ἐδήλωσεν, ὅτι εἶμαι κύριος νὰ πράξω κατὰ τὸ δοκοῦν, δειλῶς μόνον μοὶ παρετήρησεν ὅτι ἀντὶ ἔστω καὶ λιρῶν χιλίων ἑτησίου μισθοῦ, δύναμαι νὰ εὔρω ἄλλον ὑπάλληλον, ἔχοντα ὅσα καὶ ὁ Σκουλούδης προσόντα, «χωρὶς νὰ βάλω καὶ ἄλλον ἀφέντην εἰς τὸ κεφάλι του» καὶ μάλιστα δαπανηρότερον.

Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον τῷ εἶπον :

— Πρόσεχε νὰ φερθῆς οὕτως ὥστε νὰ σὲ σέβωνται ὅλοι καὶ ὁ Σκουλούδης περισσότερον ὡς ὅπωςδῆποτε ἀνώτερόν του.

Διὰ τὸ δαπανηρὸν δὲ τὸν ἐβεβαίωσα, ὅτι δὲν θὰ ζημιωθῆ, διότι τὸ μέρος του ἐκ τῶν ὠφελειῶν δὲν ἔχει νὰ μειωθῆ, ἐμοῦ ἐκ τοῦ ἰδίου μέρους προκειμένου νὰ

ϊκανοποιήσω τὸν Σκουλούδη. Γνωρίζεις, τῷ προσέθεσα, ὅτι ἐγὼ δὲν ἀποβλέπω εἰς κέρδη, ἀποφασίζων νὰ βάλω αὐτὸ τὸ βάσανο εἰς τὸ κεφάλι μου, ἀλλὰ μᾶλλον πράττω τοῦτο ἐν πρώτοις πρὸς χάριν σου, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον, διότι Καμάρας καὶ Κλάδος μου ἔβαλαν τὴν μουστάρδα στὴν μύτη.

Ταχέως κατόπιν συνέταξα τὸ συμφωνητικὸν τῆς ἐταιρείας ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Συγγρός, Κορωνιὸς καὶ Σ^α», ὀρίσας κεφάλαιον αὐτῆς ἔξ 120.000 λιρῶν Τουρκικῶν, ὧν τὰς 35.000 ἀνελάμβανον νὰ καταθέσω ἐγώ, 10.000 λίρας ὁ Ζωρζῆς, 5.000 ὁ Στ. Σκουλούδης, καὶ τὸ λοιπὸν ἔξ 70.000 λιρῶν οἱ ἕτεροῦρουθμοι συνεταιριοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐνεγράφη ἐκ τῶν πρώτων ὁ Γ. Ζαρίφης, παρ' ὅλας τὰς ἀντιδράσεις τοῦ Γ. Ζαφειροπούλου, οἱ Καμόνδο, ὁ Ζ. Στεφάνοβικ, ὁ Π. Σεκιάρης καί, δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον, ποῖοι ἄλλοι.

Ὁ Ζωρζῆς ἀπὸ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς ἐταιρείας «Καμάρα, Κορωνιοῦ καὶ Σ^α» εἶχεν ἐξέλθῃ σχεδὸν χωρὶς τίποτε. Ἄλλος εἰς τὴν θέσιν του Κύριος οἶδεν εἰς ποῖον βαθμὸν πενίας καὶ ἀπελπισίας ἤθελε φθάσῃ, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ὁ Ζωρζῆς ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς ἐνὸς ιδρύματος πλήρους ἐλπίδων καὶ ὑπὸ ὅρους ἀξιοπρεπεῖς καὶ ὠφελείας ἴσας πρὸς ἐμέ.

Ἦτο τυχερὸς μόνον; Ἐγὼ ἀπολύτως τύχην δὲν παραδέχομαι· πιστεύω ὅτι *κάτι τι* ὑπάρχει ἐν ἐκάστῳ ἀνθρώπῳ, δι' οὗ οὗτος δύναται νὰ διαθέσῃ τὴν τύχην ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τοῦτο τὸ *κάτι τι* μέχρι τινὸς εἶχε καὶ ὁ Ζωρζῆς καὶ πάντες οἱ θεωρούμενοι γενικῶς *ἄνθρωποι τυχεροί*.

Καὶ ὁ Σκουλούδης, ὡς ἔμαθον κατόπιν, δὲν κατέβαλε τὸ κεφάλαιον τῶν 5.000 λιρῶν ἔξ ἰδίων, οὔτε βοήθεια τοῦ πατρός του, ἀλλ' ἔδανείσθη αὐτὸ ἐπὶ τόκῳ ἀπὸ τὸν τέως προϊστάμενον αὐτοῦ Στέφ. Ράλλην.

Ἐγὼ ἐκ τῶν 35.000 λιρῶν, ἃς κατέβαλον, εἶχον παραχωρήσῃ ἰδιαίτερος συμμετοχὴν ἐκ 10.000 λιρῶν εἰς τὸν Ἄντ. Βλαστόν, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ φανῆ κεφαλαιοῦχος καὶ ἐνδιαφερόμενος εἰς τὴν ἐταιρείαν μου, ἐν ᾧ διετέλει διευθυντής, ὡς προεῖπον, τῆς Γενικῆς Ὀθωμανικῆς Ἑταιρείας.

Τὸ συμφωνητικὸν ὥριζεν ὅτι ἐκ τῶν καθαρῶν κερδῶν 55 % ἀπολαμβάνουσιν οἱ διευθυνταί, ὅσοι καὶ ἂν ἦσαν, εἴτε δύο εἴτε τρεῖς, καὶ τὸ ὑπόλοιπον 45 % διανέμεται εἰς τὰ κεφάλαια.

Ἐκ τῶν 55 % ἐγὼ αὐτοβούλως ὥρισα 23 % διὰ τὸν Ζωρζῆν, 20 % δι' ἑμαυτὸν καὶ 12 % διὰ τὸν Σκουλούδην. Καὶ οἱ δύο ἔμειναν ὑπερευχαριστημένοι διὰ τὴν γενναιότητά μου.

Ἀκόμη καὶ σήμερον ἀπορῶ πῶς εὐρέθησαν κεφαλαιοῦχοι ἀποφασίσαντες νὰ καταβάλωσι κεφάλαια ὑποτιοῦτους ὄρους, τοσοῦτον ἐπωφελεῖς διὰ τοὺς διευθυντάς καὶ τοσοῦτον γλίσχρους, τοῦλάχιστον καθ' ὅλους τοὺς πιθανοὺς λόγους, διὰ τοὺς κεφαλαιούχους. Δὲν δύναμαι νὰ τὸ ἀποδώσω, εἰμὴ εἰς τὴν γενικὴν συμπάθειαν ὑπὲρ τοῦ Ζωρζῆ καὶ εἰς τὴν πεποίθησιν αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ συντηρητικὸν καὶ συνάμα λελογισμένον ἐπιχειρηματικὸν ἠθὸς μου, διότι ἐγὼ ὁμολογῶ μετὰ λύπης, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μέχρι σήμερον ζωῆς μου, συμπαθείας ἀνεπιφυλάκτους καὶ ὅλως ἀνιδιοτε-

λεῖς, εἴτε ἠθικῶς εἴτε ὑλικῶς, ὀλιγίστας διὰ νὰ μὴ εἶπω οὐδεμίαν ἀπέκτησα, ἀπ' ἐναντίας πολλάκις ἀπήντησα ἀγνωμοσύνην, τῆς ὁποίας τὰ δείγματα μὲ συνέτριβον ἀείποτε.

Ἄμα ὑπογραφέντος τοῦ συμφωνητικοῦ τῆς ἐταιρείας μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Ζωρζῆ, ὡς καὶ τῶν ἑτερορρυθμῶν συνεταιρῶν, ὁ Π. Κλάδος καὶ ὁ Π. Καμάρας ἐσχημάτισαν παρομοίαν τῇ ἐμῇ ἐταιρείαν, ἀπαράλλακτον τὰ τε κεφάλαια καὶ τοὺς ὅρους ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Καμάρας, Κλάδος καὶ Σ^α».

Ἄμφότερα τὰ καταστήματα ἔμελλον ν' ἀρχίσωσι τὰς ἐργασίας των τῇ 1^η Σεπτεμβρίου 1868, τινὲς δὲ τῶν ἑτερορρυθμῶν συνεταιρῶν μου εἶχον ἐγγραφῇ ἐπίσης καὶ εἰς τοῦ «Καμάρα, Κλάδου καὶ Σ^α».

Ὁ ἐπικείμενος συναγωνισμὸς ἐτρόμαξε τὸν Ζωρζῆν καὶ ἐμὲ φοβούμενον μὴ διαψεύσω τὰς πεποινθήσεις τῶν περὶ ἐμέ, ἀλλ' ὁ κύβος εἶχεν ἤδη ῥιφθῆ καὶ ἡ πίστις μου εἰς τὸν Θεὸν ἦτο ἀκράδαντος ἐπιρρωσθεῖσα ἀπὸ τοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ προσκυνήματός μου.

Κ'

Ότε συνέβαινον τὰ ἀνωτέρω, εὕρισκόμεθα περὶ τὰ μέσα νομίζω Μαΐου τοῦ 1868 καὶ ἀπεφασίσθη νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνος μέχρι τῆς 1 Ἰουλίου εἰς ταξίδιον μετὰ τοῦ Ζωρζῆ ἀνὰ τὰς πρωτευούσας Βιέννην, Παρισίους καὶ Λονδῖνον, ὅπως ἐπιδιώξωμεν τραπεζικὰς σχέσεις καὶ κυρίως πιστώσεις διὰ τὸ ἀρτισύστατον ἡμῶν κατάστημα, τοῦ Σκουλούδη μένοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως παρασκευάσῃ τὰ γραφεῖα καὶ τὰς λοιπὰς λεπτομερείας.

Ἐάν ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ τις πρόγνωσιν περὶ τῆς πορείας τῆς ἐταιρείας μας ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς ἀμφοτέρων ἡμῶν κατὰ τὸ ταξίδιον μας, θὰ τὴν ἔκαμνε βεβαίως λίαν δυσμενῆ.

Ἐντὶ σχέσεων τραπεζικῶν καὶ ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Παρισίοις ὡς καὶ ἐν Λονδίῳ ἐπεδιώξαμεν διασκεδάσεις καὶ νοῦν εἰς τὸ κεφάλι μας δὲν εἶχομεν. Ἐπὶ Βιέννης ἐβιαζόμεθα νὰ φθάσωμεν εἰς Παρισίους καὶ εὔρομεν ἀνωφελῆ τὴν παράτασιν τῆς ἐκεῖ διαμονῆς μας, ἐπειδὴ μᾶς ἤρκει, εἶπομεν, ἡ ἀρχαία γνωριμία καὶ σχέσις ἀμφοτέρων ἡμῶν μετὰ τοῦ ἐκεῖ τραπεζίτου Ζαννῆ Ν. Σκαναβῆ.

Εἰς Παρισίους εὔρομεν ἐπίσης ἱκανὴν τὴν γνωριμίαν τοῦ Falconnet, διευθύνοντος ἐκεῖ ἓνα ἑτερόρρυθμον κλάδον τοῦ οἴκου Καμόνδο, καὶ ἐνησχολήθημεν εἰς διασκέδασιν μετὰ τοῦ Ζωρζῆ.

Εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου πρὸ πάντων εἶχομεν ἀνάγκην σχέσεων καὶ πρὸς τοῦτο μετέβημεν, εὔρομεν ὅτι ἡ πόλις εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ διὰ τὴν συνδέσῃ τις σχέσεις χρειάζεται πολυχρόνιον διαμονήν. Ἐν ᾧ δὲ προετιθέμεθα νὰ μείνωμεν ἐκεῖ τοῦλάχιστον δέκα ἡμέρας, τὰς περιορίσαμεν εἰς ὀκτώ, ἔπειτα εἰς πέντε καὶ τέλος μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνεχωρήσαμεν, μόνον τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ζωρζῆ ἐπισκεφθέντες καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς γυναικὸς τοῦ Ἰωνίδας. Τούτων ὁ Κωνσταντῖνος μετήρχετο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τραπεζομεσίτου ἔχων εἴσοδον καὶ εἰς τὸ εἰδικὸν χρηματιστήριον τῶν χρεωγράφων (Stock Exchange). Εἰς τοῦτο ἡ εἰσαγωγή δὲν εἶναι εὐκόλος, ἀποτελεῖ δὲ αὕτη ἀποκτηθεῖσα ἀσφαλῆ σχεδὸν πηγὴν κερδῶν εἰς τὸν εἰσηγμένον καὶ μετ' αὐτοῦ ἤλθομεν εἰς συμφωνίαν σχέσεων διὰ τὸν εἰδικὸν αὐτῷ κλάδον.

Ἐκ Παρισίων, διὰ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ Ζωρζῆς ἐπέμενε νὰ λάβωμεν τὴν διὰ Μασσαλίας ὁδόν, λόγῳ ὅτι ἦτο καλὸν νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἐκεῖ φίλους τινάς, οἷον τὸν Στέφ. Ζαφειρόπουλον, πράγματι ὅμως διότι ὁ Ζωρζῆς ἐνδιεφέρετο νὰ μεταβῇ εἰς Λυών.

Καὶ εἰς τοῦτο μὲ παρέσυρε καὶ συνεπῶς ἐκάμαμεν διήμερον σταθμὸν εἰς Λυών, ὥστε ἐφθάσαμεν εἰς Μασσαλίαν ἀκριβῶς μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ

ἀτμοπλοίου διὰ Κωνσταντινούπολιν μετὰ προσεγγίσεως εἰς Νεάπολιν καὶ Πειραιᾶ καὶ ἐπεβιβάσθημεν αὐτοῦ χωρὶς νὰ ἴδωμεν κανένα.

Καὶ ὡς νὰ μὴ ἦρκουν τὰ «γλέντια» ἀντὶ ἐργασίας, ἐπειδὴ ἀπῆντησα ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ Ἀθηναίαν Κυρίαν ἐκ τῶν εὐθύμων συγχορευτριῶν μου τοῦ παρελθόντος χειμῶνος ἀνεκινήθη ὁ πόθος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐν αὐταῖς εὐθύμου ζωῆς καὶ ἐπείσθη νὰ σταματήσω ἓνα βαπόρι, δηλαδή μίαν ἐβδομάδα, διὰ νὰ εὐρεθῶ εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰς ἐκτάκτους ἐορτὰς τῆς βαπτίσεως τοῦ πρωτοτόκου Βασιλόπαιδος καὶ διαδόχου τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος Κωνσταντίνου, ἧτις ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀφίξεως ἡμῶν.

Αἱ ἐορταὶ τῆς βαπτίσεως ἦσαν πράγματι μεγαλοπρεπεῖς, ἀλλὰ πρὸ πάντων συγκινητικαί, διότι ἡ Ἑλλὰς ἀπέκτα τέλος Βασιλόπαιδα, βαπτιζόμενον ἐν τῇ πίστει τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ φέροντα τὸ ὄνομα «Κωνσταντῖνος», τὸ ὁποῖον παντὸς Ἑλληνοῦ τὴν καρδίαν ἐκ παραδόσεως συγκινεῖ, πολὺ δὲ μᾶλλον συνεκίνει τότε, ὅποτε οἱ Ἑλληνες ἔζων μᾶλλον διὰ τῆς φαντασίας ἢ διὰ τῆς θετικότητος.

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἰστάμην πλησίον τοῦ πατρὸς Φιλήμονος, ὅστις διαρκῶς ἔκλαιε δάκρυα χαρᾶς, δοξάζων τὸν Θεόν, διότι τὸν ἠξίωσε πρὶν ἀποθάνῃ νὰ ἴδῃ ἓνα Ἑλληνα βασιλόπαιδα Κωνσταντῖνον, ὠρισμένον ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας νὰ πληρώσῃ τὰς εὐχὰς τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ ὡς πρὸς «τὴν Μεγάλην Ἰδέαν». Τότε τοῦλάχιστον καίτοι ἀεροβατοῦντες ἠλπίζομεν καὶ τὸ ἐλπίζειν εἶναι πάντοτε βέλτιον τοῦ ἀπογοητεῦσθαι.

Ταχέως παρήλθεν ἡ ἑβδομάς τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς μου, καὶ οἱ φίλοι κατεθλίβησαν, ὅτε ἔμαθον τὴν ἀπόφασίν μου περὶ τριετοῦς περαιτέρω διαμονῆς μου ἐν Κωνσταντινουπόλει... Μόνον τὴν ὑπογραφὴν μου σεβόμενος δὲν μετήλλαξα γνώμην, ἀλλ' ἀπῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐπαναλαμβάνω ὅτι, ἂν ἔκρινέ τις ἐκ τῶν πρώτων συστάσεων τῆς ἑταιρείας, εὐλόγως οὐδὲν ἀγαθὸν ἐξ αὐτῆς ἔπρεπε νὰ περιμένῃ.

Δύο συνεργάται ταξιδεύοντες δῆθεν πρὸς συμφέρον τῆς ἑταιρείας καὶ μὴ φροντίζοντες, εἰμὴ περὶ τῆς διασκεδάσεώς των πανταχοῦ, ἐγὼ δὲ ἐκ περισσοῦ καὶ παρασυρθεῖς, οὕτως εἶπειν, πρὸς τοῦτο εἴτε ἐκ πείσματος, εἴτε ἐκ φιλίας, εἴτε ἐκ φιλοτιμίας, ἀλλ' ὅπως-δήποτε συρόμενος καὶ στρέφων τὸν νοῦν ἀκόμη πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ.

Εὐτυχῶς ἡ φυσικὴ μου διάθεσις πρὸς τὸ συμμορφοῦσθαι μὲ τὰς περιστάσεις καὶ ῥυθμίζειν πρὸς αὐτὰς τὸν βίον μου ὅσον ἔνεστιν ἀνετώτερον, πρὸς δὲ καὶ ἡ ῥοπή μου πρὸς τὸ ἐργάζεσθαι ἀκαμάτως, προκειμένου περὶ τραπεζικῆς ἐργασίας, ὑπερίσχυσαν.

Ἦτο δὲ θέλημα Θεοῦ ἀπὸ τοῦ 1868 διὰ τῆς συστάσεως τῆς ἑταιρείας ἐκείνης ν' ἀρχίσω νέαν ὅλως βιοτικὴν σταδιοδρομίαν, νὰ πολλαπλασιάσω συντομώτατα τὴν περιουσίαν μου καὶ νὰ καθέξω κοινωνικὴν θέσιν οἷαν δὲν εἶχον οὔτε κἂν ὄνειρευθῆ.

Ἐπίσης καὶ ὁ Ζωρζῆς, ἀντὶ ὅλων αὐτοῦ τῶν ἐλαττωμάτων, εἶχε τὸ προτέρημα τῆς φιλεργίας εἰς ὑψιστον βαθμὸν ὡς καὶ τῆς ἐκτάκτου ἀντιλήψεως.

Ἐνελάμβανε συνεπῶς τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἕξω τοῦ γραφείου καὶ δὴ παρὰ τοῖς ἐπισήμοις Ὀθωμανοῖς κοπιώδους ἐργασίας καί, τὸ μυστικὸν ἐκάστης πράξεως ταχέως ἀντιλαμβανόμενος, ἐπιτυχῶς ἔθετε τὰς βάσεις τῶν ὅρων αὐτῆς, οὕτως ὥστε εἰς ἐμὲ ἀπέμενεν ἡ ἀνωτέρα διεύθυνσις, ἡ création τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἡ ἐπίβλεψις πρὸς ἐπιτυχῆ αὐτῶν διεκπεραίωσιν, τοῦ Σκουλούδη ἀναπτύξαντος ὁμολογουμένως μεγάλην ἐργατικότητα καὶ ἰκανότητα ὡς πρὸς τοὺς λογιστικούς κανονισμοὺς ἀπασῶν τῶν πράξεων τούτων συνεχέστατα πολυπλόκων, προκειμένου μάλιστα νὰ ἔχη τις νὰ κάμη μὲ τὸν ἀγράμματον, ἀναρίθμητον καὶ ἀκατάστατον Ζωρζῆν, τοῦ ὁποίου καὶ τὴν γραφὴν καὶ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ κυρίως τὴν ἔννοιαν αὐτῶν ἀτελέστατα σημειουμένων ἔπρεπε τις νὰ μαντεύσῃ.

Ὁ Σκουλούδης ἐξετέλει ὡσαύτως ἄριστα καὶ τὴν ἐπίσημον ἀνταπόκρισιν μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, τὴν ἐπίσης συνεχεστάτην, διότι ὅλαι σχεδὸν αἱ πράξεις καὶ οἱ ὅροι αὐτῶν ὡς καὶ ἡ ἐκκαθάρισις δι' ἀνταποκρίσεως ἐκανονίζοντο εἰς γλῶσσαν Γαλλικὴν, ἣν ἐγνώριζε βαθέως, ὡς καὶ τὴν Ἀγγλικήν. Καὶ ἐν τούτοις ὁ Ζωρζῆς ἀπὸ τοῦ πρώτου μηνὸς ἐπὶ ἰδιαιτέρα μου παρατηρήσει περὶ τοῦ ὅτι ὁ Σκουλούδης ἐδικαίου πληρέστατα τὴν ἐκλογὴν μου καθ' ὅλα, μοὶ εἶπεν:

— Εἶναι περίφημη μηχανή, ὅχι δυσεύρετος ὅμως μὲ τὸ δέκατον τοῦ κόστους· πρόσεχέ τον, εἶναι φοβερὸς Ταρτοῦφος.

Τὸν ἐπετίμησα διὰ τὴν γνώμην του εἰπὼν εἰς αὐτὸν ὅτι ἐλατήριον εἶναι ἡ αὐστηρὰ ἐπίβλεψις, τὴν ὁποίαν

κατ' ἐντολήν μου ἔχει ἐπ' αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰς ἀπολήψεις του καὶ λοιπά, διότι καὶ εἰς τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Ζωρζῆ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐπεδόθη ἐπιμελῶς, ἄνευ δὲ αὐτοῦ ἐγὼ βεβαίως δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ τὸν ἐπιβλέπω διαρκῶς ὡς ἐκ τῆς ἀπαιτουμένης μεγάλης ὑπομονῆς καὶ συνάμα αὐστηρότητος χαρακτῆρος, ἧς ἐγὼ ἔστερούμην.

Ἐν τούτοις ὁ Ζωρζῆς δὲν ἔπαυε νὰ τιτλοφορῇ τὸν Σκουλούδη «Ταρτοῦφον», ἐννοεῖται ἀστεϊζόμενος, ὁσάκις δὲ δικαίως ἢ ἀδίκως ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἔχει τὸν βαθμὸν τῆς ἰδικῆς του ἀντιλήψεως καὶ δὲν ἐνόει τὰ μισόλογά του περὶ τῶν λεπτομερειῶν πράξεώς τινος χωρὶς νὰ κάμνη συγκατάβασιν εἰς τὴν ἀπόλυτον κατ' ἀρχὰς ἀπειρίαν του πρὸς τὰς τοιούτου εἴδους ἐργασίας δῆθεν ὠργισμένος (ἢ ὀργή του ποτὲ δὲν διήρκει) ἔτρεχεν εἰς τὸ γραφεῖόν μου κράζων :

—Μὲ πέθανεν αὐτὸς ὁ Ταρτοῦφος· ἔλα σὺ ποῦ ξεύρεις τὴν γλῶσσάν του νὰ τοῦ τὰ βάλῃς σ' τὸ κεφάλι του.

Ἐρριπτε τὰς κουρελοσημειώσεις του ἐπὶ τοῦ γραφείου μου καὶ ἔφευγεν ἀφίνων με νὰ τὰ ξεμπερδέψω.

ΚΑ΄

Κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ γραφείου παρελάβομεν τῇ συστάσει τοῦ Σκουλούδη ὡς Ταμίαν τὸν Παῦλον Ἀθηνογένην, τῇ ἐμῇ δὲ βουλήσει τὸν Θεόφραστον Παπαδάκην, ἓνα τῶν βοηθῶν τοῦ ἀρχιλογιστοῦ. Τὰ ὀνόματα τῶν λοιπῶν, πολυαρίθμων σχετικῶς ὑπαλλήλων, οὔτ' ἐνθυμοῦμαι πλέον.

Ἀναφέρω τοὺς δύο ἀνωτέρω, ἐπειδὴ ἐν τῷ μετέπειτα χρόνῳ οὔτοι ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν δρασίμῳ μου, πρὸ πάντων ὁ δεύτερος, ὅστις μοι εἶχε συστηθῆ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Χαλκηδόνος τυγχάνοντος θείου του, ἀποφοιτήσας τότε τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν, νεώτατος ἄλλως τε, τότε πρῶτον εἰσερχόμενος εἰς τραπεζικὸν γραφεῖον.

Ἡ ἐταιρεία «Καμάρας, Κλάδος καὶ Σ^α» ἔχαιρε τὰς συμπαθείας καὶ τὴν προτίμησιν τὴν ἀνεπιφύλακτον τῶν καταστημάτων «Ζαφειρόπουλος καὶ Ζαρίφης», τὴν τοῦ Ζαννῆ Στεφάνοβικ, τὴν τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου Ἐφένδη, ὅστις καὶ ἑτερόρρυθμος συνέταιρος ἦτο μόνον τῶν Καμάρα-Κλάδου· τὸ οὐσιωδέστερον ὁμῶς ἦτο, ὅτι ὁ Κλάδος ἔχαιρεν ἐπίσης τὰς προτιμήσεις τῶν περὶ τὴν Αὐτοκρατορικὴν Ὀθωμανικὴν Τράπεζαν

ἢ κυρίως εἶπειν τῶν δευτερευόντων μετὰ τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν, Ὑποδιευθυντῶν, Ταμίου καὶ λοιπῶν (ὅλων καταγομένων ἐκ Σμύρνης πατρίδος τοῦ Κλάδου), εἰς οὓς ἦτο ἐμπειστευμένη ἢ χρηματικὴ καὶ συναλλαγματικὴ διαχείρισις, ἢ τρέχουσα δηλαδὴ ὑπηρεσία.

Ἡμεῖς δὲν εἶχομεν ἀπέναντι προτιμῶντα ἡμᾶς κυρίως εἰμὴ τὸν οἶκον Καμόνδο. Ἐφαίνετο καὶ ὁ Στέφανος Ράλλης καὶ ὁ Σεκιάρης προτιμῶντες ἡμᾶς, ἀλλὰ μέχρι βωμοῦ, δηλαδὴ ὄχι μόνον τὸ ἀζημίωτον, ἀλλὰ καὶ ὁσάκις εὕρισκον παρ' ἡμῖν τὸ συμφέρον αὐτῶν μεῖζον ἢ ἀλλαχοῦ.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἀρχίσαντες, κατ' ἀρχὰς ὅλοι ἡμεῖς ἐμουδιάσαμεν. Παρῆλθεν ὅμως ὀλίγιστος χρόνος καὶ χάρις πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ Κορωνιοῦ περὶ τὸ προσελκύειν συμπαθείας καὶ τὴν ἐλαστικότητα αὐτοῦ εἰς τοὺς προτεινομένους διὰ πᾶσαν πρώτην πράξιν ὄρους, ἃς εἶπω καὶ διότι ἡ παρουσία μου ἐν τῇ ἐταιρείᾳ ἐνέπνεε τὴν ὑλικὴν ἐμπιστοσύνην πολλῶ μᾶλλον τῆς τῶν Καμάρα - Κλάδου, ἢ ἰδική μας ἐταιρεία ἔλαβεν ἐν πᾶσι τὰ πρωτεῖα.

Ὅχι μόνον αἱ καθημεριναὶ ἡμῶν πράξεις εἰς τὸ ἐξωτερικὸν συνάλλαγμα καὶ εἰς ἀνατοκισμὸν χρημάτων ἦσαν ὑπέρτεραι κατὰ πολὺ τῶν ἀντιπάλων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς Κυβερνήσεως ἡμεῖς διηυθύνομεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς διαπραγματεύσεις καὶ ἐπ' ὀνόματι ἡμῶν ἐκλείετο τὸ συμβόλαιον, ἐκείνων λαμβανόντων παρ' ἡμῖν συμμετοχὴν.

Βεβαίως ἂν οἱ μεγάλοι, δηλαδὴ ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα καὶ οἱ διάφοροι ἰδιῶται, οὓς

ἀπηρίθμησα ἀνωτέρω ὡς συνεταίρους τῶν δύο ἑταιρειῶν ἑτερορρυθμούς, ἤθελον, δὲν θὰ μᾶς ἐπέτρεπον τοιαῦτα πρωτεῖα, ἀλλ' ἐπροτίμων τοῦτο, διότι καὶ τὴν ἀξιοπρέπειάν των οὕτως ἀπέναντι τῶν Ὀθωμανῶν ἐτήρουν, καὶ τὴν ἡσυχίαν των εὕρισκον, πρὸ πάντων ὅμως τὸ συμφέρον των, διότι ἀφίνοντες ἡμᾶς ἄνευ σπουδαίου συναγωνισμοῦ, ἀπέκτων ὄρους ἐπωφελεστέρους τόσον, ὥστε καὶ προμήθειαν $1/8$ % νὰ μᾶς πληρώνουν πολλάκις, ἀμοιβήν, ἥτις, ἂν φαίνεται μικρά, ἐπὶ κολοσσαίων ποσῶν, οἷον 200.000 καὶ 300.000 λιρῶν ἑκάστοτε εἰσπραττομένη ἀπετέλει ποσὰ σπουδαῖα ἐν συνόλῳ.

Ὅπως δώσω ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ ἀληθῶς κολοσσαίου κύκλου τῶν ἡμετέρων ἐργασιῶν ἀμέσως μετὰ τὸ πρῶτον τρίμηνον, σημείω ὅτι αἱ δοσοληψίαι μας ἐπὶ συναλλάγματος ἑξωτερικοῦ ἀνήρχοντο εἰς 400.000 λίρας στερλίνας ἑβδομαδιαίας ἀγορᾶς καὶ ποσοῦ ἴσου πωλήσεως. Ὅτι ἡ κίνησις τοῦ ταμείου ὡς εἴσοδος ἀνήρχετο εἰς 40.000 ἕως 50.000 λίρας Τουρκικᾶς ἡμερησίως καὶ εἰς ἴσον ποσὸν ὡς ἔξοδος, ὅτι ἐχρεωστοῦμεν εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν Ὀθωμανικὴν Τράπεζαν διαρκῶς 300.000 λίρας Τουρκικᾶς καὶ ἔστιν ὅτε τὸ ποσὸν ἔφθανε, προσωρινῶς ὅμως μέχρι τῶν 800.000 λιρῶν, καὶ ἄλλας 300 ἕως 500.000 ἐχρεωστοῦμεν ἐκ διαφόρων ἐγγχωρίων ἐντόκων καταθέσεων ὡς καὶ ἐκ πιστώσεων ἐν τῷ ἑξωτερικῷ παρεχομένων ἡμῖν διὰ τριμῆνων τραβηγμάτων.

Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ποσὰ ταῦτα ἀνετοκίζομεν ὅλα, τὰ μὲν δανείζοντες εἰς ἰδιώτας ἐπὶ ἐνεχύρῳ καὶ μὴ καὶ ὠφελούμενοι ἐκ τῶν ἀνατοκισμῶν 3 ἕως 5 % ἐτησίως

τὰ δὲ εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν, ὁπότε ἡ καθαρὰ ἡμῶν ὠφέλεια ἀνήρχετο εἰς 6 % κατ' ἐλάχιστον καὶ 10 % πολλάκις ἔτησίως, ἔκτος τῶν ἐμμέσων ὠφελειῶν.

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις δὲν εἶχε παύσῃ ἀπὸ τοῦ 1865 μέχρι τοῦ 1868 τὰ προσωρινὰ δάνεια, ἂν ὄχι, ὡς προεῖπον, τοκογλυφικὰ εἰς τὸν βαθμὸν τὸν πρὸ τοῦ 1862, ὅπωςδὴποτε ὅμως ἀλμυρά, διότι ἡ διοίκησις καθόλου τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους ἦτο ἐλεεινὴ, εἰς ταύτην δὲ προσετίθεντο καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀπαιτήσεις τοῦ Παλατίου.

Ὁ τότε Σουλτᾶνος Ἀβδουλ-Ἀζίζ δύο ἐπιθυμίας εἶχε, τὴν κατασκευὴν θωρηκτοῦ στόλου καὶ τὴν βαθμιαίαν ἐξαγορὰν τοῦ Τουρκικοῦ παγίου χρέους, μέγα δὲ μέρος τῶν χρημάτων τοῦ Κράτους διετίθεντο πρὸς πραγματοποίησιν τῶν δύο τοῦ ἐπιθυμιῶν. Ἀφ' ἑτέρου αἱ τρέχουσαι ἀνάγκαι τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους δὲν ἠδύναντο ἐπαρκῶς νὰ θεραπευθῶσι διὰ τῶν τακτικῶν προσόδων αὐτοῦ, μολονότι ἡ κατάστασις αὐτῶν ἦτο ἀνθηρὰ καὶ δὲν νομίζω ν' ἀπατῶμαι σημειῶν, ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων τῆς Τουρκίας κατὰ τὰ ἔτη 1868 καὶ 1869 ἐπλησίαζε τὰ 30.000.000 λιρῶν Ὀθωμανικῶν.

Ἐπειδὴ πᾶσα ἐποχὴ ἔχει καὶ τὸν συρμόν της, ἡμεῖς δὲ ἐθεωρούμεθα ἄνθρωποι νέας σχολῆς, ἐφεύρομεν νέας μεθόδους ἐπιχειρήσεων ἀποσκορακίσαντες τὰς τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Μπαλτατζήδων καὶ λοιπῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐν ἐλαχίστῳ εἶχον μετάσχῃ καὶ ἐγώ.

Ἡ νέα ἡμῶν μεθοδος συνίστατο ἀπλούστατα εἰς ἔκδοσιν ἐκ μέρους τοῦ Κράτους ἐντόκων γραμματίων πένταμῆνων, ἑξαμῆνων καὶ ἑννεαμῆνων, πληρωτέων εἰς

Λονδίνον παρὰ τῆς ἐκεῖ Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορικῆς Τραπεζῆς, ἄνευ ὅμως τῆς προαποδοχῆς αὐτῶν παρ' αὐτῆς καὶ κατὰ συνέπειαν ἄνευ τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῆς διὰ τὴν πληρωμὴν των εἰς τὴν λῆξιν, εἰμὴ καθ' ὅσον ἐν καιρῷ τῇ εἶχον προεμβασθῆ τὰ ἀναγκαῖα ποσά.

Τὰ ἔντοκα ταῦτα γραμμάτια προεξωφλοῦμεν, λαμβάνοντες ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν ἐτήσιον τόκον κατ' ἀρχὰς 12⁰/₀, βαθμηδὸν δὲ κατὰ τὰς αὐξούσας ἀνάγκας ἐξετείνομεν μέχρι 18⁰/₀.

Ἠρχίσαμεν ἀπὸ ποσοῦ σχετικῶς μετρίου, ἦτοι 400 ἢ 500.000 καὶ προεβαίνομεν εἰς 700 καὶ 800.000 λίρας Τουρκικὰς, ἀνανεοῦντες, ἐννοεῖται, κατὰ τὴν λῆξιν ἐκάστης φουρνιᾶς καὶ ἐκάστοτε αὐξάνοντες τὸ ποσόν, οὕτως ὥστε τὸ κυμαινόμενον χρέος τοιαύτης φύσεως τοῦ Τουρκικοῦ θησαυροῦ ἔφθανε κατὰ τὸ 1869 εἰς τὸ σπουδαῖον ποσὸν τῶν 3.000.000 λιρῶν καὶ ἴσως πλέον.

Πρωταγωνίστρια ὡς ἐφευρέτις εἰς τὰς τοιαύτας μετ' αὐτοῦ δοσοληψίας ἦτο ἡ ἔταιρεία μας, ἣτις συνεννοεῖτο πρὶν μετὰ τῶν διαφόρων Τραπεζῶν καὶ τραπεζιτῶν τοῦ Γαλατᾶ περὶ τῆς συμμετοχῆς ἐκάστου εἰς τοιαύτην πράξιν, δαγκάνουσα ὅ,τι ἠδύνατο παρ' αὐτῶν λόγῳ προμηθείας καὶ κρατοῦσα δι' ἴδιον λογαριασμὸν ποσὸν πάντοτε δυσανάλογον πρὸς τὰς δυνάμεις της.

Διὰ τοῦτο καὶ αἱ διαρκεῖς αὐτῆς μέγισται στενοχωρίαι καὶ τὰ δυσανάλογα πρὸς τὰ κεφάλαια αὐτῆς χρέη. Προσεπάθει καὶ κατώρθου νὰ μεταβιβάσῃ τμηματικῶς ἀπὸ τὰ ἔντοκα γραμμάτια, ἄνευ εὐθύνης της ἐννοεῖται, εἰς ἰδιώτας τοκιστὰς πρὸς τόκον κατώτερον, διὰ πολλῶν δὲ παρακινήσεων καὶ προσπαθειῶν κατώρ-

θου νὰ μεταβιβάζη ἐπίσης καὶ ποσὰ οὐκ εὐκαταφρόνητα εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον, οὕτω δὲ ἐπέτυχενὰ σχηματίσει καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Τουρκίας μεγάλην πελατείαν εἰς ἔντοκα γραμμάτια.

Μεταξὺ πολλῶν ἐνθυμοῦμαι ἓνα ἀπεσταλμένον τῆς τότε μόλις ἀναπτυσσομένης Τραπεζῆς *Crédit Lyonnais*, ἐχούσης ἀκόμη τὴν κεντρικὴν ἕδραν εἰς Λυών, φθάσαντα εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως μελετήσῃ τὴν χώραν καὶ τὰ οἰκονομικὰ αὐτῆς, ὀνόματι Klein.

Μᾶς ἐπεσκέφθη ὅπως λάβῃ τὰς χρηζούσας αὐτῷ πληροφορίας, ἐπετύχομεν δὲ νὰ τὸν πείσωμεν περὶ τοῦ συμφέροντος τῆς ἀγορᾶς ἐντόκων γραμματίων, *mandats* ὀνομαζομένων, καὶ κατωρθώσαμεν νὰ πείσῃ τοὺς ἀνωτέρους του ν' ἀγοράσουν δι' ἡμῶν καὶ διὰ λογαριασμὸν τῆς Τραπεζῆς τὴν ποσὸν τι ἔξ αὐτῶν, δὲν ἐνθυμοῦμαι ὁποῖον.

Ἐνεξαρτήτως τῶν ὠφελειῶν, ἃς εἴχομεν ἔξ αὐτῶν τῶν δοσοληψιῶν τῶν *mandats*, εὐρίσκομεν ἄλλους πόρους σημαντικοὺς ὠφελείας προεξοφλοῦντες δι' αὐτῶν ἀντὶ 60 ἢ 70 % πραγματικοῦ ἐπὶ 100 ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου χρεωστικὰ γραμμάτια τῶν διαφόρων ὑπουργείων καὶ κυρίως τοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, τὰ ὅποια ἐξέδιδον ἐπὶ ὠρισμένη προθεσμία πληρωμῆς ὑπὲρ τῶν διαφόρων προμηθευτῶν καὶ δίδοντες αὐτὰ εἰς πληρωμὴν τῷ Δημοσίῳ θησαυρῷ εἰς τὸ ἄριστον.

Προεξοφλοῦμεν ἐπιταγὰς τοῦ αὐτοῦ θησαυροῦ ἐπὶ τὰ ταμεῖα τῶν ἐπαρχιῶν (χαβαλέδες) πρὸς 70 ἢ καὶ 80 % καὶ πολλάκις ἐδίδομεν εἰς πληρωμὴν *mandats*, ἀλλὰ καὶ χρήματα ἂν ἐδίδομεν διὰ τῆς ἐπιρροῆς

ἡμῶν παρὰ τοῖς ἐπισήμοις κατωρθοῦμεν νὰ λαμβάνωμεν αὐστηρὰς διαταγὰς τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς ταμίαις τῶν ἐπαρχιῶν, δυνάμει τῶν ὁποίων καὶ διὰ μικρῶν δωρεῶν ἐπετυγχάνομεν τὴν ταχεῖαν εἴσπραξιν τῶν χρημάτων.

Ἐξ αὐτῶν τῶν ὀλίγων καὶ εἰς γενικὰς γραμμὰς εὐνόητον καθίσταται ἅφ' ἑνὸς τὸ κολοσσιαῖον τοῦ κύκλου τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐταιρείας μας ἐκείνης κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς συστάσεως αὐτῆς καὶ αἱ ἀναλόγως μεγάλαι καὶ παρὰ πᾶσαν πρόβλεψιν ὠφέλειαί της· ἅφ' ἑτέρου σχηματίζει τις ἀμυδρὰν εἰκόνα τῶν πνευμάτων τῶν κυβερνώντων τὴν Τουρκίαν καὶ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, τοῦ τότε Σουλτάνου.

Οὗτος κατεσκεύασε στόλον πληρώνων αὐτὸν εἰς τὸ διπλάσιον τοῦλάχιστον τῆς ἀξίας του ἄνευ σκοποῦ περὶ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτοῦ. Ἠγόραζε συνάμα διὰ τῶν ἰδίων ἐμπεπιστευμένων του ἐν Κωνσταντινουπόλει τίτλους τοῦ παγίου χρέους, τῶν 5⁰/₀ τῶν ἠνοποιημένων κατὰ τὸ 1865 (consolidés) ἑξακολουθητικῶς καὶ εἰς μεγάλα ποσά, ἀναβιβάσας οὕτω τὴν τιμὴν του ἄνω τῶν 60⁰/₀ καὶ συσσωρεύσας εἰς τὰ ταμεῖά του τίτλους 5 ἢ 6 ἑκατομμυρίων λιρῶν, ἐν ᾧ ἅφ' ἑτέρου τὸ Κράτος του ἐδανείζετο εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν διὰ τοῦ δανείου τοῦ 1869 καὶ τῶν μετέπειτα εἰς ἀναλογίαν τόκου ἀνωτέρου, τὰ δὲ διὰ τῶν ὑπουργῶν του προσωρινὰ δάνεια φανερὰ μὲν πρὸς 12 καὶ 14 καὶ 15⁰/₀ καὶ τέλος 18⁰/₀, διὰ τῆς μεθόδου δὲ τῶν «χαβαλέδων» καὶ τῶν «σεργιῶν» καὶ τῶν προμηθειῶν, Κύριος οἶδεν εἰς ποῖον ἐτήσιον τόκον ἀνήρχετο.

ΚΒ΄

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χρόνου ἀπὸ Σεπτεμβρίου τοῦ 1868 μέχρις Ἰουλίου ἢ Αὐγούστου τοῦ 1869 εἰργαζόμεθα καὶ οἱ τρεῖς συνεργάται, ὡς κοινῶς λέγουν, σκυλίτικα.

Ἡ ἐργασία ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς 9 π.μ. περίπου (ἐγὼ μόνον μετέβαινον πολλάκις καὶ περὶ τὴν 10 π.μ. ὡς ἀνέκαθεν πρωϊνὸς τεμπέλης) καὶ ἄνευ διακοπῆς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. Οὔτε διὰ τὸ μεσημβρινὸν πρόγευμα ἐχάνομεν καιρόν· τὸ ἐκάμνομεν σχεδὸν ἐπὶ ποδὸς καὶ ὅπου κατὰ τύχην εὕρισκόμεθα, εἴτε μεταβαίνοντες εἰς ξενοδοχεῖον εἴτε ζητοῦντες ἐκεῖθεν εἰς τὸ γραφεῖον.

Ἡ ἐργασία ἐξηκολούθει σχεδὸν καθ' ἡμέραν μέχρι τῆς 7 μ.μ., ἀλλ' οὐδόλως ἐμειοῦτο ἢ εὐθυμία ἡμῶν καὶ ἡ διάθεσις πρὸς διασκέδασιν κατὰ τὰς ἑσπέρας, μάλιστα ἐμοῦ καὶ τοῦ Ζωρζῆ, ἐπειδὴ ὁ Σκουλούδης ἦτο συνετὸς καὶ λίαν οἰκονόμος, σπανίως δὲ τὰς ἑσπέρας συνηντᾶτο μεθ' ἡμῶν, ἔχων ἀλλοίας καὶ τὰς ἕξεις καὶ τὰς σχέσεις του. Κατὰ τὰς ὥρας αὐτὰς ὀλίγον ἐσκεπτόμεθα περὶ ἐργασίας.

Μία ἀπὸ τὰς εὐθύμους ἐκεῖνας ἑσπέρας μένει ζωη-

ροτάτη εἰς τὴν μνήμην μου μέχρι σήμερον. Ἦτο παραμονὴ τῆς «ἀρχιχρονιαῶς» τοῦ 1869 καὶ ὁ Ζωρζῆς ἀπὸ τῆς μεσημβρίας εἰς τὸ γραφεῖον μοὶ εἶχεν εἰπῆ ὅτι μοὶ ἐτοιμάζει διὰ τὴν ἐσπέραν une agréable surprise καὶ μὲ ὑπεχρέου νὰ τῷ ὑποσχεθῶ ὅτι θὰ τὴν περάσωμεν μαζί.

Συνεκατοικοῦμεν τότε εἰς τὸ Hôtel Royal εἰς τὰ «Μνηματάκια», ὅπου ἐκεῖνος μὲν κατῶκει ἀπὸ δύο ἐτῶν διαλύσας τὸ μπεκιάρικο σπιτικό του διὰ λόγους οἰκονομίας δῆθεν, κατὰ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι περὶ οἰκονομίας τοῦ Ζωρζῆ, ἐγὼ δὲ δὲν ἀπεφάσιζα νὰ κατοικήσω ἀκόμη τὴν οἰκίαν μου, ἐν ἣ ἔειχεν ἀποθάνῃ ἡ μήτηρ μου, καὶ εἶχον ἀφήσῃ νὰ ἐξακολουθῇ κατοικῶν ἐκεῖ ὁ Π. Λουτράρης ὡς κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου.

Ἐπὶ τῆς τραπέζης ἔλαβον καὶ ἀπὸ τὸν Σκουλούδην ἐσώκλειστον ἐν φακέλῳ ὡς ἀγιοβασιλιάτικον δῶρον μικρὸν médaillon καὶ τὸ ἐπόμενον ποιημάτιον:

Κρῖμα! ἡ Μοῦσα πρὸ πολλοῦ, Ἄνδρέα μου, μ' ἠρνήθη
Καὶ ἐρημίτου ἀπελις χιτῶνα ἐνεδύθη,
Ἄλλέως θὰ τὴν ἔπαιρνα σ' τὸ μπράτσο μου νὰ τρέξω
Τὰ κάλανδα νὰ σοῦ εἰπῶ σ' τὴν πόρτα σου ἀπ' ἔξω.
Δὲν ἔγινεν ὑπομονή—καὶ τώρα εὐχὰς μόνον
Σοῦ στέλλω, πλὴν εἰλικρινεῖς διὰ τὸν νέον χρόνον·
Νὰ σὲ στολίζουν εὐχομαι καὶ πλούτη καὶ ὑγεία
Καὶ χαβαλέδες καὶ σεργιὰ καὶ . . . βιάζομαι . . . τελεία!

Σήμερον συλλογίζομαι γράφων τὰ ἄνω:

Πόσον ἀλλάσσουν οἱ καιροὶ σ' τὸν κόσμον ἐδῶ κάτω!

Ὁ Ζωρζῆς δὲν ἐλησμόνει καὶ τὴν ἔμφυτον αὐτοῦ ῥοπὴν πρὸς τὴν κερδοσκοπίαν εἰς τὸ χρηματιστήριον

καὶ συνεχῶς ἀνεκαλύπτομεν ἐγὼ τε καὶ ὁ Σκουλούδης —οὗτος μάλιστα συνεχέστερον— ἀφαιμάξεις τοῦ ταμείου παρ' αὐτοῦ γινομένης καθ' ὑπέρβασιν σπουδαίαν τῶν ὠρισμένων, καὶ ἤρχιζον ἐγὼ τὰς παρατηρήσεις καὶ τὰς παραινέσεις, ὀλίγον δηλαδὴ μὲ τὸ κακὸν καὶ ὀλίγον μὲ τὸ καλόν. Ἄλλ' ἐκεῖνος μοὶ ἔλεγε: Τὸ κάτω κάτω τί σὲ μέλει; κερδίζω, ὅ,τι θέλω τὰ κάμνω.

Καὶ δὲν εἶχε μὲν δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ἐγὼ ἐκουραζόμενην τέλος προσπαθῶν νὰ τὸν σωφρονίσω καθ' ὀλοκληρίαν. Ἔπρεπε νὰ εὐχαριστοῦμαι ὅτι τέλος πάντων δὲν θυσιάζει εἰμὴ τὰ ἰδικά του κέρδη καὶ ταῦτα ἦσαν τόσον ἀφθονα, ὥστε πάντοτε τῷ ἐπερίσσευον πολλά.

Κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1869 προσῆλθεν εἰς τὸ γραφεῖον μικρὸς τις μεσίτης συναλλαγμάτων, δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον ἀκριβῶς τὸ ὄνομά του, ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἦτο Πελοποννήσιος φέρων ὄνομα λῆγον εἰς ὄπουλος καὶ ἦτο συγγενὴς τῶν Ροντοπούλων, ὅστις μοὶ ἐπρότεινε τὴν ἀγορὰν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὑπολοίπου μέρους Ἐθνικοῦ Δανείου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐκδώσει κατὰ τὸ 1867 ἐκ φράγκων 25.000.000, μ' ἐβεβαίον δὲ ὅτι οὐδὲν κέρδος ἐπιδιώκει δι' ἑαυτὸν ἐκ τῆς διαπραγματεύσεως ταύτης θέλων ἀπλῶς νὰ εὐαρεστήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, μετὰ μελῶν τῆς ὁποίας συνεδέετο στενῶς, καὶ τὰ ὁποῖα ἔλεγε τῷ εἶχον γράψῃ συνιστῶντα αὐτῷ τὴν εὐρεσιν Ἑλληνοσ Τραπεζίτου ἀποφασίζοντος ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐν λόγῳ ἀγορὰν καὶ θὰ παράσχῃ οὕτως ἐν τῇ σμικρότητί του ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν.

—Μεγάλην τῷ ὄντι ὑπηρεσίαν θέλετε παράσχῃ σεῖς,

μοὶ ἔλεγεν, ἄν, ἀφ' οὗ μελετήσητε τὴν ὑπόθεσιν, ἀποφασίσητε νὰ ἐνασχοληθῆτε περὶ αὐτῆς.

Ἐγνώριζον ὅτι τὸ δάνειον τοῦτο εἶχεν ἐκδῶση ἢ Ἑλλάς πρὸς κάλυψιν τῶν θυσιῶν, εἰς ἃς ἐκτάκτως εἶχεν ὑποβληθῆ βοήθοῦσα τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν.

Ἐγνώριζον ὅτι διὰ τὴν πραγματοποίησιν τούτου ἢ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶχεν ἀπευθυνθῆ εἰς ἅπαντα τὸν ἔξω Ἑλληνισμὸν διὰ τῶν Πρέσβεων καὶ Προξένων αὐτῆς, καὶ ὅτι ὑπεβάλλοντο οὗτοι καὶ εἰς ταπεινωτικὰς ἐκδρομὰς ὅπως ἐκλιπαρήσωσι τὴν συμμετοχὴν εἰς αὐτὸ τῶν εὐπόρων ὁμογενῶν.

Ἐγνώριζον ὅτι τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Προξενεῖον εἶχε σχηματίσῃ ἐπιτροπὴν ὅπως περιέλθῃ τὰ γραφεῖα καὶ ἐν εἴδει ἐράνου συλλέξῃ ἐγγραφὰς ἀγοραστῶν τοῦ δανείου, ἢ δὲ ἐπιτροπὴ σχεδὸν ἐντελῶς ἀπέτυχε, διότι μετ' ἐμοῦ ἐγγραφέντος διὰ 50.000 φράγκων ἀμφιβάλλω ἂν ἔφθασεν εἰς τὸ ὀλικὸν ποσὸν ἐγγραφῶν διὰ 500.000 φράγκων.

Ἐγνώριζον ὅτι ὁ Πρωθυπουργὸς Ἄλ. Κουμουνοῦρος πιεσθεὶς ὑπὸ τινος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁμογενοῦς, θέτοντος ὄρον τὴν ἀπονομὴν εἰς αὐτὸν τοῦ Σταυροῦ τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ Σωτῆρος ἀντὶ ἀγορᾶς ἐκ τοῦ δανείου ἐκείνου τίτλων ἀξίας 300.000 φράγκων, εἶχεν ἐνδῶση.

Ἐγνώριζον τέλος, ὅτι, ἀφ' οὗ ὑπεχρεώθησαν πλεῖστα ταμεῖα Ἀπομαχικόν, Πανεπιστημίου καὶ φιλανθρωπικῶν καταστημάτων τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐνδύσωσι τὰ διαθέσιμα αὐτῶν ταμιεύματα εἰς τίτλους τοῦ δανείου, δὲν ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῆ

εἰμὴ τὸ ἥμισυ περίπου αὐτοῦ, ὃ δὲ Πρωθυπουργὸς Βούλγαρος εἶχε φέρῃ νόμον κατὰ τὸ 1868, δι' οὗ ἀνεβίβαζε τὸν τόκον τοῦ ἀπωλήτου μέρους του ἀπὸ 8 εἰς 9 % ἑτησίως, τοῦτο δὲ ἐν ᾧ ἀρχικῶς ἐκάστη ὁμολογία ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου ἐκ 250 φράγκων παρεχωρεῖτο πρὸς 200 φράγκα πραγματικά, ὃ ἔστιν ὁ πραγματικὸς τόκος τοῦ καταβεβλημένου κεφαλαίου ἀνήρχετο εἰς 10 % καὶ μετὰ τῆς αὐξήσεως εἰς 9 % ἔφθανεν εἰς τὰ 11 $\frac{1}{4}$ %.

Ἔλα τὰ ἄνω γνωρίζων ἔδειξα ἐνδοιασμόν ὅτε ὅμως ἔμαθον ὅτι δὲν ἀπομένει πλέον ἐκ τοῦ δανείου ἐκείνου εἰμὴ ποσὸν 3.000.000 περίπου φράγκων ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου καὶ ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἰς πάντα ἀγοραστήν σπουδαίου σχετικῶς ποσοῦ παραχωρεῖ καὶ προμήθειαν 2 %, εἰς τὸν ἀγοραστήν δὲ τοῦ ὅλου προθύμως θέλει παραχωρήσῃ καὶ 4 %, μεταξὺ δὲ ὄλων τῶν λόγων τούτων εὗρισκα καὶ πρόφασιν ταξιδίου εἰς Ἀθήνας, εἶπον εἰς τὸν ῥηθέντα -όπουλον, ὅτι ἂν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις μοὶ βεβαιώσῃ τὰς προτάσεις του, ὅπως μοὶ τὰς βεβαιοῖ αὐτός, τότε δύναμαι νὰ σκεφθῶ περὶ τῆς πράξεως.

Ἐπὶ τῇ δηλώσει μου ταύτῃ μοὶ εἶπεν ὅτι θὰ μεταβῇ διὰ πρώτης εὐκαιρίας εἰς Ἀθήνας, ὅπως συνεννοηθῇ, καὶ μετὰ τοῦτο θὰ μοὶ τηλεγραφήσῃ ὀριστικῶς. Ἄγαπῶν ἐκ συστήματός νὰ εἶμαι λίαν ἀκριβῆς καὶ καθαρῶς συνεννοημένος μετὰ παντὸς μεθ' οὗ συναλλάσσομαι, ἐζήτησα νὰ μοὶ ὀρίσῃ ποίαν ἀπαίτησιν ἀμοιβῆς θὰ ἔχῃ, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν θὰ ἐτελείωνεν ἡ πράξις. Καὶ πάλιν μοὶ ἐπανέλαβεν ὅτι οὐδεμίαν ἀπαίτησιν

κέρδους ἔχει, τὸ πολὺ ἂν θέλω νὰ τὸν ἀποζημιώσω διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδίου του καὶ τὰς ἡμεραργίας του, ὥρισα δὲ ἐγὼ τὸ ὅλον εἰς 40 Τουρκικὰς λίρας, ἐφ' ᾧ καὶ μὲ ἠὺχαρίστησε διὰ τὴν γενναιότητά μου.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολλῶν ἀσχολιῶν μου εἶχον λησμονήσῃ καὶ νὰ κάμω λόγον εἰς τοὺς συνεργάτας μου, μὴ ἀποδώσας μάλιστα σπουδαιότητα εἰς τὴν πρότασιν ἔνεκα τοῦ ὅλως ἀσήμου τοῦ προτείναντος αὐτήν, ὅποτε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔλαβον τελεγράφημα ἐξ Ἀθηνῶν, βεβαιοῦν μοι τὴν ἀποδοχὴν ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τῶν ὄρων μου καὶ τὴν παράκλησιν αὐτῆς νὰ μεταβῶ εἰς Ἀθήνας πρὸς ὑπογραφὴν τοῦ σχετικοῦ συμβολαίου.

Τότε ἀνέφερα τὴν ὑπόθεσιν εἰς τοὺς συνεργάτας μου, ἐξ ὧν ὁ μὲν Ζωρζῆς ἔδειξε ψυχρότητα ἐνδοιάζων περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς μεταπωλήσεως τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου, ἀφ' οὗ τοῦτο πρὸ δύο ἐτῶν προσφέρεται καὶ κατήντησε νὰ πωλῶνται ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως παντὶ τυχόντι ἀγοραστῇ μία καὶ δύο ὁμολογίαι. Ὁ Σκουλούδης ἐφάνη πολὺ πλεον εὐδιάθετος, διατηρῶν μάλιστα αὐτὸς συμπαιθείας ἐν Ἀθήναις, ὅπου, ὡς εἶπον, εἶχε μαθητεύσῃ. Ἐγὼ ἔκλινον πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως καὶ διὰ λόγους προετοιμασίας θέσεως (position) ἐν Ἑλλάδι, ὅπου δὲν εἶχον παύσῃ ν' ἀποβλέπω πρὸς ἐγκατάστασιν.

Εἶπον εἰς τὸν Ζωρζῆν ὅτι οὐδεμίαν δυσκολίαν ἔχω προσωπικῶς ν' ἀναδεχθῶ ἐκ τῶν ὁμολογιῶν ἐκείνων 2.000, ἑτέρας δύο χιλιάδας ἐπρότεινε ν' ἀναδεχθῇ ὁ Σκουλούδης, ὑπέδειξα δὲ καὶ τὸ δυνατόν εὐρέσεως ἀγο-

ραστῶν, εὐθύς ὡς γνωσθῆ ὅτι ἡμεῖς ἀνελάβομεν τὸ ὄλον, ἀποδώσας εὐλόγως τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ δανείου εἰς τὴν ἀπειρίαν περὶ τὰ τοιαῦτα, ὄχι μόνον τῶν κυβερνώντων τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐρισκομένων τότε ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ τέλος ἀπεφασίσθη ἡ ἐκτέλεσις τῆς πράξεως καὶ ἡ ἄμεσος εἰς Ἀθήνας μετάβασίς μου.

ΚΓ΄

Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος διετέλει ὁ Θρασύβουλος Ζαΐμης, ὃν προσωπικῶς δὲν εἶχον ἕως τότε γνωρίση, ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἦτο ὁ Ἄνδρέας Αὐγερινός, ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν δὲ ὁ Σπυρίδων Βαλαωρίτης, ἀμφότεροι γνώριμοί μου, ἀλλ' ὄχι τότε ἀκόμη στενοὶ φίλοι μου.

Τοὺς λοιποὺς ὑπουργοὺς δὲν ἐνθυμοῦμαι. Εὖρον τὸ Ὑπουργεῖον ἀνυπομόνως φαίνεται περιμένον με καὶ δεχθὲν με ὡς ἀπὸ μηχανῆς θεόν, ὡς ἔκτακτον δηλαδὴ φαινόμενον ἀνδρὸς τολμῶντος ν' ἀναδεχθῆ τοσοῦτον καλοσσιαίαν ἐπιχείρησιν, καὶ οὔτε τὴν ἐλαχίστην ἀντίρρησιν μοὶ ἔφευρεν, ὄχι μόνον ὡς πρὸς τοὺς τηλεγραφηθέντας ὅρους, ἀλλὰ καὶ εἰς τινὰς, οὓς ἔθεσα ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας τῆς πληρωμῆς καὶ τῶν προθεσμιῶν αὐτῆς.

Πολλὰ ἀστεῖα συνέβησαν ἐπὶ τῆς δοσοληψίας ἐκείνης, τινὰ δ' αὐτῶν αἰσθάνομαι τὴν διάθεσιν νὰ περιγράψω καὶ διότι ἀκόμη μὲ καθιστῶσιν εὐθυμον καὶ διότι δίδουσιν εἰκόνα τῆς τότε καταστάσεως τῆς χώρας, ὕστερον ἀπὸ τεσσαρακονταετῆ περίπου ὑπαρξίν τοῦ Βασιλείου.

Εἶχον συμφωνήσῃ εἰς πρώτην δόσιν νὰ καταβάλω 500.000 φράγκα. Ἐπρότεινα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν νὰ τῆ δώσω τὸ ἰσότιμον εἰς συναλλάγματα τρίμηνα ἐπὶ Παρισίους ἢ Λονδῖνον (τότε τὰ chèques δὲν ἦσαν ἐν χρήσει οὔτε ἐν Κωνσταντινουπόλει), ἡ δὲ Τράπεζα μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κεντρικοῦ Ταμείου, ἐκτὸς ὅταν λάβῃ ὠρισμένην ἐντολήν, ἣν δὲν ἔλαβε.

Τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι ἐπεθύμει νὰ *μαλάξῃ χρυσάφι* — αὐτολεξεὶ — ἐγὼ δὲ συνεπῶς ἐζήτησα τηλεγραφικῶς καὶ ἀμέσως ἐστάλησαν εἰς παραλαβὴν τοῦ τότε ἀνταποκριτοῦ ἡμῶν Τραπεζίτου Σταματίου Τζιτζίνια (θείου τοῦ Σκουλούδη) 25.000 εἰκοσάφραγκα.

Ἡ Κυβέρνησις εἶχεν εἰδοποιηθῆ περὶ τῆς ἀποστολῆς των ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἶχε τεθῆ εἰς κίνησιν ἡ ὑπηρεσία τῶν Ὑπουργείων Οἰκονομικῶν καὶ Στρατιωτικῶν, ὅπως ἀφ' ἐσπέρας σταλῆ εἰς Πειραιᾶ ὀλόκληρος ἐνωμοτία χωροφυλακῆς μεθ' ἐνὸς ἀνθυπομοιράρχου, καὶ κατὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀτμοπλοίου τὴν αὐγὴν ἐπιτηρήσῃ τὴν ἐκφόρτωσιν τῶν χρηματοδεμάτων, τὴν φόρτωσιν ἐπὶ ἀμάξης καὶ τὴν μεταφορὰν αὐτῶν εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τὴν συνοδίαν τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως ὅλης ἐκείνης!

Πολὺν μὲ διεσκέδαζε καὶ ὁ ἀληθὴς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἦν, φίλος Σταμάτιος Τζιτζίνιας, ὅστις φύσει ὑποπτος καὶ λεπτολόγος, γνωρίζων φαίνεται καὶ ἐξ ἰδίας πολυχρονίου πείρας *τί τρέχει*, εὗρισκετο εἰς νευρικὴν ἀνησυχίαν ἀφ' ἧς ὥρας τῷ ἀνήγγειλαν τὴν

ἀποστολήν τῶν εἰκοσοφράγκων μέχρι τῆς ἀφίξεως αὐτῶν εἰς τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον. Ἐννοεῖται ὅτι τὴν παραμονὴν μετέβη καὶ αὐτὸς καὶ διενυκτέρευσε μετὰ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως εἰς Πειραιᾶ.

Ἄλλο ἀστεῖον: ἡ παραλαβὴ τῶν εἰκοσαφράγκων ὑπὸ τοῦ Κεντρικοῦ Ταμῖα. Βεβαίως οὐδέποτε εἶχεν εἰσέλθῃ ὄχι τόσον, ἀλλ' οὔτε μικρότερον ποσὸν χρυσοῦ εἰς τὸ ταμεῖόν του. Ἐπρομηθεύθη ζυγαριὰν ὅπως ζυγίσῃ ἀνὰ ἓν τὰ εἰκοσάφραγκα καὶ οὕτω βεβαιουῖται περὶ τοῦ γνησίου καὶ ἀνελλιποῦς αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ βάρος.

Ὁ Σταμάτιος Τζιτζίνιας ἦλθε πρὸς ἐμὲ ἐν ἐρεθισμῷ διὰ τὰ συμβαίνοντα, παρατηρῶν μοι ὅτι οὕτω γινομένη ἡ παραλαβὴ θὰ διαρκέσῃ πολλὰς ἡμέρας, καὶ ἠναγκάσθην νὰ μεταβῶ παρὰ τῷ ὑπουργῷ καὶ τῷ κάμῳ τὰς δεούσας παραστάσεις, οὗτος δὲ νὰ μετακαλέσῃ ὑπάλληλον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ὅστις νὰ παραστῇ εἰς τὴν παραλαβὴν καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ Ταμῖας πάσης εὐθύνης διὰ κάλπικα ἢ κουρεμένα, ὡς ἔλεγεν. Ἐδήλωσα εἰς τὸν ὑπουργόν, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ πρᾶγμα, ἐμοῦ μάλιστα προσεχῶς ἀπερχομένου τῶν Ἀθηναίων, καὶ τὸν ἔπεισα ν' ἀναθέσῃ τὴν διεκπεραίωσιν τῆς συναλλαγῆς αὐτῆς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν, ἣτις νὰ δώσῃ ἔπειτα γενικὸν λογαριασμὸν εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

Οὕτως ἐτελείωσαν τὰ βήματα καὶ Κεντρικοῦ Ταμῖα καὶ Τζιτζίνια.

Τρίτον ἀστεῖον: Ἀμέσως τὴν ἐπιούσαν τῆς ὑπογραφῆς τοῦ μετὰ τῆς Κυβερνήσεως συμβολαίου, περὶ

τὴν 7^{ην} τῆς πρωΐας, ἔκρουε τὴν θύραν τοῦ θαλάμου μου ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Σπυρίδων Βαλαωρίτης καὶ μὲ ἀφύπνιζε μὲ τὴν Ὀμήρειον ῥῆσιν :

Οὐ χρὴ παννύχιον εὔδειν βουλευφόρον ἄνδρα.

Ἦγέρθη τῆς κλίνης καί, οὐχὶ βεβαίως ἐν στολῇ ἀξία πρὸς ὑποδοχὴν τοιοῦτου ἐπισήμου ἐπισκέπτου, ἀνοίξας τὴν θύραν τὸν ἠρώτησα ποία ἐκτάκτου σοβαρότητος ὑπόθεσις τὸν φέρει παρ' ἐμοὶ κατὰ τοιαύτην ὥραν.

Ἔσπευσε, μοὶ ἀπεκρίθη, νὰ μοὶ ἀναγγεῖλῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργείου περὶ ἀπονομῆς μου τοῦ χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος διὰ τὴν ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀγορᾶς τοῦ Δανείου, καὶ νὰ λάβῃ τὴν ὑπόσχεσίν μου περὶ παραχωρήσεως αὐτῶ ὁμολογιῶν ἀξίας 50.000 φράγκων εἰς οὓς ὅρους τὸ ἠγόρασα παρὰ τοῦ Δημοσίου, ἀφίνων ὑπὲρ ἐμοῦ τὴν παραχωρηθεῖσαν προμήθειαν τῶν 4^{0/0} !

Δὲν ὤκνησα νὰ τῷ δώσω τὴν ὑπόσχεσίν μου, δὲν ἀντέσχον ὅμως εἰς τὸν πειρασμὸν τῆς ἐρωτήσεως, διατὶ δὲν ἠγόραζε πρότερον παρὰ τῆς Κυβερνήσεως κατ' εὐθειᾶν τὰς ὁμολογίας, ὠφελούμενος οὕτω καὶ τῆς προμηθείας τῶν 2^{0/0}, ἣν ἡ Κυβέρνησις, ὡς εἶπον, παρεχώρει εἰς πάντα πρὸ ἐμοῦ σχετικῶς σοβαρὸν ἀγοραστήν.

— Μὰ τώρα σὺ ποῦ τὰς ἀγοράζεις κάτι ξεύρεις, μοὶ ἀπεκρίθη.

Ὡς πρὸς τὸ παράσημον τῷ εἶπον, ὅτι δὲν θέλω νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ ἠγόρασα, καθὼς τὸ ἔκαμεν ἄλλος, διότι ἐγὼ «δουλειὰν» ἔκαμα, ἀπλούστατα.

Μετὰ τὸν Βαλαωρίτην παρουσιάσθη αὐθημερὸν ἀγοραστῆς ὁ Ἴω. Σκαλτσούνης δι' ἄλλας 100.000 φράγκων ὁμολογίας. Τοῦτον παρηκολούθησαν ἄλλοι τμηματικῶς, ὥστε πρὶν ἢ ἀναχωρήσω ἐξ Ἀθηνῶν εἶχον ἤδη τοποθετήσῃ ὁμολογίας ἀξίας 300.000 φράγκων ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, εἶχον δὲ προβῆ καὶ εἰς τμηματικὰς πωλήσεις διὰ τοῦ Γ. Μαντζαβίνου πρὸς 210 φράγκα καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου πρὸς 220 φράγκα ἑκάστην.

Ἰδὼν ὁ Κορωνιός, ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου ἐξ Ἀθηνῶν ἐντὸς βραχέος διαστήματος χρόνου αἱ πωλήσεις τῶν ὁμολογιῶν θέλουσι προοδεύσῃ σπουδαίως καὶ ἀπέβαινε περιττὸν τὸ ἔμβασμα περαιτέρω χρημάτων εἰς Ἀθήνας πρὸς πληρωμὴν τοῦ φέροντος τῶν λοιπῶν, ἔμβασμα τὸ ὁποῖον θὰ προεκάλει ἀνάγκην ὑστερον ἀντεμβάσματος ὅπωςδῆποτε δαπανηροῦ, προσεποιήθη χρηματικὴν στενοχωρίαν καὶ ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν προσωρινὸν δάνειον περίπου 1.000.000 φράγκων ἐπὶ τρεῖς μῆνας πρὸς τόκον ἐτήσιον 8%, ἐν ᾧ αἱ ὁμολογίαι ἀπέδιδον 11 1/4%. Οὕτως ἐλαμβάνομεν καιρὸν νὰ πωλῶμεν ἐν ἀνέσει ὁμολογίας στοιχιζούσας ἡμῖν 192 φράγκα ἑκάστην πρὸς 220 φράγκα ὑπὸ τὴν μύτην τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς χρημάτων!

Ἐξετάθην πολὺ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐπιμένων νὰ ἐξεικονίσω ὅσον ἔνεστιν ἀκριβῶς τὴν κατὰ τὸ 1869 ἀρχαϊκὴν οὕτως εἰπεῖν κατάστασιν τῶν πνευμάτων ὡς πρὸς τὰ δημόσια καὶ τὰ ἰδιωτικὰ οἰκονομικά. Δικαιοῦμαι νὰ πιστεύω ὅτι ἡ πρᾶξις μου ἐκείνη συνέτεινε νὰ

δοθῆ ποιὰ τις πίστις εἰς τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἑλλάδος παρὰ τοῖς ἔξω ὁμογενέσι καὶ δὴ τοῖς ἐν Τουρκία καὶ Τεργέστη, διότι δοθέντος παρ' ἐμοῦ τοῦ παραδείγματος πολλοὶ ἐπείσθησαν νὰ τοποθετήσωσι κεφάλαια εἰς τὰς ὁμολογίας ταύτας, ἀγοράζοντες παρ' ἡμῶν αὐτάς.

Ὡς τελευταῖον ἐπεισόδιον τῆς αὐτῆς πράξεως μνημονεύω ὅτι ὁ -όπουλος, ἅμα ἐβεβαιώθη περὶ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ συμφωνητικοῦ, μοὶ ἀπήτησε μεσιτείαν 1 % ἐπὶ τοῦ ὅλου ποσοῦ διὰ τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ, ἑνὸς τῶν Ροντοπούλων.

Πρὸς ἀποφυγὴν δυσαρρεσκειῶν συγκατετέθη νὰ τῷ προτείνω ἀντὶ 40 λιρῶν 100 λίρας, ἀλλ' αὐτὸς ἐπέμενε. Κατέφυγεν εἰς τὰ δικαστήρια, ὅπου δὲν ἤξεύρω πῶς καὶ διατὶ κατεδικάσθη εἰς πληρωμὴν 25.000 δραχμῶν! καὶ τὰς ἐπλήρωσα. Ὁ Ἄρειος Πάγος ἀνῆρεσε τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἐφετείου, ἀλλ' ὁ λαβὼν εὐρέθη τότε ἄνευ περιουσίας «καὶ πᾶν' καὶ πᾶν'» αἱ 25.000 δραχμαί.

Μετὰ τὸν κανονισμὸν τῆς πράξεως ἐν Ἀθήναις ἐκρίθη ὠφέλιμον νὰ μεταβῶ εἰς Παρισίους καὶ δώσω *μίαν ματιὰν* εἰς τὰ ἐκεῖ σπουδαιότατα συμφέροντα τῆς ἐταιρείας ἡμῶν, τὰ ἀντιπροσωπευόμενα κυρίως ἀπὸ τὸν οἶκον Καμόνδο. Τὰ συμφέροντα αὐτὰ εἶχον καταστῆ ἔτι σπουδαιότερα κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ὡς ἐκ τῆς συνομολογήσεως δανείου μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ ἐν Παρισίοις Comptoir d'Escompte, διευθυνομένου τότε ὑπὸ τοῦ Pinard, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁποίου ἦτο γνωστὸν καὶ τὸ δάνειον εἰς τὴν ἀγορὰν Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς τὸ δάνειον Pinard εἶχομεν μικρὰν συμμετοχὴν, ἀλλ' ἀνεξαρτήτως ταύτης μᾶς ἐνδιέφερε πολὺ, διότι ἐπρόκειτο ἐκ τοῦ καθαροῦ προϊόντος αὐτοῦ ὅλον τὸ συσσωρευθὲν ἐν τῷ μεταξὺ κυμαῖνον χρέος τῆς Τουρκίας τὸ πολυειδὲς καὶ δὴ τὸ τῶν Mandats, τὸ ὁποῖον ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐνδιέφερον ἡμᾶς, ὄχι μόνον διὰ τὴν ἠθικὴν εὐθύνην, ἣν ἐφέρομεν περὶ αὐτῶν ἀπέναντι τῶν πελατῶν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐκ πλεονεξίας ἀσυγγνώστου εἶχομεν κρατήσῃ δι' ἴδιον λογαριασμὸν χονδροειδέστατα ποσὰ ἴσως ἄνω τῶν 500.000 λιρῶν, τῶν ὁποίων τὸ φέρον φυσικῶς ἐχρεωστοῦμεν ἐν τε τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ τῷ ἐξωτερικῷ.

Εὐρισκόμεθα νομίζω εἰς τὸ πρῶτον τρίμηνον τοῦ 1869 — γράφων ὅλα ἀπὸ μνήμης καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης σημειώσεως, ἣν νὰ ἔχω ὑπ' ὄψιν πολὺ πιθανὸν νὰ συγχέω τινὰς ἡμερομηνίας· ὅπως δὴποτε τὰ πράγματα ἅτινα ἀφηγοῦμαι περὶ ἐμοῦ εἶναι ἀκριβῆ — καί, δὲν ἐνθυμοῦμαι ἔνεκα ποίας αἰτίας πολιτικῆς, ὁ χρηματιστικὸς κόσμος εἶχεν ἐκφοβισθῆ καὶ ἀθρόαι ἐξ Εὐρώπης μᾶς ἔφθانون αἱ εἰδήσεις τοῦ περιορισμοῦ τῶν πιστώσεων ἡμῶν, συνεπῶς δὲ καὶ αἱ πιστώσεις Κωνσταντινουπόλεως μᾶς περιορίζοντο.

Ἐν συντόμῳ εὐρέθημεν εἰς κρίσιμον θέσιν ὡς πρὸς τὴν ἱκανοποίησιν μέρους τοῦλάχιστον τῶν δανειστῶν μας καὶ ἐν τῇ μεγίστῃ ἡμῶν στενοχωρία κατεφύγομεν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν ζητοῦντες ὅπως δὴποτε τὴν συνδρομὴν του, ὅπως πορισθῶμεν χρήματα.

Εἰς τὸν ὑπουργὸν Σαδῆκ Πασᾶν, ὅστις ἦτο ἰδιαί-

τερος φίλος μου, άνευ επιφυλάξεως ἐξέθεσα ὄχι μόνον τὸ κρίσιμον τῆς θέσεώς μου, ἀλλὰ καὶ κάποιαν ὑπερβολὴν μετεχειρίσθην, ὥστε μοὶ εἶπεν ὁ ἀγαθὸς ἐκεῖνος Μουσουλμᾶνος καὶ σπάνιος φίλος, (ὅταν οἱ Τοῦρκοι εἶναι φίλοι, εἶναι τοιοῦτοι πραγματικοὶ καὶ άνευ ὑστεροβουλίας καὶ μετὰ σταθερότητος) ὅτι, ἐνόσω αὐτὸς εἶναι εἰς τὰ πράγματα, δὲν ὑπάρχει κίνδυνος ἢ ὑπόληψίς μου νὰ πάθῃ.

Διεπραγματεύετο τότε μετὰ τοῦ Βαρώνου Hirsch τὴν ἐκχώρησιν τῶν Ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων καὶ μὲ ἐβεβαίον, ὅτι εἶχε τελειώσῃ τὴν προτεραίαν καὶ ὅτι ἐπρόκειτο συντομώτατα νὰ λάβῃ τὸ ποσὸν τῶν 5.000.000 φράγκων ὡς ἐγγύησιν τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν. Μοὶ ὑπέσχετο δέ, ἅμα τὰ λάβῃ, νὰ τὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὴν ἐταιρείαν ἡμῶν ἀπέναντι τοῦ λαβεῖν μας ἐν γένει παρὰ τοῦ Κράτους.

Ὁ Κορωνιός, ὅστις ἦτο παρὼν εἰς τὴν συνέντευξιν ἐκείνην, ἀνέλαβε νὰ μὴ ἀφήσῃ τὸν γακᾶν τοῦ Σαδῆκ, ὅστις πράγματι ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ διὰ τῶν 5.000.000 ἐκείνων φράγκων δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ἐσώθημεν τότε χωρὶς ὅμως καὶ νὰ σωφρονισθῶμεν εἰς τὸ μέλλον.

Εἰς Παρισίους μετέβην κατὰ τὸν Αὔγουστον ἢ ἀρχὰς Σεπτεμβρίου τοῦ 1869, εὔρον δὲ τὰ συμφέροντα ἡμῶν ἐν σχετικῶς καλῇ καταστάσει, διαλυθέντων τῶν πρὸ ὀλίγων μηνῶν φόβων· ἠτοιμαζόμεν μάλιστα νὰ μεταβῶ εἰς Μασσαλίαν καὶ παραστῶ εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν χρυσῶν γάμων τοῦ ποτε συνεταίρου μου καὶ πενθεροῦ τοῦ Ἀντωνίου Βλαστοῦ Ζωρζῆ Πετροκοκκίνου. Μεταξὺ

ὄλων τῶν πολυαρίθμων συγγενῶν μόνος ἐγὼ μὴ συγγενῆς εἶχον προσκληθῆ ἔνεκα τῶν μεταξὺ ἀπάντων καὶ ἐμοῦ ὑπαρχόντων στενωτάτων δεσμῶν, ἀλλ' ἐπέπρωτο νὰ στερηθῶ τῆς οἰκογενειακῆς ἐκείνης ἑορτῆς καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς εὐχαριστήσεως, διότι δύο ἡμέρας ἀκριβῶς πρὸ αὐτῆς, καθ' ἣν ὥραν μετέβην ν' ἀποχαιρετίσω τοὺς Καμόνδο, σκοπεύων ἐκ Μασσαλίας νὰ ἐπιστρέψω κατ' εὐθεΐαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, οὔτοι μοὶ ἀνήγγειλαν ὅτι ἡ ἀδιαθεσία τοῦ Αὐτοκράτορος Ναπολέοντος Γ', ἡ θεωρηθεῖσα ὡς περαστική, καθίστατο αἴφνης σοβαρὰ καὶ ἐπικίνδυνος, ἀπειλοῦσα ἄμεσον καταστροφὴν, μοὶ προσέθετον δὲ ὅτι αἱ συνέπειαι θὰ εἶναι λίαν σοβαραὶ δι' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ συνεπῶς διὰ τὰ οἰκονομικὰ αὐτῆς, μὲ συνεβούλευον ὅθεν νὰ μὴ ἀναχωρήσω κατὰ τοιαύτην ὥραν, ἀλλὰ νὰ περιμείνω τὸ ἀποβησόμενον, ἀφ' οὗ ἔτυχε νὰ εὐρεθῶ εἰς Παρισίους.

Ἐδέχθην ἄνευ ἀντιρρήσεως τὴν συμβουλήν τῶν Καμόνδο καὶ ἀνέστειλα τὸ διὰ Μασσαλίαν ταξίδιόν μου.

Εὐτυχῶς αἱ κατόπιν περὶ τῆς ὑγείας τοῦ Αὐτοκράτορος Ναπολέοντος εἰδήσεις ἦσαν καθησυχαστικάι, ὁ κίνδυνος ἀνηγγέλλετο παρελθὼν καὶ ἐγὼ ἀπεφάσισα νὰ ἐπιστρέψω εἰς Κωνσταντινούπολιν ὄχι πλέον διὰ Μασσαλίας, ἀλλὰ διὰ Δουνάβεως καὶ Βάρνης.

ΚΔ΄

Ηρχιζεν ἤδη ἐν Βιέννῃ ἡ οἰκονομικὴ ἢ μάλλον χρηματιστικὴ δρα̃σις, καθ' ἣν ἐπεκράτησεν ἡ μανία τῆς συστάσεως ἐταιρειῶν μὴ ἔχουσῶν οὐδεμίαν βάσιν ἐργασίας θετικῆς. Συνηθροίζοντό τινες χρηματισταί, ἐσχημάτιζον μίαν ἐταιρείαν π.χ. οἰκοδομικὴν, ὀρίζοντες τὸ δεῖνα κεφάλαιον, ἐξέδιδον μετοχάς, ταύτας δὲ καθ' ὅσον ἠδύναντο ἐπώλουν εἰς τὸ κοινὸν μεθ' ὑπερτιμῆσεως, ἣν αὐτοὶ οἱ ἐκδότηι ἐπλαττον.

Μετὰ μικρὸν διάστημα χρόνου ἐσχημάτιζον ἄλλην ἐταιρείαν ὑπὸ ἄλλον τίτλον, ὀρίζοντες αὐτῇ ἄλλο δεῖνα κεφάλαιον καὶ ταύτης ἐξέδιδον καὶ ἐπώλουν ἐπίσης μετοχάς ἐν ὑπερτιμῆσει, εἰς αὐτὴν δὲ μετεβίβαζον τὰς μενούσας ἀπωλήτους τῆς προλαβούσης ἐπὶ ὑπερτιμῆσει καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ ἰδρυταὶ τῶν ἐταιρειῶν αὐτῶν ἐκέρδιζον ἀκόπως κρατοῦντες δι' ἑαυτοὺς μέγα μέρος τῶν μετοχῶν ἄνευ ὑπερτιμῆσεως καὶ μεταβιβάζοντες αὐτὰς ἐπὶ ὑπερτιμῆσει εἰς τοὺς ἀφελεῖς κερδοσκόπους τοῦ χρηματιστηρίου.

Τὰ ἀποτελέσματα ὅλων τῶν κατασκευασμάτων αὐτῶν ἀπέβησαν ὀλέθρια κατὰ τὸ 1873 διὰ τοῦ ἐπελθόντος

κράχ εις τὴν ἀγορὰν τῆς Βιέννης τοῦ καταστρέψαντος πληθὺν ἀστῶν μικροκεφαλαιούχων καὶ μέρος τῶν νεοπλούτων χρηματιστῶν.

Ἐπανῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπανέλαβον τὰν κοπιωδεστάτην ἐργασίαν, περὶ ἧς προανέφερα, ἐξηκολούθησε δὲ ὁ ἰδιωτικὸς μου βίος ὅπως καὶ κατὰ τὸ 1868. Εἶχον συγχρόνως ἀπὸ τοῦ ξενοδοχείου μετοικῆσιν εἰς τὴν ἰδίαν μου οἰκίαν, ὅπου, ἀποσυρθέντος τοῦ Λουτράρη, συνέστησα *μπεκιάρικο σπιτικό*.

Προανέφερα τὸ δάνειον Pinarç, τὸ συνομολογηθὲν ὑπὸ τῆς Τουρκίας τῷ 1869 ἐκ 30.000.000 περίπου ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου ἀντὶ καταβολῆς πραγματικοῦ κεφαλαίου 60 % ἤτοι περίπου 18.000.000.

Εἰς τὸ δάνειον αὐτὸ συμμετεῖχε κατὰ σπουδαῖον ποσὸν καὶ ἡ Société Générale de l'Empire Ottoman, ἣν διηύθυνεν ὁ Βλαστός, δὲν ἠδυνήθη ὅμως οὗτος νὰ παράσχη τῷ καταστήματί μου ἐμμέσους ἐκ τοῦ δανείου ὠφελείας, ἤτοι νὰ ἐπιφορτισθῶ ἐγὼ ν' ἀντιπροσωπεύσω ἐν Παρισίοις τὰ συμφέροντα τῆς Société, ὡς αὐτὸς ἐπεθύμει καὶ ἐγὼ ἐπεδίωκον. Ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῆς Société ἐκείνης ἦτο ἰσχυρὸν μέλος ὁ Χρηστάκης Ἐφένδης Ζωγράφος, ὅστις εἶχε κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο νυμφεύσῃ ἢ ἀρραβωνίσει τὴν πρωτότοκον θυγατέρα του μετὰ τοῦ Κωνστ. Καραπάνου, τότε παρὰ τῇ αὐτῇ ἐταιρείᾳ γραμματέως τοῦ Συμβουλίου, καὶ τοῦτον ἐπέβαλεν ὁ Χρηστάκης Ἐφένδης ὡς ἀπεσταλμένον τῆς Ἐταιρείας εἰς Παρισίους, ὅπως τὴν ἀντιπροσωπεύσει παρὰ τῷ Comptoir d'Escompte ἢ μᾶλλον παρὰ τῷ συνδικάτῳ τοῦ δανείου.

Εἰσηγουμένου καὶ ἀπαιτοῦντος τοῦ Χρηστάκη Ἐφένδη ἔλαβεν ὁ Καραπάνος ἀπὸ τὸ ἐν λόγῳ συνδικαῖον 300.000 φράγκων ὡς ἀμοιβὴν τῶν κόπων του καὶ ἂν δὲν ἀπατώμαι τὸ ποσὸν αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ θεμέλιον τῆς σημερινῆς λίαν σοβαρᾶς περιουσίας τοῦ Καραπάνου.

Ἀπὸ τὸ δάνειον τοῦ 1869 ἡ Τουρκία δὲν ἔλαβε τοῖς μετρητοῖς ἐκ τῶν 18.000.000 λιρῶν εἰμὴ μόνον τὰ $\frac{2}{3}$ ἤτοι 12.000.000, ἐπειδὴ τόσον μόνον μέρος ἐκ τοῦ δανείου ὠρισμένως εἶχον ἀναδεχθῆ οἱ συμβληθέντες τραπεζίται, ἀλλὰ τὸ δάνειον τοῦτο μᾶς ἔθεσεν εἰς θέσιν νὰ κανονίσωμεν πολλοὺς ἐκκρεμεῖς λογαριασμοὺς ἡμῶν, νὰ ἐξοφλήσωμεν δὲ τὰ πολλὰ καὶ σπουδαῖα χρέη ἔν τε τῷ ἐξωτερικῷ καὶ τῇ Κωνσταντινουπόλει διὰ τῆς πληρωμῆς ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας ὅλων τῶν τραβηγμάτων της δηλαδὴ διὰ γραμματίων ἐπὶ Λονδῖνον.

Ἦτο ἀληθὴς σωτηρία. Διὰ τοῦ αὐτοῦ δανείου καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐπραγματοποιήσαμεν πράξεις ἀποβάσας δι' ἡμᾶς ὠφελίμους εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον.

Τοῦ πρώτου ἔτους τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν συμπληρωθέντος, ἐκλείσαμεν τὸν ἐτήσιον ἰσολογισμόν καὶ ἀνῆλθον αἱ ὠφέλεια εἰς ποσὸν ἴσον περίπου μὲ τὸ κεφάλαιον, οὕτως ὥστε προαφαιρέθέντος τοῦ ποσοστοῦ τῶν 55 % διὰ τοὺς διευθυντάς!! ἀπέμεινε καὶ διανεμητέον μέρος εἰς τὰ κεφάλαια 30 % δι' ἔν ἔτος!! ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, ἀλλ' ὅπως δήποτε τὸ μέρος ἦτο παραπλήσιον, ἡ δὲ ἰδιαιτέρα μου ἀπολαβὴ κατὰ τὸ ἐνιαύσιον ἐκεῖνο διάστημα ἀνήρχετο ὅλη ὁμοῦ εἰς 30.000 τουρκικὰς λίρας περίπου!! ποσὸν δηλαδὴ

ὑπερβαῖνον πᾶσαν προσδοκίαν μου. Ἄλλ' ὁμολογῶ ὅτι αἱ πράξεις ἡμῶν ἦσαν λίαν παρακεκινδυνευμένα καὶ ἀδικαιολόγητοι, κυρίως δι' ἐμέ, ὅστις εἶχον τί νὰ χάσω ἐκ τῆς ἀποτυχίας ὑλικῶς τε καὶ ἠθικῶς.

Ἔτι μᾶλλον θεωρῶ ἑμαυτὸν ἀξιόμμεπτον, διότι καὶ μετὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν διὰ τοῦ δανείου Pinard δὲν ἐπέμεινα εἰς τὸν μετριάσμον τῶν κινδύνων, ἀφ' οὗ μάλιστα αἱ τρέχουσαι καθαρῶς τραπεζικαὶ καὶ ἐπὶ προμηθεῖα ἐργασίαι ἀφθόνως μᾶς παρεῖχον τὰ μέσα εὐλόγων γενναίων κερδῶν.

Ἐκ τοῦ δανείου Pinard τὸ $\frac{1}{3}$ ληφθὲν ὑπὸ τῶν Τραπεζῶν ὑπὸ αἵρεσιν ἔμεινεν ἀπώλητον, τὸ δὲ προῖον τοῦ πραγματοποιηθέντος δὲν ἤρκεσεν οὔτε νὰ συμπληρώσῃ ὅλας τὰς ἐπείγουσας ἀνάγκας τοῦ Τουρκικοῦ Κεντρικοῦ Ταμείου, οὕτως ὥστε ἀμέσως ἐπανήλθομεν εἰς τὴν προλαβοῦσαν μέθοδον τῶν mandats, ταύτην δὲ ἐτελειοποιήσαμεν χορηγοῦντες καὶ προκαταβολὰς ἐπὶ ἐνεχύρῳ τίτλων τοῦ δανείου Pinard ἐκ τῶν μενόντων ἀπωλήτων. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς τίτλους τούτους ἐλαμβάνομεν εἰς ἐνέχυρον μετὰ περιθωρίου, δηλαδὴ ἀντὶ τῆς τρεχούσης π.χ. τιμῆς τῶν 60% τὰ ἐλαμβάνομεν πρὸς 40%, ὑπελογίζαμεν ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει πωλοῦντες τοὺς τίτλους, ἀφ' οὗ ἐκαλύπτομεν τὰς προκαταβολὰς, ἠθέλομεν κρατεῖ τὸ ἀπομένον εἰς συμψηφισμὸν mandats.

Ἐκ τῶν ὑστέρων ὁ ὑπολογισμὸς ἡμῶν οὗτος ἀπεδείχθη σφαιερὸς, διότι ἔπρεπε νὰ προϊδῶμεν, ὅτι ἐν περιπτώσει καταναγκαστικῆς πωλήσεως χρεωγράφων τοῦ Κράτους ἡ τιμὴ αὐτῶν θὰ ἐξηυτελίζετο εἰς βαθμὸν

ὥστε οὔτε αἱ προκαταβολαὶ αὐταὶ νὰ καλύπτονται, ὄχι νὰ περισσεύσῃ καὶ διὰ συμψηφισμοὺς mandats. Ἐπὶ τῆς πλεονεξίας ἡμῶν εἶχεν ὑπερβῆ πᾶν ὄριον λογικῆς καὶ μόνον ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ μ' ἔσωσεν ἀπὸ καταστροφῆς πλήρους.

Μεταξὺ τῶν τίτλων, οὓς ἐλαμβάνομεν ἀπέναντι τῶν προκαταβολῶν ἐπὶ ἐνεχύρω, ἐκτὸς ὁμολογιῶν Pinard, ἐλαμβάνομεν καὶ ὁμολογίας τοῦ Παγίου χρέους 5 % , δὲν δύναμαι ὅμως νὰ ἐνθυμηθῶ τώρα ἀκριβῶς πόθεν τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον ἐπορίζετο τοὺς τίτλους αὐτούς. Ἴσως ἐλάμβανεν αὐτοὺς ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ Σουλτᾶνος Ἄζιζ εἶχεν ἀποθησαυρίσῃ δι' ἀγορῶν, ὡς προεῖπον.

Ἐννοεῖται, ὅτι διὰ τῶν τίτλων αὐτῶν ἐποριζόμεθα χρήματα ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίῳ ἐπὶ τόκῳ πολὺ ἐλαφρῶ σχετικῶς διὰ τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν ἐν τοῖς χρηματιστηρίοις. Ἐπετυγχάνομεν μάλιστα οὕτω νὰ προμηθευώμεθα πολὺ ἀνώτερα ποσὰ χρημάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα εἶχομεν προκαταβάλλῃ τῇ Τουρκικῇ Κυβερνήσει ἀπέναντι αὐτῶν, οὕτω δὲ τῇ ἐχορηγοῦμεν καὶ χρήματα προεξοφλοῦντες mandats.

Καὶ ταῦτα τὰ μηχανήματα ὠνομάζοντο *Τραπεζικαὶ πράξεις* !!

Εἶπον ὅτι εἴμεθα ἀπληστοὶ, ἀλλὰ κάπως συγγνωστέοι, βλέποντες τὴν ἀφροσύνην καὶ παχυλὴν ἀμάθειαν τῶν κυβερνώντων τὰ οἰκονομικὰ τῆς Τουρκίας, οἵτινες ἔδιδον ἡμῖν τὸ μέσον, διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν χρεωγράφων πορίζομενοι, νὰ τοὺς δανείζωμεν δῆθεν, νὰ κερδίζωμεν δὲ ἐπὶ ποσῶν σπουδαιοτάτων 10 καὶ 12 % ἔτησίαν διαφορὰν τόκου.

ΚΕ΄

Ο Πακτωλὸς αὐτὸς ἐξηκολούθησε ῥέων μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1870, ἡμεῖς δὲ ἐπλέομεν ἐν αὐτῷ φαιδροί. Ἐμὲ μόνον προσέβαλε τὸ ἐπεισόδιον τῆς κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπισυμβάσης ἐν Σταυροδρομίῳ τεραστίας πυρκαϊᾶς τῆς ἀποτεφρωσάσης 5.000 περίπου οἰκίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τέσσαρας μικρὰς ξυλίνας ἰδικὰς μου εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Καλιοντζῆ Κουλοῦκ καὶ ἑτέρας δύο εἰς τὸ Σακῆς-Ἀγάτζ, ὧν ἡ μία ἐκείνη ἦν κατόικον μετὰ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ ἐπίπλων καὶ σκευῶν.

Συνήθως κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τοῦ ἔτους μετώκουν εἰς τὴν ἐν Κατικιόγιου ἐξοχικὴν οἰκίαν μου, κατ' ἐκεῖνο ὅμως τὸ ἔτος ἔμεινα περισσότερον εἰς τὸ Σταυροδρόμιον, ἐπειδὴ διεσκέδαζον.

Ἦτο Κυριακὴ καὶ μετὰ τὸ πρόγευμα ἀπεσύρθη πρὸς ἀνάπαυσιν εἰς τὸν θάλαμόν μου. Περὶ τὴν 2 μ. μ. δειλῶς ἔκρουσε τὴν θύραν ὁ ὑπηρέτης μου καὶ ἐπὶ τῇ ἀπαντήσει μου νὰ προσέλθῃ, φοβισμένος μοὶ ἀνήγγειλεν ὅτι πυρκαϊὰ ἐξερράγη εἰς θέσιν ἀπέχουσαν ὑπὲρ τὰ 2.000 μέτρα τῆς οἰκίας μου καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄνεμος

πνέει ἐκ τοῦ μέρους τῆς πυρκαϊᾶς σφοδρός, ὑπάρχει μέγας φόβος μὴ ἡ πυρκαϊὰ φθάσῃ μέχρις ἡμῶν καὶ ἐζήτει τὰς διαταγὰς μου περὶ ἐνάρξεως ἐκκενώσεως τῆς οἰκίας, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὰ ἐνδύματα ἐμοῦ καὶ τῶν ὑπηρετῶν καὶ τὰ τιμαλφέστερα τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Ἐγὼ γνωρίζων τὸν ὑπηρετὴν μου ὡς φιλύποπον, κυρίως ὡς πρὸς τὰς πυρκαϊάς, τῷ εἶπον ἀταράχως: Κάθου ἡσυχος καὶ σὲ ξεύρω.

Ἀπεσύρθη, ἀλλὰ μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἐπανῆλθε παρακαλῶν με ν' ἀναβῶ εἰς τὴν στέγην τῆς οἰκίας καὶ ἰδίους ὀφθαλμοῖς νὰ ἐκτιμήσω τὸν κίνδυνον αὐξάνοντα καθ' ἕκαστον παρερχόμενον λεπτὸν τῆς ὥρας.

Πράγματι ἀνελθὼν ἐπὶ τῆς στέγης εἶδον τὸ πῦρ μαινόμενον καὶ γοργῶς προοδεῦον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς οἰκίας μου, ἀλλὰ πάλιν ἤλπισα ἢ σωτηρίαν ἢ τοῦλάχιστον ὅτι θὰ ἔχωμεν ἀφθόνως τὸν καιρὸν τῆς μερικῆς ἐκκενώσεως τῆς οἰκίας, εἶπον δὲ εἰς τὸν ὑπηρετὴν μου, ὅτι ἐξέρχομαι ὅπως πέμψω ἀχθοφόρους ἀπὸ τὸν Γαλατᾶν καὶ ἐν τῷ μεταξὺ νὰ περιμαζεύσῃ τὰ ἐνδύματά μου, τὰ ἰδικά των καὶ τὰ ἀργυρᾶ σκεύη, νὰ μὴ φροντίσῃ δὲ οὐδαμῶς περὶ ἐπίπλων καὶ λοιπῶν σκευῶν.

Ἐθεώρουν ἀνωφελῆ τὴν διάσωσίν τινων ἐκ τούτων σκεπτόμενος ὅτι, ἂν ἡ οἰκία ἐκαίετο μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἀπομενόντων, τὰ δῆθεν διασωθέντα κατὰ τὸ πλεῖστον τεθραυσμένα καὶ ἀταίριαστα θ' ἀπέβαινον ἄχρηστα, ἐν ᾧ ἂν ἡ οἰκία ἐσώζετο, πάλιν τὰ πρὸς διάσωσιν ἐξαχθέντα θὰ εἶχον ἀνάγκην, καὶ ἂν δὲν ἐχάνοντο, ὡς πολλάκις συμβαίνει, ῥιζικῆς ἐπισκευῆς.

Οὕτω λαβὼν ἀνὰ χειῖρας τὸ «μπαστουνάκι» (τὸ ἐφύλαξα καὶ τὸ ἔχω ἀκόμη πρὸς ἐνθύμησιν) μετέβην εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Royal, ὅπου ἔτι κατῴκει ὁ Ζωρζῆς, διὰ νὰ τῷ εἶπω τοὺς φόβους μου περὶ πυρπολήσεως τῆς οἰκίας μου καὶ στείλω τὸν ὑπηρέτην του εἰς Γαλατᾶν εἰς τὸ γραφεῖον ἡμῶν, ὅπως ζητήσῃ τὴν μετάβασιν ἀχθοφόρων τῆς ἰδίας ἡμῶν ἐμπιστοσύνης.

Μετὰ τοῦτο ὁ Ζωρζῆς ἠθέλησε νὰ μὲ συνοδεύσῃ εἰς τὴν οἰκίαν μου, ἵνα ὅπωςδήποτε μὲ βοηθήσῃ. Ὅστις γνωρίζει τὸ Σταυροδρόμιον, γνωρίζει καὶ τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τῆς συνοικίας Σακῆς Ἀγάτς καὶ τῶν Μνηματακίων, μάλιστα διὰ πλαγίων ὁδῶν συντομευουσῶν τὴν ἀπόστασιν· ὅπωςδήποτε ἡ ἀπόστασις δὲν εἶναι μακροτέρα τῶν 1000 μέτρων καὶ κατὰ συνέπειαν διὰ νὰ ὑπάγῃ τις καὶ ἐπιστρέψῃ καὶ βραδέως βαδίζων χρειάζεται ὀλιγώτερον τῆς ἡμισείας ὥρας. Παρὰ τῷ Ζωρζῆ δὲν παρέμεινα πλέον τῶν 10 λεπτῶν, ἐν τούτοις ἐξελθόντες καὶ διευθυνόμενοι εἰς τὴν οἰκίαν μου διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀρμενοκαθολικῆς Ἐκκλησίας εὔρομεν πλῆθος ἀνθρώπων φύρδην μίγδην βαινόντων φορτωμένων ἔπιπλα καὶ ἀποσκευὰς οἰκιῶν καιομένων, καπνὸν δὲ καὶ φλόγα εἰς τὸν ὀρίζοντα, δηλοῦντα ὅτι ἡ πυρκαϊὰ μαίνεται ἐκεῖ πλησίον. Ἐρωτήσαντες ἐμάθομεν ὅτι καρφία πεπυρακτωμένα καὶ κομμάτια ξύλων καιόμενα ἐξεσφενδονίζοντο δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἐκ τῆς ἀρχικῆς ἐστίας τῆς πυρκαϊᾶς καὶ μετέδιδον τὸ πῦρ εἰς διάφορα σημεῖα καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ εἰς τὴν ὁδὸν ὅπου ἡ οἰκία μου.

Ἐσπεύσαμεν ὅσον ἠδυνήθημεν, μόλις ὅμως ἐφθά-

σαμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δρόμου, εἶδομεν τὰς φλόγας ἐξερχομένας ἀπὸ τὸ ἄνω πάτωμα τῆς προσόψεως τῆς οἰκίας μου καὶ τὸ ἀδύνατον φυσικὰ νὰ πλησιάσωμεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνωφελές, διότι ἡ οἰκία εἶχεν ἤδη ἀφεθῆ ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν μου, ὧν ἠγνόουν καὶ τὸ καταφύγιον.

— Τετέλεσται, εἶπον εἰς τὸν Ζωρζῆν καὶ τῷ ἐπρότεινα ν' ἀπομακρυνθῶμεν, ἐπειδὴ κατὰ τοιαύτας ὥρας τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα ὠφελοῦνται τῆς ἀταξίας καὶ παραζάλης πρὸς κλοπὰς καὶ κακουργήματα, ἀνεξαρτήτως δὲ τούτου καὶ ὁ πανικὸς τῶν φευγόντων συνεπιφέρει πολλὰ δυστυχήματα.

Ὁ Ζωρζῆς ὅμως ἐνεθυμήθη ὅτι πρὸ 4 ἢ 5 ἡμερῶν εἶχον λάβῃ ἐκ Παρισίων ἄμαξαν καὶ φάλαρα διὰ ζεῦγος ἵππων, ὅπως οὖν δαπανηρά, πρὸς δὲ τοὺς 4 ἵππους τοὺς ἐν τῷ σταύλῳ μου, οἵτινες θὰ ἐκινδύνευον νὰ καῶσι ζωντανοί.

Ὁ σταῦλος ἔκειτο ὀπισθεν τῆς οἰκίας μου καὶ εἶχε καὶ ἰδιαιτέραν εἴσοδον ἀπὸ τῆς εἰς τὰ ὀπισθεν τῆς οἰκίας ὁδοῦ, εἰς ἣν ἀκόμη δὲν εἶχε μεταδοθῆ ἡ πυρκαϊά.

Χωρὶς πολὺ νὰ συλλογισθῆ μ' ἔσυρεν ὁ Ζωρζῆς εἰς τὴν ὁδὸν ἐκείνην ὠθοῦντα καὶ ὠθούμενον, καὶ τὸ μὲν ἵπποστάσιον εὔρομεν ἀνοικτὸν κενὸν ἵππων, τὸ δὲ ἄμαξοστάσιον κλειστόν.

Εἰσῆλθομεν εἰς αὐτὸ διὰ τοῦ ἵπποστασίου καὶ εὔρομεν τὰ ἐν αὐτῷ ἄθικτα, περισυνελέξαμεν καὶ ἐρρίψαμεν εἰς τὴν καινουργῆ ἄμαξαν τὰ ἀμεταχείριστα ἀκόμη φάλαρα καὶ ἐπεχειρήσαμεν ἰδίαις χερσὶ καὶ δυνάμεσι νὰ σύρωμεν τὴν ἄμαξαν ἔξω τοῦ ἄμαξοστασίου, ὅπερ

μετὰ κόπου κατωρθώσαμεν, μετὰ δὲ τοῦτο ἐξηκολούθησαμεν σύροντες αὐτὴν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐν μέσῳ πλήθους ἀνθρώπων καὶ ἐν μέσῳ πανδαιμονίου ταραχῆς καὶ κραυγῶν· εἴχομεν ὅμως ἀποκάμη καὶ ἠτοιμαζόμεθα νὰ τὴν παραιτήσωμεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ εἰς τὴν τύχην της, ὅποτε κατὰ τύχην εἶδομεν τέσσαρας ἀχθοφόρους Ἀρμενίους ἐκ τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἀποσταλέντων πρὸς βοήθειάν μας, εἰς οὓς ἐνεπιστεύθημεν τὴν ἄμαξαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, παραγγείλαντες εἰς αὐτοὺς νὰ τὴν μεταφέρωσιν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας τοῦ Ἄντ. Βλαστοῦ, ὅπου εἶχον διατάξῃ νὰ μεταφέρωσι καὶ τὰ λοιπὰ σφζόμενα εἶδη τῆς οἰκίας μου.

Ἐντὸς τῶν ὀλίγων ἐκείνων λεπτῶν τὸ ὄπισθεν τῆς οἰκίας μας καὶ ὁ σταῦλος εἶχον γείνη παρανάλωμα τοῦ πυρὸς καὶ μία ἀκόμη λιθόκτιστος οἰκία μου, τὴν ὁποίαν κατῶκει κάποιος Νικόλαος Κλωνάρης, ὅστις εἶχε σύζυγον μακρινὴν συγγενῆ μου, ἐγὼ δὲ καὶ ὁ Κορωνιὸς ἀπεμακρυνόμεθα τοῦ θεάτρου τῆς πυρκαϊᾶς καὶ περιεφερόμεθα ἀπὸ ὁδοῦ εἰς ὁδὸν καὶ ἀπὸ συνοικίας εἰς συνοικίαν ἀναμένοντες νὰ ἴδωμεν ἕως ποῦ θὰ φθάσῃ ἡ ὄργη τοῦ Κυρίου.

Τὸ πῦρ ἐξηπλώθη εἰς ἕκτασιν, οἷα ἦτο ἀδύνατον νὰ προῦπολογισθῇ. Περὶ τὴν δευτέραν ὥραν τῆς πρωΐας εἶχε καταστρέψῃ περὶ τὰς 3,000 οἰκίας καὶ φθάσῃ νὰ κυκλώσῃ τὴν Ἀγγλικὴν Πρεσβείαν, ἐντὸς τοῦ ἐκτεταμένου κήπου τῆς ὁποίας εἶχον μεταφέρει οἱ δυστυχεῖς παθόντες ἄπειρα εἶδη τῶν οἰκιῶν των, οἱ δὲ θρηνοὶ καὶ ὄδυρμοὶ τῶν φυλασσόντων αὐτά, οὓς ἠπείλει νέα καταστροφή, ἦσαν σπαρακτικοί. Ἐὰν ἐκαίετο ἡ Ἀγ-

γλική Πρεσβεία, τὸ πῦρ θὰ μετεδίδοτο καὶ εἰς τὴν ὀπισθεν αὐτῆς συνοικίαν τοῦ Ἀϊναλῆ Τζεσμὲ καὶ εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς κυρίας αὐτῆς εἰσόδου ὁδὸν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Εἰσοδίων τῆς Παναγίας, ὅπου ἔκειτο καὶ τὸ Ξενοδοχεῖον, ἐν ᾧ κατόκει ὁ Κορωνιός, καὶ ἐδέησε νὰ μεταβῶμεν ἐκεῖ ὅπως βοηθήσωμεν τοὺς ἀνθρώπους του εἰς τὴν περισυλλογὴν πρὸς μεταφορὰν τῶν ἐνδυμάτων καὶ σκευῶν του.

Εὐτυχῶς ἡ Ἀγγλικὴ Πρεσβεία ἐσώθη καὶ κατὰ τὴν περιφέρειαν αὐτῆς ἐσταμάτησε τὸ πῦρ. Περὶ τὴν 3^{ην} πρωϊνὴν ὥραν ἠσθάνθην ἀνάγκην ἀναπαύσεως καὶ μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀντ. Βλαστοῦ, ὅπου, ἐπειδὴ αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του κατόκουν ἤδη εἰς τὴν ἐξοχὴν, ὑπῆρχε μόνον ἀρχαία αὐτῶν ὑπηρέτρια φυλάσσοσα τὴν οἰκίαν, τὴν ὁποίαν παρεκάλεσα καὶ μοὶ ἠτοίμασε κλίνην καὶ οὕτω διῆλθον τὸ ἐπίλοιπον τῆς νυκτός. Τὴν ἐπιοῦσαν, ἀφ' οὗ ἔκαμα γῦρον εἰς τὸ θέατρον τῆς πυρκαϊᾶς καὶ ἐσχημάτισα ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ μεγέθους τῆς καταστροφῆς καὶ ἐξετίμησα τὰς ἰδικὰς μου ζημίας ἀνερχομένας εἰς 5,000 περίπου λίρας Ὄθωμανικὰς, ἐσκέφθην ὅτι εὐρίσκομαι μὲ τὰ ἐνδύματα μόνον ὅσα ἐφόρουν, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἅτινα συνήθως ἄφινά εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐξοχῆς διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον ἢ ὡς ἄχρηστα κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἐφρόντισα ὅθεν νὰ παραγγείλω τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα καὶ προειθέμην τὴν ἐσπέραν νὰ μεταβῶ καὶ ἐγκατασταθῶ εἰς τὴν ἐξοχικὴν οἰκίαν εἰς τὸ Κατίκιγιου.

Καθ' ὁδὸν συνήντησα κλαίουσαν καὶ ὀδυρομένην

τὴν οἰκογένειαν Κλωνάρη συνισταμένην ἀπὸ αὐτόν, τὴν γυναῖκά του καὶ ἓνα υἱόν. Ἡ οἰκογένεια αὕτη δὲν εἶχε διασώση οὐδὲν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς. Ἦναγκάσθη νὰ τῆς δώσω ἄσυλον εἰς τὴν ἐξοχὴν μου μέχρις ὅτου συνέλθῃ. Ἡ οἰκογένεια αὕτη μὴ δυνηθεῖσα δυστυχῶς νὰ συνέλθῃ ἔνεκα ὅχι μόνον τοῦ δυστυχήματος τῆς πυρκαϊᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων δυστυχημάτων ἀκόμη καὶ σήμερον μετὰ παρέλευσιν 27 ἐτῶν μένει καὶ φιλοξενεῖται ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ μου ἐν κατοχῇ τῶν ἐπίπλων μου καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ.

Μεταβάντα εἰς τὸ γραφεῖόν μου ὁ διαρκῶς εὐθυμος καὶ ἀστεῖος Κορωνιὸς μετὰ τοῦ ἀπ' ἐναντίας διαρκῶς σοβαροῦ Σκουλούδη μὲ ὑπεδέχθησαν δῆθεν κατηφεῖς, μοὶ ἐνεχειρίζον δὲ κατάλογον δῆθεν συνδρομῶν ἐνεργηθεισῶν ὑπ' αὐτῶν, λέγοντές μοι ὅτι ἐκ συναδελφικοῦ καθήκοντος καὶ διὰ νὰ ἐπουλώσωσι τὰς ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς πληγὰς μου ἠνέωξαν ἀμέσως κατάλογον συνδρομῶν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἐν ᾧ ἐνεγράφησαν διὰ διάφορα ποσὰ αὐτοὶ καὶ οἱ φίλοι μου, ὅλοι περίπου οἱ ἑτερόρρυθμοι συνέταιροί μου, κατώρθωσαν δὲ νὰ ἀναβιβάσωσι τὸ ποσὸν τῶν συνδρομῶν αὐτῶν εἰς λίρας 1000 περίπου.

Ἐγέλασα ἐπὶ τῇ ἀστειότητι αὐτῇ, ἥτις ὅμως παρηκολουθεῖτο ἀπὸ τὴν μετ' ὀλίγον ἐμφάνισιν πραγματικῆς ἐπιτροπῆς σχηματισθείσης σχεδὸν ὑπὸ τῶν αὐτῶν προσώπων τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τὸν δῆθεν ὑπὲρ ἐμοῦ κατάλογον πρὸς περίθαλψιν τῶν πολυαρίθμων πτωχῶν θυμάτων τῆς πυρκαϊᾶς.

Τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς προϊστάτο ὁ Γεώργιος Ζαρί-

φης καὶ ἐν συντόμῳ ὑπεχρεούμην νὰ ἐγγραφῶ εἰς τὸν κατάλογον αὐτὸν διὰ 1000 λίρας. Σημειωτέον ὅτι μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας αἱ ὑποθέσεις τοῦ Τραπεζικοῦ ἐκείνου καταστήματός μου ἔβαινον ἐν μεγίστη ἐπιτυχίᾳ καὶ αἱ ὠφέλεια αὐτοῦ ἦσαν σπουδαιόταται, κατὰ συνέπειαν καὶ τὰς ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς ζημίας μου πρὸς οὐδὲν ἐλόγισα καὶ ἡ ῥηθεῖσα συνδρομή μου ἐλαχίστην εἶχε σημασίαν ὡς προερχομένη ἐκ περισσεύματος.

Μόνον ἐν τῇ διαρκῶς κατεχούσῃ με δεισιδαιμονίᾳ προησθάνθην ἐπερχόμενα δεινά, τῶν ὁποίων ἡ πυρκαϊὰ ἦτο τὸ προανάκρουσμα· καὶ πάλιν δὲν μὲ ἠπάτων αἱ προαισθήσεις μου καὶ ἐφηρομόζετο ἡ Χιακὴ παροιμία καλῶς ἦλθες, φουρτούνα μου, καὶ ἂν εἶσαι μοναχὴ σου, τὴν ὁποίαν ἐκ παιδικῆς ἡλικίας μετὰ πολλῶν ἄλλων ὅλως πρακτικῶν καὶ σοφῶν εἶχον ἀκούσῃ ἐπαναλαμβανομένην συνεχῶς ὑπὸ τῆς μητρός μου.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὑφίστατο ἐν Εὐρώπῃ τὸ ζήτημα τῆς ὑποψηφιότητος Πρίγκηπος Γερμανοῦ Χοεντζόλερν διὰ τὸν τότε κενὸν θρόνον τῆς Ἰσπανίας καὶ ἡ αὐτοκρατορουμένη Γαλλία ἀνθίστατο σθεναρῶς εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐν λόγῳ ὑποψηφίου, ἀλλ' οὐδεὶς ἐφρόνει ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ἔμελλε νὰ ἔχῃ σοβαρὰς συνεπειάς.

Αἴφνης ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν πυρκαϊᾶν ἔφθανον εἰδήσεις ἐπὶ τοῦ προκειμένου λίαν ἀνησυχηταί, καὶ τέλος μετ' ὀλίγων ἡμερῶν ἀβεβαιότητος καὶ ἐλπίδας συμβιβαστικῆς λύσεως, κατὰ τὰ μέσα Ἰουλίου, ἔφθασεν ἡ εἶδησις τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας καὶ τοῦ ἐπισυμβάντος γενικοῦ κατακλυσμοῦ ἐν τοῖς χρηματιστηρίοις Παρισίων καὶ Λονδίνου εἰς ὅλα τὰ χρεώγραφα Κρατῶν καὶ Ἑταιρειῶν καὶ δὴ τῶν Κρατῶν ἀμφιβόλου πίστεως, οἷα ἡ Τουρκία, τῆς ὁποίας τὴν πίστιν μόνον ἀπόλυτος καὶ παγκόσμιος ἡσυχία συνεκράτει.

Ἡμεῖς ἐν τῇ ἀπληστία καὶ βουλιμῖα ἡμῶν πρὸς κέρδη ἐπλέομεν μὲ ὅλα τὰ ἰστία ἀναπεπταμένα πάν-

τοτε ἀποβλέποντες εἰς διαρκῆ γαλήνην καὶ νομίζοντες ὅτι ὅπως δήποτε ἐπερχομένη τρικυμία θέλει μᾶς δώσει τὸν καιρὸν νὰ μαζέψωμε τὰ πανιά μας.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μετὰ τὸ πάθημα τοῦ παρελθόντος ἔτους εἴχομεν τὴν πρόνοιαν νὰ λαμβάνωμεν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν ἀπτάς ἐγγυήσεις διὰ τὰς χρηματικὰς ἡμῶν πρὸς αὐτὴν παροχὰς καὶ αἱ ἐγγυήσεις αὗται συνίσταντο εἰς τίτλους δανείου τοῦ 1865 (consolidés) καὶ τοῦ τελευταίου 1869 (Pinard). Τούτους τοὺς τελευταίους εἶχε διαθεσίμους ἐκ τοῦ μέρους, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε καλυφθῆ κατὰ τὴν δημοσίαν ἐγγραφὴν. Ἀφ' ἑτέρου εὐρίσκοντες τὸν τρόπον μετὰ μεγάλης εὐκολίας νὰ ποριζώμεθα χρήματα εὐθηνὰ ἐν Λονδίῳ καὶ Παρισίοις ἐπὶ ἐνεχύρῳ τῶν τίτλων ἢ ἐν μεταφορᾷ αὐτῶν ἐν τοῖς χρηματιστηρίοις, δὲν ἐζητοῦμεν συμμετόχους εἰς τὰς προκαταβολὰς ὡς ἄλλοτε διὰ τὰ mandats, ἀλλ' ἐκρατοῦμεν τὸ ὅλον δι' ἴδιον λογαριασμὸν καὶ ἀπελαμβάνομεν τὸ ὅλον τῆς χονδροῆς διαφορᾶς τοῦ τόκου (5 ἕως 8 % ἐτησίως). Οὕτω τὴν ἡμέραν τῆς κηρύξεως τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου, δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς, ἀλλὰ δὲν γράφω ὑπερβολὴν σημειῶν τὸ ποσὸν τῆς τοιαύτης ἐκθέσεώς μας εἰς δάνεια προσωρινὰ πρὸς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν καὶ χρέη ἡμῶν πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ὅχι ἔλαττον τῶν 20.000.000 φράγκων. Ὁ ἐκπесμὸς τῶν Τουρκικῶν χρεωγράφων ἐπῆλθεν ἀθρόος. Οἱ μὲν δανείσαντες ἡμῖν ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρεωγράφων ἀνήγγελλον ὅτι ἐπιθυμοῦσιν εἰς τὴν λῆξιν τῶν δανείων νὰ πληρωθῶσιν, οἱ δὲ ἔχοντες μεταφέρει διὰ λογαριασμὸν μας Τουρκικοὺς

τίτλους ἐπίσης ἤρνοῦντο ἑξακολούθησιν τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν. Εἰς τοιοῦτον βαθμὸν εἶχε φθάσῃ ὁ πανικός, ὥστε εἷς τῶν ἀνταποκριτῶν μας, ὁ Κωνσταντῖνος Ἰωνίδης, μετερχόμενος τότε τὸν μεσίτην ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ Λονδίνου, ἐνόμισεν ὅτι σώζει καὶ ἑαυτὸν καὶ ἡμᾶς κατορθώσας, ὡς ἐτηλεγράφει, νὰ πωλήσῃ consolidés Τουρκικὰ ἀξίας 100.000 λιρῶν ἐξ ἐκείνων, τὰ ὅποια εἶχε μεταφέρει διὰ λογαριασμὸν μας καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῶν.

Ἄλλος ἔτι παραλογώτερος, ὁ Δ. Ποτοῦς, ἤρνεϊτο ν' ἀποδεχθῇ τραβηκτικὴν ἡμῶν ἐκ 45.000 λιρῶν, καίπερ κρατῶν ἐξ ἐμβασμάτων ἡμῶν προηγουμένων ποσὸν πολὺ ἀνώτερον τῆς τραβηκτικῆς ἡμῶν, καὶ ἐσώθη ἡ τιμὴ μας, διότι ἔτυχεν ἡ τραβηκτικὴ ἐκείνη νὰ εὔρεθῇ ἐν τῇ κατοχῇ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορικῆς Τραπεζῆς, ἣτις ἐγνώριζεν ἢ ἐπίστευεν ὅτι οὐδὲν κινδυνεύει καὶ περιορίσθη εἰς τηλεγραφικὴν ἀγγελίαν τῆς μὴ ἀποδοχῆς τῆς τραβηκτικῆς ἡμῶν μετὰ παρακλήσεως νὰ φροντίσωμεν τὰ δέοντα. Ὁ βλάξ ἐκεῖνος Ποτοῦς, ὅστις ἐν παρενθέσει δὲν εἶχε καθόλου περιουσίαν, εὔρισκετο ἐν Λονδίῳ καὶ ἐχρησίμευεν ὡς παραγγελιοδόχος ἀγοραπωλησιῶν Τουρκικῶν χρεωγράφων, ἔδωσεν ἡμῖν τὴν δικαιολογίαν ὅτι, ἐπειδὴ ἐβεβαιούτο ἐν Λονδίῳ ἡ στάσις τῶν πληρωμῶν ἡμῶν, ἐθεώρησε χρέος του ν' ἀρνηθῇ τὴν ἀποδοχὴν καὶ πληρωμὴν τῆς τραβηκτικῆς πρὸς ἀποφυγὴν εὐθύνης ἀπέναντι τῆς ομάδος τῶν δανειστῶν ἡμῶν ἐν περιπτώσει πτωχεύσεως!! Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τῶν πραγμάτων, συμβουλίου γενομένου μετὰ τῶν συνεργατῶν μου,

ἀπεφασίσθη κατεσπευσμένως ν' ἀναχωρήσω διὰ Παρισίους καὶ ἐκεῖθεν διὰ Λονδῖνον καὶ προσπαθήσω με οἵανδήποτε ὑλικὴν θυσίαν νὰ σώσω τοῦλάχιστον τὴν τιμὴν μου.

Ἄκόμη καὶ σήμερον ρῖγος μὲ καταλαμβάνει ἀναμιμνησκόμενον τὴν θέσιν μου ἐκείνην. Ἐβλεπον ἐν κινδύνῳ ἀπωλείας ὅλον τὸ προῖόν τῶν εἰκοσιπενταετῶν κόπων καὶ μόχθων μου καὶ ὅτι ἴσως ἤδη ὄχι πλέον ἐν ἀνθηρᾷ νεότητι θὰ ἤμην ὑπόχρεως ν' ἀρχίσω ἐκ νέου τὴν πάλην διὰ τὴν ζωὴν. Καὶ τοῦτο δὲν μὲ ἔθλιβε τόσον, ὅσον ἡ ἰδέα τοῦ ὅτι μετὰ εἰκοσιπενταετῆ ἀκηλίδωτον ἐμπορικὸν καὶ τραπεζικὸν βίον, καθ' ὃν οὔτε μίαν δίκην εἶχόν ποτε ὡς ἐναγόμενος καὶ ὡς ἐνάγων ἀκόμη, ἐκινδύνευον νὰ περιέλθω εἰς τὴν ἀνάγκην ἔστω καὶ προσωρινῶς νὰ μὴ ἐκτελέσω ἀκριβῶς ὑποχρεώσεις ἀναληφθείσας.

Μετενόουν διότι πρὸ δύο ἐτῶν δὲν εἶχον ἐκτελέσει τὴν ἀπόφασίν μου περὶ μετοικεσίας εἰς Ἀθήνας, ἐμεμφόμην ἐμαυτὸν ἐπὶ τῇ ἀπληστία μου πρὸς κέρδη, ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσι δὲν ἔχανον τὰς πρὸς τὸν Θεὸν ἐλπίδας μου, ἐλάμβανον ὅμως τὴν ἀπόφασιν, εἰς τὴν Θεῷ σωθῶ καὶ ἀπὸ τὸν μέγαν αὐτὸν κίνδυνον, νὰ μὴ περιπέσω ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τὰ αὐτὰ σφάλματα.

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν περὶ ἀμέσου ταξιδίου μου μετέβην. παρὰ τῷ τότε ὑπουργῷ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Τουρκίας καὶ τῷ ἐξέθεσα τὴν θέσιν ἡμῶν καὶ τῷ ἐζήτησα νὰ μὲ συνδράμῃ ὅπως δύναται.

Ἐννοεῖται ὅτι εἰς χρήματα ὄχι μόνον δὲν ἠδύνατο νὰ μὲ βοηθήσῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς μὲ ἐξώρκιζε νὰ ἐργα-

σθῶ ἐν Εὐρώπῃ ὥστε νὰ σώσω τὴν τιμὴν τῆς Τουρκίας. Ἄν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, μόνον ποσόν τι νέων τίτλων consolidés ὑπέσχετο νὰ χορηγήσῃ ἡμῖν πρὸς εὐρυνσιν τοῦ περιθωρίου, εἰς τρόπον ὥστε ὑπελόγισα ὅτι ἔχομεν περιθώριον νὰ δίδωμεν εἰς τοὺς δανειστὰς ἡμῶν μέχρις ἐκπτώσεως τῶν τιμῶν τῶν Consolidés εἰς 25 καὶ Pinard εἰς 35 %.

Τὸ ζήτημα λοιπὸν ἦτο ἂν ἀπέναντι ἐνεχύρου τίτλων Δανείων Τουρκικῶν θὰ εὕρισκον ἢ ὄχι νὰ δανεισθῶ, καὶ δὴ ποσὸν 20.000.000. φράγκων.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχομεν μάθη ὅτι ὁ Ποτοῦς εἶχεν ἀποφασίσῃ ν' ἀποδεχθῆ τὴν προμνησθεῖσαν τραθηκτικὴν ἡμῶν ἐκ 45.000, οὐδεὶς δὲ τῶν λοιπῶν ἀνταποκριτῶν μας εἶχε προβῆ εἰς καταναγκαστικὴν πώλησιν τῶν εἰς χεῖράς του ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρεωγράφων μας ὅλοι ὅμως ἐβεβαίουν ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐξακολουθήσωσι, καὶ μόνον ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς εἰς Εὐρώπην ἀμέσου μεταβάσεώς μου ἀνέβαλλον τὰς πωλήσεις.

Δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων ἐξοικονομήσαμεν ἐν Κωνσταντινουπόλει σχετικῶς μικρὸν ποσὸν χρημάτων περὶ τὰς 20.000 λίρας, τὰ ὅποια εἰς συναλλάγματα ἐπὶ Λονδῖνον ἔλαβον μετ' ἑμαυτοῦ, λαβὼν καὶ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κορωνιοῦ περὶ ἐμβασμάτων, ἅτινα ἤθελον μὲ παρακολουθήσῃ, ἀνελευσομένων διὰ τῶν ἐκτάκτων προσπαθειῶν του εἰς 100.000 λιρῶν.

Οὕτως ἀνεχώρησα διὰ τῆς πρώτης εὐκαιρίας ἀτμοπλοίου Αὐστριακοῦ διευθυνομένου εἰς Τεργέστην μέσῳ Βρενδησίου ἡμέραν Παρασκευὴν, ἂν ὄχι ἀκριβῶς, βεβαίως ὅμως περὶ τὰς 10/22 ἢ 11/23 Ἰουλίου 1870,

αί δὲ ἀποσκευαί μου συνίσταντο εἰς μόνον ἓνα ταξειδιωτικὸν σάκκον περιέχοντα μίαν ἢ δύο ἀλλαξιάς καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχω νὰ φροντίζω περὶ αὐτῶν καὶ διότι ἄλλως τε ὡς ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς τὸ περιεχόμενον τῆς ἱματιοθήκης μου ἦτο λίαν περιορισμένον.

Μετὰ τριῶν περιήπου ἡμερῶν πλοῦν καὶ μετὰ προσόρμισιν ὀλιγόωρον εἰς Πειραιᾶ καὶ Κέρκυραν (οὐδαμοῦ ἀπεβιβάσθην ὅχι ἔλλείψει ἐπιθυμίας, ἀλλ' ἐκ συστολῆς) ἐφθάσαμεν εἰς Βρενδήσιον, εὐτυχῶς εὐρέθην εἰς καιρὸν νὰ ἐπιβιβασθῶ τῆς πρώτης διὰ Παρισίους ἀμαξοστοιχίας μέσῳ Βολωνίας καὶ Τουρίνου. Ἄλλὰ τὴν πρὸς διασκέδασιν ἀκάθεκτον καὶ ἀδικαιολόγητον ὁρμὴν μου δὲν κατώρθουν οἱ ἐπαπειλοῦντές με κίνδυνοι νὰ καταστείλωσι καὶ διέπραξα τὴν ἐπομένην ἀσυγχώρητον παρεκτροπὴν, τὴν ὁποίαν ἀναφέρω μόνον διὰ τὸ ἀναμίξω καὶ τι εὐτράπελον εἰς τὰς ἀναμνήσεις τῶν περιπετειῶν μου ἐκείνων.

Ἐν τῷ σιδηροδρόμῳ εἶχον συνταξιδιώτην Ἰταλόν τενα εὐπρεποῦς ἔξωτερικοῦ.

Ἀπείχομεν τῆς Βολωνίας μίαν ἢ δύο ὥρας, ὅτε ὁ συνταξιδιώτης μου μοὶ ἔλεγεν ὅτι ἐκεῖθεν θὰ μεταβῆ εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἡ Stella Ricci κάμνει furore κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν Ἰταλῶν εἰς ἓν τῶν ἐκεῖ θεάτρων. Αὕτη συνεταξίδευε θυγάτριον ἀκόμη μετὰ τῆς θείας της Φανῆς καὶ ἐμοῦ εἰς Βενετίαν, κατὰ δὲ τὸ 1867 τὴν εἶχον ἐπανίδη μεγάλην εἰς Τεργέστην κόρην ἀξιέραστον, ἠτοιμάζετο δὲ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν σκηνὴν ὡς ἀοιδός.

Δὲν ἠδυνήθην ν' ἀνθῆξω εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ νὰ

συναντήσω ἔστω καὶ δι' ὀλίγας ὥρας μὲ τὴν μητέρα καὶ τὴν κόρην. Νὰ εἶμαι, ἔλεγον κατ' ἑμαυτόν, τόσον πλησίον αὐτῶν καὶ νὰ μὴ τὰς ἴδω καὶ νὰ μὴ ἀνακινήσω τόσας εὐχαρίστους ἀναμνήσεις!

Κύριος οἶδεν, ἔσκεπτόμην, ἂν ἐν προσεχεῖ μέλλοντι θὰ ἔχω τὰ ὑλικά μέσα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀκόμη διὰ ταξίδια πρὸς διασκέδασιν, ἂν ἡ ὑλική μου καταστροφή ἐκ τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου ἐπήρχετο.

Τέλος πάντων διελογιζόμην, ὅτι ἂν εἶναι πεπρωμένη ἡ καταστροφή μου, μιᾶς ἡμέρας βραδύτης δὲν δύναται νὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα ὑπὲρ αὐτῆς ὡς καὶ τ' ἀνάπαλιν.

Ἐπελόγισα καὶ τὰς ὑπολειπομένας ἡμέρας διὰ τὰς ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίῳ ἐκκαθαρίσεις τοῦ μηνὸς Ἰουλίου καὶ εἶδον, ὅτι ἠδυνάμην νὰ διαθέσω μίαν πρὸς τέρψιν μου καὶ συνεπείᾳ ὅλων αὐτῶν τῶν δικαιολογιῶν, δι' ἃς σήμερον αἰσχύνομαι, ἔλαβον εἰς χεῖρας τὸν σάκκον μου καὶ ἔδραμον εἰς τὸν σταθμόν, ὅπως προμηθευθῶ εἰσιτήριο διὰ Φλωρεντίαν, συνάμα δὲ ἐκ τοῦ σταθμοῦ ἐτηλεγράφουν εἰς τὰς Ricci περὶ τῆς ἐκεῖ ἀφίξεώς μου καὶ μετὰ τοῦ Ἰταλοῦ συνταξιδιώτου μου ἐπέβαινον τῆς ἀμαξοστοιχίας τῆς ἀμέσως ἀναχωρούσης διὰ Φλωρεντίαν.

Ὁ «καυμένος» ὁ Ἰταλὸς πιστεύων κατὰ γράμμα ὅτι τῷ ἔλεγον ὅτι ταξιδεύω πρὸς ἀναψυχὴν ἐπεκρότει εἰς τὴν ἀπόφασίν μου. Ἄν ἐγνώριζε τί τρέχει εἰς τὸ κεφάλι μου, βεβαίως θὰ τὸ ἔκρινεν ἄξιον γιὰ σπάσιμο.

Ἡ Lidia Ricci μετὰ τῆς θυγατρὸς της μ' ἐπερίμενον ἐν Φλωρεντίᾳ εἰς τὸν σταθμόν· ἐκεῖθεν ὁμοῦ μετέβημεν εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον New York, ὅπου καὶ ἄλλοτε

εἶχον κατοικήσῃ καὶ ἤμην γνωστός. Διέταξα ἀμέσως δεῖπνον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἡ εὐθυμία φυσικῶς δὲν ἔλειψεν. Ἀπεχωρίσθημεν συμφωνήσαντες ὅλην τὴν ἐπιούσαν νὰ διέλθωμεν ὁμοῦ μέχρι μεσονυκτίου, καθ' ἣν ὥραν ἐγὼ θ' ἀνεχώρουν πάλιν διὰ Βολωνίαν καὶ Παρισίους. Ὅλον τὸ πρόγραμμα ἐξετελέσθη ἀκριβῶς, τὸ μόνον δὲ παράτονον ἦτο ὅτι ἡ Stella εἶχεν ἤδη θαυμαστάς καὶ ἠναγκάσθην ν' ἀνέχωμαι τὴν συνοδείαν τοῦλάχιστον ἐνὸς ἐξ αὐτῶν καθ' ὅλας ἡμῶν τὰς κινήσεις.

Τὸ μεσονύκτιον τῆς ἐπιούσης, μετὰ δεῖπνον εἰς ἐστιατόριον ἀριστοκρατικὸν ἀνεχώρουν. Εἶχον τὸ προαίσθημα ὅτι ἔβλεπον τὴν μητέρα καὶ κόρην διὰ τελευταίαν φορὰν ἐπὶ ζωῆς μου καὶ αἴσθημά τι μελαγχολίας μ' ἐκυρίευσε κατὰ τὸν ἀποχαιρετισμόν.

Δυστυχῶς ἐπηλήθευσε τὸ προαίσθημα.

Ἡ Stella ἔμαθον μετὰ ἐν ἡ δύο ἔτη, εὕρισκόμενος ἐν Παρισίοις, ὅτι εὔρε τραγικὸν θάνατον ἐκπνεύσασα ἐντὸς σιδηροδρομικῆς ἀμάξης, περὶ δὲ τῆς μητρὸς οὐδὲν ἔκτοτε ἠδυνήθην νὰ μάθω.

Εἶχον καὶ ἄλλο ἐπεισόδιον κατὰ τὸ ταξίδιον μου ἐκεῖνο. Εἰσερχόμενος εἰς τὴν ἀμαξοστοιχίαν τῆς ἀπὸ Τουρίνου διὰ Παρισίους παρατήρησα ἐν αὐτῇ δύο γυναῖκας ἐγκατεστημένας καὶ ἓνα ἄνδρα. Τότε, ἐννοεῖται, δὲν ὑπῆρχον εἰς τοὺς σιδηροδρόμους ἀμαξαι μετὰ κλινῶν εἰς τὴν πρώτην θέσιν· ὑπῆρχε γενικὴ ἰσοπέδωσις ταξιδιωτῶν.

Ἐκ τῶν γυναικῶν ἡ μία ἦτο ἀνθηρᾶς νεότητος καὶ κάλλους ὄχι συνήθους, εὖσωμος, μελαγχροινή, ῥοδόχρους μὲ λάμποντας μέλανας ὀφθαλμούς, ἡ ἄλλη

δὲν ἦτο ἄσχημος ἐπίσης ἀλλ' εὐσαρκος ἔν τινι ὑπερβολῇ καὶ ὄχι πλέον ἀνθηρά. Ὡμίλουν μεταξύ των γλῶσσαν ἦν δὲν ἐνόουν, δὲν ἤργησα ὅμως νὰ συμπεράνω ὅτι εἶναι Οὐγγρική.

Ὁ συνταξιδιώτης ἦτο νέος, ὄχι πλέον τῶν τριάκοντα ἐτῶν, Γάλλος ἀστός, ὅστις δὲν ἐβράδυνε νὰ μοὶ δώσῃ νὰ ἐννοήσω, ὅτι εἶναι τύπος τοῦ Γάλλου γλεντζέ μὲ τὰς διπλῆς ἐννοίας φράσεις του, τὰ ἀστεῖά του, τὴν διαρκῆ εὐθυμίαν του καὶ λοιπὰ χαρακτηρίζοντα τὸν Γάλλον τοῦ τοιούτου εἴδους.

Δὲν ἐβράδυνα νὰ συνδέσω γνωριμίαν μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς συνήθους ἐρωτήσεως, ἂν καπνίζῃ καὶ τῆς προσφορᾶς ἐνὸς σιγαρέττου ἀπὸ Τουρκικὸν καπνόν, τὸ ὁποῖον τότε ἀκόμη ἦτο προσφορὰ ἐλκυστική, ἦν ἀπεδέχθη προθύμως.

Ὡφελήθην τῆς περιστάσεως τοῦ καπνίσματος, ὅπως δοκιμάσω ν' ἀνοίξω ὁμίλιαν καὶ μὲ τὰς συνταξιδιώτιδας, ἐρωτήσας τὴν νεωτέραν γαλλιστὶ ἂν ἀνέχεται ὀλίγον κάπνισμα.

— Ὅχι μόνον ἀνέχομαι, μοὶ ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤκουσα νὰ προσφέρητε εἰς τὸν Κύριον τουρκικὰ σιγαρέττα, παρακαλῶ νὰ προσφέρετε καὶ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τὴν φίλην μου. Εἴμεθα Οὐγγρῖδες κάτοικοι τῆς Βιέννης καὶ παρ' ἡμῖν τὸ κάπνισμα εἶναι κοινὴ συνήθεια, ὃ δὲ τουρκικὸς καπνὸς λίαν γνωστός.

— Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, εἶπον κατ' ἐμαυτόν· δὲν μένει ἄλλο παρὰ νὰ ξαναμπλέξω κατὰ τὸ ταξιδιόν μου καὶ νὰ φθάσω εἰς Παρισίους ἔχων καὶ ἄλλας ἀσχολίας ἐκτὸς ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι μὲ περιμένουν.

Ἐν τούτοις ἐξηκολούθησα ζητῶν πληροφορίας περὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἢ μᾶλλον κατ' ἀμφοτέρας τὰς φίλας. Ἐμαθον δὲ ὅτι ἡ φίλη τῆς Κυρίας ὀλίγιστα ἐγνώριζε Γαλλικὰ καὶ ὅτι μεταβαίνουνσιν εἰς Παρισίους πρὸς συνάντησιν τῶν συζύγων των, ἀνησυχῆσαι ἐκ τοῦ κηρυχθέντος πολέμου.

Ἐκ τοῦ συνόλου τῆς συμπεριφορᾶς, τῆς ἀμφιέσεως ἀκόμη καὶ τῶν ἀποσκευῶν των ἐπίστευον ὅτι πρόκειται περὶ συζύγων τῆς ἀριστερᾶς χειρός, ἀλλ' ὅπως δῆποτε ἐμάνθανον ὅτι «κάποιοι» τὰς ἐπερίμενον εἰς Παρισίους, ὥστε ἐγὼ δὲν ἐκινδύνευον νὰ ἔχω ἀσχολίας μετ' αὐτῶν ἐκεῖ.

Αἱ πληροφορίες αὗται μὲ καθησύχασαν καὶ ἐσκέφθην ὅτι πρόκειται μόνον κατὰ τὸ ταξίδιον νὰ λησμονήσω τὰ περιμένοντά με εἰς Παρισίους βάσανα ἄνευ περαιτέρω συνεπειῶν.

Ἡ εὐθυμία τῆς νυκτὸς ἐκείνης δὲν περιγράφεται, πρὸ πάντων ἢ τοῦ Γάλλου συνταξιδιώτου, ὅστις ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐφεύρισκε νέας ἀστειότητας καὶ νέαν ὕλην διασκεδάσεως καὶ προσεπάθει νὰ συνεννοηθῇ διὰ λίαν κωμικῶν νευμάτων μετὰ τῆς ἀγνοούσης τὴν Γαλλικὴν Κυρίας. Ἐξῆλθε τῆς ἀμάξης εἰς τινὰ σιδηροδρομικὸν σταθμὸν καὶ ἐπέστρεψε κατάφορτος ἀπὸ ὀρεκτικᾶς τροφᾶς καὶ φιάλας ἐκλεκτοῦ οἴνου. Ἐτρώγομεν καὶ ἐπίνομεν διαρκῶς, ἔπεται δὲ ὅτι κυριολεκτικῶς δὲν ἐκλείσαμεν μάτι δι' ὅλης τῆς νυκτός.

Τὴν πρωΐαν εἶχομεν ν' ἀνέλθωμεν καὶ κατέλθωμεν διὰ τοῦ ὀδοντωτοῦ σιδηροδρόμου τὸ Mont-Cenis, ἐπειδὴ τότε δὲν ὑπῆρχεν ἡ σῆραγξ. Ὅσοι ἔκαμαν τὴν

ἀνάβασιν καὶ κατάβασιν τοῦ ὄρους ἐκείνου τότε, θὰ ἐθαύμασαν τὰ θαυμάσια τοπία, δύναται δέ τις νὰ συμπεράνη ὁποῖον εἶχον θέλγητρον, ὅποταν τὰ διήρχετό τις ἐν συνοδείᾳ εὐθύμῳ καὶ ζωηρᾷ.

Ἄκόμη σήμερον γράφων καὶ ἐνθυμούμενος τὰ τοῦ ταξιδίου ἐκείνου καθίσταμαι εὐθυμος καὶ πρὸς στιγμήν λησμονῶ τὸ ἐπελθόν μοι γῆρας. Ἄλλὰ φεῦ!... πρὸς στιγμήν μόνον...

Κατὰ τὴν ἀφίξιν ἡμῶν εἰς Παρισίους προσῆλθε Κύριος μεσῆλιξ ἀμέμπτου συμπεριφορᾶς καὶ λίαν ἐπιμελημένης ἀμφιέσεως συνοδευόμενος ὑπὸ ὑπηρέτου ἐν στολῇ, ὅστις, ἀφ' οὗ ἐχαιρέτισεν οἰκείως τὰς συνταξιδιώτιδας καὶ εἰς ἡμᾶς ἔρριψε λοξὸν βλέμμα, διέταξε τὸν ὑπηρέτην του νὰ παραλάβῃ τὰς ἀποσκευὰς τῶν Κυριῶν. Ἐκεῖναι ἀπερχόμεναι μᾶς ἐχαιρέτισαν ἀξιοπρεπῶς καὶ ὅπως συνήθως χαιρετίζονται οἱ ἄπλοῖ συνταξιδιωταὶ οἱ μὴ συνδέσαντες κατὰ τὸ ταξίδιον γνωριμίαν, ἡμεῖς δὲ ἐμένομεν κεχηνότες.

Ὁ Γάλλος ἀνεχώρει ἀμέσως, δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον διὰ ποίαν ἐπαρχιακὴν πόλιν. Δὲν ἐκράτησα εἰς τὴν μνήμην μου τὸ ὄνομά του οὔτε ἔκτοτε τὸν ἐπανεῖδον.

Κατ' ἕκτακτον σύμπτωσιν τὴν μίαν τῶν Κυριῶν συνήντησα κατὰ τὸ ἔτος 1873 φθάνων εἰς Παρισίους, (ὅποτε τὰ κατ' ἐμὲ εἶχον ὄλως μεταβληθῆ καὶ εὐρισκόμην ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν ἐπιτυχιῶν μου), κατερχόμενος δὲ τοῦ σιδηροδρόμου διέτασσον τὸν συνοδευόντά με ὑπηρέτην νὰ φροντίσῃ τὴν παραλαβὴν τῶν ἀποσκευῶν ἡμῶν καὶ μεταφορὰν εἰς τὸ Grand Hôtel, ὅπου ἔμελλον νὰ

κατοικήσω, ὅποτε ἤκουσα ὀπισθέν μου γυναικίαν φωνὴν λέγουσάν μοι γαλλιστί :

— Διατάξατε, κύριε Συγγρέ, τὸν ὑπηρέτην σας νὰ παραλάβῃ καὶ τὰς ἰδικὰς μου ἀποσκευὰς καὶ νὰ μὲ συνοδεύσῃ εἰς τὸ Grand Hôtel· δὲν θέλω νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μὲ συνοδεύσητε, ἐπειδὴ ἴσως καὶ σεῖς ἔχετε τώρα ὑποχρεώσεις ὁμοίας ἐκείνων, τὰς ὁποίας εἶχον καὶ ἐγὼ κατὰ τὸ 1870. Σᾶς παρακαλῶ μόνον, ὅταν πρὸ ἡμῶν φθάσητε εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον, νὰ μὲ συστήσητε εἰς τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ ὡς γνωστήν σας, ἐπειδὴ τὸ Grand Hôtel δὲν δέχεται κυρίας μόνας ἄνευ συστάσεως.

Δὲν τὴν ἀνεγνώρισα ἀμέσως, καθ' ὃ καταστᾶσαν εὐσαρκοτέραν, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνα νὰ τὴν ἀναγνώρισω καὶ νὰ διατάξω συμφώνως τῇ ἐπιθυμίᾳ της τὸν ὑπηρέτην μου. Ἐπίσης τὴν συνέστησα εἰς τὴν διεύθυνσιν, καίπερ ἐννοήσας ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ οἱ καιροὶ εἶχον ἀλλάξῃ δι' ἀμφοτέρους ἡμᾶς κατ' ἀντίθετον τρόπον.

Ἐμεινεν ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὸ Grand Hôtel, ἀλλ' εὔρε τὸ Ξενοδοχεῖον πολὺ δαπανηρὸν καὶ ἐνέκρινε ν' ἀλλάξῃ κατοικίαν. Ἐκτοτε δὲν τὴν ἐπανεῖδον οὔτε ἤκουσα πλέον τι περὶ αὐτῆς.

Αὐτὸς εἶναι ὁ κόσμος.

ΚΖ΄

Οὕτω τὸ τόσον θλιβερῶς ἀρχίσαν ταξίδιον μου ἐτελείωσεν εὐθύμως, ὡς δὲ διαρκῶς μοὶ συνέβαινε προησθανόμην φθάσας εἰς Παρισίους, ὅτι τὸ ταξίδιον ἐκεῖνο, γεγόμενον ὑπὸ καλοῦς οἰωνοῦς, θὰ μοὶ ἀπέβαιεν ὄχι μόνον σωτήριον ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἀλλὰ καὶ θέλει στεφθῆ με νέας ἐπιτυχίας καὶ μεγάλα κέρδη, ὥστε εὐελπὶς ἐξηρχόμην κατὰ τὴν ἐπιούσαν τοῦ Grand Hôtel εἰς ἐπίσκεψιν τῶν φίλων καὶ ἀνταποκριτῶν μου. Ἐλαβον μεγαλειτέρας ἐλπίδας πληροφορηθεὶς ἀμέσως τὴν πρωΐαν ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας, ὅτι ὁ πανικὸς τῶν χρηματιστηρίων, κυρίως διὰ τὰ τουρκικὰ χρεώγραφα, εἶχε κατευνασθῆ καὶ συγχρόνως εὔρον τηλεγράφημα, σταλὲν πρὸ τῆς ἀφίξεώς μου εἰς Παρισίους, ἀναγγέλλον μοι τὰ σπουδαῖα ἐμβάσματα, τὰ ὁποῖα ὁ Κορωνιὸς μοὶ εἶχεν ὑποσχεθῆ.

Πρώτους ἐπεσκέφθην τοὺς ἀδελφοὺς Νεσῆμ καὶ Ἀβραὰμ Καμόνδο, οἵτινες εἶχον μεταφέρει τὸ Κεντρικὸν Τραπεζικὸν αὐτῶν κατάστημα ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Παρισίους μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων καὶ πολυαρίθμων ἄλλων συγγενῶν.

. Μετὰ τοῦ οἴκου τούτου εἶχομεν τὰς σπουδαιοτέρας ἡμῶν σχέσεις ἐν Παρισίοις καὶ κατὰ δεύτερον λόγον μετὰ τοῦ Comptoire d'Escompte, τοῦ Credit Lyonnais, τοῦ Μιχ. Νεγρεπόντε κλπ.

Ἦν ὅχι μόνον τοὺς Καμόνδο, ἀλλ' ὅλους ἐν γένει τοὺς ἐν Παρισίοις, κυρίως τοὺς ἰδιώτας Τραπεζίτας καὶ κεφαλαιούχους εὖρον εἰς ἄκρον τεταραγμένους καὶ σκεπτομένους μόνον περὶ περισυλλογῆς ὅσον δυνατὸν μεγαλειτέρου μέρους τῆς κινητῆς αὐτῶν περιουσίας καὶ μεταβάσεως εἰς Ἀγγλίαν.

Οἱ πρακτικοὶ ἄνθρωποι δὲν ἐπηρεάζοντο ἀπὸ τὰς κραυγὰς τοῦ πλήθους τῶν κραυγαζόντων à Berlin à Berlin, οὔτε ἀπὸ τὰ εἰς ὅλα περίπου τὰ θέατρα καὶ ᾠδικὰ καφενεῖα ψαλλόμενα πατριωτικὰ ᾄσματα καὶ τὴν Marseillaise μέχρι κόρου. Ἐψιθύριζον εἰς τὰ ᾠδα ἀλλήλων φόβους περὶ τοῦ ἀνετοίμου τῆς Γαλλίας πρὸς πόλεμον καὶ κυρίως τὴν ἔλλειψιν τῆς στρατιωτικῆς ἐπιμελητείας καὶ κινητοποιήσεως.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τῶν πνευμάτων φυσικῶς οὐδεὶς ἐσκέπτετο περὶ ἀνανεώσεως δανείων καὶ μεταφορᾶς τίτλων εἰς τὸ Χρηματιστήριον τῶν Παρισίων, τὸ ὁποῖον εὐλόγως ἐφοβοῦντο ὅτι μετὰ ἓνα μῆνα ἦτοι κατὰ τὸν Ὀκτώβριον θὰ εὐρίσκοντο ἐν ἀεργίᾳ.

Τὸ μόνον δι' ἐμὲ ἐνθαρρυντικὸν ἦτο, ὅτι ἡ πίστις πρὸς τὰ Τουρκικὰ χρεώγραφα δὲν εἶχεν ἐκλείψη οὐδ' ἐκεῖ οὐδ' ἐν Λονδίῳ, καὶ ἐσκέφθην ὅτι ἂν κατορθώσω νὰ μεταβιβάσω ἐκεῖ καὶ τὰ ἐν Παρισίοις ὑπὸ ἐνέχυρον χρεώγραφα μου θὰ μοὶ ἦτο πολὺ εὐκολώτερον νὰ ἐπιτύχω ἐκεῖ δάνεια ἐπ' αὐτῶν.

Ἐπιπλέον ἡ ἀνάγκη ἐπιβάρυνε τὴν κατάστασιν μου ἐν Λονδίῳ· ἡ ἀνάγκη ἵνα παραδώσω χρεώγραφα ἐπὶ ἀπλῇ ὑποσχέσει μου ἵνα τῷ πληρώσω τὸ ἐπ' αὐτῶν χρέος μου ἐν Λονδίῳ;

Ἐπιπλέον τὸν κίνδυνον τοῦ ἵνα μείνωσι τὰ χρεώγραφα κλεισμένα ἐν Παρισίοις ἢ ὅπωςδήποτε ἵνα θυσιασθῶσιν ὑπὸ τῶν δανειστῶν ἐπὶ μεγίστη ζημία μου.

Ἐν τοιαύτῃ στενοχωρίᾳ μετέβην εἰς τὸ Χρηματιστήριον ὅπως ἀντιληφθῶ τὴν καθόλου κατάστασιν καὶ ἴσως συναντήσω τινὰ τῶν Agents de change ἢ coulissiers ἔχοντα τρόπον ἵνα μὲ εὐκολύνῃ δι' οἴουδήποτε συνδυασμοῦ.

Καὶ πάλιν ἡ Θεία Πρόνοια μὲ ὠδήγησεν ἐκεῖ.

Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον συνήντησα, ἦτο ὁ ἰατρὸς Edwards, ἀρχαῖος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φίλος μου. Ἦτο Ἕλληνας τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ γέννημα καὶ θρόμμα τῆς Σμύρνης, εἷς ἐξ ἐκείνων, οὓς ὀνομάζουσιν εἰς τὴν Τουρκίαν Ἑγγλεζοσμουριούς καθὼς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξ Εὐρώπης καταγομένους εἴτε Ἕλληνας εἴτε Γάλλους εἴτε ἄλλης οἴαςδήποτε ἐθνικότητος Σταυροδρομίτας ἢ Pérotés.

Ὁ Edwards εἶχε σχετισθῆ στενῶς κατὰ καιρὸν εἴτε ὡς ἰατρὸς, εἴτε ὡς ἀναμιγνυόμενος εἰς παντοίας ἐπιχειρήσεις, μετὰ τινος Μεγάλου Βεζύρου (νομίζω τοῦ Φουὰτ Πασσᾶ) καὶ τῇ ὑποστηρίξει αὐτοῦ εἰς διαφόρους πράξεις του μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως εἶχεν ἐπιτύχη καὶ αὐτὸς ὅτι ὅλοι, δηλαδὴ ἵνα κερδίση χονδρά.

Αὐτὸς ὑπῆρξε καὶ ὁ κύριος μοχλὸς τῆς συνάψεως

τοῦ Τουρκικοῦ δανείου τοῦ 1869 (Pinard) καὶ τῆς συνεννοήσεως δι' αὐτὸ τοῦ Comptoir d'Escompte μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Société Impériale Ottomane, ἐβεβαιούτο δὲ ὅτι ἐξ αὐτοῦ τοῦ δανείου εἶχε κατορθώσῃ νὰ κερδίσῃ σπουδαιότατα ποσά.

Πρὸ ἐτῶν εἶχε μεταναστεύσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Παρισίους καὶ ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ πολυτελῶς πρὸς ἐκπαίδευσιν, ἔλεγε, τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, ἴσως ὅμως διὰ νὰ ἀραιώσῃ τὰς μετὰ τῶν Τούρκων σχέσεις του, θεωρῶν αὐτὰς ἐπικινδύνους δι' ἄνθρωπον πλούσιον, οἷος πράγματι εἶχε καταστῆ. Ὁ Edwards ἦτο εὐπροσήγορος, ὑποχρεωτικός, φιλόξενος ἐν τῷ οἴκῳ του, ἀλλὰ λίαν δύσκολος εἰς τὰς δοσοληψίας του, φιλύποπτος καὶ εἰς ἄκρον φιλοχρήματος.

Ἐγὼ τὸν εἶχον μελετήσῃ καλῶς ἄλλοτε καὶ ἐπροσπάθουν νὰ ὠφελοῦμαι ἀπὸ τὰ προτερήματά του, πρὸ πάντων ἀπὸ τὸ πιλᾶφι τὸ ἐξαίρετον τὸ ὁποῖον συνεχῶς προθύμως καὶ μετ' ἐπιμονῆς μάλιστα μοὶ προσέφερον εἰς τὸ κατὰ τὴν ὁδὸν Saint Georges ἐν Παρισίοις μέγαρόν του, ὅπερ ἐφημίζετο καὶ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ πολύτιμον συλλογὴν εἰκόνων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων.

Ἐκτείνομαι εἰς τὰς λεπτομερείας ταύτας, διότι τότε ὁ Edwards μὲ τὸ ἀζημίωτον βεβαίως, ἀλλ' ὅπως δὴποτε ὑπῆρξε δι' ἐμὲ σωτήρ, καὶ ζωηρὸν διατηρῶ αἴσθημα εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν μνήμην του. Πρὸ καιροῦ δὲν ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ζώντων, οὔτε ἡ ἀξιόλογος σύζυγός του, περὶ δὲ τοῦ υἱοῦ του μέχρι τινὸς ἤκουον ὅτι δρᾷ ἐν πολλοῖς ἐν Παρισίοις, δὲν τὸν συνήντησα ὅμως ἀπὸ τοῦ 1873.

Μεγάλην προέδιδεν ἀνησυχίαν ἡ φυσιογνωμία τοῦ Edwards, συναντήσαντός με εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ Χρηματιστηρίου.

—Καλῶς ἦλθες μοὶ λέγει, ἔτρεξες καὶ σὺ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως νὰ ζητήσης βέβαια σωτηρίαν· ὁποῖα ἀνέλπιστος καταστροφή. Τί τρέχει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν; Οἱ Ἀγάδες μας βεβαίως τὰ ἔχασαν.

Ἐρρῦθμισα τὰς ἀπαντήσεις μου συμφώνως πρὸς πὸν γνωστόν μοι χαρακτῆρά του δι' ἀορίστων φράσεων προσπαθῶν πρὸ πάντων νὰ τὸν ἐνθαρρύνω ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Τουρκίας, καὶ συνεπῶς ὡς πρὸς τὴν ἰδικήν μου, ἐπὶ τέλους τῷ εἶπον, ὅτι μόνον ἐπασχολοῦν με ζήτημα εἶναι ἡ εὔρεσις δανείου προσωρινοῦ ἐπὶ Τουρκικῶν χρεωγράφων, τῶν ὁποίων τὴν ἐξόφλησιν νὰ ἐκτελέσω μετὰ ἓνα μῆνα ἐν Λονδίνῳ ἐπὶ ἐπιστροφῇ εἰς ἐμὲ ἐκεῖ τῶν χρεωγράφων, τὰ ὁποῖα ἀμέσως θέλω παραδώσῃ τῷ ἢ τοῖς δανεισταῖς ἐν Παρισίοις, ἐξουσιοδοτῶν αὐτοὺς νὰ τὰ πέμψωσι δι' ἐξόδων μου εἰς Λονδῖνον, εἰς οἵανδήποτε ἐκεῖ Τράπεζαν ἐγκρίνωσιν, ἀρκεῖ αὕτη νὰ εἶναι πρώτης τάξεως.

Ἀκούσας τοὺς τελευταίους μου λόγους ὁ Edwards μοὶ ἐφάνη γαληνιώτερος καὶ μετ' ἀποφάσεως μοὶ εἶπε Γαλλιστὶ τότε (ἐπειδὴ συνήθως συνδιελεγόμεθα Ἑλληνιστί).—Νομίζω ὅτι δύναμαι νὰ σοὶ κάμω ὅλην σου τὴν δουλειάν, διότι τὰ συμφέροντά μας συναντῶνται, ἂν θέλῃς πηγαίνομεν νὰ φάγωμεν ἐν πιλάφι ὁμοῦ εἰς τὴν οἰκίαν μου καὶ ἐκεῖ τὰ λέγομεν.

Ἀντὶ τοῦ πιλαφίου του ἐπροτίμων ἀμέσως τὴν ὑπόσχεσιν τῶν χρημάτων του, ἀλλ' ἠναγκάσθην νὰ συμμορ-

φωθῶ μὲ τὰς ἕξεις του, τὰς ἄλλως τε κοινὰς εἰς τοὺς ἐν Γαλλία θέλοντας νὰ διαπραγματεύωνται τὰς σπουδαιοτέρας των ἐπιχειρήσεις ἐν προγεύματι καὶ κυρίως ὡς λέγουσιν *entre la poire et le fromage*.

Ἐκὼν ἄκων ὄθεν ἐδέχθην τὴν πρότασίν του καὶ μετέβημεν παρ' αὐτῷ. Ἐγεύθημεν δὲ τὸ ἀληθῶς ἐξαιρετον πιλάφι του καὶ ἔφθασεν ἡ ὥρα τῶν διαπραγματεύσεων.

Μετ' ἐκπλήξεως, διότι δὲν τὸν ὑπέθετον τόσον πλούσιον, ἀλλὰ καὶ μετ' ἄκρας εὐχαριστήσεως, ἤκουσα ὅτι ἔχει διατεθειμένα εἰς *ports* περὶ τὰ 6.000.000 φράγκων καὶ κρατεῖ εἰς ἐνέχυρον, λαβὼν ἀπὸ διαφόρους *Agents de change* καὶ *Conlissiers* 15.000 περίπου ὁμολογίας *Pinard*, καὶ ὅτι ἐπεθύμει νὰ τὰς μεταβιβάσῃ εἰς Λονδῖνον καὶ ἐκεῖ μετὰ ἓνα μῆνα νὰ πληρωθῇ ἐπιστρέφων αὐτὰς εἰς τὸν δικαιοῦχον, ἀκριβῶς δηλαδή ὅτι ἐζήτουν ἐγὼ νὰ ἐπιτύχω, πρόθυμος ὢν διὰ τοῦτο εἰς οἵανδήποτε θυσίαν. Ἄλλ' ἄφ' οὗ ἔμαθον τὸ μυστικόν του, προσεπάθουν φυσικῶς νὰ θυσιασθῶ ὅσω δυνατὸν ὀλιγώτερον.

Ὑπελόγισα προχείρως τὰ ἐν Παρισίοις χρέη μου καὶ εὔρον ὅτι ἀνέρχονται εἰς φράγκα 5.000.000 περίπου καὶ ἐπὶ τόσου ποσοῦ ἐβάσισα τὰς διαπραγματεύσεις μου.

Διὰ νὰ μὴ λησμονήσῃ τὰς συνηθείας του ὁ *Edwards*, ἠθέλησε νὰ κερδοσκοπήσῃ ἐπὶ τῆς τιμῆς τοῦ κανονισμοῦ τῆς Ἀγγλικῆς λίρας πρὸς τὸ φράγκον καὶ τοῦ τόκου τοῦ δανείου, ἀπαιτήσας καὶ λαβὼν 5% ἐν ᾧ ὁ ἐν Λονδίνω τρέχων ἦτο 3%, δὲν ἐδέχετο δὲ εἰς ἐνέ-

χυρον τὰς ὁμολογίας Pinard, εἰμὴ πρὸς φράγκα 180 ἐκάστην, ἐνῶ ἡ τρέχουσα ἀξία των ἦτο περὶ τὰ 240 φράγκα ἐκάστη, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἔβλεπον τὴν ὥραν νὰ τελειώσω.

Ἡθέλησα μάλιστα νὰ τῷ δείξω ἀνεξαρτησίαν καὶ νὰ τῷ ἐμπνεύσω ἐμπιστοσύνην πλήρη καὶ δεχθεὶς τοὺς ὅρους του τῷ προσέθεσα :

— Ἄν θέλῃς καὶ παρακάτω τοὺς τίτλους σοῦ τοὺς δίδω, ἀπὸ τίτλους ὅσους θέλεις.

Δὲν ἤξεύρω τίς τῶν δύο ἔσπευδε περισσότερον τοῦ ἄλλου νὰ κλείσῃ τὸν συμφωνίαν. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι μετ' ὀλίγα λεπτὰ εἴχομεν ὑπογράψῃ ἀμοιβαίαν ὑποχρέωσιν τῆς ἄνω πράξεως, δι' ἣν ἀμφότεροι ἐφαινόμεθα ὑπερευχαριστημένοι, καὶ συνυποσχόμεθα ἑξακολουθήσῃν πράξεων ἐν Λονδίῳ, ὅπου ἀμφότεροι ἐμέλλομεν ὅσον οὔπω νὰ μεταβῶμεν, συμφωνοῦμεν δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀμοιβαίων ἡμῶν ὑποχρεώσεων ν' ἀναθέσωμεν εἰς τὴν Τράπεζαν Καμόνδο, ἣτις κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν ἦτο ἡ Τράπεζα μεθ' ἧς ὁ Edwards τακτικῶς συνηλλάσσετο.

Ἐξαλλος ἐκ τῆς χαρᾶς μου ἔδραμον εἰς τὸ γραφεῖον τῶν Καμόνδο καὶ ἀνεκοίνωσα αὐτοῖς τὴν συμφωνίαν μου.

Ὁ Ἄβραὰμ Καμόνδο, μετὰ τοῦ ὁποίου δι' ἰδιαιτέρας φιλίας καὶ ἐκτιμῆσεως ἀμοιβαίας συνεδεόμεθα, μὲ συνεχάρη εἰλικρινῶς λέγων μοι νὰ σπεύσω νὰ βάλω τὴν συμφωνίαν εἰς τὸ χαρτὶ φοβούμενος μὴ ὁ Edwards μετανοήσῃ. Τῷ ὑπέδειξα τότε τὸ ὑπογεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ ἔγγραφον καὶ τὸν ὅρον τῆς τακτοποιήσεως

τῶν συμφωνιῶν ὑπὸ τῆς Τραπεζῆς του καὶ πάλιν με συνεχάρη θερμῶς.

Σημειωτέον ὅτι ἐκ τῶν 5.000.000, ὅσα ἐδανειζόμεν ἀπὸ τὸν Edwards, ὑπὲρ τὰ 3.000.000 ἔμελλον νὰ περιέλθωσιν εἰς αὐτὸν τὸν Καμόνδο, πρὸς ὃν τὰ ὄφειλον καὶ ὅστις ὡς εἶπον ἀνησύχει ὀπωσοῦν, ἀλλὰ κυρίως προσεπάθει νὰ μεταβιβάσῃ κινητὴν περιουσίαν εἰς χρήματα εἰς Λονδῖνον.

Οὕτως ἐσώθην ἐν Παρισίοις, προσωρινῶς πάντοτε, ἀλλ' ἐλάμβανα ἄνεσιν ἑνὸς μηνός, θὰ ἤμην δὲ εἰς τὴν λῆξιν εἰς Λονδῖνον, ὅπου πόλεμος δὲν ὑπῆρχε καὶ ὅπου ἐν παντὶ οἱ πόροι εἶναι κατὰ μέγιστον βαθμὸν ἀφθονώτεροι πάσης ἄλλης ἀγορᾶς. Δὲν ἐπρόφθασα νὰ μεταβῶ ἐν καιρῷ διὰ τὴν ἐκκαθάρησιν τοῦ τέλους Ἰουλίου, ἀλλὰ φθάσας εἰς Παρισίους ἔγραψα εἰς ὅλους τοὺς ἐν Λονδίνῳ ἀνταποκριτάς μου, ἀγγέλλων τὴν ἀφίξιν μου εἰς Παρισίους καὶ τὴν εἰς Λονδῖνον προσεχῆ μετάβασίν μου μετὰ χρημάτων ἐπαρκῶν, ὅπως ἱκανοποιήσω πᾶσαν αὐτῶν ἀπαίτησιν. Εἶτε διότι ἔχαιρον παρ' αὐτοῖς ποιάν τινα ὑπόληψιν προσωπικὴν, εἶτε διότι, ὃ καὶ τὸ πιθανώτατον, ἐν τῷ μεταξὺ αἱ τιμαὶ τῶν Τουρκικῶν χρεωγράφων ἂν δὲν εἶχον σπουδαίως βελτιωθῆ, ὀπωσδήποτε εἶχον ἀναλάβῃ καὶ ὁ πανικὸς εἶχε καταπραῦνθῆ, ἐκ τῶν ἀνταποκριτῶν οἱ μὲν μοὶ ἀπήντων ὅτι πρὸς χάριν μου με περιμένουσιν, οἱ δὲ ὅτι κατώρθωσαν νὰ ἐξακολουθήσωσι τὰ reports ἐπὶ μίαν δεκαπενθημερίαν καὶ ἀκόμη καὶ διὰ τὰς μεταφορὰς δὲν με βιάζουσι.

Διὰ τὸν τελικὸν κανονισμὸν ὅλων τῶν ἐν Παρισίοις

λογαριασμῶν μου ἦναγκάσθην νὰ περιμείνω ἐκεῖ περὶ τὰς 12 ἡμέρας καὶ νὰ γίνω μάρτυς τῶν θλιβερῶν σκη- νῶν τῶν ἐπακολουθησασῶν τὴν εἶδησιν τῆς πρώτης ἥττης, ἣν ὑπέστησαν οἱ Γάλλοι μετὰ τὴν δῆθεν ἐπι- τυχίαν των εἰς Σαρβρούκ καὶ τὸ δῆθεν βάπτισμα εἰς τὸ πῦρ τοῦ πρίγκηπος Λουδοβίκου.

Τὴν ἀψιμαχίαν ταύτην οἱ πολλοὶ ἀφελεῖς ἐθεώρη- σαν ἐπιτυχίαν, ἀλλ' οἱ γνῶσται τῶν λεπτομερειῶν κινουῦντες τὴν κεφαλὴν ἐχαρακτήριζον ὡς διάβημα ἀνά- ξιον λόγου προσθέτοντες, ὅτι ἤδη αἱ κινήσεις τοῦ στρατοῦ ἦσαν ἀκανόνιστοι, ὅτι ὅλοι διέτασσον καὶ ὅτι τέλος καὶ ἡ ἐπιμελητεία ἦτο ἀτελεστάτη.

Ἐπειδὴ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Δημοκρατίας, ἐπῆλθε καὶ ἡ εἶδη- σις τῆς ἐπιχειρουμένης ὑπὸ τῶν Γερμανῶν πολιορκίας τῶν Παρισίων καὶ ὅπου φύγη φύγη ἔφυγον καὶ μετέ- βην εἰς Λονδῖνον.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἐκεῖσε ἀφίξεώς μου μεταβὰς εἰς τὸ City, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ κέντρον τῶν ἐργασιῶν τοῦ Λονδίνου, ὅπου καὶ Χρηματιστήριον καὶ παζάρια καὶ Τράπεζαι καὶ Τραπεζίται καὶ μεγαλέμ- ποροι καὶ λοιπὰ καὶ λοιπὰ, ἐπεσκέφθην τοὺς ἀνταπο- κριτὰς μου καλοὺς καὶ κακοὺς, ἐννοῶν καλοὺς τοὺς μὴ παραβιάσαντάς με, κακοὺς δὲ τοὺς ἄνευ λόγου ἀνάγ- κης θυσιάσαντάς με ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς.

Τὸν βλάκα Ποτοῦν εἶδον αἰτοῦντα συγχώρησιν, διότι τὰ εἶχε χάσῃ. Τῷ ἀπεκρίθην, ἐπειδὴ τὰ χάνει νὰ πάγῃ νὰ χαθῇ, νὰ ἐτοιμασθῇ δὲ νὰ ἀφήσῃ τὴν Ἀγγλίαν, ἀφ' οὗ πρὶν μοὶ πληρώσῃ ὅ,τι ἔχει εἰς ἀπο-

ζημίωσιν τῆς προξηνηθείσης μοι ζημίας. Ἦμην εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ὀργῆς μου καὶ μάλιστα τῷ ἐκίνησα ἀμέσως δικαστικὴν ἀγωγὴν περὶ ἀποζημιώσεως, ἣς παρητήθην μετέπειτα, ἀφ' οὗ ἐκρῦωσε τὸ αἷμά μου, ὑποχρεώσας αὐτὸν νὰ πληρώσῃ τὰ ἔξοδα τῆς δίκης καὶ τῶν δικηγόρων, τὰ ὅποια ἐν Λονδίῳ εἶναι σημαντικά. (Ὑποθέτω ὅτι ἐπλήρωσεν ἐν συνόλῳ περὶ τὰς 1000 λίρας).

Μὲ τὸν Κωνστ. Ἰωνίδην δὲν ἦτο τὸ αὐτό, διότι οὗτος καὶ λίαν ἔξυπνος ἦτο καὶ ῥέκτης, καὶ εἰς οἰκογένειαν ἀνῆκεν ἀξίαν πάσης τιμῆς, καὶ ἐπὶ τέλους ἐν αὐτῷ διέβλεπον ἄνθρωπον χρησιμεύσοντά μοι κατὰ πολὺ, ἔνεκα τῶν μεγάλων σχέσεών του παρὰ τοῖς Ἄγγλοις κυρίως, διὰ τῶν ὁποίων εἶχεν ἐπιτύχῃ ἕως τότε αὐτὸς Ἑλλήν νὰ εἰσαχθῆ ὡς μέλος τοῦ Χρηματιστηρίου τῶν χρεωγράφων, θέσις ἣτις τῷ παρεῖχε πολλὰ ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ πλεονεκτήματα.

Τοῦ Κωνστ. Ἰωνίδου ἔθλιψα τὴν χεῖρα ὡς φίλος πάντοτε, παραπονούμενος μόνον, διότι ἀδίκως καὶ παραλόγως εἶχε σπεύσῃ εἰς τὴν καταναγκαστικὴν πώλησιν 100.000 λιρῶν ὀνομαστικῆς ἀξίας Τουρκικῶν Consolidés ἐκ διπλασίων ἢ τριπλασίων, τὰ ὅποια μετέφερε διὰ λογαριασμόν μου.

Μοὶ ἐξήγησεν ὅτι ἔπραξε τοῦτο, ὄχι ἐκ δυσπιστίας, ἀλλὰ νομίζων ὅτι μὲ ὠφελεῖ ἔξασφαλίζων τὴν πώλησιν μέρους τῶν χρεωγράφων μου ἐπὶ τῇ προὑποθέσει μεγαλειτέρου ἐκπεσμοῦ. Ἰπποτικώτατα προσεφέρθη καὶ νὰ μὲ ἀποζημιώσῃ κάπως, καίπερ τότε μὴ ὦν ποσῶς πλούσιος. Ἐκτοτε ἐπλούτησε μεγάλως καὶ σήμε-

ρον ἰδιωτεύει βλέπων τὰ 8 τέκνα του τὰ μὲν ἀντικαθιστῶντα αὐτὸν ἐν ταῖς ἐργασίαις ἢ τραπέντα εἰς ἐπιστημονικὰ ἢ βιομηχανικὰ ἐπαγγέλματα, τὰ δὲ ὑπανδρευόμενα ἐν εὐλογίαις γονέων. Ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας πρὸ δύο ἐτῶν μετὰ τινων τῶν τέκνων του· τὸν ἔκαμάρωσα καὶ εἰλικρινῶς μ' ἔκαμάρωσεν.

Δὲν ἐδέχθη τὴν προσφερομένην μοι ἀποζημίωσιν, ὀρισθεῖσαν εἰς 1500 λίρας, εἰμὴ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ συμψηφίσω αὐτὴν βαθμηδὸν εἰς τὰ δικαιώματα προμηθειῶν ἐπὶ πράξεων τοῦ λογαριασμοῦ μου, ἃς θέλει ἐνεργήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι, δίδων οὕτω σχεδὸν τὴν βεβαιότητα ὅτι ἔχει νὰ περιμένῃ ἀφθονον ἐργασίαν παρ' ἐμοῦ.

Ἄφ' οὗ οὕτω τάχιστα ἐτακτοποιήθη μετὰ τοῦ Κωνστ. Ἰωνίδου, τῷ ἐζήτησα νὰ μὲ χειραγωγήσῃ ἐν Λονδίῳ, ὅπου νέηλυς οὔτε τὰς συνηθείας, οὔτε τὸν βίον, οὔτε τὴν γλῶσσαν, οὔτε τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε τέλος τοὺς τύπους τῶν ἐργασιῶν ἐγνώριζον.

—Πρωτίστως, μοὶ εἶπεν, εἶναι ἀναγκαῖον τὸ ἀνοίγμα λογαριασμοῦ εἰς μίαν Ἀγγλικὴν Τράπεζαν καὶ ὀρισμὸς μονίμου γραφείου.

Διὰ δὴθεν γραφεῖον μοὶ παρεχώρησεν ἐν δωμάτιον εἰς τὸ ὑπερῶν τοῦ γραφείου του, διὰ δὲ τὸ ἀνοίγμα λογαριασμοῦ μ' ἐσύστησεν εἰς τὴν Union Bank, εἰς ἣν μὲ συνεβούλευσε ν' ἀρχίσω καταθέτων ὅσον δυνατόν μεγαλείτερον ποσὸν πρὸς ἐπίδειξιν, ἐπειδὴ, μοὶ ἔλεγεν, αἱ Ἀγγλικαὶ Τράπεζαι καὶ τραπεζῖται μεγάλην ἀποδίδουσι σημασίαν εἰς τὰς μεγάλων ποσῶν καταθέσεις τῶν πελατῶν των, ἐπιδεικνυόντων οὕτω δύναμιν (φράσις τῶν χρηματιζομένων).

— Μὴ σὲ μέλη, τῷ εἶπον, καὶ ἀπὸ τέτοια ἄς πῆ κι' ἄλλος, θὰ τοὺς σαστίσω.

· Πράγματι, συγχρόνως μὲ τὴν παρουσίαν μου, κατέθετον εἰς τὴν Τράπεζαν τὰς 20.000 λίρας, ἃς ἔφερον μετ' ἐμοῦ καὶ ὑπεσχόμεν συντόμως πολὺ περισσότερα ὡς νεοσύστατος καὶ μὴ ἔχων ἀκόμη ἀποφασίση ποῦ νὰ ἐνασχολήσω τὰ κεφάλαιά μου!!

Ἐπὶ τὴν ἐξηρχόμεθα τῆς Τραπεζῆς, μοὶ εἶπεν ὁ Ἰωνίδης:

— *Τέτοιο κουράγιο πρώτην φορὰν βλέπω.*

Ἐνόμισα συμφέρον μου καὶ εἰς τὸν Ἰωνίδην αὐτὸν νὰ ἐπιδείξω δύναμιν καὶ νὰ τῷ ἐμπνεύσω μείζονα περὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ Καταστήματός μου ἐμπιστοσύνην, ὅπως ἐν πεποιθήσει κηρύττη ὅπου δεῖ τὸ ἀξιόπιστον ἡμῶν καὶ κατὰ συνέπειαν τῷ ἀπήντησα:

— *Μᾶς ἐπῆραν ἐδῶ γιὰ μουφλούζηδες· μὲ τὸ πρῶτον ταχυδρομεῖον θὰ λάβω ἐκ Κωνσταντινουπόλεως χονδρὰ ἐμβάσματα καὶ ἀρκετὰ διὰ νὰ καταθέσω εἰς τὴν Union Bank 100.000 λίρας καὶ τότε πλέον θὰ ἰδοῦμεν ποῖος εἶναι μουφλούζης.*

Παρετήρησα εἰς τὸ πρόσωπόν του τὴν ἔκφρασιν ἀληθοῦς ἐκπλήξεως, ἀλλὰ καὶ συνάμα χαρᾶς, διότι, ὡς εἶπον, καὶ φίλος καλὸς ἦτο καὶ ἀρκετὰ ἔξυπνος διὰ νὰ γνωρίζῃ τὸ συμφέρον του.

Κατὰ τὴν ἔξοδον ἡμῶν ἀπὸ τὴν Union Bank μοὶ ὑπέδειξεν ὁ Ἰωνίδης ἀναγκαίαν τὴν εἰσαγωγὴν μου εἰς τὸ Baltic, εἶδος ἐμπορικῆς λέσχης συνδυαζούσης τὴν *κουβέρτα* μὲ παντὸς εἶδους ἐμπορικᾶς, τραπεζικᾶς καὶ χρηματιστικᾶς ἐργασίας.

Ἐκεῖ μεταβαίνων τις, τοῦλάχιστον κατ' ἐκείνην τὴν

ἐποχὴν, ἠδύνατο χωρὶς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Χρηματιστήριον ἢ εἰς τὰ εἰδικὰ παζάρια, νὰ ἐκτελέσῃ πᾶσαν πράξιν διὰ τῶν ἐκεῖ συρρεόντων παντοίων μεσιτῶν καὶ πρακτόρων καὶ ἅπ' εὐθείας νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τραπεζιτῶν καὶ ἐμπόρων περὶ πάσης του ὑποθέσεως. Πολλοὶ τῶν ἐμπόρων καὶ χρηματιζομένων, καὶ δὴ τῶν τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας, δὲν μετέβαινον εἰς τὸ γραφεῖόν των, εἰμὴ διὰ τὴν διεκπεραίωσιν τῶν τοῦ γραφείου καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν των κατὰ πρωΐαν καὶ ἑσπέραν, διήρχοντο δὲ τὸ πολὺ τῆς ἡμέρας εἰς τὸ Baltic.

Μόνον οἱ διευθύνται τῶν μεγάλων τραπεζικῶν ἐταιρειῶν καὶ οἱ μεγάλοι τραπεζίται ἦσαν μὲν συνδρομηταί, ἀλλὰ δὲν ἐσύχναζον εἰς τὸ Baltic, τηροῦντες τὴν ἀξιοπρέπειάν των καὶ ἀπαιτοῦντες νὰ προσέρχωνται πρὸς αὐτοὺς οἱ ἔχοντες ἐργασίαν.

Ἐννοεῖται, ὅτι διὰ νὰ ἔχῃ τις τὴν εἴσοδον ἐλευθέραν εἰς τὸ Baltic ὑπεχρεοῦτο νὰ εἰσάγῃται ὑπὸ ἑνὸς ἢ δύο μελῶν αὐτοῦ καὶ νὰ πληρώνη ἔτησίαν συνδρομὴν, οὔτε ὅμως ἡ παραδοχὴ του ὡς μέλους ἦτο δύσκολος, οὔτε ἡ ἔτησία συνδρομὴ σπουδαία.

Μετὰ τὴν σύντομον ἐθιμοτυπίαν τῆς ἀποδοχῆς μου εἰσηλθὼν εἰς τὸ Baltic ἐξεστηκῶς διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐκεῖ παρόντων, ἐξ ὧν οὐδένα φυσικῶς ἐγνώριζον προσωπικῶς. Ὁ Ἰωνίδης ἤρχισε παρουσιάζων με εἰς τοὺς κορυφαίους τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας, ἐξ ὧν τινὰς ἐγνώριζον ἐξ ὀνόματος ἢ ἀνταποκρίσεως μόνον, οἷον Μιχαὴλ Ζαρίφην, Ξενοφῶντα Μπαλῆν, Μιχαὴλ Ροδοκανάκην, Εὐστράτιον Ράλλην (τῶν ἀδελφῶν Ράλλη), Παναγῆν Βαλλιάνον, Πέτρον Ροδοκανάκην, Ἀντώ-

νιον Ράλλην και ἄλλους. Ὅλοι ἄνευ ἐξαιρέσεως μὲ ὑπεδέχθησαν φιλοφρόνως, ἀλλ' ἄρκετὰ ψυχρῶς και τινες αὐτῶν εἶχον τὴν ἀφέλειαν νὰ μ' ἐρωτήσωσι :

— Τί νέα ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν; *Πόσοι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει τραπεζιτῶν και χρηματιζομένων μικρῶν ἢ μεγάλων θὰ σταθοῦν σ' τὰ πόδια των γεροί;*

Τὸ αἶμα συνέρρευσε εἰς τὴν κεφαλὴν μου ἐπὶ τῇ ἀδιακρίτῳ ταύτῃ ἐρωτήσῃ, διότι φυσικῶς μεταξὺ τῶν πρώτων μὴ στερεῶν εἰς τὰ πόδια των ὑπενόουν ὅτι ἐθεώρουν ἐμὲ και τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατάστημά μου. Εὐτυχῶς παρὰ τὴν νευροπαθῆ ἰδιοσυγκρασίαν μου ἐκρατήθην και περιορίσθην εἰς τὴν σύντομον ἀπάντησιν :

— Ἀπατᾶσθε οἰκτρῶς και συντόμως, ἐλπίζω, θ' ἀλλάξετε γνώμην, ἐπειδὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπάρχουν περιουσίαι γεραί, πολὺ γεραί, μάλιστα, ἱκαναὶ ν' ἀνθέξουν εἰς πᾶσαν τρικυμίαν· ἐπρόσθεσα δέ, Τουρκικὴ τρικυμία δὲν φαίνεται εἰς οὐδὲν σημεῖον τοῦ ὀρίζοντος.

Μ' ὅλην ὅμως τὴν φαινομενικὴν ψυχραιμίαν μου συνεκινήθην σφόδρα. Ἀμα ἀπεμακρύνθην τοῦ ὀμίλου ἐκείνου τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ἰωνίδης παρατηρήσας τοῦτο ἤσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ μ' ἐνθαρρύνῃ εἰπὼν μοι :

— Ἀφησέ τους νὰ ψάλλουν· ὅλον τὸ Ἀγγλικὸν κοινὸν ἔχει ἐμπιστοσύνην ἀκόμη εἰς τὴν Τουρκίαν· δεῖξε ὀλίγην δύναμιν και ἀνεξαρτησίαν ὑλικὴν και θὰ τοὺς ἰδῆς νὰ τρέχουν ἀπ' ὀπίσω σου. Ἐγὼ τοὺς ἠξεύρω καλά. Πρὶν νὰ ἔμβω εἰς τὸ Stock exchange, ὅλοι μὲ ἀπέφευγον, τώρα ὅλοι μὲ τριγυρίζουν και μὲ προτιμοῦν εἰς τὰς ἐργασίας των, διότι μὲ χρειάζονται.

Οἱ λόγοι του μοὶ ἐνέπνευσαν ζωὴν καὶ θάρρος, τῷ ἐζήτησα δὲ νὰ μὲ εἰσάξῃ καὶ εἰς Ἑγγλους καὶ ἄλλους ξένους Τραπεζίτας καὶ μεσίτας, πρὸ πάντων Ἰουδαίους, περὶ ὧν εἶχον ἐξαίρετον γνώμην καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τραπεζικὴν καὶ χρηματιστικὴν ἐργασίαν.

Ὁ Ἰωνίδης εἰς τὴν αἴτησίν μου ταύτην δὲν ἀντέλεξεν ἀποτόμως, ἀλλὰ μετ' ἐπιφυλάξεως μοὶ ἀπήντησε:

— Μὴ ζητῆς ὅλα διὰ μιᾶς· σιγὰ σιγὰ ὅλα θὰ γίνουν.

Εἰς τὴν ἐπιφυλακτικὴν του ταύτην ἀπάντησιν διεῖδον δύο λόγους· ὁ μὲν ἦτο ἡ ἀμφιβολία του ἀκόμη περὶ τῆς *δυνάμεώς* μου, ὁ δὲ ὅτι ἐπεθύμει ὅπως οἷοιτο νὰ μὴ μάθω ἀμέσως πολλὰ *κατατόπια*.

Οὕτω διήλθεν ἡ πρώτη ἡμέρα μου ἐν Λονδίῳ. Δὲν ἤμην δυσηρεστημένος ἐκτὸς τῆς ψυχρᾶς ὑποδοχῆς, ἧς ἔτυχον ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν ἐπιούσαν ἐλάμβανον ἐπιστολάς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φερούσας μοι μὲν τὰ ἀναγγελθέντα μοι τηλεγραφικῶς ἐμβάσματα ἔξ 100.000 λιρῶν περίπου, ἀλλὰ συνάμα προαγγελούσας μοι ὄχι μόνον τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκεῖθεν ἐξακολουθήσεως ἐμβασμάτων, ἀλλὰ καὶ τὴν προσεχῆ ἀνάγκην πορισμοῦ χρημάτων ἐκ Λονδίνου πρὸς διευκόλυνσιν πολλῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀναγκῶν.

ΚΗ΄

Εν τούτοις τὰ Τουρκικὰ χρεώγραφα ὑπεστηρίζοντο εὐτυχῶς καὶ ἡ τιμὴ των 5 % ἔτρεχε πρὸς 43, ἀναλόγως δὲ ἡ τῶν λοιπῶν, καὶ προέβλεπον κατὰ τὴν προσεχῆ ἔκκαθάρισιν εὐκολίαν εἰς τὰς μεταφοράς, πρὸς δὲ μὲ τόκον ἐλάχιστον σχετικῶς, διότι τὰ κεφάλαια ἐξακολουθητικῶς ἐκ Γαλλίας συνέρρεον εἰς βαθμὸν μέγαν ζητοῦντα καταφύγιον. Ἐν ᾧ δὲ ὁ τόκος τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀγγλίας ἦτο ὠρισμένος πρὸς 3 % παρὰ τοῖς ἰδιωτικοῖς καταστήμασιν ἐκανονίζετο εἰς τὰς προεξοφλήσεις τῶν τριμήνων συναλλαγμάτων πρὸς $2\frac{1}{4}$ καὶ $2\frac{1}{8}$.

Ἐπειδὴ ἀνέφερα τὰς προεξοφλήσεις, ἐνθυμοῦμαι ἄλλο ζήτημα, τὸ ὁποῖον μοὶ προετάχθη, προκειμένου νὰ προεξοφλήσω τὰ συναλλάγματα, ὅσα εἶχον λάβῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὅλα τρίμηνα, διότι τὸ chèque ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν ἦτο ἀκόμη γνωστὸν καὶ τὰ τριημέρου ὄψεως συναλλάγματα ἀπετέλουν ἐξαίρεσιν.

Τὰ μετ' ἐμοῦ κομισθέντα εἶχον ἤδη προεξοφλήσῃ παρὰ τῇ Union Bank καὶ καταθέσει εἰς ἄτοκον κατάθεσιν παρ' αὐτῇ, ἀλλὰ δὲν ἤρμοζεν εἰς τὴν ἰδίαν νὰ

δώσω εἰς προεξόφλησιν ἄλλο τόσον σπουδαῖον ποσόν, οὔτε μ' ἐσύμφερε νὰ εὐρίσκωμαι εἰς τὴν ἀπόλυτον διάθεσιν τῆς Union Bank.

Διὰ τὴν Τράπεζαν τῆς Ἀγγλίας ἐχρειαζόντο τύποι, τοὺς ὁποίους δὲν ἠδυνάμην ἀμέσως νὰ ἐκτελέσω, παρ' ἄλλαις δὲ Τραπεζαῖς ἐχρειαζέτο μία τοῦλάχιστον ἀλλὰ γνωστοῦ καὶ διακεκριμένου μάλιστα προσώπου σύστασις.

Ἐσκεπτόμην διὰ τοῦτο νὰ ἀποταθῶ εἰς τὸν Μιχαὴλ Ζαρίφη, ἀδελφὸν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει στενοῦ, ὡς εἶπον ἀλλαχοῦ, φίλου μου καὶ τακτικοῦ ἀπὸ τοῦ 1868 ἀνταποκριτοῦ τοῦ καταστήματός μου, ἔχοντος κᾶπως συμφέρον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς μου ἐκείνης εἰς Λονδῖνον, ἀλλ' ἐδίσταζον, διότι ἦτο ἐκ τῶν ὑποδεχθέντων με ψυχρῶς, ἐναντίον ὅλων τῶν θερμοτάτων συστάσεων περὶ ἐμοῦ, ἃς ἐγνώριζον ὅτι εἶχεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Μιχαὴλ Ζαρίφης δὲν ὠμοίαζε ποσῶς κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῷ ἀδελφῷ του Γεωργίῳ. Ἦτο αὐστηρῶς ἔντιμος, ἀξιοπρεπής, φιλόφρων καὶ λεπτὸς τοὺς τρόπους, ἀλλὰ καθ' ὑπερβολὴν ἐπιφυλακτικὸς ἀκόμη καὶ ἀπέναντι τῶν ἀδελφῶν του, μικρολόγος καὶ δύσπιστος εἰς τὰς συναλλαγὰς του μέχρι βαθμοῦ δυσαρέστου διὰ τὸν μετ' αὐτοῦ συναλλασσόμενον.

Κατόπιν, ὅταν ἐξ ἀνάγκης εὐρέθην εἰς συνάφειαν μετ' αὐτοῦ ὡς ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Γεωργίου Ζαρίφη κολοσσιαίων πράξεων μετὰ τοῦ καταστήματός μου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔμαθον ὅτι, ὅτε ψυχρῶς μὲ ὑπεδέχετο κατὰ πρῶτον, τὸ ἔπραττε φοβούμενος μὴ ἐπι-

δείξη τὰς ὑπαρχούσας στενὰς σχέσεις τοῦ καταστήματός του μετὰ τοῦ ἰδικοῦ μου καὶ θεωρηθῶσιν οἱ Ζαρίφηδες συγχρωτιζόμενοι μεθ' ἡμῶν τῶν εἰς κατάστασιν μουφλούζικην. Ἄλλ' ἦτο θέλημα Θεοῦ ἐν βραχεῖ χρόνῳ νὰ θεωρῆ συμφέρον αὐτῶ τὸ κουδούνισμα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῶν σχέσεών μας.

Τοιαῦτα σκεπτόμενος καὶ σχεδὸν ἀποφασίσας νὰ κτυπήσω τὰ μοῦτρα μου εἰς τὸν Μιχαὴλ Ζαρίφην, ἔστω καὶ ἐπὶ κινδύνῳ ἀρνήσεως, μετέβην εἰς τὸ Baltic, ὁ πρῶτος δὲ γνωστός, ὃν συνήντησα ἐκεῖ, ἦτο ὁ Ξενοφῶν Μπαλῆς, τὸν ὁποῖον μόνον ἀπὸ τῆς προτεραίας εἶχον γνωρίση διὰ τοῦ Κ. Ἰωνίδου.

Κατ' ἐμέ, ὑπάρχουν ἐκ φύσεως συμπάθειαι ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον, καὶ ἀμοιβαῖαι μάλιστα, ἀναπτυσσόμεναι ἐκ πρώτης συναντήσεως, ὡς καὶ τὰνάπαλιν.

Φαίνεται ὅτι τοῦτο συνέβη μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Μπαλῆ. Αὐτὸς μόνος ἐκ τῶν τῆς προτεραίας Ἑλλήνων ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀπάντησίν μου καὶ διείδεν ἐν ἐμοὶ συνάμα χρήσιμον φίλον ὑπὸ συμφεροντολογικὴν ἔννοιαν. Μ' ἐπλησίασε καὶ ὡς νὰ μ' ἐγνώριζε πρὸ ἐτῶν, ἤρχισε νὰ μοὶ ὁμιλῆ περὶ πολλῶν λεπτομερειῶν τῶν ἐργασιῶν του, ἐξετάζων με περὶ τῶν ἰδικῶν μου μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος, καὶ ἐπὶ τέλος μὲ προσεκάλει εἰς λιτὸν πρόγευμα, τὸ ὁποῖον ἐν Ἀγγλίᾳ γίνεται περὶ τὴν 1 μ. μ. Τὸ πρόγευμα τοῦτο ἠδύνατό τις νὰ λάβῃ καὶ ἐντὸς τοῦ Baltic. Διαρκούντος τοῦ προγεύματος, ἐπὶ τῇ αὐθορμήτῳ βεβαιώσει αὐτοῦ περὶ τῆς προθυμίας του εἰς τὸ νὰ μοὶ φανῆ χρήσιμος ὅπωςδῆποτε, ἀπεφάσισα καὶ μετὰ συστολῆς,

ἀλλὰ καὶ ὑστεροβουλίας τῷ εἶπον τὴν δυσκολίαν, εἰς ἣν εὐρίσκομαι νὰ προεξοφλήσω πρώτης τάξεως συναλλάγματα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀνερχόμενα εἰς 100,000 λίρας· ἡ συστολή μου εἶναι εὐεξήγητος, ἡ ὑστεροβουλία μου συνίστατο εἰς τὴν ἐπίδειξιν τῶν 100.000 λιρῶν καὶ τῆς ὁποσδήποτε δυνάμεώς μου.

Ἄριστην ἐντύπωσιν ἔκαμεν εἰς τὸν Μπαλῆν ἡ μνεῖα τοῦ ποσοῦ τούτου καὶ προσεφέρθη ἀμέσως μετὰ τὸ πρόγευμα νὰ μεταβῇ μετ' ἐμοῦ παρὰ τινι προεξοφλητικῷ καταστήματι ἰδιωτικῷ καὶ μὲ συστήσῃ παρ' αὐτῷ δεόντως.

Τοῦτο καὶ ἐγένετο· ὁ διευθυντὴς τοῦ τραπεζικοῦ ἐκείνου οἴκου ἐδέχθη ἡμᾶς, χάριν βεβαίως τοῦ Μπαλῆ, φιλοφρονέστατα καί, ἐπὶ τῇ συστάσει, καθ' ἣν τῷ εἶπεν ὅτι εἶμαι ἀρτισύστατος ἐν Λονδίῳ, ἀλλὰ μέγας ῥέκτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἠὲχαρίστησεν ἐκεῖνον θερμῶς, ἐμοὶ δὲ εἶπεν ὅτι τίθεται εἰς τὴν διάθεσίν μου.

Διὰ νὰ ἀρχίσω ἐργασίας μετ' αὐτοῦ, τῷ εἶπον, ὅτι κρατῶ εἰς τὸ χαρτοφυλάκιόν μου συναλλάγματα ἀξίας 100,000 λιρῶν περίπου καὶ τῷ τὰ προτείνω εἰς προεξόφλησιν. Ἐξήγαγον αὐτὰ συγχρόνως ἐκ τοῦ χαρτοφυλακίου μου καὶ τῷ τὰ ἔδωκα πρὸς ἐξέτασιν.

Ἀφελέστατα τὰ ἐφυλλομέτρησε καὶ ἀφελέστατα μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι, διὰ νὰ μοὶ δείξῃ τὴν εὐχαρίστησίν του ἐπὶ ταῖς ἀρχομέναις μετ' αὐτοῦ σχέσεσί μου, δέχεται τὰ ἐν λόγῳ συναλλάγματα εἰς προεξόφλησιν πρὸς τόκον ἐτήσιον $2\frac{1}{8}\%$!!

Δυσκόλως ἀπέκρυψα τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν χαράν

μου, περιορισθείς νὰ τὸν εὐχαριστήσω, καὶ ἀπεχώρησα ὑποσχόμενος τὴν ἀποστολὴν τοῦ σχετικοῦ σημειώματος διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐξερχόμενος τοῦ καταστήματος, ἐξεχύθην εἰς εἰλικρινεῖς εὐχαριστίας πρὸς τὸν Μπαλῆν, παρακαλέσας αὐτόν, ἐπειδὴ οὔτε γραμματέα εἶχον διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ προεξοφλητικὸν σημείωμα, οὔτε κἂν ὑπάλληλον, ὅπως τὸ πέμψω εἰς τὸν τραπεζίτην, ἦτο δὲ ἀναξιοπρεπὲς αὐτοπροσώπως νὰ τὸ φέρω καὶ λάβω τὸ ἰσότιμον ἕως ὅτου τακτοποιηθῶ, νὰ διατάξῃ τοὺς ὑπάλληλους του νὰ μοὶ κάμωσιν αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν. Προθύμως ἐδέχθη καὶ συνεπῶς μετέβημεν εἰς τὸ γραφεῖόν του.

Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἀναμονῆς μου ἐν αὐτῷ, ὁ ὑπάλληλός του μοὶ ἐνεχείριζε chèque ἕξ 100,000 λιρῶν περίπου πληρωτέον τῷ φέροντι. Ἐγνώριζον ἕξ ἀκοῆς καὶ ἐκ τῶν σχέσεών μου ἀπὸ μακροῦ χρόνου μετὰ τῆς ἀγορᾶς τοῦ Λονδίνου τὸ μεγαλεῖον τῶν ἐκεῖ ἐργασιῶν καὶ τὴν εὐκολίαν καὶ ἀπλότητα, μεθ' ἧς τελοῦνται αἱ ἐκεῖ συναλλαγαί, ἀλλ' ἄλλο τὸ ἀκούειν καὶ ἄλλο τὸ βλέπειν καὶ ἄπτεσθαι.

Ἐνεθυλάκωσα τὸ chèque καὶ ἐσκέφθην, ὅτι εἰς τοιοῦτον τόπον ἀρκεῖ νὰ ἔχη τις θέλησιν, δύναμιν καὶ εὐθύτητα ἐν τῷ ἐργάζεσθαι καὶ ἡ πρόοδος εἶναι ζήτημα χρόνου, ὁ δὲ βαθμὸς τῆς προόδου ἐκάστου εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δωρηθείσας.

Καὶ πάλιν ἐξέφρασα θερμὰς εὐχαριστίας πρὸς τὸν Μπαλῆν, προσθέσας ὅτι, ἂν ἔχω τὴν τύχην νὰ τῷ

ἐμπνεύσω ἐμπιστοσύνην διαρκῆ, ἐλπίζω ὅτι ταχέως θέλω τύχη τῆς εὐκαιρίας νὰ τῷ ἀποδώσω ὑλικῶς ὅ,τι μοὶ ἐδώρησεν ἠθικῶς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Μετὰ πάσης δὲ εἰλικρινείας τῷ περιέγραψα τὴν θέσιν μου, τὰς κολοσσιαίας πράξεις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὰς χονδρὰς ὠφελείας των, χωρὶς ν' ἀποκρύψω πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς κινδύνους των.

Ἐνθυμοῦμαι αὐτολεξεῖ σχεδὸν τί μοὶ ἀπεκρίθη:

— Οἱ κίνδυνοι τοὺς ὁποίους μοὶ προβάλλεις, εἶναι τίποτε πρὸς ὅσους τρέχουσι ἡμεῖς ἐδῶ ἀνοίγοντες χονδρὰς πιστώσεις εἰς τοὺς Γαλαζιανούς καὶ Βραϊλιώτας ἐπὶ μελλούσαις ἀποστολαῖς σιτηρῶν διὰ νὰ κερδίσωμεν μίαν ψωροπρομήθειαν. Ἐγὼ ἤξεύρω τί μοὶ κοστίζει ὁ Ἀβασιώτης καὶ ἄλλοι καὶ ἄλλοι λυποῦμαι ὅπου δὲν σὲ ἐγνώρισα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν· προβλέπω ὅτι θὰ κάμωμεν μαζὶ πολλαῖς καὶ μεγάλαις δουλειαῖς, ἀρκεῖ νὰ ἔχῃς εἰς τὸ χέρι Τουρκικοὺς τίτλους χρεωγράφων καὶ κάποιον περιθώριον, καὶ κανὲν ποσὸν ἐκθέσεως μὴ σὲ φοβίξῃ· καὶ παρ' ἐμοὶ καὶ ἀλλαχοῦ θὰ εὐρίσκησιν διὰ πολὺν καιρὸν ἀκόμη χρήματα ὅσα θέλεις· πρότεινέ μοι ἅμα σοὶ παρουσιασθῆ εὐκαιρία πρᾶξιν τοιούτου εἴδους νὰ τὴν κάμωμεν συντροφικὴν· φρόντισε ν' ἀνοίξῃς πόρταν πλουσίου τινὸς Ἑβραίου διὰ νὰ κάμνης ἐργασίας χρηματιστικὰς μαζὶ του καὶ ἄφες τοὺς Ἕλληνας νὰ παραδέρονται μὲ τὰ δῆθεν ἐμπορικὰ των, τὰ ὁποῖα κατήντησαν σήμερον καθαρὸν παιγνίδι καὶ μάλιστα πλέον ἐπικίνδυνον.

Ἐθαύμασα τὴν διαύγειαν τοῦ νοῦ τοῦ ἀνδρὸς καὶ συνάμα τὴν εἰλικρίνειαν καὶ ἀνεπιφυλακτικότητα μεθ'

ἥς ὠμίλει πρὸς ἄνθρωπον, μεθ' οὗ δὲν εἶχε γνωρισθῆ εἰμὴ ἀπὸ τῆς χθές. Συνεδέθημεν ἀμέσως διὰ φιλίας ἀρρήκτου, ἔσχον δὲ ἀργότερα τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκτιμήσω τὴν ὀρθοφροσύνην καὶ τὰς ἐκτάκτους του ἀρετάς, ὡς γενναίου ἐπιχειρηματίου, ἐκάστοτε ὅμως μετὰ ὄριμον σκέψιν καὶ ὡς οἰκογενειάρχου ἀγαθοῦ καὶ πατρὸς λίαν φιλοστόργου. Ἀπέθανε δυστυχῶς ὄχι γέρων πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Ἡσθάνθη βαθεῖαν λύπην ἐπὶ τῷ θανάτῳ του ὡς ἐνὸς ἐκ τῶν ὀλίγων, οὓς ἀπήντησα κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου μου ἀξιούς ἀγάπης ἄνδρας ὑπὸ ὅλας τὰς ἐπόψεις.

Σήμερον φεῦ! δὲν μοὶ ἀπομένει ζῶν οὐδεὶς ἐκείνων, οὓς ἐγνώρισα καὶ ἠγάπησα τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Εἶναι πολὺ δύσκολον εἰς προβεβηκότα πλέον τὴν ἡλικίαν ὡς ἐμὲ νὰ συνδέσῃ νέας φιλίας καὶ ν' ἀγαπήσῃ· προτιμᾷ νὰ ζῆ μὲ τὸ παρελθὸν καὶ μὲ τὰς ἀναμνήσεις του καὶ νὰ περιμένῃ τὴν σειράν του. . . . Ὅλα ἀλλάσσουν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ἄνθρωποι καὶ ἦθη καὶ ἔθιμα, καὶ ὅταν θέλῃ τις νὰ ἐφαρμόσῃ σκέψεις γεροντικάς, ἔστω καὶ ὀρθάς, εἰς κόσμον νέον καὶ ἄλλως διατεθειμένον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποτυγχάνει.

ΚΘ΄

Ἐξελθὼν τοῦ γραφείου τοῦ Μπαλῆ, ἀφ' οὗ μετέβην εἰς τὴν Union Bank καὶ ἔτακτοποίησα τὴν κατάθεσιν τῶν 100.000 λιρῶν εἰς πίστωσιν τοῦ παρ' αὐτῇ λογαριασμοῦ μου, διηυθύνθην εἰς τὸ δῆθεν γραφεῖόν μου (ὑπερῶν Ἰωνίδου) διὰ νὰ κανονίσω ὅπως ὅπως τὰ τῆς ἐν αὐτῷ γραφικῆς ἐργασίας μου πρὸς ἀλληλογραφίαν καὶ πρόχειρον σημείωσιν τῶν δοσοληψιῶν μου καὶ φροντίσω δι' εὔρεσιν μικροῦ τινος ὑπαλλήλου.

Ὁ Ἰωνίδης ὡς τοιοῦτον μοὶ ὥρισεν ἓνα τῶν ἰδικῶν του, τοῦ ὁποίου ἐν παρενθέσει ἢ ἀντιμισθία ἀνήρχετο εἰς 10 ἢ 12 σελλίνια καθ' ἑβδομάδα καὶ ἦτο νεανίας τελείως μορφωμένος διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ υἱὸς εὐπόρου καὶ διακεκριμένης οἰκογενείας.

Ἐξεπλάγην διὰ τὸ γλίσχρον τῆς ἀντιμισθίας τοῦ νεανίου ἐκείνου καὶ ἠρώτησα τὸν Ἰωνίδην, πῶς συμβαίνει τοῦτο ἐν πόλει τοσοῦτον μεγάλη, ἧς ὁ βίος εἶναι τόσον δαπάνηρός.

Μοὶ παρετήρησεν οὗτος, ὅτι ἐν Λονδίῳ ὡς πρὸς τὸν βίον ὑπάρχουσι δύο κατηγορίαι· ἡ μὲν ἢ τῆς ἐπιδείξεως καὶ διαβιώσεως ὑπὸ ἕξις μὴ Ἀγγλικὰς εἶναι

ὑπερβαλλόντως πολυδάπανος, ἢ δὲ ἡ τῆς οἰκιακῆς ἀνέσεως ἄνευ ἐπιδείξεων ἑξωτερικῶν, ἢ κατοικία δηλαδή, ἢ τροφή, ἢ ἀμφίσεις καὶ ἡ διασκέδασις κατὰ τὸν Ἄγγλικὸν τρόπον εἶναι εὐθηνότερα πάσης ἄλλης πρωτευούσης. Ἔσχον εὐκαιρίαν εἰς τὸ μέλλον νὰ πεισθῶ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων του.

Ὡς πρὸς τὸ γλίσχρον τοῦ μισθοῦ τῶν ὑπαλλήλων, καὶ δὴ τῶν κατωτέρων, μοὶ εἶπεν ὅτι ἴσα ἴσα ἐν τούτῳ ἔγκειται ἡ πρακτικότης τοῦ Ἄγγλου, προερχομένη ἐκ τῆς ἀγωγῆς του· γνωρίζει ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, εἰς οἵανδήποτε κοινωνικὴν θέσιν καὶ ἂν γεννηθῆ, ἔχει χρέος νὰ ἐργασθῆ καὶ διὰ πᾶν εἶδος ἐργασίας χρειάζεται μία ἀρχὴ καὶ πᾶσα ἀρχὴ δύσκολος. Ἀνεξαρτήτως δὲ τῆς κοινωνικῆς του θέσεως, ἥτις δύναται νὰ εἶναι ἀνωτέρα ὄχι μόνον τῆς τῶν ὑπὲρ αὐτὸν ὑπαλλήλων, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ ἀνωτάτου κυρίου τοῦ καταστήματος, εἴτε τραπεζικοῦ, εἴτε ἐμπορικοῦ, εἴτε βιομηχανικοῦ, εἶναι ἀνάγκη σεβασμοῦ καὶ ὑποταγῆς πρὸς τοὺς ἀνωτέρους καὶ παραδοχῆς ἀντιμισθίας τοιαύτης, οἷαν ἀξίζει ἡ ἐργασία, ἣν ἀνέλαβε νὰ ἐκτελῆ, καὶ ὄχι ἐκείνη, ἣν δύναται ἴσως νὰ ἐκτελέσῃ.

Ἄριστα ἐνόησα τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν καὶ τὴν πρακτικὴν σημασίαν τῶν λόγων τοῦ Ἰωνίδου καὶ ἐσκέφθην πολλὰ περὶ τῶν Ἑλλήνων νέων καὶ τῆς ἐλλείψεως παρ' αὐτοῖς, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων καὶ τῆς φυσικῆς ἀκόμη προδιαθέσεως διὰ τὸ ἐπάγγελμα, πρὸς ὃ ἐπιδίδονται, καὶ τῆς δεούσης ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων των καὶ τὴν πρόοδον αὐτῶν βαθμιαίως καὶ

οὐχὶ δι' ἁλμάτων, οὔτε δικαίωματι κληρονομικῶ ὑπηρεσιῶν προσενεχθεισῶν τῇ πατρίδι ὑπὸ τῶν πατέρων των.

Δὲν λέγω ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων προοδεύσαντες δι' ἁλμάτων, καίπερ μὴ τυχόντες τῆς δεούσης μορφώσεως καὶ προπαρασκευῆς κυρίως Χῖοι ἢ Κεφαλλῆνες, δὲν ἄρνοῦμαι ὅτι ὁ Ἕλλην ἐν γένει εἶναι φύσει ἀγχίνους καὶ δύναται ἐν πολλοῖς νὰ καταστῇ αὐτοδίδακτος. Ἄλλ' αἱ ἐξαιρέσεις δὲν ἀποτελοῦσι κανόνας, μάλιστα εἰς τοὺς σημερινοὺς καιροὺς, κατὰ τοὺς ὁποίους εἰς πάντα τὰ ἐπαγγέλματα ὁ συναγωνισμὸς ἐκορυφώθη καὶ ἡ ἐξάσκησις παντὸς ἐπαγγέλματος χρήζει γνώσεων ποικίλων, ἡ δὲ ἐπιστήμη ἐφαρμοζομένη ἐν πᾶσι πρακτικῶς ὑπερακοντίζει τὴν ἀγχίνοϊαν.

Μελετῶν πολλάκις τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Ἄγγλου πρὸ πάντων εἰς τὰ πρακτικὰ ἐπαγγέλματα ἐμόρφωσα τὴν γνώμην, ὅτι αἰτία τῆς ὑπεροχῆς του εἶναι ἡ ἐπιμέλεια καὶ προσοχὴ εἰς τὸ ἔργον του, εἰς τὸ ἐπάγγελμά του καὶ μόνον εἰς τοῦτο. Ἀρκεῖ ἐκάστῳ νὰ φροντίζῃ περὶ τοῦ ἰδίου ἐπαγγέλματος, εἰς οὐδὲν ἄλλο νὰ περισπᾶται, καὶ διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ ἐπιμελείας ἀντικαθιστᾷ τὴν ἔλλειψιν ἀγχινοίας, καθίσταται τέλειος ἢ σχεδὸν τέλειος, ἀλλ' εἰς μόνον τὸ ἐπάγγελμά του.

Ἄφ' οὗ ὅπωςδήποτε ἐτακτοποίησα τὰ τοῦ γραφείου μου, ἔπρεπε νὰ φροντίσω καὶ περὶ μονίμου κατοικίας, διότι εἶχον προσωρινῶς κατοικήσει ξενοδοχεῖόν τι παρά τινι κεντρικῶ Σταθμῶ Σιδηροδρόμου

κατὰ τὴν ἐκ Παρισίων ἀφιξίν μου, Ξενοδοχεῖον μέγα μὲν ἀλλὰ καθαρῶς ᾽Αγγλικὸν μὴ συμβιβαζόμενον πρὸς τὰς Γαλλικὰς ἕξεις μου.

Ἐν Λονδίῳ ὑπάρχουσι Ξενοδοχεῖα μεγάλα καὶ λίαν ἀνετα, ἐν οἷς διαιτᾶται τις καὶ τρέφεται ὄχι καθαρῶς ᾽Αγγλιστί, ἀλλὰ τὰ Ξενοδοχεῖα ταῦτα καθίστανται ἀφορήτως δαπανηρά, ἀκολουθοῦντα τοὺς προαναφερθέντας ὅρους τῆς ἐν Λονδίῳ δαπάνης, πηδῶσης ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο.

Ἐγνώριζον ἀπὸ τοῦ ταξιδίου μου εἰς Λονδῖνον κατὰ τὸ 1862, ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχουσιν οἰκίαι μετ' ἐπίπλων ἐνοικιαζόμεναι κατὰ πατώματα, ὅπου χορηγεῖται καὶ ὑπηρεσία καὶ πρόγευμα καὶ γεῦμα, ὅσάκις τις τὸ ζητήσῃ καὶ ὅπως τὸ ζητήσῃ. Ὑπάρχει πληθὺς τοιούτων ἐν Λονδίῳ, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς μᾶλλον ἀριστοκρατικὰς συνοικίας, συμβιβαζομένων ἀπολύτως μὲ τὴν ἀντοχὴν τοῦ βαλλαντίου ἐκάστου ἐνοικιαστοῦ, δηλαδὴ καὶ μᾶλλον δαπανηρῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπερβαλλόντως εὐθηνῶν. Ἐν συνόλῳ ὅμως καὶ αἱ δαπανηραὶ εἶναι ἀσυγκρίτως εὐθηνότεραι τῶν Ξενοδοχείων, ἐν ᾧ κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον ἢ ἐν αὐταῖς βίωσις εἶναι κατὰ πολὺ προτιμητέα τῆς ἐν ἐκείνοις.

Εἰς ταύτας εὐρίσκει τις βίον οἰκογενειακὸν καὶ συναναστροφὴν, *κάποτε μάλιστα πολὺ εὐχάριστον*, καὶ περιποίησιν οἰκιακὴν ἐν ᾧρα ἀσθενείας, ἐν γένει δύναται τις νὰ μὴ αἰσθανθῇ μόνωσιν καὶ *ξενιτιάν*.

Διὰ τοὺς νέους ὅμως, ἔστω καὶ ὠρίμους, τὰ lodgings ἔχουσι πολλάκις δυσαρέστους συνεπείας· σχετίζονται ὑπὲρ τὸ δέον μὲ τὰς νοικοκυρὰς ἢ μὲ τὰς θυγατέρας

των καὶ ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης προκύπτουσιν ἀποτελέσματα ἢ ἀποκτῶνται ἕξεις βίου, αἵτινες βαθμηδὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον καθίστανται ἀνάγκαι καὶ ἐπὶ τέλους ἢ νυμφεύονται τὰς νοικοκυράς, ἂν τύχη νὰ εἶναι νέαι, ἢ τὰς θυγατέρας των, αἱ δὲ συνέπειαι τῶν τοιούτων ἐπιμιξιῶν εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἢ ὀλέθρια ἢ ὀπωσδήποτε ἐπὶ τέλους δυσάρεστοι, ἢ σύρονται εἰς τὰ δικαστήρια καὶ ὑποχρεοῦνται εἰς πληρωμὰς ἀποζημιώσεων ἐφάπαξ ἢ ἐπὶ μακρὸν διάστημα χρόνου.

Ἐνθυμοῦμαι καὶ ἀναφέρω κατὰ παρέκβασιν ἀστεϊόν τι συμβάν μοι κατὰ τὰς ἐρεῦνας μου πρὸς εὔρεσιν κατοικίας.

Ὁ υἱὸς τοῦ Ξενοφῶντος Μπαλῆ Ἰωάννης, νεώτατος τότε μόλις ὑπερβὰς τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἔκτοτε ὅμως δεικνύων ὅλα τὰ προσόντα ἀνδρὸς μέλλοντος νὰ δράσῃ εἰς τὸν τραπεζικὸν καὶ χρηματιστικὸν κόσμον, ἀπὸ τῆς πρώτης του νεότητος ἀποκτήσας ἕξεις καὶ τρόπους ἤδη ἀκμαίου ἀνδρὸς καὶ ἀρεσκόμενος εἰς τὴν συναναστροφὴν τῶν πρεσβυτέρων του κατὰ πολὺ τὴν ἡλικίαν, συνεδέθη φιλικώτατα καὶ μετ' ἐμοῦ καὶ ἐπενόησε τὴν ἐπομένην ἀστειότητα :

Κατεχώρισεν ἐν ἀγνοίᾳ μου εἰς ἐφημερίδα τοῦ Λονδίνου ἀγγελίαν, δι' ἧς ἐζητοῦντο προτάσεις περὶ παροχῆς κατοικίας ὑπὸ ἐνοίκιον παρά τινος οἰκογενείας εἰς ξένον νέηλυν ἐπιθυμοῦντα νὰ ἔχῃ οὕτω τὴν εὐκαιρίαν διὰ τῆς συναναστροφῆς μὲ τὴν οἰκογένειαν νὰ γυμνασθῇ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ἔδιδε δὲ διὰ τὰς τοιαύτας προτάσεις τὴν διεύθυνσιν τοῦ γραφείου μου ὑπὸ τὰ ἀρχικὰ γράμματα A. S.

Ἐξεπλάγην τὴν ἐπιούσαν εὐρῶν ὑπὲρ τὰ 100 γράμματα εἰς τὸ γραφεῖόν μου, ἔφθانون δὲ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, συμποσωθέντα μέχρι τῆς ἑσπέρας εἰς ἄνω τῶν 300. Δι' ὅλων αὐτῶν τῶν γραμμάτων μοὶ προσεφέροντο κατοικίαι.

Ἐννοεῖται, ὅτι δὲν ἀνέγνωσα εἰμὴ ὀλίγα ἐξ αὐτῶν, ἦσαν ὅμως διασκεδαστικά καὶ ἄξια προσοχῆς καὶ μελέτης, διὰ τὰς περιγραφομένας ἐν αὐταῖς ποιότητας τῶν οἰκοκυρῶν, ὑποσχομένων πᾶν μέσον διασκεδάσεως οἰκιακῆς καὶ διδαχῆς τῆς γλώσσης, ἀναφερουσῶν ὅτι καὶ ἄλλους ξένους ἐδίδαξαν κλπ.

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι οἱ σημειούμενοι ὄροι ἔφθانون μέχρι τῶν 12 σελλινίων καθ' ἑβδομάδα διὰ κατοικίαν, τροφήν, φωτισμὸν καὶ ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ καὶ μέχρι 50 σελλινίων καθ' ἑβδομάδα διὰ κατοικίαν καὶ ὑπηρεσίαν ἄνευ τροφῆς.

Οὕτω μοὶ ἐπεβεβαιοῦντο τὰ λεχθέντα μοι ὑπὸ τοῦ Κ. Ἰωνίδου περὶ τοῦ ὅτι ἐν Λονδίῳ, θέλων τις νὰ ζήσῃ ὅλως ἀγγλιστί, δύναται νὰ ζήσῃ εὐθηνότατα.

Δὲν ἐνόησα ἀμέσως τὴν ἀστειότητα καὶ ἐν τῇ ἀφελείᾳ μου ἐξεπληττόμην καὶ ἐζήτησεν νὰ ἐννοήσω πῶς ἐν τῇ ἀχανεῖ πόλει τοῦ Λονδίνου ἦτο δυνατὸν τοιοῦτος ἀριθμὸς οἰκοκυρῶν νὰ μάθῃ ὅτι ἐγὼ ζητῶ κατοικίαν, ἠρώτων δὲ τὸν Ἰωνίδην, ὅστις μοὶ ἀπήντησεν, ὅτι κάποιος θὰ τὸ ἀνήγγειλεν ἐν ἀγνοίᾳ μου διὰ τῆς ἑφημερίδος. Ὅπως δὲποτε ἄξιος θαυμασμοῦ μοὶ ἐφάνη ὁ βαθμὸς τοῦ συναγωνισμοῦ ἐν Λονδίῳ ἐπὶ παντὸς ἐπαγγέλματος. Μόνον μετὰ τινὰς ἡμέρας ἔμαθον ὅτι αὐτουργὸς τῆς ἀστειότητος ἐκείνης ἦτο ὁ

Ἰωάννης Μπαλῆς, τὸν ὁποῖον καὶ προσεκάλεσα ἐν ἀπόγευμα Σαββάτου, ὅποτε ἡ τραπεζικὴ καὶ χρηματιστικὴ ἀγορὰ τοῦ Λονδίνου κλείει, νὰ ὑπάγωμεν ὁμοῦ καὶ ἐπισκεφθῶμεν τινὰς τῶν οἰκιῶν τούτων ἐκ περιεργείας καὶ διὰ διασκέδασιν, ἐκλέγοντες ἐκ τινων ἐπιστολῶν διευθύνσεις ἀξίας προσοχῆς ἢ διὰ τὴν εὐθηνίαν των ἢ διὰ τὰς ὑπισχνουμένους βιοτικὰς ἀνέσεις καὶ καλοπέρασιν ἐν γένει.

Κατὰ σύστασιν τοῦ Νικολάου Τζερλέντη, γνωστοῦ μου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐγκαταστάντος ἐν Λονδίῳ πρὸς ἐμπορίαν, ἐνοικίασα ἐν πάτωμα οἰκίας κειμένης παρὰ τὸ Hyde Park, συνοικίαν ἀριστοκρατικὴν. Εἰς τὸ δεύτερον πάτωμα κατῴκει ὁ Τζερλέντης, ἐγὼ ἐνοικίασα τὸ πρῶτον, περιέχον δωμάτιον ὑποδοχῆς, ὕπνου καὶ καλλωπισμοῦ μικρὸν μετ' ἐπίπλων εὐπρεπῶν διὰ 30 σελλίνια καθ' ἑβδομάδα, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ὑπηρεσίας καὶ τοῦ φωτισμοῦ. Ἐν Ξενοδοχείῳ ἀξιοπρεπεῖ θὰ ἐπλήρωνέ τις, ἂν ὄχι τὸ δεκαπλάσιον, πολὺ πλησίον τοῦ ποσοῦ τούτου διὰ τοιαύτην κατοικίαν, καὶ δὲν θὰ εἶχε βεβαίως ἴσας ἀναπαύσεις.

Ἡ νοικοκυρὰ ἦτο πλέον ἢ παρῆλιξ καὶ συνάμα κωφὴ, αἱ δύο ὑπηρέτριαι πρότυπα ἀσχημίας. Ὅλα ταῦτα ὅμως δὲν μὲ δυσηρέστουν, ἀπ' ἐναντίας ἐν μεγίστῃ ἡρεμίᾳ ἠδυνάμην νὰ ὠφεληθῶ τῶν πρακτικῶν μαθημάτων τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσης μιᾶς τῶν ὑπηρετριῶν ἐκείνων—ὀνομαζομένης Mary, ὅπως τὰ τρία τέταρτα τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ γυναικῶν τοῦ λαοῦ— ἣτις εἶχε τόσον πνεῦμα, ὅσῃν ἀσχημίαν, εἶχε δὲ προσέτι μόρφωσιν διανοητικὴν ἱκανὴν καὶ προθυμίαν εἰς τὸ ἐπιδεικνύειν αὐτήν.

Συνήθως μοι ἔδιδε τὸ μάθημα τὴν πρωΐαν, καθ' ἣν ὥραν μοι ἔφερε τὸ πρῶτον πρόγευμα, τὸ συνήθως στερεώτερον ἐν Λονδίῳ τοῦ μεσημβρινοῦ.

Καθ' ὅσον ἐγὼ ἐγευόμην, ἐκείνης ὑπηρετούσης με, ἤρχιζα *κουβένταν* διὰ νὰ συνηθίζω τὴν Ἀγγλικὴν προφορὰν, ἣτις εἶναι λίαν δυσκατάληπτος, καὶ ὁσάκις δὲν ἐνόουν λέξιν τινά, τὴν παρεκάλουν νὰ τὴν συλλαβίσῃ, ἐγὼ δὲ τὴν ἀνεζήτουν εἰς πρόχειρον λεξικὸν καὶ οὕτω τὴν ἀπεθησαύριζα, ὡς καὶ πολλὰς οἰκιακὰς φράσεις καὶ συγκοπὰς λέξεων, αἵτινες ἀποτελοῦσι κυρίως τὴν δυσκολίαν τοῦ νὰ ἐννοῇ ὁ ξένος τοὺς Ἀγγλοὺς ὁμιλοῦντας ἀναμεταξύ των.

Ἐννοεῖται, ὅτι μετὰ τὴν συνδιάλεξίν μου μετὰ τοῦ Μπαλῆ, τὸν ἐκτοκισμὸν τῶν 100.000 λιρῶν, καὶ τὴν βεβαιότητα ὅτι δὲν κινδυνεύει τοῦλάχιστον ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου νὰ μὴ εὕρισκω δάνεια ἐπὶ Τουρκικῶν χρεωγράφων, ἀνέσασα καί, διὰ νὰ καθησυχάσω τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεργάτας μου, τοῖς ἐτηλεγράφησα δεόντως, προσθέσας ὅτι ἔνεκα τῆς ὑψώσεως ὁπωσοῦν τῶν χρεωγράφων, διαφορὰς ἐκ παρελθουσῶν μεταφορῶν δὲν ἔχω νὰ πληρώσω καὶ κατὰ συνέπειαν ὄχι μόνον νέων ἐμβασμάτων δὲν ἔχω ἀνάγκην, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν παρ' ἐμοὶ χρημάτων δύνανται νὰ διαθέσωσι μέρος καθ' ὅσον εἶχον ἀνάγκην. Δι' ἐπιστολῶν μου ὅμως τοῖς ἔλεγον ἐν ἐκτάσει, κυρίως εἰς τὸν Κορωνιόν, ὅστις κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου εἶχε τὴν οὐσιαστικὴν διεύθυνσιν, νὰ προσπαθήσωσι νὰ εὔρωσι τρόπον, δι' οὗ ὁπωσδήποτε μεταβιβάζοντες εἰς τρίτους ἂν ὄχι τὸ ὅλον, τοῦλάχιστον μέγα μέρος τῶν εἰς χεῖρας

ἡμῶν Τουρκικῶν χρεωγράφων, ν' ἀποφύγωμεν περαιτέρω εὐθύνας, ἀλλὰ κατὰ τὴν παροιμίαν ἐλογάριαζα χωρὶς τὸν ξενοδόχον. Ξενοδόχος τότε ἦτο ὁ Κορωνιός, ὅστις εἶχεν ὅλως διαφορούς σκέψεις.

Δὲν ἐσυλλογίζετο δηλαδὴ πλέον πῶς νὰ σωθῆ, ἀλλὰ πῶς νὰ κερδίσῃ πολλὰ καὶ συνάμα ν' ἀναδείξῃ τὸ κατάστημά μας παρὰ τῇ Τουρκικῇ ἰδίως Κυβερνήσει πρῶτιστον εἰς εὐρεσιν μέσων πρὸς πλήρωσιν τοῦ πίθου ἐκείνου τῶν Δαναΐδων τοῦ Τουρκικοῦ Ταμείου, τοῦ ὁποίου αἱ ἀνάγκαι ὁσημέραι ἐπολλαπλασιάζοντο. (Ἀποδίδων πρὸς αὐτὸν δικαιοσύνην ὁμολογῶ ὅτι δὲν εἶχεν ἐγωϊσμόν, δὲν ἐσκέπτετο δηλαδὴ μόνον περὶ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ καταστήματός μας· ἂν δὲν ἐσυμφώνουν αἱ ἰδέαι μας ἐν συνόλῳ, τοῦτο δὲν ἄλλοιοῖ τὴν εἰλικρίνειάν του).

Δὲν μοὶ ἔλεγεν ἀποτόμως ὁ Κορωνιὸς τὰς βουλὰς του. Φοβούμενός με πάντοτε καὶ φοβούμενος πρὸ πάντων μὴ εὔρω τὸ μέσον ἐν Λονδίῳ νὰ ἐλαφρωθῶ ἀπὸ βάρη χρεῶν καὶ εὐθύνας καὶ ἐπιστρέψω ταχέως εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ τὸν περιμαζεύσω, μὲ ἔψηγε σιγὰ - σιγὰ.

Ἐν πρώτοις ἤρχισε νὰ κεντᾷ τὴν φιλοτιμίαν μου πολυτρόπως, περιγράφων μοι τὴν ἀρίστην ἐντύπωσιν, ἣν ἔκαμαν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ κατορθώματά μου!! τὰ τότε ἀνύπαρκτα, καὶ μεταβιβάζων μοι τὰς θερμὰς παρακλήσεις τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, νὰ μὴ τὴν ἀφήσω εἰς τὴν μέσην, ὑποσχόμενός μοι συνάμα ὅτι αὕτη θέλει διατάξῃ τὸν ἐν Λονδίῳ τότε πρέσβυν της Μουσοῦρον Πασᾶν νὰ ὑπογράψῃ ὑπ' εὐθύνην

της πᾶν μετὰ τρίτων συμβόλαιον προσωρινοῦ δανείου ἐπὶ ἐνεχυριάσει τίτλων της, τὸ ὁποῖον ἐγὼ ἤθελον τῷ ὑποβάλλῃ.

Δὲν ἤλλαξα ἀμέσως σκοποὺς καθ' ὀλοκληρίαν, ἀλλ' ἀπεφάσισα νὰ λάβω τὴν μέσῃν ὁδόν. Ἐν πρώτοις δηλαδὴ ν' ἀπαλλαγῶ μεγάλου μέρους εὐθυνῶν, ἂν δυνηθῶ νὰ ἐπιτύχω δάνεια παρὰ τρίτων κατ' εὐθείαν συναλλασσομένων μετὰ τοῦ Μουσούρου Πασᾶ καὶ μετὰ τοῦτο νὰ ἐνεργήσω κατὰ τὰς περιστάσεις.

Διὰ τὸν τοιοῦτον συνδυασμὸν εἶχον ὑποψηφίους συμμετόχους τὸν Μπαλῆν μόνον καὶ τοὺς Καμόνδο, οἵτινες εἶχον ἤδη φθάσῃ ἐκ Παρισίων, ἀλλὰ τὰ πνεύματα αὐτῶν δὲν εἶχον ἐνθαρρυνθῆ ἀρκούντως δι' ἐκθέσεις ὅπωςδῆποτε μακροχρονίους μὲ σπουδαῖα ποσὰ καὶ μὲ δύο μόνον συμμετόχους καὶ τούτους ἀβεβαίους ἔβλεπον συμφέρον νὰ μὴ ἀρχίσω τὰς ἐνεργείας μου περὶ τοιοῦτου συμβιβασμοῦ· μοὶ ἐχρειάζοντο λοιπὸν καὶ ἄλλοι, ὅχι μόνον ἰσχυροί, ἀλλ' ἔχοντες καὶ ἐπιρροήν τινα εἰς τὴν χρηματιστικὴν ἀγοράν.

Ἐκτὸς τούτου ἐπλησίαζεν ἡ ἡμέρα τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν πράξεων τοῦ Χρηματιστηρίου, ἣτις ἐν Λονδίνῳ γίνεται κατὰ δεκαπενθημερίαν, καὶ κατ' αὐτὴν ἦτο ἀνάγκη νὰ δείξω ὅσον ἡδυνάμην μεγαλειτέραν δύναμιν· ἐπροτίμησα ὅθεν πρὸ παντὸς νὰ ἐνασχοληθῶ εἰς τὸ νὰ ἐξοφλήσω τὰ χρέη μου παρὰ τοῖς ἀνταποκριταῖς μου, τὰ ἐκ συναλλαγμάτων δηλαδὴ, τὰ ὁποῖα πρὸ τοῦ πολέμου εἶχε τὸ κατάστημά μου σύρη ἐπὶ Λονδῖνον ἐπὶ ἐνεχύρω Τουρκικῶν χρεωγράφων, καὶ διὰ τὰ ὁποῖα οἱ ἀποδέκται εἶχον ἤδη κατὰ τὸν πανι-

κὸν δηλώσῃ τηλεγραφικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅτι δὲν δέχονται ἀνανέωσιν. Νὰ περιορίσω προσέτι, ἔφ' ὅσον δυνηθῶ, τὰς μεταφοράς μου τὰς ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ διὰ μεσιτῶν ὑπαρχούσας. Ταύτας οἱ μεσιῖται δὲν εἶχον οὐδεμίαν πλέον δυσκολίαν νὰ ἐξακολουθήσωσιν, ἀφ' οὗ μάλιστα εἶχον μάθη τὰς καταθέσεις μου τόσων χρημάτων εἰς τὴν Union Bank καὶ ἔπαυσαν αἱ ἀμβολίαι των περὶ τοῦ ἀξιοχρέου μου. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν ἐνέκρινον νὰ εὐρίσκωμαι εἰς διηνεκῆ ἀνησυχίαν καὶ μερίμνας καθ' ἑκάστην δεκαπενθημερίαν.

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιθυμίας μου ταύτης ἔπρεπε νὰ ζητήσω καὶ εὖρω δάνεια ἀπὸ Τραπεζας καὶ τραπεζίτας ἂν ὄχι τρίμηνα τοῦλάχιστον δίμηνα ἐπὶ ἐνεχύρῳ τίτλων μὲ ἀφθονον περιθώριον, δι' ὃ δὲν εἶχον οὐδεμίαν, ἐπαναλαμβάνω, δυσκολίαν ὡς ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν παρ' ἐμοὶ τίτλων.

Εἶχον λάβῃ συνάμα τὴν ἀπόφασιν νὰ πληρώσω τόκον ἀνώτερον ἐκείνου, ὃν ἠδυνάμην νὰ ἐπιτύχω ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ διὰ τῶν μεταφορῶν, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ εὖρω καὶ τοὺς δανειστάς, οἵτινες βεβαίως ὑπῆρχον ἔνεκα τῆς μεγάλης ἀφθονίας τοῦ χρήματος, ἀλλ' ἐγὼ δὲν τοὺς ἐγνώριζον, οὔτε μὲ συνέφερε διὰ πολλοὺς λόγους νὰ ζητήσω τὴν εὔρεσιν χρημάτων διὰ τοῦ Ἰωνίδου.

Ἐν τοιαύταις σκέψεσιν εὐρισκόμενος δὲν ἠξεύρω πῶς—θὰ εἴπω ἐκ Θείας Προνοίας—ἐνεθυμήθην ὅτι πρὸ ὀλίγων μηνῶν διέμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰουδαῖός τις ὀνομαζόμενος Amsel, κηρύττων ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος τοῦ ἐν Λονδίῳ κολοσσιαίου τραπεζιτι-

κοῦ οἴκου, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Bischoffsheim καὶ Goldschmith, ὅπως δῆθεν συναγωνισθῆ μετὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ οἴκου Stern.

Ὁ Amsel εἶχεν ἰκανότητα περὶ τὰς χρηματιστικὰς ἐργασίας, ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἔφθανε τὸν Ullmann. Ἦρχισεν ἐνεργῶν πράξεις λίαν σπουδαίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, πολλάκις δὲ ἐπώλει ἡμῖν ἀρκετὰ σπουδαῖα ποσὰ συναλλαγμάτων βραχυπροθέσμων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ οἴκου Bischoffsheim καὶ Goldschmith, ἡμεῖς ὅμως πάντοτε ἐφροντίζομεν νὰ μὴ ἐκτιθέμεθα πρὸς αὐτὸν χρηματικῶς πρὶν ἢ λάβωμεν τὴν ἀγγελίαν τῆς ἀποδοχῆς τῶν τραβηκτικῶν του. Αἴφνης ὁ Amsel ἀφῆκε τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔχων ἀρκετὰ ἐκκρεμῆ χρέη εἰς τὸ Χρηματιστήριον, ἐγνώσθη δὲ ὅτι παρέβη τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων του, κερδοσκοπήσας δι' ἴδιον λογαριασμόν, τὸ ὁποῖον μόλις ἀνηγγέλθη καὶ εἰς ἐκείνους τὸν ἀπεκέρυξαν ἀμέσως ζημιωθέντες ὅπωςδῆποτε ἐκ τῶν μετ' αὐτοῦ σχέσεων.

Ἀπὸ τὸν Amsel συχνάζοντα παρ' ἡμῖν πολλὰ εἶχον ἀκούση περὶ τοῦ οἴκου Bischoffsheim καὶ Goldschmith καὶ κυρίως περὶ τοῦ Henry Bischoffsheim τοῦ διευθύνοντος τὸν ἐν Λονδίῳ τραπεζικὸν κλάδον, τοῦ ὁποίου ἡ κεντρικὴ ἔδρα ἦτο ἐν Παρισίοις διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ πατρὸς Bischoffsheim, τοῦ ἐπιφανεστάτου τότε ἐκεῖ διὰ τὰ ὑλικά καὶ διανοητικά κυρίως μέσα του.

Ὁ Amsel μοὶ ἀνέφερε πολλάκις, πιθανῶς διὰ νὰ μὲ κολακεύσῃ καὶ νὰ τύχῃ τῆς ἐμπιστοσύνης μου, ὅτι ἐν τῇ μετὰ τοῦ Bischoffsheim ἀλληλογραφίᾳ του

συχνάκις ἐποιεῖτο μνεῖαν τοῦ καταστήματός μου ὡς περιλαμβάνοντος ἄνδρας ἱκανοὺς καὶ δὴ ἐμὲ τὸν καὶ ὑλικῶς σπουδαῖον.

Ἄνεμνήσθην ὅλα ταῦτα καὶ συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ ἐπιδιώξω τὴν γνωριμίαν τοῦ Bischoffsheim ἀπ' ἑμαυτοῦ καὶ χωρὶς νὰ εἶπω τι περὶ τούτου εἰς οὐδένα ἐκ φόβου μὴ ἀποτύχω ἐν ταῖς προσπαθείαις μου καὶ ὑποπέσω εἰς σκώμματα.

Ἄνευ ἀναβολῆς μετέβην εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ ἐγχειρίζων τὸ ἐπισκεπτήριόν μου εἰς ἓνα τῶν θυρωρῶν ἐζήτησεν νὰ εἰσαχθῶ παρὰ τῷ διευθυντῇ τῆς Τραπεζῆς.

Δὲν ἐγνώριζον ὅτι πολὺ (μὰ πολὺ πολὺ) πλέον εὐκόλον εἶναι νὰ παρουσιασθῇ τις εἰς τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος, παρὰ εἰς τραπεζίτην ἐν Λονδίῳ ὑψηλῆς περιωπῆς καὶ ν' ἀνοιχθῇ ἡ θύρα τοῦ ἰδιαιτέρου γραφείου του εἰς ἓνα ξένον.

Ἐπέστην πρῶτον ἀνάκρισιν ἐκ μέρους τινός, ὅστις μοὶ ἐφάνη κάπως ἀνώτερος ὑπάλληλος περὶ τοῦ τίς εἶμαι, πόθεν ἔρχομαι καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς ἐπισκέψεώς μου. Τῷ ἔδωκα τὰ δεούσας ἐξηγήσεις καὶ εἶπον ὅτι ἐπιθυμῶ νὰ προτείνω εἰς τὸν προϊστάμενόν του πρᾶξιν τραπεζιτικὴν, ἣτις ὑποθέτω ὅτι θέλει τύχη τῆς ἐγκρίσεώς του.

Μοὶ εἶπε νὰ περιμένω καὶ μετ' ὀλίγα λεπτὰ μοὶ ἠνοιχθῇ ἡ θύρα τοῦ ἰδιαιτέρου γραφείου καὶ εἰσηγόμεν παρὰ τῷ Henry Bischoffsheim. Ἡ ὄψις του δὲν ἦτο ποσῶς ἐπιβλητικὴ, μικρόσωμος, κυρτὸς πρὸς τὴν μίαν πλευράν, ἰσχνὸς καὶ ὀλίγον ὠχρὸς, δὲν ἔλεγε

τίποτε εἰς τὸν πρὸ αὐτοῦ ἰστάμενον, ἐνόσω οὗτος δὲν εἶχεν αὐτὸν ἀτενίση ἀσκαρδαμυκτεῖ, καὶ δὲν εἶχε παρατηρήση τὴν ἔκφρασιν τῶν ὀφθαλμῶν του, προδίδουσαν ἀμέσως τὸ ἀγγίνουν καὶ πονηρὸν τῆς Ἰουδαϊκῆς φυλῆς. Εἶχον ἐπιμόνως μελετήση ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ περὶ Ἰουδαίων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὅχι βεβαίως ὡς φυσιολόγος, ἀλλ' ἀπλῶς ψυχολογῶν ἐπ' αὐτῶν ἐκ περιεργείας, καὶ γενικὴν τινα γνώμην εἶχον ἤδη σχηματίση περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ πρώτην φορὰν εἶχον πρὸς μελέτην ὑποκείμενον Ἰουδαϊκὸν νέον καὶ σπουδαῖον ὡς τὸ ἐνώπιόν μου.

Νέον, διότι διὰ πρώτην φορὰν συνηντώμην μετὰ Ἰουδαίου τῆς Ἑσπερίας ἀνατεθραμμένου λίαν ἐπιμελημένως ἔνεκα τῆς διακεκριμένης οἰκογενειακῆς θέσεώς του, σπουδαῖον, διότι ὑπ' αὐτοῦ ἀντεπροσωπεύετο ἡ ἀριστοκρατία τοῦ πλούτου, ἡ τοσαύτην ἔχουσα ἐπιρροὴν ἐν τῷ κόσμῳ κατὰ τὸν λήγοντα 19^{ον} αἰῶνα.

Κατὰ τὴν πρώτην μου ἐκείνην συνάντησιν ἐπρόκειτο ἐν ὀλιγίσταις στιγμαῖς καὶ ἀπὸ ὀλιγίστους λόγους του νὰ διαγνώσω τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρὸς καὶ εἰ δυνατὸν τὰς ἀδυναμίας, ἃς ἔδει νὰ θωπεύσω. Ἐνόμισα πρέπον ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦ συμφέροντος νὰ μὴ τὸν θεωρήσω διαφέροντα ἀπὸ τοὺς λοιποὺς Ἰουδαίους, οὓς εἶχον γνωρίση ἐν Ἀνατολῇ καὶ δὴ τοὺς Καμόνδο, οἵτινες, μὲ ὅλην τὴν ἀγαθότητά των καὶ τὸ φιλόφρον τῶν τρόπων των, προκειμένου περὶ τοῦ συμφέροντος ἦσαν αὐστηρότατοι καὶ ἀμείλικτοι, ἔδει δὲ νὰ συμβιβάζεται τὸ συμφέρον μὲ

τὴν φιλίαν. Οὔτε ἐξετίμων οὔτε ἐδείκνυον φιλίαν πρὸς ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ὑπέθετον ὅτι δὲν δύναται ποτὲ νὰ τοῖς χρησιμεύσῃ, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἐδείκνυον φιλίαν πρὸς τινά, περὶ οὗ ἠδύναντο νὰ προΐδωσιν ὅτι θὰ εἶχέ ποτε νὰ τοῖς ζητήσῃ τι χωρὶς νὰ τοῖς προσφέρῃ τὸ ἀντάλλαγμα.

Ἐνθαρρυνθεὶς ἀπὸ τοὺς πρώτους φιλόφρονας λόγους τοῦ Bischoffsheim, μετὰ τοὺς τυπικοὺς χαιρετισμούς, εἰπόντος, ὅτι μὲ γνωρίζει πρὸ πολλοῦ ἐξ ἀκοῆς, ἀπήντησα ἄνευ περιφράσεων ὅτι καὶ ἐγὼ παρὰ τοὺς συνήθεις τύπους ἠθέλησα νὰ λάβω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιασθῶ πρὸς αὐτὸν γνωρίζων τὸ ἐπιχειρηματικὸν τοῦ πνεύματός του διὰ νὰ τῷ προτείνω πράξιν καθαρῶς τραπεζικὴν μὴ συνεπαγομένην οὐδένα δι' αὐτὸν κίνδυνον.

Τῷ ἐξέθηκα τὰ κατὰ τὸ κατάστημά μου ἀνεπιφυλάκτως, ἀλλὰ κάπως ἐπιδεικτικῶς, ἐπαναλαμβάνων ὅσα περίπου εἶχον εἰπῆ εἰς τὸν Μπαλῆν καὶ τῷ ἐξήγησα τοὺς λόγους, δι' οὓς ἐπιθυμῶ νὰ συγκεντρώσω εἰς χεῖρας ὀλίγας ἀλλ' ἰσχυράς, τὰ εἰς κατοχὴν μου Τουρκικὰ χρεώγραφα, ὅπως ἀποφύγω τὴν κίνησιν αὐτῶν εἰς χεῖρας μεσιτῶν ἢ ἀδυνάτων τραπεζιτῶν καὶ τὰ ἐκ τοιαύτης κινήσεως ἀπορρέοντα ἄτοπα. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὸ τέλος τῆς φράσεώς μου προσέθηκα ὅτι διὰ περιθώριον οὔτε λόγον κάμνω, ἕτοιμος ὢν νὰ δώσω ὅσον ἠθέλέ τις μοὶ ζητήσῃ.

ᾠ! τοῦ θαύματος! ἐκ τῆς φυσιογνωμίας του κατενόουν ὅτι ὅπως εἰς Παρισίους πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἡ Θεία Πρόνοια μοὶ ἔφερεν ἐνώπιόν μου τὸν

Edwards, οὕτω καὶ εἰς Λονδῖνον μὲ ὄθει πρὸς τὸν Bischoffsheim.

—Πολὺ καλὴν ἔμπνευσιν, μοὶ εἶπεν, εἴχετε νὰ ἔλθητε πρὸς ἐμέ, δύναμαι νὰ κάμω en très grand τὴν δουλειάν σας. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν πάσχω ἀπὸ χρηματικὴν πληθώραν, ἔνεκα τῶν μεγάλων ποσῶν ἅτινα μοὶ ἐμβάσθησαν ἐκ Παρισίων παρὰ τοῦ πατρός μου, καταφυγόντος εἰς Βρυξέλλας, καὶ δὲν ἤξεύρω τί νὰ κάμω τὰ χρήματα καὶ εὐχαρίστως βλέπω προτεινομένας μοι ὑφ' ὑμῶν τόσον προεξοφλητικὰς πράξεις ὡς καὶ ἄλλας σχέσιν ἔχούσας μὲ τὴν Τουρκίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶχον πέμψη πέρυσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν Amsel, ἀλλ' αὐτὸς ἀπεδείχθη χυδαῖος παίκτης τοῦ Χρηματιστηρίου καὶ κατέστρεψεν ἑαυτόν. Ἐγὼ ὀλίγα ἀπ' εὐθείας ἐξημιώθην, ἐξημιώθην ὅμως ἐμμέσως, διότι ἀπέτυχον εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του.

Πλήρης θάρρους τῷ ἀπεκρίθην, ὅτι εἶναι ἀληθὲς εὔρημα ἢ γνωριμία του, διότι, ἐν ᾧ τὸ κατάστημά μου ἔχει ἐξαιρετικὰ μέσα διὰ νὰ μονοπωλήσῃ σχεδὸν τὰς οἰκονομικὰς ἐργασίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ πρὸ πάντων τὰς μετὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, δὲν ἔχει ἐν Εὐρώπῃ ἀρκοῦντα μέσα φίλων ἰσχυρῶν, ἐφ' ὧν νὰ δύναται νὰ στηριχθῇ.

Ἄνεφερον ἐν παρόδῳ τὰς σχέσεις ἡμῶν μετὰ τῶν Καμόνδο, ὑπέδειξα ἐντέχνως ὡς δέλεαρ τὰ ἀφθονα αὐτῶν κέρδη ἐκ τῶν ἡμετέρων σχέσεων ὡς καὶ τὰ τοῦ οἴκου Ζαρίφη, ἀλλ' ἐπρόσθεσα ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ κεφάλαια ἔχουσι τὴν ὁσμὴν Ἀνατολικὴν καὶ εἶναι πολὺ

ἀπαιτητικά, ἐν ᾧ ἐγὼ θέλω κεφάλαια Εὐρωπαϊκὰ καὶ ἀφθονώτερα καὶ ὀλιγώτερον γλίσχρα.

Ἐμειδίασε καὶ μοὶ εἶπεν: Ἐννοῶ, — ἐννοῶ· διὰ νὰ ἀρχίσωμεν λοιπὸν εἰπῆτέ μου πόσα χρήματα σᾶς χρειάζονται διὰ τὴν προσεχῆ ἔκκαθάρισιν.

Μετά τινος δειλίας τῷ εἶπον νὰ ὀρίσῃ ἐκεῖνος τὸ ποσόν, ὃ δύναται νὰ διαθέσῃ, διότι ἐγὼ καὶ 100.000 λίρας δέχομαι εὐχαρίστως ὡς καὶ διπλασίας καὶ τριπλασίας, καθόσον, τῷ ἐπανέλαβον, θέλω νὰ συγκεντρώσω τὰ συμφέροντά μου εἰς δύο ἢ τρεῖς τραπεζίτας καὶ νὰ συλλογισθῶ καὶ ἄλλους συνδυασμούς· προσέθεσα, ὅτι τὸ περιθώριον καὶ τὸν τόκον τὸν ἀφίνω ἐλεύθερον νὰ ὀρίσῃ κατὰ βούλησιν.

Μοὶ ὥρισε τὸ ποσὸν τοῦ δανείου εἰς 400.000!! λίρας· διὰ περιθώριον ἐζήτησε 20% ἐπὶ τῆς τρεχούσης τιμῆς τῶν χρεωγράφων καὶ τόκον 3 1/2% ἔτησίως.

Ἐγὼ μετὰ χαρᾶς καὶ συνάμα Κωνσταντινοπολιτικῆς πονηρίας τὸν παρεκάλεσα νὰ δεχθῆ τὸ περιθώριον τοῦλάχιστον 30% καὶ ὡς τόκον 4%.

Τῷ ἐφάνη καινοφανῆς καὶ παράδοξος ὁ τρόπος μου τοῦ διαπραγματεύεσθαι τὰς πράξεις καὶ ἐτοίμως τῷ ἐξήγησα ὅτι, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ περιθώριον, ἐκεῖνος μοὶ κάμνει χάριν δεχόμενος αὐτό, διότι οὕτω θὰ μοὶ φυλάττῃ περισσοτέρους τίτλους εἰς τὰ ταμεῖά του καὶ θὰ μ' ἀπαλλάξῃ τῆς φροντίδος τοῦ νὰ τοὺς καταθέτω ἀλλαχοῦ καὶ πληρώνω ἴσως καὶ φύλακτρα· ὡς πρὸς τὸν τόκον, τῷ εἶπον, ὅτι ἡ εὐκολία ἦν μοὶ παρέχει εἶναι δι' ἐμὲ τόσον σημαντικῆ, ὥστε νομίζω χρέος μου νὰ τῷ δώσω μικρὸν δεῖγμα τῆς εὐχαριστήσεώς μου.

ἄλλως τε πάλιν ἐπρόσθεσα ὅτι ἡμεῖς κερδίζομεν πολλὰ ἐκ τῶν καταβολῶν ἡμῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν ἐπὶ τῶν αὐτῶν τίτλων, ὧν θέλει ἴσως καὶ αὐτὸς προσεχῶς μετάσχη, ὥστε ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ εἴμεθα κάπως γενναῖοι πρὸς τοὺς φίλους μας. Ἐτελείωσα τὴν φράσιν μου μὲ τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἐκ συστήματος ἀπαραβάτου θέλω οἱ συμμετέχοντες εἰς τὰς πράξεις μου μετ' ἐμπιστοσύνης πρὸς ἐμὲ νὰ μερίζονται μετ' ἐμοῦ καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας. Θεωρῶ δὲ ὄχι μόνον χρέος ἠθικὸν νὰ προστατεύω τὰ συμφέροντα τῶν φίλων μου ὡς ἰδικά μου, ἀλλὰ καὶ ἀληθὲς συμφέρον μου νὰ μὴ ζημιοῦνται ποτὲ δι' ἐμοῦ οἱ φίλοι καὶ πελάται μου ἀπὸ πράξεις των δι' ἐμοῦ ἐνεργουμένας, διότι ἐν τοιαύτῃ περιστάσει τοὺς χάνω διὰ παντός, ἐν ᾧ ἡ ὠφέλειά των τοὺς συγκροτεῖ περὶ ἐμὲ καὶ τοὺς καθιστᾷ κήρυκάς μου.

— Συμφωνῶ πληρέστατα μὲ τὰς ἀρχάς σας, μοὶ εἶπεν ὁ Bischoffsheim, καὶ ἐπαναλαμβάνω ὅτι θὰ κάμωμεν πολλὰς καὶ μεγάλας ἐργασίας ὁμοῦ. Ἐρχεσθε νὰ μὲ βλέπετε συνεχῶς, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἔχητε ὠρισμένην αἰτίαν. Θὰ δώσω διαταγὴν νὰ εἰσάγησθε παρ' ἐμοὶ ἅμα ἐμφανίζεσθε.

Ἐκάλεσεν ἓνα ἐκ τῶν ὑπαλλήλων του, Cassel ὀνομαζόμενον καὶ τῷ ἀνεκοίνωσε τὰ συμφωνηθέντα μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῷ ἀνέθηκε τὴν διεκπεραίωσιν. Τὸν Cassel αὐτὸν ἐπανεῖδον ἐν Λονδίῳ μετὰ 23 ἔτη μέγαν καὶ πολὺν κεφαλαιοῦχον καὶ ῥέκτην εἰς ὅλα ἐν γένει τὰ χρηματιστικὰ καὶ οἰκονομολογικά, διεπραγματεύθη δὲ μετ' αὐτοῦ μετ' ἀποτυχίας δυστυχῶς τὸ

Ἑλληνικὸν πολυθρύλητον δάνειον τοῦ 1893 ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Χαριλάου Τρικούπη.

Οὕτως ἔτελείωσεν ἡ ἐπίσκεψίς μου ἐκείνη, εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ὁποίας ἐξετάθην, διότι μεγάλην εὐχαρίστησιν αἰσθάνομαι ἀναμιμνησκόμενος καὶ ἔξιστορῶν τὰ κατ' ἐμὲ τότε γεγονότα, τὰς συγκινήσεις μου, τὰς ἐντιπώσεις μου καὶ τὴν χαρὰν μου ἐπὶ πάσῃ ἐπιτυχίᾳ.

Λ

Εξερχόμενος τοῦ γραφείου κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον δὲν ἐπατοῦσα, ἐπειτοῦσα, ἔτρεξα εἰς τὸ Baltic καὶ ἐν πρώτοις ἐζήτησα τοὺς φίλους Ζαρίφην καὶ λοιπούς, οἵτινες ἀνυπομόνως ἐπερίμενον νὰ τοῖς ἀναγγείλω τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποσχέσεών μου περὶ μὴ ἀνανεώσεως τῶν τραβηγμάτων τοῦ καταστήματός μου ἐπ' αὐτούς, καὶ τοῖς εἶπον νὰ μοὶ δώσωσι σημείωσιν τῶν πρὸς αὐτοὺς χρεῶν τοῦ καταστήματός μου ἔστω καὶ μὴ ληξιπροθέσμων ἀκόμη διὰ νὰ τοὺς πληρώσω, τονίζων ὅτι τὰ εἰς χεῖράς των χρεώγραφα δὲν μοὶ χρειάζονται ἀμέσως καὶ τοὺς παρακαλῶ νὰ τὰ κρατήσωσιν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας παρ' αὐτοῖς μέχρις ὅτου λάβω χρεῖαν αὐτῶν.

Εἶπετο ἐκ τούτου, ὅτι δὲν εἶχον χρεῖαν καὶ τῶν χρεωγράφων διὰ νὰ προμηθευθῶ χρήματα καὶ ὅτι τοὺς πληρώνω ἐξ ἰδίων μέσων.

Εἰς τοὺς μεσίτας ἐπίσης ἀνέφερα, μὴ ἐξαιρουμένου οὔτε τοῦ Ἰωνίδου, ὅτι κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν δὲν θὰ ἐξακολουθήσω μεταφέρων τίτλους, ἀλλὰ θὰ τοὺς παραλάβω.

Διεδόθησαν ταχέως ἐν Baltic αἱ δηλώσεις μου

αὐται, πρὸ τῶν ὁποίων εἶχεν ἤδη γίνῃ γνωστὸν πρὸ ἡμερῶν ἢ κατάθεσις μου εἰς τὴν Union Bank καὶ εἶχε προετοιμάσῃ κάπως τὴν στροφὴν τῶν πνευμάτων ὡς πρὸς τὴν δύναμίν μου.

Οἱ Ἑλληγές μου ἤρχισαν ἤδη νὰ μὲ πλησιάζωσι θαρραλεώτερον· προσεπάθουν μάλιστα νὰ μὲ ξεψαχνίσουν, νὰ μάθωσι δηλαδὴ τί τρέχει.

Ἐγὼ προσεποιούμην κατὰ τὴν Χιακὴν φράσιν τὸν «μισὲ κακόμοιρον» καὶ περιοριζόμεν ἔως ἀπαντήσεις ἀορίστους, οἷον «δύναμιν μεγάλην δεικνύουν τὰ Τουρκικὰ χρεώγραφα, ἄφθονα δὲν φαίνονται κλπ.» συγχεόντα μᾶλλον ἢ φωτίζοντα αὐτούς.

Σημειωτέον, ὅτι ταχέως εἶχον παρατηρήσῃ παρὰ τοῖς ἐν Λονδίῳ Ἑλλησι τὴν ὀλεθρίαν τάσιν πρὸς τὴν χρηματιστικὴν κερδοσκοπίαν καὶ ἀμέλειαν τοῦ σοβαροῦ ἔμπορίου, δι' οὗ οἱ πατέρες των μετὰ μεγίστης ὑπομονῆς καὶ φειδοῦς περὶ τὰς δαπάνας εἶχον σχηματίσῃ τὰς σπουδαίας ἐκείνας περιουσίας καὶ εἶχον ἐπιτύχῃ νὰ καταστῶσιν οὐσιωδέστατοι παράγοντες κυρίως εἰς κλάδους τινὰς ἔμπορίου, οἷον τῶν σιτηρῶν, τιφτικίων (μαλλίων εἶδους αἰγὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Mohères), ὀπίου κλπ. ὡς εἰδῶν εἰσαγωγῆς εἰς Ἀγγλίαν, παντοίων δὲ ἀποικιακῶν προϊόντων ὡς εἰδῶν ἔξαγωγῆς ἐκεῖθεν δι' ὅλην τὴν Ἀνατολήν.

Ἐκτὸς τῶν καταστημάτων τῶν ἀδελφῶν Ράλλη! Βαλλιάνου, Σεκιάρη, Ζαρίφη, Σκυλίτση, Μπαλῆ, Π. Π. Ροδοκανάκη, Ταμβάκου καὶ Πετροκοκκίνου ἢ καὶ ὀλιγίστων ἄλλων δευτερευόντων, οἱ λοιποὶ ἐν Λονδίῳ Ἑλληγες διετήρουν γραφεῖα εἰς τὸ City πρὸς τὸ θεα-

θῆναι καὶ διὰ τὰ φαίνονται σοβαροί, τὰ καλύπτωσι δὲ ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ ἐμπορίου τὸ πραγματικὸν αὐτῶν ἔργον, τὴν κερδοσκοπίαν εἰς τὸ Χρηματιστήριον.

Καὶ ἐκ τῶν μνημονευθέντων ἀνωτέρω ἐμπορικῶν οἴκων τὰ τρία τέταρτα ἐνησχολοῦντο μᾶλλον εἰς τὰ χρηματιστικά, καλοῦντες αὐτὰ κατ' εὐφημισμὸν οἰκονομικά, προσπαθοῦντες ὅμως ἐπιμελέστατα τὰ κρύπτωσι τὸν κλάδον τοῦτον τῶν ἀσχολιῶν των διὰ τὰ τρέχη ἢ ὑπογραφή των ὡς καλῆς πίστεως ἐμπορικῆ, ἐπειδὴ οἱ προεξοφληταὶ δὲν ἠρέσκοντο εἰς προεξοφλήσεις συναλλαγμάτων μὴ καθαρῶς ἐμπορικῶν ἢ πρωτίστης τάξεως τραπεζικῶν.

Σήμερον δυστυχῶς καὶ ἐκ τῶν οἴκων τούτων τῶν καθαρῶς ἐμπορικῶν καὶ μὴ, δὲν γνωρίζω ὑπάρχοντας πλείονας τῶν δύο ἢ τὸ πολὺ τριῶν, ὧν πρῶτιστος ὁ ἐλκύων διαρκῶς τὸν θαυμασμόν μου τῶν ἀδελφῶν Ράλλη, τῶν προτύπων τούτων τῆς ἐμπορικῆς φιλεργίας. Τῶν μὲν αἱ κορυφαὶ ἀπεβίωσαν καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτῶν δὲν κατεδέχοντο τὰ ὀνομάζονται ἐμποροὶ καὶ ἢ κατεστράφησαν ἐν κερδοσκοπίασι χρηματιστικαῖς ἢ «κοκκαλίζουν» τὸ εἰσόδημα τῆς περιουσίας των ἄεργοι καὶ πιθηκίζοντες τοὺς εὐγενεῖς εἰσοδηματίας εἰς συλλογὰς καλλιτεχνικάς, συντηρήσεις ἵππων εὐγενοῦς καταγωγῆς καταλλήλων δι' ἵπποδρομία, ἐν γένει *σπορτίζοντες*, ἐτοιμάζουσιν ἂν ὄχι τὴν ἰδίαν καταστροφὴν, ἀλλὰ βεβαίως τὴν τῶν τέκνων των.

Εἶχον καὶ ἔχουσιν οὗτοι ἐν εὐλόγον δικαιολόγημα δι' ὅσα ἀνωτέρω πράττουσιν, τὸ ὅτι ἢ γενίκευσις τῶν συγκοινωνιῶν καὶ αἱ μέγισται εὐκολίαι τῆς μεταφορᾶς ὡς

καὶ ὁ μέγιστος συναγωνισμὸς εἰς τὰς πηγὰς τῶν ἐμπορικῶν εἰδῶν καὶ προϊόντων κατέστησαν τὸ κατὰ παρωχημένους χρόνους ἀκμάζον μέγα ἐμπόριον ἢ ἀδύνατον ἢ παιθητικόν, διότι, ὡς πρὸς τὰ στελλόμενα εἶδη εἰς Ἀνατολήν, ὁ ἐκεῖ μικρέμπορος συνεννοεῖται ἤδη ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ παραγωγοῦ ἢ τοῦ Εὐρωπαϊοῦ μεγαλεμπόρου τοῦ εἰσάγοντος εἰς τοὺς διαμετακομιστικούς τῆς Εὐρώπης λιμένας κατ' εὐθεῖαν τὰ προϊόντα τῶν ἀποικιῶν καὶ εὐχαριστουμένου μὲ μικρότατον κέρδος καὶ οὕτως ἢ ἐπέμβασις ἢ ἄλλοτε ἀναπόφευκτος τοῦ μεγαλεμπόρου Ἕλληνας καθίσταται περιττὴ καὶ ἀδύνατος. Ὡς πρὸς τὰ εἶδη δὲ τὰ εἰσαγόμενα εἰς Λονδῖνον, ἢ καλλιέργεια καὶ ἢ παραγωγή κατέστη κολοσσιαία, ὅπου ἄλλοτε δὲν ὑπῆρχεν, εἰς τὰς ἀγορὰς δὲ τῆς παραγωγῆς ταύτης, οἷον Βόρειον καὶ Νότιον Ἀμερικὴν, Ἰνδίας, Κίναν, Αὐστραλίαν καὶ λοιπὰς Ἀγγλικὰς ἀποικίας, ὀλίγιστοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἔχουσι τὰ ἀπαιτούμενα μεγάλα μέσα ἵνα συστήσωσι καταστήματα ἐμπορικά, οὐδὲ δύνανται νὰ συναγωνισθῶσι μετὰ τῶν Εὐρωπαίων.

Οἱ Ἕλληνες ἔχασαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ μονοπώλιον τῶν ἐμπορευμάτων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν λιμένων τῆς Ρωσίας, ἅτινα νῦν παράγονται ὅπου πρὶν δὲν παρήγοντο, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς παλαιὰς πηγὰς συνέρρευσεν πληθὺς Εὐρωπαίων καὶ Ἰουδαίων, οἵτινες ὠφελοῦμενοι ἐκ τῶν ἀτμοπλοικῶν καὶ σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν καὶ ποικίλων εὐκολιῶν, ἐκανόνισαν τὴν ἐργασίαν ταύτην εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταντῶ μᾶλλον τραπεζική, δηλαδή τὸ ὄφελος αὐτῆς νὰ εἶναι

γλίσχρον οἶον τὸ *σύνηθες τακτικὸν τραπεζικόν*. Ἐὰν καὶ δὲν δύναται τις νὰ τὴν ὀνομάσῃ κερδοσκοπικὴν, διότι πολλάκις εἰς τὰς πηγὰς τῶν ἐμπορευμάτων αἱ τιμαὶ εἶναι σχετικῶς ἀνώτεραι ἐκείνων τῆς καταναλώσεως.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ θέσις τοῦ *μεγαλεμπόρου*, οἷα ἦτο μέχρι τοῦ ἔτους περίπου 1860, κατέστη *παθητική*. Ἐπὶ ὅλα ταῦτα ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν παραδέχομαι ὅτι οἱ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀνατολῇ ἀκόμη Ἕλληνες κυρίως ὅμως οἱ ἐν Λονδίῳ δὲν εἶχον νὰ στραφῶσιν ἄλλοῦ πού ἢ ὅπου δυστυχῶς ἐστράφησαν, εἰς τὴν χρηματιστικὴν κερδοσκοπίαν ἢ εἰς τὴν ἀργίαν ἢ τὴν ἐνασχόλησιν τῶν ἀργῶν εὐγενῶν Εὐρωπαίων.

Οἱ μὲν ἔχοντες τὰ μεγάλα μέσα ἠδύναντο νὰ συναγωνισθῶσι πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους πράττοντες ὅτι ἔπραξαν οἱ ἀξιοθαύμαστοι ἀδελφοὶ Ράλλη, οἵτινες ἅμα τὸ ἔργον τῶν μεγαλεμπόρων κατὰ τὸ πρόηεν σύστημα κατέστη, ὡς ἐξήγησα ἀνωτέρω, ἢ ἀδύνατον ἢ *παθητικόν*, ἐσύστησαν κλάδους τοῦ οἴκου των πανταχοῦ, ὅπου ἦτο κέντρον παραγωγῆς, δηλαδή εἰς Ἰνδίας, Ἀμερικὴν, Κίνα κλπ. καὶ ἑτέρους κλάδους πανταχοῦ ὅπου ὑπάρχει κατανάλωσις. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι προμηθεύονται χονδρικῶς τὰ προϊόντα τῶν εἰρημένων πηγῶν, οἱ δὲ δεύτεροι τὰ πωλοῦσι τμηματικῶς εἰς τοὺς μικροεμπόρους ἐκείνους τοὺς μεταβιβάζοντας τὸ ἐμπόρευμα εἰς τὸν τελευταῖον καταναλωτὴν, ἦτοι τοὺς παντοπώλας ἢ παραπλησίους, οἵτινες εὐρίσκοντες πρόχειρον τὸ ἐμπόρευμα εἰς τὴν ἑδραν των καὶ εἰς τιμὰς ὁμοίας ἐκείναις, ἃς ἠθέλον πληρώσῃ ἂν ἀπ' εὐθείας συνηλλάσσοντο μετὰ τῶν ἐν ταῖς πηγαῖς πρακτόρων, προτιμῶσι

φυσικῶς νὰ προμηθεύωνται τὰ εἶδη των ἐπιτοπίως.

Ἡδύναντο προσέτι, ἂν δὲν εἶχον τὴν διάθεσιν τοῦ ἐργάζεσθαι οὕτως ἐμπορικῶς, ἂν δὲν ἀπηύχοντο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐμπόρου καὶ δὴ μικρολόγου ἐμπόρου καὶ τὰς παρεπομένας αὐτῷ ἀνίας, νὰ μετοικήσωσιν εἰς τὰ διάφορα κέντρα τῆς Ἀνατολῆς, οἷον Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην, Βουκουρέστιον ἢ Πετρούπολιν καὶ Ὀδησσὸν καὶ νὰ συναγωνισθῶσιν ἐπιτυχῶς μετὰ Φράγκων ἐν Τουρκία καὶ Ρώσων ἐν Ρωσία ὡς τραπεζίται ἢ μεγάλοι βιομήχανοι, ἔχοντες ὡς παραδείγματα ἐπιτυχίας τοὺς ὀλιγίστους ἀπομείναντας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Σμύρνη. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι κατ' ἐμὴν γνώμην ἀπερροφήθησαν ἀπὸ τὴν ἐπάρατον χρηματιστικὴν κερδοσκοπίαν καὶ ἀφίνουσιν εἰς τοὺς Φράγκους τὴν ἡγεσίαν εἰς πᾶν εἶδος τραπεζικῆς ἐπιχειρήσεως παρὰ τὸ σύστημα τῶν τραπεζιτῶν τῆς ἐποχῆς μου, οἵτινες, ὡς προεῖπον, προσεπάθουν ἂν ὄχι νὰ προϊῆσανται, νὰ λογαριάζωνται τοῦλάχιστον εἰς πᾶσαν σπουδαίαν τραπεζικὴν πράξιν ὡς σπουδαῖοι Ἀνατολικοὶ παράγοντες.

Παράδειγμα ἐπιτυχίας θὰ εἶχον ἐν Βουκουρεστίῳ τοὺς Χρυσοβελόνας, ἐν Πετρούπολει τοὺς Πετροκοκκίνους, ἐν Ὀδησσῷ τὸν Ροδοκανάκην, ὅστις κληρονομήσας κολοσσιαίαν περιουσίαν ἀπὸ τὸν πατέρα του, δὲν ἐνόει νὰ τὴν κοκκαλίζη ἄεργος ἢ νὰ τὴν παίζη εἰς τὰ χρηματιστήρια, ἀλλ' ἐπειδὴ διέγνωσε τὴν παρακμὴν τοῦ μεγαλεμπόρου, ὁποῖος ἦτο ὁ πατήρ του, ἐστράφη πρὸς σπουδαιοτάτας βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ σήμερον κατέστη ἐν Ρωσία εἷς ἐκ τῶν ἐκεῖ διασημοτέρων βιομηχάνων τιμώμενος καὶ διακρινόμενος μεγάλως.

Ἐκὸμη καὶ ἐν Ἑλλάδι ἠδύναντο νὰ εὔρωσι τὰ κεφάλαια τῶν ἐν Λονδίνῳ σπουδαίων κεφαλαιούχων Ἑλλήνων ἐνασχόλησιν, καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες στάδιον δράσεως καὶ ἐνεργείας τετιμημένης, ἀλλὰ περὶ τοῦ θέματος τούτου σκοπεύω νὰ ἐκταθῶ ἐν ἄλλῃ ὥρᾳ, πρὸς τὸ παρὸν δὲ περιορίζομαι ἐξετάζων τί ἠδύναντο νὰ κάμωσιν οἱ ἐν Λονδίνῳ Ἕλληνες, οἱ κάτοχοι μετρίων περιουσιῶν καὶ κατὰ συνέπειαν φθίνοντες ἐν τῇ χρηματιστικῇ κερδοσκοπίᾳ καὶ μέχρι τινὸς προσποιούμενοι τὸν ἔμπορον καὶ διατηροῦντες γραφεῖα, μετὰ δὲ τὴν συνήθη καταστροφὴν ἐπιδιδόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ μεσιτικὸν ἔργον.

Ἐδύναντο καὶ οὗτοι νὰ μετοικήσωσιν εἰς Τουρκίαν, Ρωμουνίαν, Ρωσίαν καὶ Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐπιχειρήσωσι τὸ μικρὸν ἔμπόριον τοῦ μεταπράτου εἰδῶν ἀποικιακῶν ἢ βιομηχανικῶν εἰσαγομένων ἐξ Εὐρώπης, συμμορφούμενοι πρὸς τὸ ἔμπορικὸν σύστημα τῆς ἐποχῆς καὶ μὴ ἐπιμένοντες εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ διαμονὴν καὶ εἰς τὴν τήρησιν τοῦ τίτλου τοῦ μεγαλεμπόρου. Ἐδύναντο πάντοτε μετοικοῦντες εἰς μίαν τῶν ἄνω ἐπικρατειῶν νὰ ἐπιδουθῶσιν εἰς μικρὰν τινα βιομηχανίαν ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἐπιτυγχάνουσιν ἐκεῖ, ἢ νὰ καλλιεργήσωσι τὰ τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας, συμμορφούμενοι ἐπίσης πρὸς τὴν νέαν αὐτῆς θέσιν μετὰ τὴν γενίκευσιν τῆς ἀτμοπλοΐας, μιμούμενοι τοὺς ἐν τῷ Δουνάβει Ἐμπειρικούς, Σταθάτους, Παπάδες, Θεοφιλάτους κ.λ.π. Ὅλοι αὐτοὶ ἀπεκόμισαν σπουδαιοτάτας σχετικῶς περιουσίας, ὡς πρῶην πλοίαρχοι, μετέπειτα δὲ ἀτμοπλοιοκτῆτορες.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀριθμὸς τις μικρὸς τῶν ἐν Λονδίνῳ Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἔτη 1877-1880 μετόκησαν ἐκεῖθεν, πεισθέντες πρὸς τοῦτο ἐκ λόγων, τῶν ὁποίων ἡ ἐξήγησις οὐ τοῦ παρόντος. Οἱ πλεῖστοι τούτων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐζημιώθησαν, ἀλλ' ἂν ἐξετάσῃ τις ἀμερολήπτως, θὰ εὔρη ὅτι καὶ τούτων ἡ ἀποτυχία ἀφορμὴν ἔχει τὴν αὐτὴν καὶ ἐν Λονδίνῳ. Διότι δὲν ἤλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἔργον τι τῶν ἄνω μνημονευθέντων ἀνάλογον πρὸς τοὺς σχετικῶς μετρίους πόρους των, ἀλλ' ἵνα μεταφυτεύσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα χρηματιστικὰς λονδινίους ἔξεις ἢ ἵνα αὐτοχειροτονηθῶσι τραπεζῖται σπουδαῖοι, ἐγκρατεῖς καὶ αὐτῆς τῆς ὑψηλῆς οἰκονομολογικῆς ἐπιστήμης, διότι ἀνέγνωσαν ἐν Λονδίνῳ ἢ Μαγχεστρία ἢ Λιβερπούλη ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὰς περὶ τῶν οἰκονομικῶν σελίδας τῶν Times ἢ ἄλλων οἰκονομικῶν εἰδικῶν ἐφημερίδων ἐν παρέργῳ, ὅποτε ἔργον αὐτῶν ἦτο ἢ νὰ ἀγοράζωσι ζακχάρεις καὶ καφέδες καὶ λοιπὰ ἀποικιακὰ ἐν Λονδίνῳ ἢ «τσίτια» καὶ «μανδαπολάμια» καὶ «πανιὰ τοῦ T.», καὶ νήματα ἐν Μαγχεστρία ἢ νὰ πωλῶσι βαμβάκια εἰς Λιβερπούλην.

Φυσικὴ συνέπεια ἦτο ἡ ἀποτυχία τούτων, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας οἱ ὀλίγοι οἱ ἀποτελοῦντες ἐξαίρεσιν, οἱ μεταβάντες ἐν μετριοφροσύνῃ μὲ διάθεσιν ἐργασίας θετικῆς καὶ ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν γνώσεων καὶ τῆς πείρας των ἐπέτυχον σπουδαίως.

Ἄλλ' ἀρκεῖ ἕως ἐδῶ πρὸς τὸ παρὸν ἢ παρέκβασις.

ΛΑ΄

Εἶμεθα εἰς τὰ μέσα Αὐγούστου καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ἐκκαθαρίσεως. Τὰ πράγματα δι' ἐμὲ ἐβάδισαν κανονικώτατα καὶ λίαν ἐπιτυχῶς· ἐπλήρωσα ὅλους τοὺς τραπεζίτας καὶ μεσίτας δανειστάς μου ἐκτὸς τοῦ Edwards, ὅστις ἐν παρόδῳ εἶχε φθάσῃ εἰς Λονδῖνον, διότι ἡ μετ' αὐτοῦ γενομένη ἐν Παρισίοις συμφωνία μου ἴσχυε δι' ἓνα μῆνα καὶ ἔληγεν εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνός, ἀλλὰ δὲν μὲ ἀνησύχει πλέον παντελῶς ἢ ἐν Λονδίῳ εὗρεσις 200.000 λιρῶν ἐπὶ ἐνεχύρῳ Obligations Pinard πρὸς 35⁰/₀, ἐν ᾧ ἤδη ἤξιζον 55⁰/₀ καὶ πλέον.

Ἡ κυρία μέριμνά μου μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν ἦτο νὰ ἀποβάλω, ἂν ὄχι ὅλας, μέγα μέρος τῶν εὐθυνῶν τῶν ἀπορρεουσῶν ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῶν συναλλαγῶν μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ θησαυροῦ, ὅλων ἐπ' ὀνόματι τοῦ καταστήματός μου.

Ἡ ὠφέλεια ἦτο ὀγκωδεστάτη ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ τόκου, ὃν ἐλαμβάνομεν τῶν 14⁰/₀, ἂν ὄχι περισσότερον, καὶ ὃν ἐπληρώνομεν, τῶν 4⁰/₀ ἑτησίως ἐπὶ 800.000 περίπου λιρῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶχον ἀκόμη λη-

σμονήση τὰ πρὸ μηνὸς καρδιοκτύπια, οὔτε μωρανθῆ ἀκόμη εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ μὴ φοβοῦμαι τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν. Ἐσκόπευον δὲ ἅμα ἐπιτύχω νὰ ἐλαφρυνθῶ διὰ τῆς μεταβιβάσεως τῶν τίτλων εἰς τρίτους, οἵτινες νὰ συμβληθῶσιν ἐπ' ὀνόματί των μετὰ τῆς Τουρκίας, νὰ κανονίσω καὶ τὰ λοιπὰ συμφέροντα τοῦ καταστήματός μου καὶ νὰ ἀναχωρήσω ἐκ Λονδίνου, ἐπιστρέφων εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Εἶχον παρατηρήσῃ κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν, ὅτι οἱ τίτλοι τῶν Τουρκικῶν δανείων δὲν ἦσαν ἀφθονοὶ καὶ μετὰ τινος δυσκολίας ἐκομίζοντο ὑπὸ τῶν μεσιτῶν εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ Bischoffsheim ὅπως τοῖς πληρωθῆ τὸ ἀντίτιμον, καὶ αὐτοὶ οἱ τραπεζίται μου, παρ' οἷς ἔμενον τίτλοι μου ὡς ἐνέχυρα, ἀφ' οὗ ἐπληρώθησαν, ἐδέχοντο τὴν πληρωμὴν μετὰ προφανοῦς στενοχωρίας, μοὶ ἐδείκνυον δὲ διάθεσιν νὰ μοὶ φανῶσι δῆθεν εὐχαριστοὶ, ἂν θέλω νὰ ἐξακολουθήσω τὴν χρῆσιν τῶν πιστώσεών των ἐν προσεχεῖ μέλλοντι. Ἐν γένει διέγνωσα ὅτι τινές, πωλήσαντες κερδοσκοπικῶς τοὺς τίτλους μου, δὲν τοὺς εἶχον ἐτοιμοὺς εἰς ἐπιστροφὴν.

Προσεποιήθην ὅτι δὲν ἐννοῶ καὶ πάλιν διὰ νὰ δείξω δύναμιν καὶ τοῖς εἶπον, πρὸς μεγάλην αὐτῶν εὐχαρίστησιν, ὅτι δὲν ἔχω πρὸς τὸ παρὸν ἀνάγκην τῶν τίτλων, ἀλλ' οὔτε καὶ χρημάτων.

Ἐκ τῶν δεδομένων τούτων καὶ μετ' ἐπιτηδεῖαν βολιδοσκόπησιν τῶν μεσιτῶν καὶ ἰδίως τοῦ Ἰωνίδου ἐπέισθην περὶ τῆς μεγάλης ἐλλείψεως τίτλων διαθεσίμων ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ κατὰ συνέπειαν διέγνωσα ὅτι τὰ Τουρκικὰ χρεώγραφα εὗρισκονται τοποθετημένα εἰς χεῖρας

ἀποβλεπόντων εἰς τὸ ἕξ αὐτῶν εἰσόδημα καὶ ἐπομένως ὅτι ὁ πρὸ τριῶν ἑβδομάδων πανικὸς ἦτο πλάσμα τοῦ Χρηματιστηρίου δηλαδή τῶν κερδοσκοπῶν.

Ἐπενόησα τότε τὸ ἐπόμενο σχέδιον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐξετέλεσα ἄνευ σπουδῆς καὶ ἀθορύβως.

Διέταξα τὸν Ἰωνίδην νὰ μοὶ ἀγοράσῃ βαθμηδὸν 100.000 λιρῶν Τουρκικὰ χρεώγραφα 5%, ὁρίσας τὴν τρέχουσαν τιμὴν τῶν 42% περίπου ἐπὶ προφάσει ὅτι ἔλαβον παραγγελίαν ἀγορᾶς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, προσεποιούμην μάλιστα ὁργὴν ἐναντίον τοῦ Κορωνιοῦ, μὴ παραιτουμένου εἰς τοιαύτην ὥραν νὰ δέχεται τοιαύτας παραγγελίας πελατῶν.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἀγορᾶς τοῦ ἄνω ποσοῦ καὶ ἀφ' οὗ ἀφῆκα νὰ παρέλθωσιν δύο ἢ τρεῖς ἡμέραι εἶπον πάλιν εἰς τὸν Ἰωνίδην :

— Αὐτὸς ὁ Κορωνιὸς εἶναι ἀνοικονόμητος· ἄλλας 100.000 Τουρκικὰ μοὶ παραγγέλλει ν' ἀγοράσω. Ἐχω διάθεσιν νὰ τῷ τηλεγραφήσω ὅτι δὲν κάμνω τίποτε διὰ νὰ τοῦ κόψω τὸν βῆχα.

Ὁ Ἰωνίδης φυσικὰ δὲν ἐζήτει ἄλλο καλλίτερον ἢ παραγγελίας ἀγορῶν καὶ μοὶ ἔλεγεν ὅτι δὲν ἀρμόζει ν' ἀρνηθῶ, διότι τίς ἠξεύρει τίνος συμφέροντα δύναμαι νὰ ζημιώσω.

Οὕτως ἠγόρασα καὶ τὰς ἄλλας 100.000 Τουρκικὰ ὑψώσας τὴν τιμὴν τῆς ἀγορᾶς νομίζω κατὰ $\frac{1}{2}$ %. Πλησιαζούσης τῆς ἡμέρας τῆς ἐκκαθαρίσεως, ἐζήτησα παρ' αὐτοῦ τὴν ἀγορὰν ἑτέρων 100.000 λιρῶν, λέγων ὅτι αὐταὶ θὰ ἠγοράζοντο δι' ἴδιόν μου λογαριασμόν, ἀφ' οὗ ἔχω τὴν βεβαιότητα τῆς ἐλλείψεως τίτλων καὶ

τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν, ἅμα ἢ ἔλλειψις βεβαιωθῆ, τὸν ἐπεφόρτισα δὲ συνάμα νὰ ρεπορτάρῃ (νὰ δανείσῃ χρήματα ἐπὶ ἐνεχύρῳ τίτλων) «στόκο» 500.000 ἢ 600.000 λιρῶν, παραβλέπων κάπως ὡς πρὸς τὸν τόκον διὰ νὰ σφίξωμεν τοὺς πωλητὰς καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ ἠτοιμάζον παρὰ τῷ Bischoffsheim χρήματα πρὸς παραλαβὴν τίτλων, ἂν παρ' ἐλπίδα μᾶς τοὺς φέρωσιν.

Ὁ Ἰωνίδης εὔρε τὸ σχέδιον θαυμάσιον καὶ ἐθεώρει ἀσφαλῆ τὴν ἐπιτυχίαν του. Πράγματι τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας τῆς ἐκκαθαρίσεως ἐδήλωσε, τῇ εἰσηγήσει μου, ὅτι θὰ παραλάβῃ ὅλους τοὺς τίτλους, ἐγὼ δὲ συγχρόνως ἐδήλουν εἰς τοὺς τραπεζίτας, παρ' οἷς εὕρισκοντο ἐλεύθεροι ἐνεχύρων τίτλοι μου καὶ εἰς τὸν Edwards, ὅτι ἀφεύκτως πρέπει νὰ μοὶ τοὺς παραδώσωσιν.

Ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε πληρεστάτη, τίτλοι δὲν ὑπῆρχον, ἢ ὠρισμένη διὰ τὰς παραδόσεις ἡμέρα παρῆλθε καὶ οἱ χρεῶσαι τίτλων ἤρχισαν νὰ συμβιβάζωνται πληρώνοντες τόκον διὰ τοὺς τίτλους καὶ ἀφίνοντες τὸ φέρον αὐτῶν εἰς χρήματα ἄτοκον.

Ἄλλοι, μὴ ἐννοοῦντες τί τρέχει καὶ φοβούμενοι ὑψωσιν, ἐξηγόραζον τὰ προπωληθέντα ὑπ' αὐτῶν Τουρκικὰ πρὸς 47 0/0, καὶ ἐγὼ δι' ἄλλης ὁδοῦ τοῖς ἐπώλουν τὰ προαγορασθέντα.

Οἱ Ἕλληνες τοῦ Baltic καταθορυβηθέντες καὶ ἀμηχανοῦντες ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα πωληταὶ Τουρκικῶν χρεωγράφων εἰς τὰ ἀνοικτὰ, εἰσερχόμενόν με ἐκεῖ μὲ περιεκύκλουν ἐρω-

τῶντές με μετ' ἀγωνίας νὰ τοῖς εἶπω τί τρέχει καὶ τί γνωρίζω.

Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ τινες τῶν ὑποδεξαμένων με ψυχρῶς κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐκεῖ ἐμφανίσεώς μου καὶ φιλικώτατα μὲ συνέχαιρον διὰ τὴν ὑψωσιν τῶν Τουρκικῶν χρεωγράφων καὶ τὰς ἐκ ταύτης ὠφελείας μου.

Οὐδεὶς ἐγνώριζε τὸ «παιγνίδι» μου κατ' οὐσίαν καὶ συνεπέβαινον ὅτι ὅπωςδήποτε ὠφελοῦμαι ἐκ τῆς ὑψώσεως, νομίζοντες ὅτι ὅλα τὰ Τουρκικά, τὰ ὅποια ἐξεπορτάριζα κατὰ τὰς παρελθούσας ἐκκαθαρίσεις ἦσαν διὰ λογαριασμόν μου καὶ ὠφελούμην ἐκ τῆς ὑψώσεως αὐτῶν σημαντικῶς.

Μετὰ δόσεώς τινος μνησικακίας ἀποτεινόμενος κυρίως εἰς τὸν Θεόδωρον Τουμπίνην, Χῆον καθολικὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀντιπρόσωπον ἐν Λονδίῳ τοῦ μεγάλου Τραπεζικοῦ Καταστήματος τῶν Tubini & Corpi τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ εἰπόντα μοι Γαλλιστὶ «Que dites - vous qui faites aujourd'hui la pluie et le beau temps» ἀπεκρινόμεν ὑψῶν τὴν φωνὴν διὰ νὰ ἀκουσθῶ ἀπὸ πολλούς:

— Γνωρίζετε ὡς Κωνσταντινοπολίτης, ὅτι οἱ Κωνσταντινοπολίται δὲν πωλοῦν ποτὲ πράγμα, τὸ ὅποιον δὲν ἔχουν· ὅταν τις πωλῇ πράγμα, τὸ ὅποιον δὲν ἔχει νὰ παραδώσῃ, τὴν παθαίνει πολὺ ἄσχημαι. Αὐτὸ ἐγὼ ξεύρω.

Ἡ ἀπάντησίς μου βεβαίως δὲν τοὺς ἐφώτισε περὶ τοῦ τί τρέχει, τοὺς κατέστησεν ὅμως προσεκτικούς εἰς τὸ ἀπόφθεγμά μου καὶ ἤρχισαν νὰ πείθωνται ὅτι βασιτῶ σ' τὰ πόδια μου γερά.

Ἡ ἔκκαθάρισις ἦτο εἰς τὸ τέλος της. 300.000 λιρῶν «στόκο» 5 % Τουρκικὸν μοὶ ἔμενεν ἔκκρεμές, δι' ὃ Ἕλληνας ἐπίμονοι δὲν ἤθελον νὰ δεχθῶσι συμβιβασμόν, ὑποσχόμενοι ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν τὴν παράδοσιν τῶν τίτλων· πράγματι δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν ὥραν προσήνεγκον τίτλους τοῦ αὐτοῦ ποσοῦ ὅλως ἀθίκτους, ἐνόμιζέ τις ὅτι ἐξήρχοντο ἀπὸ τὸ πιεστήριον νωποῖ.

Καὶ ὁ Ἰωνίδης καὶ ἐγὼ ἐξεπλάγημεν, ὅχι διότι δὲν εἴχομεν τὰ μέσα τῆς παραλαβῆς, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀπροσδόκητον τῆς ἐμφανίσεως τοιούτων τίτλων ἀθίκτων καὶ φερόντων μάλιστα ἀριθμοὺς συνεχεῖς.

Τοσοῦτον ἀκατάληπτον ἐφαίνετο τὸ πρᾶγμα, ὥστε πρὸς στιγμὴν συνελάβομεν καὶ ὑπονοίας περὶ τῆς γνησιότητος τῶν τίτλων, ἀλλ' ὁ Ἰωνίδης ἐξετάσας ἔμαθεν ὅτι οἱ τίτλοι αὐτοὶ ἀνήκον εἰς τὸν Holloway, τὸν περίφημον κατασκευαστὴν τῶν θαυματουργῶν καταποτίων, ὅστις ἐκράτει τοὺς τίτλους αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς των, ὅπως καὶ ἄλλο χονδροειδέστατον ποσὸν καὶ δὲν τοὺς ἐπώλησε, διότι εἶχεν ἀπόλυτον πίστιν εἰς τὸ ἀξιόχρεον τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους, ἀλλὰ τοὺς ἐδάνεισεν εἰς φίλον του ἐπὶ ἐπιστροφῇ!!

Τὸ χρηματικὸν μεγαλεῖον τῶν Ἕλληνων μοὶ παρίστατο ἄπτόν. Κατασκευαστὴς καταποτίων κάτοχος τοιαύτης κολοσσιαίας περιουσίας!!

Δὲν δύναμαι νὰ μὴ κάμω καὶ ἄλλην παρέκβασιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Εὐρισκόμενός ποτε εἰς ἐπίσκεψιν διευθυντοῦ Τραπεζῆς δι' ὑπόθεσιν τινα, εἶδον αἴφνης εἰσαγομένην γυναῖκα παρήλικα, πενιχρῶς ἐνδεδυμένην, τὴν ὁποίαν

ἐκ πρώτης ὄψεως ἤθελέ τις ἐκλάβη ἀνήκουσαν εἰς κατωτάτην λαϊκὴν τάξιν. Ὁ Διευθυντὴς ἐν τούτοις τὴν ὑπεδέχθη λίαν φιλοφρόνως καὶ τῇ προσέφερε κάθισμα. Ἐζήτησε πληροφορίας περὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν χρεωγράφων καὶ δὲν ἐνθυμοῦμαι περὶ ποίας ἄλλης ὑποθέσεως καὶ εἶτα ἀνεχώρησε συνοδευθεῖσα μέχρι τῆς θύρας ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ.

Περίεργος τότε τὸν ἠρώτησα ποία εἶναι ἡ γυνὴ αὕτη. Μετ' ἀφελείας Ἀγγλικῆς μοὶ ἀπεκρίθη:

Εἶναι χήρα μεγαλεμπόρου αὐγῶν· μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ἐξηκολούθησε τὸ ἐμπόριόν του διὰ λογαριασμὸν τῶν ἀνηλίκων τέκνων της. Εἶναι κάτοχος 800.000 λιρῶν Αἰγυπτιακοῦ στόκου κατατεθειμένων εἰς τὴν Τράπεζάν μας καὶ φυσικὰ ἐνδιαφέρεται.

Ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο δὲ περὶ πράγματος συνήθους, ἔστρεψε τὴν ὁμιλίαν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως δι' ἣν τὸν ἐπεσκεπτόμην.

Πολλάκις διηγήθην κατόπιν τὸ περιστατικὸν τοῦτο εἰς ὁμιλίας περὶ τῶν χρηματικῶν μεγαλείων τῶν Ἀγγλων καὶ τῆς Ἀγγλίας. Μόνον ἐκεῖ δύναται τις νὰ ἴδῃ καὶ μαρτυρήσῃ γεγονότα οἷον τὸ μνημονευθέν.

Περατωθείσης τῆς ἀξιομνημονεύτου δι' ἐμὲ ἐκκαθαρίσεως τοῦ τέλους Αὐγούστου 1870, ἐκανόνισα τὸν γενικὸν λογαριασμὸν καὶ εὔρον ἐν συνόλῳ ὅτι μοὶ περιήρχετο ἐξ αὐτῆς κέρδος πραγματικὸν 20.000 λίρας καὶ ἠθικὸν μέγα· πρὸς τούτοις μοὶ διηκολύνετο ἡ ὁδὸς τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σκοποῦ μου περὶ μεταβιβάσεως ἐκ τῶν ὑπὸ ἐνέχυρον παρ' ἡμῖν τίτλων εἰς τρι-

τους συμβαλλομένους ἀπ' εὐθείας μὲ τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν.

Ἦρχισα τὰς ἐνεργείας μου ἀπὸ τὸν Μπαλῆν καὶ εὐκόλως ἐπέτυχον νὰ τὸν πείσω νὰ γείνη ἓν συμβόλαιον ἐπ' ὀνόματί του μετὰ τοῦ Πρέσβευος τῆς Τουρκίας, ὡς ἔχοντος τὴν δέουσαν πληρεξουσιότητα, διὰ δάνειον ἑξάμηνον 200.000 λιρῶν ἐπὶ ἐνεχυριάσει Τουρκικῶν τίτλων ἐκτιμωμένων 25 % κάτω τῆς τρεχούσης τιμῆς καὶ πρὸς τόκον ἐτήσιον 12 ἂν ὄχι 14 %.

Τὴν προᾶξιν ἐκάμνομεν συντροφικὴν ἕξ ἡμισείας, ἀντὶ δὲ καταβολῆς ἕξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν μετρητῶν ἐσυμφωνοῦμεν νὰ τῷ σύρῃ τὸ κατάστημά μου τρίμηνα συναλλάγματα ποσοῦ 200.000 λιρῶν, ἅτινα αὐτὸς ν' ἀποδέχεται, οὕτω δὲ προεξοφλούμενα νὰ γίνωνται χρήματα καὶ κατὰ τὴν λήξιν των ν' ἀνανεοῦνται μέχρι λήξεως τοῦ δανείου.

Μετὰ τοῦτο ἀπετάθην εἰς τὸν Bischoffsheim ἀναφέρων εἰς αὐτὸν τὴν προᾶξιν μου μετὰ τοῦ Μπαλῆ καὶ προκαλῶν αὐτὸν ἐντέχνως νὰ μοὶ ζητήσῃ νὰ κάμωμεν ἑταιρικῶς τὸ αὐτό.

Συνεπῆς εἰς τὸ ἀρχικόν μου σύστημα νὰ μὴ δίδω εἰς αὐτὸν τὴν ἐλαχίστην ὑπόνοιαν κινδύνου ἐκ τῶν μετ' ἐμοῦ σχέσεών του, προσέθηκα, ὅτι ὄχι μόνον θὰ κρατῆ ὅλους τοὺς ὑπὸ ἐνέχυρον τίτλους, ἀλλ' ὅτι εἶμαι ἔτοιμος νὰ τῷ καταθέσω καὶ περισσοτέρους.

— Ἀδιάφορον, μοὶ εἶπεν, ὅταν ἐμπιστεύωμαί τινα καὶ ἐργάζωμαι με' αὐτοῦ, τὸν ἐμπιστεύομαι ἀνεπιφυλάκτως.

Ἡ μόνη ἔνστασις, ἣν μοὶ ἔκαμεν, ἦτο ὅτι δὲν ἐπι-

θυμῆ, τοῦλάχιστον διὰ τὸ μέρος του, νὰ κάμη τὴν *μανώβραν* τῶν τριμήνων τραβηγμάτων καὶ ἀνανεώσεων, ἀλλὰ δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ τὸν πείσω ὅτι ἡ τοιαύτη *πρᾶξις* δέον νὰ εἶναι αὐτοτελὴς καὶ νὰ μὴ συγγέηται μετ' ἄλλων λογαριασμῶν.

Οὕτω συνῆψα καὶ μετ' αὐτοῦ συμφωνίαν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους τοὺς μετὰ τοῦ Μπαλῆ δι' ἄλλας 200.000 λίρας, προσθέτων ὅτι *θα κάμωμεν ἀρχήν*.

Ἄφ' οὗ ἐμβῆκε τὸ νερὸ στ' αὐλάκι δὲν ἦτο δύσκολον, ἐννοεῖται, νὰ πείσω καὶ ἄλλους. Ἐδέχθησαν οἱ Καμόνδο νὰ συμβληθοῦν δι' 100.000 λίρας, ὁ Παναγῆς Βαλλιάνος δι' ἄλλα τόσα ἀμφοτέρω δι' ἴδιον λογαριασμὸν καὶ τοῖς μετρητοῖς, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, καὶ ὁ Μιχαὴλ Ζαρίφης δι' ἄλλας 50.000 ἐπίσης δι' ἴδιον λογαριασμὸν.

Ἄφ' οὗ ἐξησφάλισα οὕτω δάνεια 600 ἕως 650.000 λιρῶν μετέβην παρὰ τῷ Πρέσβει τῆς Τουρκίας Μουσούρφ πασσᾶ, ὅπως τῷ ἀναγγείλω τὰ γενόμενα καὶ τῷ ὑποβάλω σχέδιον συμβολαίου, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ὑπογράψῃ μεθ' ἐκάστου τῶν συμβαλλομένων μερῶν συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας, ἃς εἶχε λάβῃ παρὰ τῆς Κυβερνήσεώς του.

Τὸν Μουσούρον πασᾶν ἔβλεπον διὰ πρώτην φορὰν ἐκ τοῦ πλησίον. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὸν ἐγνώριζον μόνον ἐξ ὄψεως.

Μοὶ ἔκαμε τὴν ἐντύπωσιν ἀνδρὸς πάσχοντος ἠθικῶς, ὡς κατέχοντος ἐξ ἀνάγκης θέσιν, ἧτις δὲν τῷ ἀρέσκει, ἢ μᾶλλον ἦν ἐβαρύνθη ἔνεκα τῶν ταπεινώσεων, εἰς ἃς ὑποχρεοῦται συνεχῶς νὰ ὑποκύπτῃ ἐξ αἰτίας

τῶν διηνεκῶν χρηματικῶν ἀναγκῶν τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους.

Μετ' ἀγαθότητος καὶ εὐπροσηγορίας μοὶ εἶπε :

— Εἶναι ἴδιον πρέσβεως νὰ συμβάλληται μετ' ἰδιωτῶν καὶ ἐνεχυριάζῃ τίτλους καὶ τὸ χεῖριστον νὰ δέχηται τίτλους τοκογλυφικούς ;

Ἐγὼ ἀπήντησα ὅτι δυστυχῶς, ὅταν ὑπηρετῇ τις τὴν Τουρκίαν, πρέπει νὰ βλέπῃ καὶ πολλὰ ἄτοπα καὶ νὰ σιωπᾷ. Μὲ παρεκάλει τοῦλάχιστον νὰ συγκεντρώσω τὸ ὅλον εἰς ἓν συμβόλαιον διὰ νὰ μὴ ἔχῃ μὲ πολλοὺς νὰ κάμνῃ καὶ πολλοὺς λογαριασμοὺς νὰ κρατῇ, προκειμένου μάλιστα, ὡς τῷ εἶχον εἰπῆ ἐγώ, νὰ μὴ εὐρίσκωμαι εἰς Λονδῖνον κατὰ τὴν λῆξιν. Τῷ ἀπεκρίθην ὅτι οὐδεὶς δέχεται νὰ συγχωνεύσῃ τὸ μέρος του τῶν ἐνεχύρων μετ' ἄλλου, θέλων ἕκαστος νὰ κρατῇ τὸ ἑαυτοῦ.

Μετὰ στεναγμοῦ μοὶ εἶπε :

— Κάμε ὅπως ἐγκρίνεις ἀφίνομαι εἰς τὴν εἰλικρινειάν σου ὡς Γραικοῦ καὶ μάλιστα Χίου, τοὺς ὁποίους ἀνέκαθεν ὑπολήπτομαι, πεπεισμένος ὅτι δὲν θὰ μὲ βάλῃς εἰς βάσανα.

Μὲ συνεκίνησεν ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ Πασᾶ, ἐν ᾧ μόλις πρὸ ὀλίγης ὥρας μὲ εἶχε γνωρίσῃ. Τὸν διεβεβαίωσα, ὅτι δὲν θὰ τῷ δώσω τὴν ἐλαχίστην αἰτίαν νὰ μετανοήσῃ διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἐμπιστοσύνην του καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν μου θὰ τῷ συστήσω ἀντικαταστάτην μου εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς ὑποθέσεις, ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι ἐπίσης ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης του.

Οὕτως ἐτελείωσεν ἡ πρώτη συνέντευξις μου μετὰ τοῦ Μουσούρου Πασᾶ. Εἰς τὸ μέλλον συνεδέθημεν

στενῶς καὶ ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ θαυμάσω τὴν πολυμαθειάν του ἐν πολλοῖς. Ἦτο μᾶλλον φιλόλογος ἢ διπλωμάτης, μᾶλλον ὅτι καὶ τὸ διπλωματικὸν μέρος, ὡς ὅλοι οἱ Φαναριῶται, ἐξήσκει ἐπιτυχῶς καὶ ἴσως θὰ τὸ ἐξήσκει ἐπιτυχέστερον, ἂν ὑπηρετεῖ κράτος ἄλλο ἢ τὴν Τουρκίαν. Ἡ βιβλιοθήκη του περιεῖχεν ὄχι μόνον μέγαν ἀριθμὸν βιβλίων φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν, ἀλλὰ καὶ σπανίων καὶ πολυτίμων ἐκδόσεων.

Συνετάχθησαν καὶ ὑπεγράφησαν ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τὰ σχετικὰ συμβόλαια τῶν προσωρινῶν δανείων, οὕτω δὲ τὸ κατάστημά μου ἐλαφρύνετο σπουδαίως ἀπὸ εὐθύνας χρεῶν καὶ ἰσχυροῦς συμμετόχους, ἀπέκτα καὶ ἐνδιαφερομένους διὰ τὸ αἴσιον τέλος τῶν δανείων καὶ δυναμένους ἐν ἀνάγκῃ νὰ ὑψῶσι φωνὴν εἰσακουομένην ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως.

Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν συνδυασμῶν μοὶ ἔμειναν καὶ τίτλοι Τουρκικῶν δανείων ἱκανοί, ἐλεύθεροι πάσης ὑποχρεώσεως.

Ἐνόμισα ὅτι, ἂφ' οὗ θεία συνάρσει καὶ μόνον ἐσώθην, ὀρθὸν ἦτο νὰ σκεφθῶ περὶ ἐπιστροφῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐφαρμόσω αὐτοπροσώπως τὸ μέτρον τῆς εἰς τὸ μέλλον συντηρητικότητος ἐν ταῖς ἐργασίαις τοῦ καταστήματός μου, καὶ μὴ περιπέσω εἰς τοὺς αὐτοὺς κινδύνους. Ἔτι πλέον ἐπέσπευδον τὴν ἀναχώρησίν μου, καθ' ὅσον ἡ ὑγρασία τοῦ Λονδινίου κλίματος ἤρχισε νὰ ἐπιδραῖ ἐπὶ τῆς ὑγείας μου, ἐμφανιζομένων μοι συμπτωμάτων ἀρθριτικῆς παθήσεως καὶ νευραλγιῶν, προερχομένων ἐκ τῆς συντόνου διανοητικῆς ἐργασίας.

Ἄλλ' ὁ Κορωνιὸς ἄλλα ἐβουλεύετο καὶ εἰς ἄλλα μὲ παρέσυρε, δὲν λέγω ἄκοντα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγνώριζε καλῶς καὶ τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ ἐλαττώματά μου, ἐντέχνως ἐξεμεταλλεύετο αὐτά. Ἰδὼν ὅτι ἐσώθημεν, ἐλησμόνησε τὸν κίνδυνον, ὃν διετρέξαμεν, καὶ ἐσκέπτετο πῶς νὰ ὠφεληθῶμεν ἐκ τῶν δυσχερῶν οἰκονομικῶν τῆς Τουρκίας περιστάσεων καὶ πορισθῶμεν μείζονα κέρδη.

Ἐγνώριζε τὸ αὐθαίρετον τοῦ χαρακτῆρός μου, μὴ δεχομένου, ὅτε ἐπρόκειτο περὶ ἐργασίας τοῦ κύκλου μου, ἐπιβολὴν θελήσεως καὶ γνώμης ἄλλου, ἀκόμη καὶ ἂν αὕτη ἦτο ὀρθοτέρα τῆς ἰδικῆς μου· ἐγνώριζε καὶ τὴν φιλοδοξίαν μου φθάνουσαν πολλάκις μέχρι ματαιοδοξίας, καὶ τὸ πάθος μου ὁπότε ὠσφραϊνόμεν γενναίαν τινὰ τραπεζιτικὴν προᾶξιν ὡς καὶ τὴν ἐπιμονήν μου εἰς τὴν ἐπιτυχῆ διεκπεραίωσιν αὐτῆς, ἅμα ἅπαξ ἐπελαμβανόμεν· ἐγνώριζεν ἐν γένει, ὅτι εἶμαι μέθυσος ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ ὡς οὗτος, ὅταν διέλθῃ τοῦ οἴνοπωλείου καὶ δεχθῶσιν οἱ ρώθωνές του τὴν ὄσμήν τοῦ οἴνοπνεύματος, δὲν ἀντέχει καὶ εἰσέρχεται καὶ ῥίπτεται εἰς τὴν οἴνοποσίαν μέχρι μέθης, οὕτω καὶ ἐγώ, ἅμα μυρισθῶ ἐπικερδῆ ἐπιχείρησιν, δὲν ἀντέχω. Μοὶ ἔγραφε λοιπὸν ἀφ' ἑνὸς ὅτι εἶμαι ἀπόλυτος κύριος νὰ ἐπιστρέψω ἢ ὄχι, ἀφ' ἑτέρου μοὶ προσέθετεν ὅτι, ἂν ἀποφασίσω νὰ διέλθω τὸν χειμῶνα εἰς Λονδῖνον, ἢ μὲν ἐπίσημος Τουρκία θὰ θεωρήσῃ τοῦτο ὡς ἔκτακτον ὑπηρεσίαν καὶ θ' ἀναγνωρίσῃ τοῦτο ἐμπράκτως (δὲν ἐψεύδετο, διότι κατόπιν καὶ ὁ Μουσοῦρος πασᾶς μοὶ ἐξεμυστηρεύθη ὅτι ἡ Κυβέρνησις του ἐμπιστευτικῶς τῷ συνίστα νὰ

προσπαθήση νὰ μὲ κρατήση ἐκεῖ ἐπὶ τινὰ καιρόν), τὸ δὲ κατάστημα ἡμῶν θὰ ὠφεληθῆ καὶ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς τὰ μέγιστα.

Μοὶ ὑπέσχετο συνάμα νὰ μὴ μὲ βαρύνῃ «μὲ μικροδουλειᾶς» συνήθως κοπιωδεστέρας τῶν μεγάλων, καὶ ἐπὶ τέλους μοὶ ὑπεδείκνυε τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ βοηθηθῆ ἢ Τουρκικῆ Κυβέρνησις εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ληγόντων ἀπὸ Ὀκτωβρίου μέχρι τέλους τοῦ ἔτους τοκομεριδίων τῶν διαφόρων δανείων της καὶ πρὸς τοῦτο σπουδαῖοι οἰκονομικοὶ συνδυασμοὶ ἐπίκεινται, ὧν ἡ κινητήριος μηχανὴ θὰ εἶμαι ἐγώ, ἐν ὅσῳ εὐρίσκομαι εἰς Λονδῖνον, ἐν ᾧ, ἂν ἀναχωρήσω, ἄλλοι θὰ χοροπηθήσουν καὶ θὰ πιλαφίσουν, δὲν εἶναι δὲ ἀδύνατον νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἀποτυχία, ὅποτε φυσικὰ θὰ ἔχωμεν νὰ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς.

Ὁ Κορωνιὸς προσέλαβεν ἐπίκουρον τὸν Σκουλούδην, ὅστις, μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ εὐχερείας καὶ εὐφραδείας περὶ τὸ γράφειν, μοὶ ἐπανελάμβανε περίπου τὰ αὐτά, ἀλλὰ πλέον ἐντέχνως. Μοὶ ἔλεγε συγχρόνως νὰ μὴ ἀνησυχῶ ποσῶς ὡς πρὸς τὰ τῆς διοικήσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὰς συνήθεις ἄλλοτε τῷ Κορωνιῷ παρεκτροπὰς, διότι καὶ αὐτὸς ἔχων ἤδη ποιάν τινὰ περιουσίαν κατέστη συνειτώτερος καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου ἐδιπλασίασε τὴν προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειάν του εἰς ὅλα.

Ἐπίσθην νὰ διαχειμιάσω εἰς Λονδῖνον. Ἄλλὰ μὲ ὅλα τὰ κτηθέντα ἐκ τῆς διαμονῆς μου ἐκείνης εἰς Λονδῖνον κέρδη πολλάκις ἐβλασφήμησα τὴν ὥραν τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης, ὅποτε κυρίως μετ' οὐ πολὺ ἔβλε-

πον ἑμαυτὸν καταρρέοντα σωματικῶς ἐκ τῆς ἀμέτρου κοπώσεως.

Ὁ Κορωνιὸς πολὺ μακρὰν τοῦ νὰ τηρήσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του περὶ φειδοῦς ὡς πρὸς τὰ βάρη, ἃ θὰ μοὶ ἀνέθετε, λυσσαλέως ἐρρίφθη εἰς τὴν «δουλειάν», μὴ ἀφίνων νὰ παρέλθῃ ἢ ἐλαχίστη προᾶξις καθαρῶς τραπεζικῆ, ἐξ ἧς ἠδυνάμεθα νὰ προσπορισθῶμεν ἐλάχιστον κέρδος.

Μὲ μετεχειρίζετο ὡς τραπεζίτην πρὸ πολλοῦ ἐγκατεστημένον ἐν Λονδίῳ καὶ ἔχοντα ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου πολυάριθμον ὑπηρεσίαν καὶ ἔσυρεν ἐπ' ἑμοῦ σπουδαιότατα ποσὰ βραχυπροθέσμων τραβηκτικῶν, ἀντεμβάζων μοι συναλλάγματα τρίμηνα πρὸς προεξόφλησιν.

Ἐγενόμην ἀνάστατος ἐξ ὀργῆς ἐπὶ τούτοις καὶ ἔγραφον ἀπειλᾶς, ὅτι θὰ κάμω καὶ θὰ δείξω, ἂν δὲν σταματήσῃ αὐτὸ τὸ κακόν. Ὁ Κορωνιὸς ἐτηλεγράφεϊ ἡμᾶρτον, δὲν θὰ τὸ κάμω πιά, ἀλλ' ἢ ὑπόσχεσίς του ἦτο μεθύσου περὶ ἀποχῆς εἰς τὸ μέλλον ἀπὸ μέθης. Μετὰ μίαν ἐβδομάδα τὰ ἴδια.

Ὁ Ὀκτώβριος ἐπλησίαζε καὶ ἐν τοκομερίδιον ἔκρουε τὴν θύραν καὶ ὁ Χαζενὲς ἐχρειαζέτο καὶ τινα χρήματα διὰ τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν, ὁ δὲ Κορωνιὸς δὲν ἀπεφάσιζεν, ἢ δὲν ἠδύνατο ὡς ἐκ τῶν σχέσεών του ν' ἀρνηθῇ ἀπολύτως. Ἐπανῆλθεν ὅθεν εἰς τὴν ἀρχαίαν μέθοδον τῶν ἐπιταγῶν πληρωτέων εἰς Λονδῖνον (mandats) καὶ αἴφνης, χωρὶς καὶ νὰ μὲ προειδοποιήσῃ, μοὶ πέμπει δέσμην τοιούτων ἑξαμηνίων καὶ ἐφεξῆς μέχρι δεκαμήνου προθεσμίας ποσοῦ 400.000 λιρῶν.

Μοὶ ἀγγέλλει πρὸς τούτοις τριμήνους ἐπ' ἔμοι τραβηκτικὰς 100.000 λιρῶν, λέγων μοι νὰ κάμω ὅπως δυναθῶ διὰ νὰ πωλήσω τὰ ἐν λόγῳ mandats καὶ θέσω τὸ φέρον εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως!

Ἐτηλεγράφησα, ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν γίνονται, ὅτι τὰς 100.000 λίρας ἅς μοὶ ἔσυρε θὰ πορισθῶ δι' ἐνεχυριάσεως τῶν εἰς χεῖράς μου τίτλων, τὸν ἠπείλουν δέ, ὅτι εἰς δευτέραν ὁμοίαν περίπτωσιν θὰ κάμω καὶ θὰ δείξω. Ἄλλὰ τί νὰ κάμω καὶ τί νὰ δείξω;

Ἐκράτει τὴν ὑπογραφὴν φέρουσαν τὸ ὄνομά μου, διὰ πᾶν κάμωμα καὶ δείξιμον, ἠτίμαζον ἑμαυτόν. Ὁ Κορωνιὸς δὲν συνησθάνετο τὴν εὐθύνην τοῦ ὀνόματός του, ὁ Σκουλούδης οὐδόλως εἶχεν, ἐπειδὴ ὑπέγραφεν ὡς ἀπλοῦς ἐντολεὺς ἐπ' ὀνόματι ἡμῶν τῶν δύο «Συγγρὸς-Κορωνιὸς καὶ Σ^{ια}».

Εὐρισκόμην εἰς τὸν χορόν, ἔπρεπε νὰ χορεύσω, δέον ὅμως νὰ ἐπαναλάβω ὅτι καὶ ὁ χορὸς αὐτὸς καὶ εἰς ἐμὲ δὲν ἀπήρεσκε. . . . Διὰ νὰ δικαιολογήσω ἑμαυτόν, ἔσκεπτόμην, ὅτι πρέπει τοῦλάχιστον νὰ χορεύσω ὡς καλὸς χορευτῆς καὶ ἔχει ὁ Θεός.

Διὰ νὰ παραχωρήσω mandats, ἐσκέφθην ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦλάχιστον οἱ μόνοι κατάλληλοι εἶναι οἱ συνολογήσαντες τὰ προσωρινὰ δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ τίτλων. Τὰ παρέστησα ὅλως ἀκίνδυνα, καθ' ὅσον ἦσαν ἐξησφαλισμένα διὰ τοῦ κρατουμένου παρ' αὐτῶν περιθωρίου τῶν 25% καὶ διὰ τοῦ τόκου τῶν 15%.

Ἐν συντόμῳ ἐπέτυχον ἐπὶ τῶν mandats πρᾶξιν συντροφικὴν μετὰ τοῦ Bischoffsheim καὶ Μπαλῆ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους τῶν προλαβουσῶν ἐκ 300.000

λιρῶν ἐν συνόλῳ, κατέπεισα καὶ τοὺς Καμόνδο νὰ δεχθοῦν καὶ προεξοφλήσουν mandats ἄξιας 50.000 λιρῶν. Ὁ Ζαρίφης ἦτο φορτωμένος καὶ αὐτὸς κατ' εὐθείαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως mandats, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἐκεῖ κατάστημά του εἶχε φορτωθῆ δεσμίδα τοιούτων ἐν συμπράξει μετὰ τοῦ Κορωνιοῦ. Δὲν μοὶ ἔμενεν εἰμὴ ὁ Π. Βαλλιάνος, ὁ τετραπέρατος. Δὲν μοὶ ἤρνεϊτο κατ' ἀρχὴν, ἀλλὰ μὲ τὴν συνήθη του ὀλιγολογίαν μοὶ ἔλεγεν :

— Ἐμένα ἄφησέ με τὸν ὕστερον διὰ τὰ κουσούρια· Καὶ μετὰ πονηρίας μοὶ προσέθετε :

— Σ' τὰ 20% τὰ πήρατε, ἐγὼ τὸ ξέρω, μὰ δὲν τὸ λέγω κανενός· κάμε τὴν δουλειάν σου καὶ ὕστερα μεταξύ μας βλέπομεν.

Πολὺ καλὰ ἐνόουν τὸ φῖδι ποῦ θὰ μὲ φάγη, ἀλλὰ καὶ τί νὰ κάμω ὁποῦ καὶ τὴν ἀνάγκην του εἶχον καὶ τέλος πάντων ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι μὲ ἄφιναν νὰ κερδίζω τὴν διαφορὰν τοῦ τόκου ἀπὸ 15 ἕως 18%, δικαίωμα τοῦ Βαλλιάνου ἦτο νὰ θέλῃ, εἰ δυνατόν, καὶ ἀπὸ ἐμὲ νὰ δαγκάσῃ καὶ τι.

— Τὸ ἐπαράκαμες, κὺρ Παναγῆ, τῷ εἶπον.

— Σ' τὸ ξεπούλημα θὰ ἔλθω κοντά σου, μοὶ ἀπεκρίθη· δὲν εἶσαι σὺ ἄνθρωπος νὰ μ' ἀφήσῃς νὰ κερδίσω ἀπὸ τὴν ῥάχιν σου, ἀλλὰ δὲν θέλω καὶ νὰ χάσω.

Ὁ Μπαλῆς καὶ ὁ υἱὸς του Ἰωάννης—ὅστις εἶχε καταστῆ ἀχώριστος ἀπὸ ἐμὲ καὶ κοινωνικῶς μ' ὅλην τὴν μεγάλην διαφορὰν τῆς μεταξὺ ἡμῶν ἡλικίας—ἔχοντες ἤδη καὶ τὸ ἐκ τῆς κυκλοφορίας συμφέρον τῶν mandats, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὰ συνίστων εἰς τοὺς

Ἕλληνας τοῦ Baltic καὶ μετὰ δεξιότητος τοὺς ἔπειθον, ὅτι θὰ προσπαθήσωσι νὰ τοῖς προμηθεύσωσι πασότητά τινα ἔξ αὐτῶν.

Ἐγὼ προσεποιούμην τὸν ἀνεξάρτητον καὶ οὐδενὶ προσέφερον, καὶ οὕτως εὐκόλως κατώρθωσα νὰ τοποθετήσω ἀξιοπρεπέστατα τὸ ὑπόλοιπον τῆς πρώτης φουρνιάς τῶν 400.000. Ὅλοι ἠὲ χαριστοῦντο μὲ τὸν 12⁰/₀ τόκον καὶ τὴν πρώτην φορὰν ὁ Παναγῆς Βαλλιάνος δὲν μὲ ἐθυσίασεν. Εὐτυχῶς ὁ Ζαρίφης, πλέον γλίσχρος ἀπὸ ἐμὲ καὶ ὀλιγώτερον ἐπιτήδειος ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ υἱὸν Μπαλῆ, ὑπεστήριξε τὸν τόκον εἰς τὰ 10⁰/₀ διὰ τὴν ἀξιοπρέπειάν του καὶ ἄφινε τοὺς πελάτας νὰ ἔρχωνται πρὸς ἐμέ.

Τὴν πρώτην φουρνιὰν τῶν mandats ἠκολούθησε δευτέρα ἴσου περιπίου ποσοῦ, ἀλλ' αὐτὴν δυσκόλως ἠδυνάμην νὰ ξεφουρνίσω, εἶχον ἀνάγκην νέων πελατῶν, ἐπειδὴ οἱ συνήθεις ἦσαν ἤδη πλήρεις. Ἄφ' οὗ παρεχώρησα εἰς διαφόρους ἀκόμη Ἕλληνας ἱκανὸν μέρος, κατώρθωσα νὰ ἐπιτύχω καὶ μεταξὺ τῶν Ἄγγλων πελάτας. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰ γεύματα, εἰς ἃ, ἀφ' ὅτου ἐβεβαιώθησαν οἱ Ἕλληνες ὅτι εἶμαι γερός, ἀθρόως μὲ προσεκάλουν ἀπὸ τῶν ἀνωτάτων μέχρι τῶν μεσαίων, κατεγινόμεν ἕως τοποθέτησιν mandats μετ' ἐπιτυχίας, ἀλλὰ μέρος αὐτῶν μοὶ ἔμενε διαθέσιμον, ὅτε κατέφυγον εἰς τὸν Παναγῆν Βαλλιάνον καὶ τῶ εἶπον ἄνευ περιστροφῶν :

— Ἦλθεν ἡ σειρά σου, θυσίασέ με.

Ἐδέχθη καὶ ἠγόρασε παρ' ἐμοῦ mandats ἀξίας 100.000 λιρῶν τοῖς μετρητοῖς, ἀλλὰ μὴ ἀφήσας τὸ

ἐλάχιστον κέρδος, τοῦλάχιστον προμηθείας, πρὸς 18⁰/₀ τόκον, καὶ μ' ὅλον τοῦτο μοὶ ἔμενεν ἀκόμη εἰς τὴν ῥάχιν ποσὸν ἴσον.

Ἐτηλεγράφησα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὰ συμβαίοντα συστήσας αὐτοῖς νὰ παύσωσι καὶ νὰ ἐπινοήσωσιν ἄλλην μέθοδον πορισμοῦ χρημάτων διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους.

ΛΒ΄

Διὰ τὰς πληρωμὰς τοκομεριδίων δανείων ὑπῆρχε τότε διὰ τὴν Τουρκίαν βοθητικὴ περίπτωσις, ἡ πολιορκία τῶν Παρισίων, ὅπου ὑπῆρχον κεκλεισμένα μέγιστα ποσὰ Τουρκικῶν χρεωγράφων, τῶν ὁποίων ἡ πληρωμὴ τοκομεριδίων φυσικῶς ἀνεβάλλετο καὶ συνεπῶς αἱ ἀνάγκαι περιορίζοντο προσωρινῶς εἰς τὰ ἡμίση ποσά, καὶ ἐν τούτοις οὔτε δι' αὐτὰ ὑπῆρχον πόροι ἔτοιμοι. Διὰ τοῦ φέροντος τῶν mandats ἐγένετο ἔξοικονόμησις διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἐν Λονδίῳ μέρους ἑνὸς τοκομεριδίου δανείου τινὸς ἐκ τῶν πολλῶν τότε Τουρκικῶν, δὲν ἐνθυμοῦμαι ποίου.

Μοὶ ἔμεινεν εἰς τὴν μνήμην ζωηρὰ ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν μοὶ ἐπροξένησεν ἡ διαταγὴ ἐπισήμως ληφθεῖσα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως νὰ καταβάλω εἰς τὸν πληρώσαντα τὸ τοκομερίδιον ἐκεῖνο τραπεζίτην 400.000 λίρας, ἃς ἐπλήρωσα εἰς ἓν chèque ἐπὶ τὴν Union Bank. Ἦτο ἡ πρώτη φορὰ ἐπὶ ζωῆς μου, καθ' ἣν ὑπέγραφα συνάλλαγμα ἢ chèque τοιούτου ποσοῦ καὶ μοὶ ἔκαμεν αἴσθησιν τὸ γεγονός, ἴσως ὅμως μεγαλειτέραν ἔκαμεν εἰς τὸ Baltic.

Ἐφ' ὅτου ἀπεφάσισα νὰ διαχειμάσω εἰς Λονδῖνον καὶ μάλιστα ἄφ' ὅτου ἀνεπτύχθησαν αἱ ἐργασίαι τοῦ καταστήματός μου ἐκεῖ, παρετήρησα ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπαρκέσω εἰς αὐτὰς καὶ οὔτε ἀξιοπρεπὲς ἄλλως τε πλέον ἐθεώρουν τὸ νὰ εἶμαι τραπεζίτης ἐκεῖ σχεδὸν φερέοικος, ἄλλως τε καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου ἦτο ἀνάγκη ν' ἀφήσω ἐν Λονδίῳ ἀντιπρόσωπον ἀγνωρισμένον τοῦ καταστήματός μου, μεθ' οὗ νὰ συνεννοῶνται πάντες οἱ μετ' ἐμοῦ συναλλαχθέντες.

Ὁ Κωνστ. Ἰωνίδης εἶχεν ἀδελφὸν ὀνομαζόμενον Ἀλέξανδρον (γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὑποκοριστικὸν Ἀλέκος παρ' Ἑλλησι καὶ Alec παρ' Ἀγγλοῖς), ὅστις ἦτο πρόην ἀνώτερος ὑπάλληλος παρὰ τῷ μεγαλεμπορικῷ οἴκῳ Σπάρταλη, τότε ἐν πλήρει ἀκμῇ καὶ χαίροντι μεγίστην ὑπόληψιν παρὰ τοῖς Ἀγγλοῖς. Ὁ οἶκος οὗτος εὗρίσκετο εἰς σπουδαιοτάτας σχέσεις μετὰ τοῦ ἐν ταῖς Παραδουναβίοις χώραις οἴκου τοῦ Ὀδυσσεύς Νεγρεπόντε, τότε θεωρουμένου πρώτου διὰ τὴν ἐξαγωγὴν σιτηρῶν εἰς ὅλην τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ἦτοι Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν.

Ἡ οἰκογένεια Ἰωνίδου εἶχε κάποιον συμπεθεριὸν μετὰ τῆς τοῦ Ὀδυσ. Νεγρεπόντε, διότι ἡ μονογενὴς θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ν. Ἰωνίδου εἶχε σύζυγον τὸν Θεόδωρον Κορωνιὸν (ἀδελφὸν τοῦ Ζωρζῆ), πρῶτον ἐξάδελφον τοῦ Ὀδυσ. Νεγρεπόντε.

Ὁ Ἀλέκος ἔκρινε συμφέρον νὰ ἀποσυρθῆ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Σπάρταλη καὶ καταστῆ πράκτωρ ἐν Λονδίῳ τοῦ Νεγρεπόντε, ἐλπίζων ὅτι οὗτος θὰ τῷ ἀνέθετεν ὅλας τὰς εἰς Ἀγγλίαν ἀποστολὰς τῶν σιτηρῶν ἐπὶ

προμηθεία. Μὴ ἔχων ὅμως ὠρισμένην ἔτησίαν ἀμοιβήν, δὲν ἐφαίνετο ἀρκούντως ἱκανοποιημένος καὶ ἐπεζήτει αὐξήσιν τῶν ἐργασιῶν του, ἐπιθυμῶν κυρίως νὰ ἐπιδοθῆ εἰς τὰ τραπεζιτικά, δι' ὧν ἔβλεπε τὸν ἀδελφόν του προοδεύοντα.

Ἦτο τότε ἄγαμος καὶ κατῴκει παρὰ τῷ πατρὶ του ἀπὸ καιροῦ ἐμπορικῶ ἀπομάχῳ. Αἱ σχέσεις μου μετὰ τῆς πατρικῆς του οἰκογενείας καὶ ὡς ἐκ τῆς συγγενείας τοῦ Κορωνιοῦ μετ' αὐτῆς καὶ ὡς ἐκ τῶν δοσοληψιῶν μου μετὰ τοῦ Κ. Ἰωνίδου ἦσαν στενώταται.

Ἦτο λίαν φιλόξενος καὶ πατριαρχικὸς ὁ οἶκος ἐκεῖνος. Ἐν τῇ μετριότητι τῶν μέσων του διетήρει τὴν ἀξιοπρεπῆ θέσιν τοῦ ποτὲ μεγάλου ἐμπορικοῦ οἴκου τῶν Ἰωνιδῶν, τοῦ γνωστοῦ ἀνὰ τὸν Ἑλληνισμὸν διὰ τὰς μεγάλας γενναιοδωρίας τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου Ἰωνίδου.

Ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλεξ. Ἰωνίδου εἴλκυε τὸ γένος ἐκ τῆς μεγάλης Κωνσταντινοπολιτικῆς οἰκογενείας Σγούτα, ἣτο δὲ ἀληθῶς ἀρχόντισσα οἰκοδέσποινα, πεπροικισμένη μὲ ὅλας τὰς πραγματικὰς ἀρετὰς συζύγου καὶ δεσποίνης, ἔχουσα τὴν ἀγαθότητα μετὰ τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ γνωρίζουσα νὰ συμβιβάζῃ τὰ τότε ἀπομείναντα τῇ οἰκογενείᾳ, λίαν μέτρια ὑλικά μέσα μετὰ τῆς αὐστηρᾶς οἰκονομίας, ἀλλὰ πάντοτε ἐν πλήρει ἀξιοπρεπείᾳ. Δι' αὐτῆς καθίστατο ὁ οἶκος ἐκεῖνος πατριαρχικὸς καθ' ὅλην τοῦ λόγου τὴν ἔκτασιν.

Ἐν παρόδῳ ὁ Κωνσταντῖνος Ἰωνίδης ἦτο ὁ μόνος σχεδὸν προσπαθήσας καὶ ἐπιτυχὸν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς υἱοὺς καὶ θυγατέρας του, μ' ὅλον ὅτι ὅλαι καὶ ὅλοι ἐγεν-

νήθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀνατροφὴν Ἑλληνοπρεπῆ καὶ παιδευσιν Ἑλληνικὴν, τὸ παράδειγμα δὲ τοῦ πατρὸς ἠκολούθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον καὶ οἱ υἱοὶ καὶ κυρίως ὁ Ἀλέξανδρος.

Δυστυχῶς τὰ τέκνα αὐτῶν ἀκολουθοῦσι τὴν μοῖραν τῶν ἀποίκων. Ἡ τρίτη γενεὰ δὲν δύναται νὰ ἀνθῆξῃ εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς γλώσσης, τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων καὶ τῶν αἰσθημάτων ἀκόμη τῆς χώρας, ἐν ἣ γεννᾶται καὶ ἀνατρέφεται. Ἀπορροφᾶται ὑπ' αὐτῆς καὶ ἡ ἀρχικὴ ἐθνικότης ἐκλείπει.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ἰωνίδης ἦτο τότε πολὺ νέος, ἐνέπνεεν ἐμπιστοσύνην ὡς λίαν τίμιος καὶ ἐργατικός, εἶχε πρὸ πάντων τὴν καλὴν ἰδιότητα τοῦ νὰ προσκολλᾶται καὶ ὑπακούῃ ἀσυζητητὶ εἰς τὰ ὑποδεικνυόμενα αὐτῷ παρ' ἐκείνου, ὃν ἐπίστευεν ἀνώτερόν του, εἴτε συνεπείᾳ μακροτέρας πείρας εἴτε ἐκ φύσεως.

Τοιοῦτον ἐθεώρει ἕως τότε τὸν Ὀδυσσεῆα Νεγρεπόντε καὶ μετ' αὐτὸν ἤρχισε νὰ θεωρῇ καὶ ἐμὲ καὶ συνεχῆ δείγματα τῆς ἀφοσιώσεώς του μοὶ ἔδιδεν.

Ἐνεκα τῆς μελιχιότητος τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τῆς εὐγενείας τῶν τρόπων του ἔχαιρεν ἰκανὴν ὑπόληψιν καὶ παρὰ πολλοῖς διακεκριμένοις Ἀγγλοῖς καὶ εἰς ἀριστοκρατικὴν Ἀγγλικὴν Λέσχην εἶχε κατορθώσῃ νὰ εἰσαχθῇ, πράγμα καὶ τοῦτο ὄχι πολὺ εὐκόλον, τοῦλάχιστον τότε, διὰ τοὺς ξένους.

Ξένοι δὲ ἐθεωροῦντο καὶ θεωροῦνται ἀκόμη οἱ ἐν Λονδίῳ Ἕλληνες, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἐγκατεστημένοι ἀπὸ αἰῶνος καὶ ἀνέθρεψαν τὰ τέκνα των Ἀγγλιστὶ καὶ ἐδέχθησαν τὴν ἀγγλικὴν ἐθνικότητα καὶ τὰς ἀγγλι-

κὰς βιοτικὰς ἕξεις. Τὸ μὴ καθαρῶς ἀγγλικὸν ὄνομά των ἀρκεῖ διὰ νὰ θεωροῦνται καὶ καλοῦνται πάντοτε «ξένοι».

Εἷς καὶ μόνος βλαστὸς τῆς οἰκογενείας Ράλλη μετὰ πολυτρόπους ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν θυσίας τῆς μητρός του, ἀπαρνησαμένης πᾶν τὸ ἐλληνικὸν καὶ μετ' ἐπιμονῆς ἐπιδιωξάσης σχέσεις ἀγγλικάς, εἰς ἃς τὴν ἐβοήθει καὶ ἡ μεγάλη αὐτῆς περιουσία—μόνον αὐτός, συνεχίσας τὰς ὑλικὰς θυσίας τῆς μητρός του, ἐπέτυχε νὰ εἰσέλθῃ ἅπαξ εἰς τὸ Ἀγγλικὸν Κοινοβούλιον ὡς μέλος αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ ἐθεωρεῖτο «ξένος», καὶ ὁ μέγας Γλάδστον, τοῦ ὁποίου τὸ κόμμα ἠκολούθει, διὰ νὰ τὸν περιποιηθῆ δῆθεν τῷ ἔγραφεν ἐλληνιστί, ἀλλὰ κατ' ἐμὲ τῷ ὑπενθύμιζεν ὅτι εἶναι ξένος. Ὡς τοιοῦτος ἄλλως τε κατὰ τὰς ἐπομένας ἐκλογὰς ἐπανειλημμένως ἀπέτυχεν, ἐν ᾧ πράγματι εἶναι πεπροικισμένος μὲ ποικίλας ἀρετὰς καὶ βεβαίως εἶναι ἀνώτερος πολλῶν βουλευτῶν Ἀγγλων κατὰ πολλά.

Κατὰ τὸ 1870 δὲν ἠδυνάμην βεβαίως νὰ τὸν γνωρίσω ὡς ἀνήλικον ἀκόμη, εἶχον ὅμως τὴν εὐχαρίστησιν νὰ τὸν γνωρίσω ἀργότερον εἰς Ἀθήνας καὶ νὰ τὸν ἐκτιμήσω ἀρκούντως, ν' ἀναγνωρίσω δὲ ἐν αὐτῷ διατηρούμενα ἀκόμη ἴχνη Ἑλληνισμοῦ, ἐλληνικῶν δηλ. ἀρετῶν, ὧν προεξῆρχεν ἡ φιλοπατρία. Τί ἁμαρτία, ἐσκέφθην τότε, νὰ χάνῃ ὁ Ἑλληνισμὸς τοιαῦτα πολύτιμα δι' αὐτὸν μέλη!

Ὁ Ἀλέκος Ἰωνίδης μοὶ ὑπέδειξεν, ὅτι προθύμως θ' ἀνεδέχετο τὴν ἀντιπροσωπείαν τοῦ καταστήματός μου καὶ ὅλας τὰς ἐργασίας μου ἐπὶ ὠρισμένη ἐτησίᾳ

ἀμοιβῆ, ἑξακολουθῶν τὰς σχέσεις του μετὰ τοῦ Ὀδυσσεώς Νεγρεπόντε ὡς παραγγελιοδόχος, ἀλλ' αὐτοῦ καὶ μόνου, περὶ τοῦ ἀξιοχρέου τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἀπόλυτος βεβαιότης.

Ταχέως ἐσυμφωνήσαμεν. Ἐπὶ ἑτησίᾳ ἀμοιβῆ χιλιολίρω ἀνεδέχετο τὴν ὑπηρεσίαν καὶ συνάμα μοὶ παρεῖχεν ἰδιαίτερον γραφεῖον ἐν τῷ εὐρυχώρῳ ἰδικῷ του. Μετεβίβασα λοιπὸν ὅλην τὴν ἐργασίαν εἰς τὸν Ἀλέκον, ὅστις εἶχεν ἤδη συνεργάτην πολύτιμον τὸν Θωμᾶν Δέλταν, λίαν μεμορφωμένον καὶ κάτοχον τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς γλώσσης, τῶν δύο μάλιστα τελευταίων εἰς τὴν ἐντέλειαν. Εἶχε δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ προτέρημα σοβαρᾶς ἀστειότητος, ἣτις μὲ κατέθειγεν. Δὲν διεκρίνετο ὡς ῥέκτης ἐργασίας ἐξερχομένης τοῦ κύκλου τοῦ γραφείου του, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἦτο κατάλληλος ὁ Ἀλέκος ἔνεκα τῶν ποικίλων σχέσεών του καὶ τοῦ ἰδιάζοντος αὐτῷ τρόπου τῆς ἀφελείας, δι' οὗ δὲν ἐνέπνεε φόβον.

Ἦμην λίαν εὐχαριστημένος ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ ἐκείνου τοῦ Ἀλέκου καὶ τοῦ Θωμᾶ, οἵτινες, οὕτως εἶπεῖν, οἱ δύο ὁμοῦ ἀπετέλουν τέλειόν τι, μέχρι δέ τινος χρόνου ἦσαν στενῶς συνδεδεμένοι πρὸς ἀλλήλους. Δυστυχῶς ἀργότερον ἀπεχωρίσθησαν καὶ ἀμφοτέροι ἔκτοτε ἀπέτυχον.

Συνεπεία τῆς πρὸς τὸν Κορωνιὸν δηλώσεώς μου περὶ τοῦ ἀδυνατοῦ τῆς περαιτέρω τοποθετήσεως mandats ἐν Λονδίῳ, οὗτος φυσικῶς ἠναγκάσθη νὰ περιορισθῆ καὶ νὰ συστήσῃ εἰς τοὺς ἀρμοδίους Τούρκους λῆψιν ἄλλων μέσων, εἰ δυνατόν. Εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν

ἐπιστολάς μου διαρκῶς ὑπεδείκνυον, ὅτι μόνον ἀσφαλὲς μέσον πορισμοῦ χρημάτων εἶναι οἱ τίτλοι δανείων, συνίστων μάλιστα ταχεῖαν ἀπόφασιν ἐκποιήσεως τοιούτων, ἀλλὰ καὶ τίτλους πλέον διαθεσίμους ἐκτὸς τῶν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ Ἀζίζ καὶ τῶν παρ' ἡμῖν, οἵτινες κατὰ τὰ $\frac{3}{4}$ τῆς ἀξίας των ἦσαν ἐνεχυριασμένοι, δὲν ἐγνώριζον. Ἄλλ' ἐγνώριζον, ὅτι ὑπῆρχον διαθέσιμοι τίτλοι ἐκ τοῦ δανείου τοῦ 1869, μείναντες ἀπώλητοι κατὰ τὴν δημοσίαν ἐγγραφὴν, ἐξ ὧν τινὰς εἶχομεν λάβη καὶ ἡμεῖς καὶ οὓς εἶχον προφθάση διὰ τοῦ Edwards νὰ φυγαδεύσω ἐκ Παρισίων κατ' Αὐγούστον, ἀλλὰ μέγα ποσὸν τούτων εὐρίσκετο κεκλεισμένον, ὡς ἐκ τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων, ἐν τοῖς ταμείοις τοῦ Comptoir d'Escompte, ἐθεώρουν δ' ἀδύνατον τὴν ἐκεῖθεν ἔξοδόν του πρὸ τῆς λύσεως τῆς πολιορκίας.

Ὁ Κορωνιὸς συνεννοήθη μετὰ τοῦ Γ. Ζαρίφη, καὶ τούτου τότε παντοδυνάμου παρὰ τε Τούρκους καὶ ἀντιπροσώποις τῶν μεγάλων Δυνάμεων, παραστήσαντος καὶ παρὰ τοῖς μὲν καὶ παρὰ τοῖς δὲ τὸ ἀπόλυτον τῆς ἀνάγκης τῆς ἐλευθερώσεως τῶν ἐν λόγῳ τίτλων, ἄνευ τῶν ὁποίων ἢ ἐκπλήρωσις τῶν ὑποχρεώσεων τῆς Τουρκίας καθίστατο ἀδύνατος. Μετὰ μακρὰς διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις ἐπετεύχθη ἡ ἄδεια παρὰ τῆς Πρωσικῆς Κυβερνήσεως νὰ εἰσέλθωσιν εἰς Παρισίους δύο ἀπεσταλμένοι τῆς Τουρκίας, ὧν ὁ μὲν διπλωματικὸς ὑπάλληλος αὐτῆς, ὁ δὲ ἐντολεὺς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδιαφερομένων τραπεζιτῶν, καὶ παραλάβωσιν ἀπὸ τοῦ Comptoir d'Escompte τοὺς

ἐν λόγῳ τίτλους, οὓς νὰ μεταφέρωσιν εἰς Λονδῖνον.

Μετὰ πολυειδεῖς περιπετείας οἱ τίτλοι ἔφθασαν εἰς Λονδῖνον εἰς παραλαβὴν τοῦ οἴκου τῶν ἀδελφῶν Ζαρίφη, δηλαδή τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ Μιχαήλ Ζαρίφη, ὅστις συγχρόνως ἐλάμβανεν ἐντολὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως νὰ θέσῃ ἐκ τῶν τίτλων τούτων εἰς τὴν διάθεσίν μου 40.000 ὁμολογίας 800.000 λιρῶν ὀνομαστικῆς ἀξίας καὶ νὰ μὴ ἐνεργήσῃ πράξεις ἐπὶ τῶν ὑπολοίπων πρὶν ἢ λάβῃ λεπτομερεῖς ἐκεῖθεν ὁδηγίας.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν, εἰς ὃν ἀνήρχοντο αἱ ἐκ Παρισίων κομισθεῖσαι ὁμολογίαί, ἀλλ' ὑπολογίζω ὅτι θὰ ἀνήρχοντο ἐν συνόλῳ εἰς 200.000 ὁμολογίας, διότι δι' αὐτῶν, εἴτε ἐνεχυριαζομένων εἴτε πωλουμένων, ἔπρεπε νὰ πληρωθῇ τὸ τοκομερίδιον τῆς 1 Ἰανουαρίου 1871, τὰ εἰς κυκλοφορίαν mandats καὶ τινες ἀνάγκαι τῆς τρεχούσης Τουρκικῆς ὑπηρεσίας.

Ἐσυμφώνησα μετὰ τοῦ Μιχαήλ Ζαρίφη καὶ ὑπεστηρίξαμεν ἀπὸ κοινοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅτι ἦτο συμφέρον ὅλων ἢ ἐκποίησις τίτλων καὶ ὄχι ἢ ὑποθήκευσις. Ἡ γνώμη ἡμῶν ἐγένετο ἀποδεκτὴ καὶ ἐλάβομεν διαταγὰς πωλήσεων, ἕκαστος ὅμως ἰδιαιτέρως, καὶ τὸ ἀστεῖον ὅτι τὰς ἀπεκρούπομεν ἀπ' ἀλλήλων.

Ὁ Μιχαήλ Ζαρίφης ἐνόμιζεν ὅτι ἔχει πλεονέκτημα ἐπ' ἐμοῦ, διότι εἶχεν ἀκόμη εἰς τὴν κατοχὴν του τὰς 40.000 ὁμολογίας τοῦ δανείου τοῦ 1869, περὶ ὧν εἶχε λάβῃ ὁδηγίας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως νὰ τὰς θέσῃ εἰς τὴν διάθεσίν μου, καὶ διὰ πολλῶν προφάσεων ἀπέφευγε νὰ μοὶ τὰς παραδώσῃ, εἰς τὰς ἐπανειλημμένας δὲ ἐνστάσεις μου καὶ μετὰ πρόκλησιν τηλε-

γραφικῆς διαταγῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως μὴ βραδύνη τὴν παράδοσιν, μοὶ παρεπονεῖτο δῆθεν διὰ τὴν πρόκλησιν τοῦ τηλεγραφήματος, ἐν ᾧ αὐτὸς, ἔλεγεν, οὐδέποτε μοὶ ἠρνήθη τὴν παράδοσιν, ἐν τούτοις ἐζήτει διατυπώσεις, τὴν παρέμβασιν δηλαδὴ τῆς Τουρκικῆς Πρεσβείας καὶ ὑπογραφὴν τοῦ Μουσούρου Πασᾶ βεβαιούσαν, ὅτι ἡ παράδοσις γίνεται τῇ συγκατανεύσει τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑπ' εὐθύνην της.

Τῷ εἶπον νὰ συντάξῃ τὴν ἀπόδειξιν καὶ μοὶ τὴν δώσῃ ὅπως τάχιστα μεταβῶ παρὰ τῷ Μουσούρῳ Πασᾶ καὶ τὴν φέρω ὑπογεγραμμένην, ἀλλ' ἐν τῇ στενοχωρίᾳ του μοὶ εἶπεν :

— Μὰ τί βιάζεσαι; μήπως σκοπεύεις νὰ τὰς πωλήσῃς; τότε πρέπει νὰ συνεννοηθῶμεν διὰ νὰ μὴ κουτροβαλήσωμεν τὰς τιμάς.

Εἶχεν οὕτω προδοθῆ, ἐγὼ δὲ εἶχον τὴν πονηρίαν νὰ τῷ εἶπω :

— Πῶς θὰ τὰς πωλήσω, χωρὶς νὰ ἔχω τοιαύτην διαταγὴν ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ;

Τῷ προσέθηκα, διὰ νὰ τὸν καθησυχάσω, ὅτι οὐδεμίαν σπουδὴν ἔχω διὰ νὰ λάβω εἰς τὴν κατοχὴν μου τὰς ὁμολογίας, σπεύδω μόνον νὰ τακτοποιήσω τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἅμα μοὶ δηλώσῃ γραπτῶς, ὅτι τὰς κρατεῖ εἰς τὴν διάθεσίν μου, τὰς ἀφίνω παρ' αὐτῷ, ἀναλόγως δὲ τῶν ὁδηγιῶν, ἃς θὰ λάβωμεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, συνεννοούμεθα.

Οὕτω τὸν καθησύχασα καὶ μοὶ ἔδωκε τὴν δέουσαν γραπτὴν δήλωσιν, ἀφ' οὗ ὅμως ἔλαβε καὶ τὴν δήλωσιν τοῦ Μουσούρου Πασᾶ.

Ἐκαμα ἀμέσως τὴν ἀπόφασίν μου.

Ἡμῖν κάτοχος τῶν ὁμολογιῶν Rinar, τὰς ὁποίας εἶχον προὑποθηκεύσῃ ἐν Παρισίοις τῷ Edwards καὶ εἶχον ἤδη ἐλευθερώσῃ, πληρώσας τὴν πρὸς αὐτὸν ὀφειλὴν του καὶ ταύτας ἔσπευσα ν' ἀρχίσω νὰ πωλῶ.

Ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἐπώλησα 15.000 ὁμολογίας, ἀλλ' ἐνῶ ἐνόμιζον ὅτι ἀπατῶ τὸν Ζαρίφην προλαμβάνων αὐτὸν εἰς τὰς πωλήσεις, ἠπατώμην· ἠθέλε τις νομίσῃ ὅτι τὸ Ἀγγλικὸν κοινὸν εἶχε πεισματώσῃ νὰ μ' ἀποδείξῃ πλανώμενον ὡς πρὸς τὰ οἰκονομικὰ τῆς Τουρκίας.

Καθ' ὅσον ἐπώλουν, αἱ τιμαὶ μᾶλλον ὑψοῦντο καὶ ὁ Ζαρίφης ἐπώλει κατόπιν ἡσύχως εἰς τιμὰς ἀνωτέρας τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἀποκτηθεισῶν, καὶ ἠναγκάσθην νὰ τὸν μιμηθῶ κατὰ τὰς μεταγενεστέρας πωλήσεις μου.

Οὕτως εὐρέθησαν εὐκόλως τὰ μέσα διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ τοκομεριδίου τὴν 1 Ἰανουαρίου 1871.

Ἐμενον ὁμως ἀκόμη νὰ πληρωθῶσι mandats, τὰ προσωρινὰ δάνεια τῶν 650.000 λιρῶν, ὡς καὶ ἄλλαι ἀνάγκαι τῆς τρεχούσης ὑπηρεσίας τοῦ Χαζενέ.

ΛΓ'

Οὕτως ἐπεραίνεται ὁ σκοπὸς τῆς εἰς Λονδῖνον μεταβάσεώς μου καὶ τῆς ἐκεῖ διαμονῆς μου κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1870. Εἶχον ἐκεῖ φθάση ἐν θέσει κρισιμότητι, κινδυνεύων νὰ χάσω ὄχι μόνον τὴν περιουσίαν μου, ἀλλὰ καὶ τὴν τιμὴν μου. Μόνον θεία συνάρσει ἐσφζόμην ἐκ τῆς καταστροφῆς καὶ ἐκέρδισα κατὰ βαθμὸν ἀπροσδόκητον ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς. Τὰ κεφάλαιά μου ἐτοποθέτουν κατὰ μέγα μέρος εἰς ἔντοκα γραμμάτια Αἰγυπτιακά, τὰ ὅποια ἀπέδιδον τότε (ἀπίστευτον τοῦτο, ἀλλ' ἀληθές) ὑπὲρ τὰ 40⁰/₀ ἑτησίως, διότι ἠγόραζέ τις ἔντοκα γραμμάτια τῆς Daïra, π.χ. 14 μηνῶν προθεσμίας, καὶ κατέβαλλεν εἰς μετρητὰ τὸ ἥμισυ μόνον τοῦ ἐν αὐτοῖς διαλαμβανομένου κεφαλαίου. Οὕτως ἐγὼ προεξώφλησα τοιοῦτο γραμματίον ἐξ 20.000 λιρῶν δεκατετραμήνου προθεσμίας καὶ κατέβαλον εἰς μετρητὰ 10.000 λίρας.

«*Ἀλλοιοῦ παπᾶ βαγγέλια*» ἦσαν πάλιν τὰ Αἰγυπτιακὰ οικονομικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἠγεμονεύοντος τοῦ Ἰσμαήλ πασσᾶ. Ἐκεῖ ἐπλούτουν πολὺ εὐκολώτερον παρὰ εἰς τὴν Τουρκίαν, διότι ἡ σπατάλη ἦτο

ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρα, ἐκεῖ δὲ ὑπῆρχον πραγματικοὶ πόροι ἐκ προϊόντων τῆς γῆς καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶναι, ὅτι ὅλοι οἱ δανεισταὶ ἐπληρώθησαν ἀκριβέστατα, ἐν ᾧ ἡ Τουρκία ἐπτώχευσε κατὰ τὸ 1876 ὡς πρὸς τὰ ἔξωτερικὰ αὐτῆς χρέη, μὴ πληρώνουσα πραγματικῶς εἰμὴ 5 % ἐπ' αὐτῶν, κατὰ δὲ τὸ 1878 δι' Ἰραδὲ ἀκυρώσασα χαρτονόμισμα ὑπ' αὐτῆς ἐκδοθὲν κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, τοῦλάχιστον 5.000.000 λιρῶν, πρὸς ζημίαν τῶν ἰδίων ὑπηκόων.

Ἐν Αἰγύπτῳ τότε ἔπρεπε νὰ εἶναί τις ἢ ἐντελῶς ἠλίθιος ἢ πλήρης ἐλαττωμάτων διὰ νὰ μὴ σχηματίσῃ τάχιστα σπουδαίαν περιουσίαν. Πάμπολλα ἔχει τις νὰ ἀφηγηθῆ καὶ κρίνη καὶ συμπεράνη ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἄλλὰ θὰ ἐξηροχόμην ὑπερβαλλόντως τοῦ κυρίου μου σκοποῦ τῆς ἀφηγήσεως τῶν κατὰ τὸν βίον μου, ἀρκετὰς μάλιστα εὐρίσκω καὶ τὰς γενομένας μέχρι τοῦδε παρεκβάσεις, ἃς δὲν ἔχω τὴν δύναμιν ἐκάστοτε ν' ἀποφύγω.

Ἐκτὸς τῶν ὠφελειῶν μου ἐκ τῆς τοποθετήσεως τῶν ἰδίων κεφαλαίων εἰς τὰ Αἰγυπτιακὰ ἔντοκα γραμμάτια, εἶχον καὶ ἄλλας ἐκτάκτους ὠφελείας σπουδαίας ἐκ συμμετοχῶν εἰς διαφόρους οἰκονομικοὺς συνδυασμοὺς καὶ ἐκδόσεις εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν, γενομένας συνεχῶς ὑπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Bischoffsheim, πρὸ πάντων ἐπὶ σιδηροδρόμων τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ δανείων συνομολογουμένων ὑπὸ τῶν μικρῶν δημοκρατιῶν τῆς Νοτίου.

Διὰ τοιαύτας συμμετοχὰς οὐδὲν κεφάλαιον κατέβαλλον, ἦσαν ἀπλούστατα δείγματα ἀγάπης καὶ ἐκτιμῆ-

σεως πρὸς ἐμὲ τοῦ Bischoffsheim, μεθ' οὗ συνεδέθην διὰ κοινωνικῆς φιλίας καὶ ἤμην δεκτὸς εἰς τὸν οἶκόν του ὡς ἀρχαῖος οἰκογενειακὸς φίλος.

Μεταξὺ ὅλων τῶν τοιούτων ἔξω τῆς Τουρκικῆς εἰδικότητός μου πράξεων ἦτο καὶ τὸ δάνειον τῆς Γαλλίας, τὸ ὁποῖον ἐπρομηθεύθη τότε ἐν Λονδίῳ διὰ τοῦ τραπεζίτου Morgan, διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχικὴ τιμὴ διὰ τὸν τραπεζίτην ὠρίσθη εἰς 85 % διὰ δάνειον ἀποφέρον 6 % ἐπὶ τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου.

Ἀπεσταλμένος τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως πρὸς διαπραγματεύσειν τοῦ δανείου ἦτο ὁ διάσημος ἐν Παρισίοις δικηγόρος Laurier, τυγχάνων καὶ μέλος Κυβερνήσεως. Τὸν εἶχον γνωρίσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εἶχε μεταβῆ, ἐπισήμῳ νομίζῳ ἐντολῇ, ὅπως φροντίσῃ περὶ τακτοποιήσεως τῶν οἰκονομικῶν τῆς Τουρκίας (τοιούτους ὀργανωτὰς προσεκάλει ἡ Τουρκία κατὰ καιροὺς διὰ νὰ ῥίπτῃ στάκην εἰς τὰ μάτια τῶν Φράγκων), ἀπελθόντα ἐννοεῖται χωρὶς νὰ τὰ τακτοποιήσῃ, ἀλλ' ὑποχρεωθέντα πολυτρόπως εἰς τὸ νὰ λέγῃ τὸ καλόν.

Στενώτερον ἐμοῦ μετ' αὐτοῦ ἦσαν συνδεδεμένοι οἱ Καμόνδο καὶ δι' αὐτῶν συστησάντων με θερμῶς εἰς τὸν Laurier συμμετέσχον εἰς τὸ Γαλλικὸν δάνειον εἰς τοὺς ἀρχικοὺς ὅρους, καὶ ὄχι μόνον ἐκράτησα διὰ λογαριασμὸν τοῦ καταστήματός μου σπουδαίαν συμμετοχὴν, ἀλλὰ καὶ δι' ἴδιον λογαριασμὸν.

Οὕτως ἐργασθεὶς ἐν Λονδίῳ ἐπὶ ἐπτάμηνον περίπου ἐπρομήθευσα ὠφέλειαν εἰς τὸ κατάστημά μου

ἐκ τῶν πράξεων, τῶν ὁποίων μόνον ἡ διεκπεραίωσις ἐν Λονδίῳ μοι εἶχεν ἀνατεθῆ, περὶ τὰς 80.000 λίρας. Τὸ ἐκ 50.000 λιρῶν κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον εἶχον διαχειρισθῆ δι' ἴδιον λογαριασμόν, ἐδιπλασίασα καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτὸ ἐξ 100.000 λιρῶν ἐτοποθέτουν ὀριστικῶς εἰς δάνειον Γαλλικὸν 3⁰/₀ πρὸς 53⁰/₀, εἰς ἔντοκα γραμμάτια Αἰγυπτιακὰ Daïra 20.000 λιρῶν ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου, εἰς δάνειον Αἰγυπτιακὸν 6⁰/₀ πρὸς 40⁰/₀, εἰς ὁμολογίας σιδηροδρόμων Ρωσίας 5⁰/₀ πρὸς 85⁰/₀ καὶ εἰς Ἰσπανικὰ 3⁰/₀ πρὸς 33⁰/₀.

Ἄλλα τὰ χρεώγραφα ταῦτα ἀνετιμῆθησαν εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου μοι ἀπέφεραν ἐξ ἀνατιμῆσεως αὐξήσιν περιουσίας τοῦλάχιστον 30 χιλιάδων λιρῶν.

Μόνον τὸ Ἰσπανικὸν ἦτο ἀγορὰ σχετικῶς ἀτυχῆς, διότι ἐπῆλθε κατόπιν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐν Ἰσπανίᾳ μεταξὺ Καρλιστῶν καὶ τῶν περὶ τὴν νομίμως καθεστηκυῖαν βασιλείαν καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα πτώχευσις τῆς Ἰσπανίας. Ἄλλ' ἐγὼ ἐπέμεινα περιμένων καλλιτέραν ὥραν, καὶ πράγματι ἐπῆλθεν ἡ τροπὴ τοῦ δημοσίου χρέους τῆς Ἰσπανίας εἰς τίτλους τῶν 4⁰/₀, ἀντὶ τῶν ὁποίων ἀντήλλαξα τοὺς παλαιοὺς καὶ παραμονεύσας τὴν κατάλληλον ὥραν τοὺς ἐπώλησα πρὸς 66⁰/₀. Οὕτως ἡ ζημία μου περιορίσθη κατὰ πολὺ.

Ἄλλα καὶ ἄλλην ζημίαν ὑπέστην κατὰ τὴν ἐν Λονδίῳ διαμονήν μου.

Ὁ σύννοικός μου Τζερλέντης μὲ παρεκάλεσε νὰ τῷ δανείσω προχείρως τίτλους ρωσικῶν ὁμολογιῶν ἀξίας 5.000 λιρῶν διὰ χρηματικὴν του εὐκολίαν, ἀλλ' ἐπτώ-

χευσε καὶ οἱ τίτλοι μου εὐρέθησαν ἐνεχυριασμένοι διὰ 4.000, ὅς ἐδέησε νὰ πληρώσω ὅπως τοὺς ἐλευθερώσω. Μετὰ καιρὸν μοὶ ἔμβασε 1000 λίρας, ὥστε καθαρῶς μ' ἐζημίωσε 3.000 λίρας. Ἀργότερον μοὶ ἔπεμψεν ἐκ Βιέννης δῶρον συλλογὴν ἐπιτραπεζίων ὑαλικῶν τῆς Βοημίας κομποτάτων, ὧν μέρος ὑπάρχει ἀκόμη ἐν τῇ οἰκίᾳ μου, καὶ ἀστειευόμενος λέγω εἰς τὴν σύζυγόν μου καὶ τοὺς φίλους μου :

— *Τὸ σερβίσιον αὐτὸ μου στοιχίζει 3.000 λίρας.*

Εὐρισκόμεθα ἤδη εἰς τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1871 καὶ ἡ εἰρήνη μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας ἐπέκειτο, ἐγὼ δὲ ἀνυπομόνως ἐπερίμενα τὸ κλείσιμον αὐτῆς διὰ νὰ ἀναχωρήσω ἐκ Λονδίνου, ἀφίνων τὸν Ἀλέκον διὰ τὴν περαιτέρω τρέχουσαν ὑπηρεσίαν τοῦ καταστήματός μου.

Μὲ ἀπερρόφησεν ἡ ἀφήγησις ἴσως καὶ ὑπὲρ τὸ δέον λεπτομερῆς τῶν ἐν Λονδίῳ ἐργασιῶν μου καὶ ὀλίγιστα ἀνέφερα περὶ τῆς κοινωνικῆς μου βιώσεως, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν εἶχον. Τὰ τῆς ὑγείας μου διαρκῶς ἐχώλαινον. Ὑπέφερον ἀπὸ ἀρθριτικὰς παθήσεις μετὰ νευραλγιῶν κυρίως στομαχικῶν, τὸ δὲ λίαν στενόχωρον δι' ἐμὲ ἦτο ἡ ἔλλειψις παθολόγων ἰατρῶν, μετρίων ἔστω, ἀλλ' ἐμπνεόντων ποιάν τινα ἐμπιστοσύνην. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐγὼ τοῦλάχιστον, παρετήρησα ὅτι ἐλλεῖπει ὁ ἐν Γαλλίᾳ κοινὸς ἰατρός, γνωστὸς ὡς ἰατρός τῆς συνοικίας (*médecin du quartier*). Ἐν Λονδίῳ οἱ πρόχειροι ἰατροὶ ἀπέχουσι πολὺ τῆς μορφώσεως τῶν Γάλλων συναδέλφων των *médecins de quartier*.

Ἴσως εἶναι κατάλληλοι διὰ νὰ θεραπεύωσιν ἰσχυροὺς Ἀγγλικούς ὀργανισμούς, ἀλλὰ διὰ λεπτοὺς καὶ διὰ θεραπείαν παθήσεων κατασταθεισῶν χρονίων, οὕτως εἶπεῖν, εἶναι ὅλως ἀκατάλληλοι.

Ἡμέραν τινὰ ὑπέφερον πλέον τοῦ συνήθους, ἐνόμισα δὲ καλὸν ἀντὶ τῶν συνήθων θεραπευτικῶν μέσων μετὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀνακουφίσεως νὰ συμβουλευθῶ ἰατρὸν καί, τῇ συστάσει τῆς «νοικοκυρᾶς», ἐκάλεσα ἰατρὸν τινὰ θεωρούμενον ἓνα ἐκ τῶν καλλιτέρων τῆς συνοικίας.

Μὲ ἐπεσκέφθη, μὲ ἠρώτησε τί πάσχω καὶ τῷ ἐξέθηκα τὴν πάθησίν μου, νομίσας ἀναγκαῖον νὰ τῷ ἐκθέσω καὶ τὰ τῆς ἰδιοσυγκρασίας μου.

Χωρὶς νὰ κάμη οὐδεμίαν σωματικὴν ἐξέτασιν, οὔτε κἂν τοῦ σφυγμοῦ μου, ἔγραψε συνταγὴν ἰσχυροῦ καθαριστικοῦ καὶ ὡς τροφήν μοὶ διέταξεν ἀραιὰν ὀμελέτταν μὲ ἀφθονον βράνδν!

Τῷ εἶπον ὅτι ἡ κρᾶσις μου δὲν ἀνέχεται οὔτε καθαρικὰ οὔτε τὰς ὀμελέττας μὲ βράνδν, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὰς παρατηρήσεις μου. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἐξετέλεσα τὰ ὑπ' αὐτοῦ διαταχθέντα, ἀλλ' ἐξηκολούθησα τὴν συνήθη μου θεραπείαν τῆς αὐστηρᾶς διαίτης καὶ τὴν χρῆσιν φαρμάκων καταπραϋντικῶν, καὶ οὕτως ἀνεκουφίσθην.

Ὑπάρχουσιν ἀπ' ἐναντίας ἐν Λονδίῳ ἰατροὶ διάσημοι παθολόγοι καὶ κυρίως χειρουργοί, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν εἶναι εὐπρόσιτοι, ὅχι μόνον διὰ τὸ λίαν δαπανηρὸν τῶν ἐπισκέψεών των, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς μεγάλας δυσκολίας, ἅς τις ἀπαντᾷ διὰ νὰ τοὺς συμβουλευθῇ. Διὰ

τούς κοινούς θνητούς χρειάζονται σπουδαῖα διαβήματα καὶ ἡμέραι ὄχι ὀλίγαι διὰ νὰ ἐπιτύχη τις τοῦτο, καὶ ἂν πάσχη ὑπὸ ὀξείας ἀσθενείας, κινδυνεύει πρὶν ν' ἀποθάνῃ.

Τὸ Λονδῖνον δὲν διακρίνεται διὰ τὰς διασκεδάσεις του καὶ κυρίως διὰ ξένους, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον διασκεδαστικὸν εἶναι κατὰ τὴν ὥραν τοῦ χειμῶνος, ὅποτε τὰ μὲν μέλη τῆς ἀριστοκρατίας διαμένουσιν εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἀληθῶς ἀρχοντικὰς κατοικίας των εἰς τὰ κτήματά των, οἱ δὲ ἄστοι περιορίζονται εἰς τὴν οἰκιακὴν ἄνεσιν καὶ εὐχαριστοῦνται συχνάζοντες κατὰ τὸ δεκαπενθήμερον τῶν ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων εἰς τὰς θεατρικὰς παραστάσεις, καθ' ἃς παίζονται παντομίμαι, ὅπου ἀναπτύσσεται μεγαλοπρεπῆς σκηνογραφία δαπανηροτάτη. Ἄλλ' ἄφ' οὗ ὁ ξένος ἴδῃ μίαν παντομίμαν ἢ καὶ τὸ ἥμισυ μιᾶς τοιαύτης παραστάσεως καὶ θαυμάσῃ τὸ σκηνικὸν αὐτῆς μέρος, οὐδεμίαν αἰσθάνεται διάθεσιν νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν διασκέδασιν.

Ἡ μεταξὺ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου καὶ μέσων Ἰουλίου ἐποχὴ εἶναι ἢ τῶν παντοίων ἐν Λονδίῳ διασκεδάσεων. Τότε ὅλη ἡ Ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία συγκεντροῦται ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ καὶ καθ' ἑκάστην τὰ μέλη αὐτῆς, συναγωνιζομένης καὶ τῆς τάξεως τῶν πλουσίων ἀστῶν, φιλοτιμοῦνται νὰ ἐπιδείξωσιν εἰς τὸ Hyde Park τὰ ὑπὸ εὐγενῶν ἵππων συρόμενα ὀχήματα αὐτῶν καὶ τοὺς ἐπίσης εὐγενεῖς των ἵππους τῆς ἵππασίας, οὓς ἵππεύουσι μετὰ χάριτος. Τότε μεταξὺ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς πλουσίας ἀστικῆς τάξεως δίδεται ἀπειρία χορῶν, μουσικῶν ἑσπερίδων, γευμάτων καὶ ἄλλων

συναναστροφῶν. Ἄλλ' εἰς ὅλας ταύτας τὰς διασκεδάσεις ὁ ξένος μένει ἀπλοῦς καὶ ἀδιάφορος θεατῆς, μὴ δυνάμενος νὰ μετάσχη ἢ, καὶ ἂν μετάσχη, εὐρίσκει αὐτὰς ὑπὲρ τὸ δέον ψυχράς.

Τινὲς τῶν Ἑλλήνων διὰ πολλῶν θυσιῶν ἐπέτυχον νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς συναναστροφὰς πλουσίων Ἑγγλων ἀστῶν καὶ ἐπέμενον βεβαιοῦντες ὅτι διασκεδάζουσιν, ἀλλὰ κατ' ἐμὲ ἐνόμιζον ὅτι διασκεδάζουσι μιμούμενοι τοὺς Ἑγγλους.

Ἐτυχε καὶ ἐγὼ ἀργότερα νὰ εἰσαχθῶ εἰς τοιαύτας συναναστροφὰς, ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἔβλεπον τὴν ὥραν εὐσχήμως ν' ἀποχωρήσω. Τὸ μόνον ἔλκυστικὸν δι' ἐμὲ ἐν Λονδίῳ ἦτο τὸ θέατρον τοῦ Ἰταλικοῦ Μελοδράματος. Τὸ ἄκουσμα ἑνὸς μελοδράματος ἐκεῖ ἦτο ἀληθῆς ἀπόλαυσις, καὶ τότε κατ' ἐξαίρεσιν διὰ τοὺς παρεπιδημοῦντας ξένους ἐγένοντο ὀλίγαι παραστάσεις εἰς τὸ θέατρον τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος, ὅχι μετὰ πρωτίστου βαθμοῦ ᾠδικοῦ θιάσου, ἀλλ' ὅπωςδήποτε καλοῦ.

Ἐνόμισα ὅτι μοὶ ἐπεβάλλετο ἡ δαπάνη 100 λιρῶν δι' ἐνοίκιον θεωρείου δι' 20 παραστάσεις, ὅπως δυνηθῶ καὶ ἐγὼ νὰ προσφέρω τι εἰς τὰς Ἑλληνικὰς οἰκογενείας, ὅσαι μὲ εἶχον ὑποχρέωσιν διὰ τῶν συνεχῶν φιλοφρονήσεών των.

Ἐν Λονδίῳ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο τοῦ 1870 διὰ πρώτην φορὰν ἐπὶ ζωῆς μου ἕως τότε ἐσκέφθην σοβαρῶς περὶ γάμου μου καὶ ἰδοὺ πῶς.

Ἄμα οἱ Ἕλληνες ἐπέισθησαν ὅτι ὅχι μόνον εἶμαι γερὸς εἰς τὰ πόδια μου, ἀλλὰ καὶ κάτι παραπάνω,

ἤρχισαν αἱ προσκλήσεις εἰς γεύματα ἐπίσημα πολυτελέστατα ἀθρόα παρὰ πάντων τῶν κορυφαίων.

Τὰ γεύματα τοῦ τοιούτου εἴδους πανταχοῦ δὲν εἶναι διασκεδαστικά, πολὺ ὅμως ὀλιγώτερον τὰ τῶν ἐν Λονδίνῳ Ἑλλήνων, οἵτινες, οἱ εὐλογημένοι, καὶ εἰς αὐτὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μιμοῦνται τοὺς Ἕλληνας ἀριστοκράτας ὡς πρὸς τὴν ἀκαιρον σοβαρότητα τοῦ ἥθους. Καθιστῶσι δ' αὐτὰ δαπανηρότατα διὰ παραθέσεως ἀπειρίας φαγητῶν καὶ οἴνων ἐκλεκτῶν, καρπῶν θερινῶν ἐν πλήρει χειμῶνι ἐν θερμοκηπίοις παραγομένων, οἶον χαμαικεράσων, ῥοδακίνων, σταφυλῶν κλπ. Εἰς γεῦμα τοῦ Εὐστρατίου Ράλλη ἔφαγον ῥοδάκινα, ὧν τὸ ζεῦγος ἐτιμᾶτο ἀντὶ μιᾶς λίρας, χαμαικέρασα πληρωθέντα πρὸς 3 1/2 λίρας τὴν Ἀγγλικὴν λίτραν (= 142 1/2 δράμια) καὶ σταφυλὰς πρὸς 1 1/2 λίραν ἐπίσης δι' ἑκάστην λίτραν.

Μεταξὺ τῶν φημιζομένων διὰ τὴν τελειότητα τῶν γευμάτων του καὶ τὴν τελειότητα τῆς μαγειρικῆς ἐξεῖχεν ὁ οἶκος χήρας πολυταλάντου, νεωτάτης καὶ λίαν εὐειδοῦς.

Ὁ σύζυγός της, νυμφευθεὶς νεώτατος καὶ ἀποθανὼν νέος, ἀφῆκεν εἰς τὰ πέντε τέκνα του περιουσίαν 400.000 λιρῶν περίπου καὶ τὴν κηδεμονίαν τῆς ὅλης περιουσίας εἰς τὴν σύζυγόν του, καὶ ἐλέγετο ὅτι ἐντὸς βραχυτάτου σχεδὸν χρόνου τὴν εἶχεν αὕτη διπλασιάση.

Ἡ μήτηρ της συντυχοῦσά με εἰς τινα ἐπίσκεψιν με προσεκάλεσε νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ, κατῴκει δὲ μετὰ τῆς θυγατρὸς της.

Ἐσπευσα, ἐννοεῖται, νὰ συμμορφωθῶ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν της καὶ κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου μὲ συνέστησεν εἰς τὴν θυγατέρα της, ἣτις μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας μὲ προσεκάλει εἰς γεῦμα. Ἐννοεῖται ὅτι εὐχαρίστως ἐδέχθην ἐννοήσας, ὅτι πρόκειται περὶ ἐπισήμου γεύματος, διδομένου πρὸς τιμὴν μου.

Ἄνεφερα περὶ τῆς προσκλήσεως εἰς γνωστήν μου Κυρίαν, ἣτις ὡς φίλη τῆς χήρας μοὶ προεῖπεν ὅτι κατὰ τὸ γεῦμα αὐτὸ θέλω ἐνασχολήσῃ πολὺ τοὺς ὀφθαλμούς μου πρὸς θαυμασμόν τῆς εὐειδεστάτης οἰκοδεσποίνης, δὲν θὰ ἔχω ὅμως τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξω τὴν διαλεκτικὴν μου ἰκανότητα, τῆς οἰκοδεσποίνης μὴ ῥεπούσης εἰς συνδιαλέξεις οὔτε κἂν βραχείας.

Ἐκεντήθην ἐκ τῶν λόγων τῆς γνωστῆς μου κυρίας νομίζων ὅτι ἔχω τὴν ἰκανότητα τῆς εὐρέσεως ὕλης διὰ *κουβένταν*.

— Πολὺ δύσκολον, τῇ εἶπον, μοὶ φαίνεται νὰ μὴ εὔρω τὸν τρόπον νὰ τὴν κάμω νὰ ὁμιλήσῃ μετ' ἐμοῦ τοῦλάχιστον ἐπὶ 5 ἢ 10 λεπτὰ τῆς ὥρας κατὰ τὸ διάστημα τοῦ γεύματος ἢ ὅλης τῆς ἑσπέρας.

— Στοιχηματίζετε, μοὶ εἶπεν, ὅτι θὰ ἀποτύχετε;

Ἐδέχθην τὸ στοίχημα, συνιστάμενον εἰς ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον θὰ ὥριζεν ὁ μέλλων νὰ ἀποτύχῃ.

Ἐφθασεν ἡ ἡμέρα τοῦ γεύματος καὶ κατ' αὐτὸ μοὶ ἐδόθη ἡ θέσις τῆς τιμῆς, δηλαδὴ ἡ ἐκ δεξιῶν τῆς οἰκοδεσποίνης.

Ἡ βαρύτιμος καὶ λίαν ἐπιμεμελημένη αὐτῆς ἀμφίεσις καὶ ὁ πλοῦτος τῶν ἀδαμάντων, οἵτινες ἐκόσμουσαν τὴν τε κεφαλὴν καὶ τὸν ἀλαβάστρινον λαιμόν της

ηῦξανον τὸ φυσικὸν κάλλος αὐτῆς, δυναμένης ἄριστα καθ' ὅλα νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τέλειον ὑπόδειγμα εἰς γλύπτην.

Ἡ παρασκευὴ τῶν φαγητῶν ἦτο ἐκτάκτως τεχνική· οἶνοι, καρποί, ὅλα ἐκλεκτὰ ὡς καὶ τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη, ἀλλὰ βεβαίως ὅλα τὰ ἄλλα ἐκτὸς τῆς οἰκοδεσποίνης καὶ τοῦ στοιχήματός μου δὲν μὲ ἀπησχόλουν.

Διὰ νὰ ἀνοίξω ὁμιλίαν ἤρχισα νὰ ἐκθειάζω τὴν τέχνην τοῦ μαγείρου της καὶ τὴν ἠρώτησα ἂν τὴν ὑπηρετεῖ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν.

— Μάλιστα, μοὶ ἀπεκρίθη, δέκα χρόνια, καὶ τίποτε περιπλέον.

Ἐσκέφθην ἔπειτα νὰ θίξω τὴν χορδὴν τῆς τουαλέττας, ἣτις πάντοτε σχεδὸν ἤχεῖ εἰς τὸ οὖς τῶν γυναικῶν, καὶ τὴν ἠρώτησα ἂν ἡ ῥάπτριά της εἶναι Παρισινή. Ἡ ἀπόκρισις περιορίσθη εἰς δεύτερον «μάλιστα».

Ἐφερα τὸ θέμα εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς Ἀγγλικῆς κοινωνίας, καὶ δὴ τῆς ἀριστοκρατικῆς, καὶ προεκάλουν ἐπὶ τοῦ προκειμένου συζήτησιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τούτου αἱ ἀπαντήσεις ἦσαν λακωνικώταται.

Ἐδοκίμασα τέλος νὰ κεντήσω τὴν φιλαυτίαν της φέρων ἐντέχνως τὸν λόγον περὶ τοῦ γυναικείου κάλλους. Ἐκεῖ δὲ τὴν ἔπαθα ἄσχημην, ἠρυθρίασε καὶ οὐδεμίαν λέξιν μοὶ ἀπήντησεν.

Ἐχασα τὸ στοίχημα, εἶπον κατ' ἑμαυτόν. Ἀλλὰ δὲν ἐσυλλογιζόμην μόνον τὸ στοίχημα . . .

Τὸ γεῦμα εἶχε τελειώσῃ καὶ οἱ καπνισταί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐγώ, καπνιστῆς μάλιστα τότε ἀκράτητος, ὠδηγήθημεν εἰς ὠρισμένον διὰ κάπνισμα δωμά-

τιον. Κατὰ τὴν ἀγγλικὴν συνήθειαν ὑπάρχουσι τοιαῦτα εἰς πᾶσαν ὀπωσοῦν εὐπρεπῆ οἰκίαν.

Τὸ καπνιστήριον τοῦ ἄλλως πραγματικοῦ μεγάρου τῆς φιλοξενούσης ἡμᾶς οἰκοδεσποίνης δὲν ἦτο ποσῶς ἀντάξιον τοῦ ὄλου μεγάρου. Μικρὸν καὶ χαμηλὸν ἐπληροῦτο τάχιστα καπνοῦ καὶ καθίστατο ἀσφυκτικόν. Ἦσθάνετό τις τὴν ἔλλειψιν οἰκοδεσπότου καπνιστοῦ.

Ὅπωςδὴποτε μετὰ τὸ κάπνισμα ἀνήλθομεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ὑποδοχῆς, ὅπου τινὲς τῶν συνδαιτυμόνων ἐκάθισαν περὶ τράπεζαν διὰ νὰ παίξωσι *Οὐίστ*, ἐφαρμόζοντες κατὰ γράμμα τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, δι' ἧς ἀπεκαλεῖτο τὸ παιγνίδιον, δηλαδὴ τὴν «σιωπὴν», ἀπομιμούμενοι τὸν ἀγγλικὸν τρόπον τοῦ παίξειν.

Μεταξὺ τῶν κυριῶν δὲν ὑπῆρχε γενικὴ ὁμιλία. Ἐκάστη μετὰ τῆς πλησίον αὐτῆς καθημένης ἀντήλασσε χαμηλῇ τῇ φωνῇ ὀλίγας λέξεις καὶ αἱ φυσιογνωμίαι των οὐδὲν ὑπεδείκνυον τὸ εὐθυμον.

Ἐγὼ μὴ γνωρίζων τὸ παιγνίδιον εὐρέθην εἰς δύσκολον θέσιν περὶ τοῦ ποιητέου, ὅπως σκοτώσω τὴν ὥραν μέχρι τῆς ἀποχωρήσεως.

Εὐτυχῶς ἡ μήτηρ τῆς οἰκοδεσποίνης μὲ ἔσωσεν ἐκ τῆς ἀμηχανίας ἐκείνης, καλέσασά με νὰ λάβω θέσιν πλησίον της διὰ νὰ εἴπωμεν μερικά.

Ἔσπευσα πρὸς αὐτήν, ἥτις ἀντιθέτως πρὸς τὴν θυγατέρα της ἦτο ὁμιλητικωτάτη καὶ τὰ ἐλέγαμεν.

Ἐκ τῶν λόγων της ἀνεκάλυψα, ὅτι βαρέως φέρει τὴν ἀμιλησιὰν τῆς θυγατρὸς της καὶ τὴν ἀποφυγὴν αὐτῆς ἀπὸ πάσης ζωηρᾶς διασκεδάσεως. Ἄν ἐπέιθετό ποτε, μοὶ προσέθηκε, νὰ ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον, δὲν

θὰ ἐχάνετο, ὡς χάνεται, εἰς τὰ χρηματιστικά καὶ μόνον αὐτά.

Δύο ἰδέαι μοὶ ἐπήρχοντο ἐκ τῆς τελευταίας φράσεώς της· ἡ μὲν ὅτι ἡ μήτηρ σκέπτεται περὶ γάμου τῆς θυγατρὸς της, ἡ δὲ ὅτι ἴσως κρούων τὴν χρηματιστικὴν χορδὴν τῆς θυγατρὸς κερδίσω τὸ στοίχημα.

Ἐφθασεν ἡ ὥρα τοῦ τεῖου· ἡ οἰκοδέσποινα ἰδιοχείρως προσέφερε τοῖς παρισταμένοις ἀνὰ ἓν κουπάκι (οὕτω συνήθως καλεῖται παρὰ τοῖς ἐν Λονδίῳ) καὶ ἦλθε καὶ ἡ ἰδική μου σειρά.

Τούτου γενομένου. ἡ μήτηρ εἶπε πρὸς τὴν κόρην:

—Ἐλα, καϋμένη, κάθισε ἐδῶ κοντά μας νὰ ὁμιλήσης ὀλίγον.

—Ἄμα τελειώσω, μητέρα, ἀπεκρίθη.

Καὶ πράγματι μετ' ὀλίγον προσῆλθε καὶ ἔλαβε θέσιν παρ' ἡμῖν.

Ἐπρόκειτο νὰ παίξω τὸ τελευταῖον ἀτού μου καὶ ἡ ἀμέσως ἔπρεπε νὰ εὔρω ὕλην συνομιλίας ἢ ἀνεπιστρεπτὶ νὰ χάσω τὸ στοίχημα.

—Καὶ πῶς σᾶς φαίνονται, τῇ εἶπον, τὰ οἰκονομικὰ τῆς Τουρκίας;

Ὡς διὰ γαλβανισμοῦ ἐκινήθη ὅλη ὁμοῦ καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐζωντάνευσεν.

—Ἀπὸ σᾶς νὰ μάθωμεν, μοὶ ἀπεκρίθη.

Ἐγὼ εὐρισκόμενος εἰς τὸ στοιχεῖόν μου τῇ ἐξέθηκα τὴν περὶ τῶν Τουρκικῶν γνώμην μου εἰλικρινῶς.

Τῇ εἶπα ὅτι εἶναι ἐπόμενον, ὅταν τις ἀπολαμβάνη εἰσόδημα 10 καὶ 12 % καὶ κάποτε καὶ 14 % κατ' ἔτος ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου του νὰ διατρέχη καὶ τινὰς κινδύ-

νους, ἀλλ' ὅτι κατ' ἐμὲ ὁ κίνδυνος διὰ τὰ Τουρκικὰ χρεώγραφα δὲν εἶναι ἐπικείμενος, διότι ἐπὶ ἱκανὸν ἀκόμη χρόνον ἡ Τουρκία θὰ εὐρίσκη νὰ δανείζηται κλπ.

Μοὶ ἀντέταξε λογικωτάτας ἐνστάσεις, ὅχι πλέον λακωνικάς, ἀλλ' ἐκτεταμένας, μοὶ ἐφάνη ὅμως κλίνουσα ὑπὲρ τῆς γνώμης μου, τὴν ἐπιούσαν μάλιστα μοὶ ἐζητήθησαν καὶ παρεχώρησα mandats 10.000 λιρῶν διὰ μεσίτου θεωρουμένου ὡς ἐκτελοῦντος συνήθως διαταγὰς τῆς Κυρίας, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἢ ἀγορὰ τῶν mandats ἐγένετο διὰ λογαριασμόν της.

Μετὰ τὴν συζήτησιν περὶ Τουρκικῶν οἰκονομικῶν μετέβη εἰς συζήτησιν ἐπὶ τῶν Ἰσπανικῶν, τὰ ὅποια μοὶ ἔλεγεν ὅτι τὴν ἐνδιαφέρουσι σπουδαίως καὶ ὅπως δὴποτε τὰ θεωρεῖ ἀσφαλέστερα τῶν Τουρκικῶν, ἐπειδὴ ἡ Ἰσπανία εἶναι κράτος πολιτισμένον καὶ εὐνομούμενον κλπ.

Ἐγὼ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὡμολόγησα, ὅτι εἶμαι ὑποδεέστερος αὐτῆς ὡς πρὸς τὰς γνώσεις, σεβόμενος μάλιστα τὰς ἰδικὰς της εἶπον, ὅτι θὰ τοποθετήσω ὀλίγα χρήματα εἰς Ἰσπανικά. Τὰ ἠγόρασα, ὡς προεἶπον, καὶ ἐξημιώθην. Ἐκείνη ἀπ' ἐναντίας, ἂν ὡς πιστεύω ἠγόρασε mandats, οὐδόλως μετενόησεν.

Ἐν τούτοις ὅχι πέντε καὶ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας, ἀλλὰ διπλάσιος χρόνος κατηναλώθη κατὰ τὰς ἄνω συζητήσεις μεταξὺ τῆς Κυρίας καὶ ἐμοῦ καὶ ἐκέρδισα τὸ στοίχημα.

Τὴν ἐπαύριον ἔσπευσα παρὰ τῆ γνωστῆ μοι Κυρία, ὅπως τῆ ἀναγγεῖλω ὅτι ἐκέρδισα. Ἐμεινεν ἐκπληκτος καὶ μὲ ἠρώτα τίνι τρόπῳ τὸ κατώρθωσα. Χωρὶς ὅμως

νὰ μοὶ δώσῃ τὸν καιρὸν νὰ τῇ διηγηθῶ τὰ γενόμενα ἐπρόσθεσε:

— Ξεύρω, ξεύρω· περὶ οἰκονομικῶν τῆς ὠμιλήσατε, ἐγνώριζα τὸ μυστικὸν αὐτό, ἀλλὰ δὲν σᾶς τὸ εἶπα.

Δὲν τῇ εἶπον τίποτε περὶ τῶν ἄλλων ἐντυπώσεών μου καὶ δὲν μετενόησα διὰ τὴν σιωπὴν μου, ἐπειδὴ ἡ δευτέρα μου πρὸς αὐτὴν εὐχαριστήριος ἐπίσκεψις δὲν ἦτο ἐνθαρρυντική.

Ἡ μήτηρ μοὶ εἶπε κατ' ἰδίαν νὰ πηγαίνω συχνὰ νὰ τὰς βλέπω, ἐπειδὴ καὶ ἡ θυγάτηρ της πολὺ ἀρέσκειται εἰς τὰς περὶ οἰκονομικῶν ὁμιλίας μου. Ἄλλ' ἐγὼ ἐπάγωσα, συλλογισθεὶς ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐλκύομαι ἀπὸ τὸν πλοῦτόν της.

Διὰ τὸ στοίχημα ἔλαβον ἓν κομψὸν κομβολόγιον, τοῦ ὁποίου μέχρι τῆς σήμερον ποιοῦμαι χρῆσιν διηνεκῇ. Ἐκτοτε εὐρίσκεται πάντοτε εἰς ἓν τῶν θυλακίων μου.

Παρέτρεξα ἐν οἰκείῳ τόπῳ ν' ἀναφέρω, ὅτι ἐν τῷ κυκεῶνι τῶν ἐργασιῶν, βλέπων καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦ περιορισμοῦ τοῦ Κορωνιοῦ ἐν τῷ μέλλοντι ἀπὸ ἐκθέσεις ἐπικινδύνους, εἶχον ἀποφασίση, διὰ νὰ σώσω τοῦλάχιστον τὴν προσωπικὴν μου εὐθύνην ἐν τῷ μέλλοντι, νὰ διαλύσω ἅμα ἐπιστρέψω εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ κατάστημα «Συγγρὸς-Κορωνιὸς καὶ Σ^α», νὰ μετατρέψω εἰς ἀνώνυμον Ἑταιρείαν καὶ νὰ μείνω ἐν αὐτῇ ἰδρυτὴς καὶ μέλος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, ἀλλὰ συνάμα νὰ διέρχωμαι τοὺς χειμῶνας ἐν Ἀθήναις, ἐν ἀναπαύσει σώματος καὶ πνεύματος.

Διὰ νὰ μὴ τὸ μετανοήσω ἔγραψα εἰς φίλον νὰ ἐνοικιάσῃ ἐν Ἀθήναις οἰκίαν διὰ λογαριασμόν μου μετ' ἐπίπλων. Οὗτος ἐνοικίασε τὴν οἰκίαν τότε Σούτζου, νῦν δὲ Δημητρίου Ράλλη τοῦ πολιτευτοῦ, ἐπὶ τῆς Πλατείας τοῦ Πανεπιστημίου, μοὶ ἔστειλε δὲ κατάλογον τῶν ἐν αὐτῷ σκευῶν καὶ ἐπίπλων διὰ νὰ συμπληρώσω ἐν Λονδίῳ εἴ τι τὸ ἐλλεῖπον εὐρίσκω.

Ἐγὼ εὗρον ὅτι τὸ ὄλον ἐλλεῖπει καὶ συνεπῶς ὠδηγήθην ὑπὸ τοῦ Ἀλέκου Ἰωνίδου εἰς ἐν ἀπὸ τὰ μονα-

δικὰ εἰς τὸ εἶδός των τεράστια καταστήματα δι' ἐπί-
πλωσιν οἰκιῶν, μηδενὸς οἰκιακοῦ εἶδους ἔξαιρουμένου,
ἀκόμη καὶ ἄμαξων.

Ἄνευ ὑπερβολῆς ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἐπρομηθεύθην
ὀλόκληρον σπιτικὸν λίαν ἀξιοπρεπὲς καὶ διέταξα τὴν
εἰς Ἀθήνας ἀποστολήν του.

Ἡ εἰρήνη μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας (ὁ πόλε-
μος ἤρχισε μὲ Πρωσσίαν καὶ ἔτελείωσε μὲ Γερμα-
νικὴν Αὐτοκρατορίαν!) ὑπεγράφη, ἡ εἴσοδος τῶν
ξένων εἰς Παρισίους κατέστη δυνατὴ καὶ ἐγὼ ἔσπευσα
ν' ἀναχωρήσω διὰ μέσου Παρισίων ἐπιστρέφων εἰς
Κωνσταντινούπολιν.

« Πόνος καρδιάς » ἦσαν οἱ Παρίσιοι ἀμέσως μετὰ
τὴν πολιορκίαν καὶ πρὸ τῶν σκηνῶν τῆς Commune
ἀκόμη. Ἀπὸ τὸν βόρειον σταθμὸν ἠσθάνθη τὴν
καταστροφὴν.

Ἐκοπίασα διὰ νὰ εὔρω μίαν ἄμαξαν νὰ μὲ μετα-
φέρῃ εἰς τὸ Grand Hôtel. Καὶ τί κουρελοάμαξαν
εὔρον; Καὶ τί ἵππος κατεσκληκῶς καὶ χολὸς ἦτο ἐκεῖ-
νος ὅπου τὴν ἔσυρεν; Εἰς τὴν Rue Royale καὶ τὴν
πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας πολυάριθμοι ἐφαίνοντο αἱ
ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν σφαιρῶν ἐπελθοῦσαι καταστρο-
φαί. Ὅλα τὰ δένδρα τὰ περὶ τὴν εἴσοδον τοῦ δάσους
τῆς Boulogne ἐπὶ πολλὰ χιλιόμετρα δεξιὰ καὶ ἀρι-
στερὰ κομμένα εἰς τρόπον ὥστε οὔτε ἵχνος αὐτῶν
νὰ φαίνεται.

Ἀκαθαροσία εἰς τὰς ὁδοὺς, ὀλίγιστα θέατρα ἀνοι-
κτὰ καὶ ταῦτα κατὰ τὰς περιστάσεις. Ἐν γένει μεγα-
λόπολις ἀγνώριστος καὶ αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ

ἀκανόνιστοι. Ὑπῆρχεν ἡ διὰ Μασσαλίας εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς καὶ πρὸ τοῦ πολέμου κανονικὴ ὁδός, ἀλλ' ἐγὼ ἤθελον ν' ἀποφύγω πενθήμερον τότε θαλάσσιον ταξίδιον ἀπὸ Μασσαλίας εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἦναγκάσθην νὰ μεταβῶ εἰς Βρυξέλλας καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βιέννην διὰ Κολωνίας καὶ ἔχασα καιρόν, εἶχον ὅμως τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδω ἰδίως ὄμμασι τὴν ἀλλαγονείαν καὶ οἴησιν τῶν Γερμανῶν ὡς νικητῶν τῶν Γάλλων, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐπικρατοῦσαν πανταχοῦ τῆς Γερμανίας, ὅθεν διέβην, στρατοκρατίαν.

Ἀκόμη καὶ τὸν ὁμιλοῦντα Γαλλιστὶ ἐστραβόβλεπαν καὶ αὐθαδῶς τῷ ἐφέροντο. Παρατηρήσας τοῦτο κατέφυγον εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ἔστιν ὅτε καὶ εἰς τὴν Ἰταλικὴν, διότι τότε οὔτε λέξιν Γερμανικὴν ἐγνώριζον ἀκόμη.

Ἄμα ἀξιωματικὸς εἰσήρχετο εἰς σιδηροδρομικὴν ἄμαξαν, κατελάμβανε μετὰ τῶν ἀποσκευῶν του ὅσας θέσεις ἤθελεν, ἀφίνων τοὺς ἄλλους νὰ στριμώνονται χωρὶς νὰ τοὺς λάβῃ ποσῶς ὑπ' ὄψιν.

Ἀλλοίμονον δὲ ἂν ἐν τῇ αὐτῇ ἀμάξῃ ἐτύγχανον δύο συνταξιδιῶται στρατιωτικοί· ἐκάπνιζον διαρκῶς τὰ δύσοσμα γερμανικὰ σιγάρα των καὶ ἀνὰ πάντα σταθμὸν ἐδροσίζοντο δι' ἀφθόνου ζύθου, τοῦ ὁποίου αἱ ἀναθυμιάσεις ἤνουντο μετὰ τῆς δυσσομίας τοῦ καπνοῦ.

Ἐτροάβηξα ἐν γένει τῶν παιθῶν μου τὸν τάραχον κατὰ τὸ ταξίδιον ἐκεῖνο, ἀλλ' ἐδιδάχθην πολλά.